



**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**KÜRESEL GÜÇLERİN BÖLGESEL POLİTİKADA KÜÇÜK
DEVLETLERİN DURUMU: ORTA ASYA’DA
KIRGIZİSTAN ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

CHOLPON KAMBAROVA

BURSA - 2024

**B.U.Ü.S.B.E.
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
BİLİM DALI**

**KÜRESEL GÜÇLERİN BÖLGESEL POLİTİKADA
KÜÇÜK DEVLETLERİN DURUMU: ORTA
ASYA’DA KIRGIZİSTAN ÖRNEĞİ
(DOKTORA TEZİ)**

**CHOLPON
KAMBAROVA**

**BURSA
2024**



**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**KÜRESEL GÜÇLERİN BÖLGESEL POLİTİKADA KÜÇÜK DEVLETLERİN
DURUMU: ORTA ASYA'DA KIRGIZİSTAN ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

CHOLPON KAMBAROVA

**Danışman:
Prof. Dr. FERHAT PİRİNÇÇİ**

BURSA - 2024

İNTİHAL YAZILIM RAPORU



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı / Konusu: **Küresel Güçlerin Bölgesel Politikada Küçük Devletlerin Durumu:
Orta Asya'da Kırgızistan Örneği**

1- Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **320** sayfalık kısmına ilişkin, **27/06/2024** tarihinde şahsım tarafından Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%15**'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

(imza)
27.06.2024

Adı Soyadı:	Cholpon KAMBAROVA
Öğrenci No:	711516008
Anabilim Dalı:	Uluslararası İlişkiler
Programı:	Uluslararası İlişkiler
Statüsü:	Doktora

Danışman
Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

ÖZET

Yazar adı soyadı	Cholpon KAMBAROVA
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Uluslararası İlişkiler
Bilim dalı	Uluslararası İlişkiler
Tezin niteliği	Doktora Tezi
Mezuniyet tarihi	../../2024
Tez danışmanı	Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

KÜRESEL GÜÇLERİN BÖLGESEL POLİTİKADA KÜÇÜK DEVLETLERİN DURUMU: ORTA ASYA'DA KIRGIZİSTAN ÖRNEĞİ

Bu çalışma küçük devlet dış politika durumu ve örnek ülke olarak Kırgızistan'ın dış politika durumu hakkındadır. Bu çalışmada, uluslararası ve bölgesel güç dağılımı açısından alt sıralarda yer alan küçük devletlerin dış politika davranışları incelenmiştir. Elde edilen bulgular, bu küçük devletlerin meydan okuyucu davranışlardan uyumlu davranışlara kadar farklı tutumlar sergilediğini ortaya koymaktadır. Ancak, genel olarak küçük devletlerin dış politikada güç dengesi açısından zayıf oldukları varsayımıyla uyumlu bir davranış sergileme eğiliminde oldukları görülmüştür. Küçük devletlerin dış politika tercihleri, küresel güvenlik ve istikrarı etkileyebilmektedir. Çünkü küçük devletlerin tercihler ve stratejik kararları, bölgesel ve küresel güç dengelerini etkileyebilir ve uluslararası ilişkilerde belirleyici olabilmektedir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika tercihlerini anlamak, uluslararası politika yapıcıları ve analistler için son derece önemlidir. Bu çalışma, küçük devletlerin davranışlarının yeni bir yaklaşımla açıklanması gerektiğini savunmaktadır. Bu yeni yaklaşım, neoklasik realist yaklaşımın benimsendiği bir çerçevede, devlet davranışlarını sistemik güç dağılımına odaklanarak birim düzey değişkenleri de dikkate almaktadır. Güç bakımından zayıf olan küçük devletler, yapısal sınırlamalara daha fazla maruz kalmaktadırlar. Ancak, sistemik değişkenlerle birlikte birim düzey değişkenlerin, özellikle kısa ve orta dönemde küçük devletlerin dış politikalarını etkilediği görülmektedir. Küçük devletlerin güçsüzlüğü, iç politikada da kırılgan bir yapıya yol açar. Bu nedenle, birim düzey değişkenler veya iç politika, sistemik şartlar ve dış politika yapımı arasına girerek küçük devletlerin davranışını etkileyebilmektedir. Neoklasik realist yaklaşım, sistemik değişkenlerin önceliğini ve birim düzey değişkenlerin müdahalesini dikkate alarak küçük devlet davranışlarını daha kapsamlı bir şekilde açıklanmasına olanak tanımaktadır. Küçük devletler, güç bakımından zayıf olmalarına rağmen, sistemik güç dağılımına uygun olmayan bir şekilde davranabilirler. Bu durum, neoklasik gerçekçi yaklaşımın vurguladığı gibi, sistemik değişkenlerin ötesinde birim düzey değişkenlerin etkisinin bulunduğunu gösterir. İç politika ve diğer birim düzey faktörler olan küçük devletlerin dış politika kararlarını şekillendirebilir ve güç dengesine uymayan politikaları teşvik edebilir. Bu çalışmada, sistemik değişkenlerin büyük güç politikalarıyla birim düzeyindeki iç istikrar düzeylerinin etkileşim içinde olduğu savunulmuştur. Bu bağlamda, büyük güç politikaları ve iç istikrar düzeylerinin küçük devletlerin dış politika tercihlerini belirleyen sınırlamalar veya fırsatlar yarattığı ileri sürülmektedir. Küçük devletlerin meydan okuyucu, rekabetçi veya uyumlu dış politika izleyeceği öne sürülen çalışma, bu tercihlerin büyük güç politikaları ve iç istikrar düzeyine bağlı olduğunu vurgulamaktadır. İç istikrar düzeyi düşük olan ve iç tehditle ilişkili dış tehditle karşılaşan küçük devletlerin meydan okuyucu davranabileceği, ancak çok

düşük iç istikrar düzeyine sahip olanların dış destek bulamazlarsa tehdit edici dış güce karşı uyumlu bir dış politika izleyebileceği öne sürülmektedir. İç istikrar düzeyi düşük veya çok düşük olan ve dış tehditle karşılaşmayan küçük devletlerin ise iç tehditleri dengelemek adına uyumlu bir dış politika benimseyebileceği belirtilmektedir. Küçük devletlerin stratejik kararları, bölgesel ve küresel güç dengelerini etkileyebilir ve uluslararası ilişkilerde belirleyici olabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika tercihlerini anlamak, uluslararası politika için son derece önemlidir. Ayrıca, küçük devletlerin dış politika davranışları ve tercihleri, büyük güçlerin küçük devletlere yönelik politikalarını anlamak için de önemlidir. Büyük güçler, küçük devletlerin stratejik konumlarını, kaynaklarını ve güçlerini kullanarak kendi çıkarlarını korumaya çalışabilirler. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika tercihleri, büyük güçlerin küçük devletlere yönelik politikalarını anlamak için önemli bir kaynak olabilir. Dolayısıyla, küçük devletlerin dış politika davranışları, uluslararası güvenlik açısından dikkate alınmalıdır, çünkü bu davranışlar uluslararası güvenlik politikalarını etkileyebilir ve uluslararası güvenliği etkileyebilir. Bu bağlamda, küçük devletlerin dış politika tercihleri ve davranışları, uluslararası güvenlik açısından önemlidir. Çalışmada küçük devletlerin değerlendirilmesinde kullanılan faktörler olarak Sınırlı Ekonomik Kaynaklar: Küçük devletlerin dış politika kararları, sınırlı ekonomik kaynaklarına bağlı olarak belirlenir. Askeri Kapasite Eksikliği: Askeri kapasiteleri sınırlı olan küçük devletlerin dış politika kararları, askeri güç faktörüne bağlı olarak şekillenir. Nüfus: Küçük devletlerin dış politika kararları, düşük nüfusları sebebiyle belirlenir ve bu durum dış politika seçeneklerini etkiler. Coğrafi Konum: Dezavantajlı coğrafi konum, küçük devletlerin dış politika kararlarını etkileyen faktörlerden biridir. Uluslararası İtibar ve Algı: Küçük devletlerin uluslararası itibarının yetersiz olması, dış politika seçeneklerini etkileyen bir faktördür ve küçük devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışları, dış dünyayı algılama biçimleri üzerinden şekillenebilir. Bu faktörler, küçük devletlerin dış politika tercihlerini belirlemede ve uluslararası ilişkilerdeki rolünü anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmamızda bu varsayımlar temelinde örnek ülke olarak Orta Asya'da bulunan Kırgızistan'ın dış politikası örnek olaylarını ele almaktadır. Kırgızistan örneği, Orta Asya'da küçük devletlerin dış politika tercihlerini ve uluslararası ilişkilerdeki rolünü anlamak için kullanılmaktadır. Özellikle Kırgızistan'ın bağımsızlık süreci, bölgesel ve küresel düzeyde farklı aktörlere karşı dış politika seçenekleri arasında seçim yapma zorunluluğu gibi konular incelenmektedir. Ayrıca, Kırgızistan'ın ABD, Rusya ve Çin gibi büyük güçlerle olan ilişkileri ve güvenlik konularındaki diplomatik, ittifak ve stratejik uyum davranışları da ele alınmaktadır. Bu örnekler, küçük devletlerin dış politika tercihlerini anlamak için kullanılan bağımsız, müdahaleci ve bağımlı değişkenlerin nasıl etkileştiğini ve aralarındaki nedensel ilişkiyi anlamak için incelenmektedir. Ayrıca, Kırgızistan'ın ABD, Rusya ve Çin gibi büyük güçlerle olan ilişkileri ve güvenlik konularındaki diplomatik, ittifak ve stratejik uyum davranışları da ele alınmaktadır. Bu nedenle, Kırgızistan, küçük devletlerin dış politika tercihlerini ve uluslararası ilişkilerdeki rolünü anlamak için bir örnek olarak tespit edilmiştir. Kırgızistan küçük bir devlet olarak tespit edilmiştir. Bu tespit, ülkenin coğrafi, demografik ve ekonomik özellikleri dikkate alınarak yapılmıştır. Kırgızistan, Orta Asya'da bulunan ve yüzölçümü 199,951 km² olan küçük bir ülkedir. Ayrıca nüfusu yaklaşık 7 milyon olan Kırgızistan, küçük devletlerin genellikle sınırlı ekonomik, askeri ve diplomatik kaynaklarda kısıtlamalarla karşı karşıya kaldığı ve bu durumun dış politika seçeneklerini etkilediği gerçeğinden hareketle küçük devlet olarak tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Küçük Devlet, Uluslararası Sistem, Küresel Güçler, İç İstikrar, Neoklasik Realizm, Orta Asya, Kırgızistan İç ve Dış Politika Durumu, Kırgızistan Dış Politika Tercihleri

ABSTRACT

Name & surname	Cholpon KAMBAROVA
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	International Relation
Subfield	International Relation
Degree awarded	PhD
Date of degree awarded	../../2024
Supervisor	Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

THE SITUATION OF SMALL STATES OF GLOBAL POWERS IN REGIONAL POLITICS: THE CASE OF KYRGYZSTAN IN CENTRAL ASIA

This study is about the small state foreign policy situation and the foreign policy situation of Kyrgyzstan as a case study. In this study, the foreign policy behavior of small states, which are at the bottom of the international and regional power distribution, is examined. The findings reveal that these small states exhibit different attitudes ranging from defiant to compliant behavior. However, in general, it is observed that small states tend to exhibit a behavior consistent with the assumption that they are weak in terms of balance of power in foreign policy. The foreign policy preferences of small states can affect global security and stability. This is because the preferences and strategic decisions of small states can affect regional and global balances of power and be decisive in international relations. Therefore, understanding the foreign policy preferences of small states is of utmost importance for international policymakers and analysts. This study argues that the behavior of small states should be explained by a new approach. In a neoclassical realist framework, this new approach takes into account unit-level variables by focusing state behavior on the systemic distribution of power. Small states that are weak in terms of power are more exposed to structural constraints. However, along with systemic variables, unit-level variables affect the foreign policies of small states, especially in the short and medium term. The weakness of small states also leads to a fragile domestic policy. Therefore, unit-level variables or domestic politics can influence the behavior of small states by intervening between systemic conditions and foreign policy making. The neoclassical realist approach allows for a more comprehensive explanation of small state behavior by taking into account the primacy of systemic variables and the interference of unit-level variables. Although small states are weak in terms of power, they may behave in a way that is inconsistent with the systemic distribution of power. This implies that there is an influence of unit-level variables beyond systemic variables, as emphasized by the neoclassical realist approach. Domestic politics and other unit-level factors can shape the foreign policy decisions of small states and encourage policies that are inconsistent with the balance of power. This study argues that systemic variables interact with great power policies and domestic stability levels at the unit level. In this context, it is argued that great power policies and domestic stability levels create constraints or opportunities that determine the foreign policy preferences of small states. The study argues that small states will pursue a defiant, competitive or accommodative foreign policy and emphasizes that these choices depend on great power policies and the level of internal stability. It is argued that small states with low internal stability and facing external threats associated with internal threats may act defiantly, while those with very low internal stability may pursue a concerted foreign policy against a threatening external

power if they cannot find external support. Small states with low or very low levels of internal stability that do not face external threats may adopt a concerted foreign policy to balance internal threats. The strategic decisions of small states can influence regional and global balances of power and be decisive in international relations. Therefore, understanding the foreign policy preferences of small states is crucial for international politics. Moreover, the foreign policy behavior and preferences of small states are also important for understanding the policies of great powers towards small states. Great powers may try to protect their interests by utilizing the strategic positions, resources and power of small states. Therefore, the foreign policy preferences of small states can be an important source for understanding the policies of great powers towards small states. Therefore, the foreign policy behavior of small states should be taken into account from an international security perspective, as it can influence international security policies and affect international security. In this context, the foreign policy preferences and behaviors of small states are important for international security.

Limited Economic Resources as factors used in the evaluation of small states in the study: The foreign policy decisions of small states are determined by their limited economic resources.

Lack of Military Capacity: The foreign policy decisions of small states with limited military capacity are shaped by the military power factor.

Population: The foreign policy decisions of small states are determined by their low population, which affects their foreign policy options.

Geographical Location: Disadvantageous geographical location is one of the factors affecting the foreign policy decisions of small states.

International Reputation and Perception: The inadequate international reputation of small states is a factor affecting their foreign policy options, and the behavior of small states in international relations can be shaped by the way they perceive the outside world. These factors play an important role in determining the foreign policy preferences of small states and understanding their role in international relations. Based on these assumptions, our study examines the foreign policy case studies of Kyrgyzstan in Central Asia as a model country. The case of Kyrgyzstan is used to understand the foreign policy preferences of small states in Central Asia and their role in international relations. In particular, Kyrgyzstan's independence process and the necessity to choose between foreign policy options against different regional and global actors are analyzed. Kyrgyzstan's relations with major powers such as the United States, Russia and China, and its diplomatic, alliance and strategic alignment behavior on security issues are also discussed. These examples are examined to understand how the independent, intervening and dependent variables used to understand the foreign policy choices of small states interact and the causal relationship between them. In addition, Kyrgyzstan's relations with major powers such as the United States, Russia and China and its diplomatic, alliance and strategic alignment behaviors on security issues are also discussed. Therefore, Kyrgyzstan is identified as an example to understand the foreign policy choices of small states and their role in international relations. Kyrgyzstan has been identified as a small state. This is based on the geographical, demographic and economic characteristics of the country. Kyrgyzstan is a small country located in Central Asia with a surface area of 199,951 km². Moreover, with a population of approximately 7 million, Kyrgyzstan has been identified as a small state due to the fact that small states often face constraints in limited economic, military and diplomatic resources, which affects their foreign policy options.

Keywords: Small State, International System, Global Powers, Domestic Stability, Neoclassical Realism, Central Asia, Kyrgyzstan Domestic and Foreign Policy Situation, Kyrgyzstan Foreign Policy Preferences

ÖNSÖZ

Bu çalışmamın tamamlansında ardında büyük bir emek, özveri ve gayret bulunmaktadır. Bu süreçteki zorlukları aşmamda bana destekçi olan değerli hocalarıma, dostlarıma ve aileme teşekkür etmek isterim. İlk başta sunduğunuz eğitim imkânları sayesinde, hayallerime bir adım daha yaklaşma fırsatı bulduğum için Kırgız Cumhuriyeti'ne ve Türkiye Cumhuriyeti'ne duyduğum minnettarlığımı belirtmek isterim ve şükranlarımı sunarım.

Bu uzun ve zorlu akademik süreçte beni her zaman yönlendiren, fikirleriyle vizyonumu geliştiren, maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan, değerli danışman hocam Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ'ye içten teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komitesinde olan, ayrıca bu yolculuk boyunca bana rehberlik edip, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, sabırla dinleyen ve yönlendiren, manevi destekleriyle yanımda olan, çok kıymetli Prof. Dr. Mehmet YÜCE hocama çok teşekkür ederim. Yine tez izleme komitesinde yer alan çalışma konusunun akademik nitelikte bir boyut kazanmasında önemli katkıları bulunan değerli hocam Prof. Dr. Tayyar ARI hocama da çok teşekkür ederim. Diğer yandan tezimin niteliğini artırmaya yönelik önemli katkılar sunan değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Gökhan ÖZKAN ve Dr. Öğr. Üyesi Engin KOÇ hocalarıma da şükranlarımı arz ederim. Ayrıca tezimin çalışma sürecinde sürekli fikir alış verişinde bulunduğum, her koşulda yanımda olan ve eğitim hayatımın kritik döneminde maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan çok değerli çalışma arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Muhammed ÇELİK'e ve Dr. Öğr. Üyesi Tunç DEMİRTAŞ'a sonsuz teşekkür ederim. Yine ayrıca, memleketimden uzakta olsam da, bana Türkiye'de aile olan Sayın Oya YÜCE ve ailesine, sürekli fikir alışverişinde bulunduğum ve her koşulda yanımda olan Sayın Sacide Soyubol YILMAZEL ve ailesine, Sayın Baatırbek AKILBEKOV hocama ve ailesine, çalışma hayatımda beni destekleyen Sayın Mehmet Sait TURGUT'a ve benden desteklerini esirgemeyen dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak, benden uzakta Kırgızistan'da olmasına rağmen, her zaman kalbimde olan ailemin destekleri, sevgisi ve anlayışı benim için çok kıymetlidir ve uzaklardan gönderdiğiniz sevgi ve desteğiniz için Babam Murzali KAMBAROV, Annem Jamal MAMATOVA, kardeşim Kutmanali ve ailesine minnettarım. Sizi çok özleyorum ve varlığınızla beni her zaman güçlendirdiğiniz için teşekkür ederim.

Cholpon KAMBAROVA

Bursa, 2024

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
YEMİN METNİ	ii
İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	12
KÜÇÜK DEVLETİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE DIŞ POLİTİKA ANALİZİ	12
1.1. Küçük Devlet Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi.....	13
1.2. Küçük Devlet Kavramı Üzerinde Değerlendirme.....	16
1.2.1. Niceliksel Faktör Değerlendirmesi.....	18
1.2.2. Niteliksel Faktör Değerlendirmesi	21
1.2.3. Karma Faktörü Değerlendirmesi	29
1.2.4. Göreceli Güç Faktörü Değerlendirmesi.....	31
1.2.5. İçsel Yapı Faktörü Değerlendirmesi	36
1.3. Küçük Devletin Karakteristik Durumu	41
1.3.1. Zayıflık Durumu	41
1.3.2. Kırılgan Durumu.....	44
1.3.3. Sınırlı ve Çıkar Alanların Etkisi.....	49
1.4. Küçük Devletlerin Dış ve Güvenlik Politika Durumları	50
1.4.1. Küçük Devletlerin Dış ve Güvenlik Politikalarını Etkileyen Faktörler	52

1.4.1.1. Sistemik (Dışsal) Faktörlerin Etkisi	53
1.4.1.2. İçsel Faktörlerin Etkisi.....	56
1.5. Küçük Devletlerin Dış Politika Davranış Tercihleri.....	58
1.5.1. Meydan Okuyucu Davranma.....	64
1.5.1.1. Sert Dengeleme Stratejisi.....	64
1.5.1.2. Asimetrik Dengeleme Stratejisi	67
1.5.2. Uyumlu Davranma Stratejisi	70
1.5.2.1. Peşinden Gitme	72
1.5.2.3. Bağlantısızlık	73
1.5.3. Rekabetçi Davranma Durumu.....	75
1.5.3.1. Yumuşak Dengeleme	76
1.5.3.2. Riskten Kaçınma.....	80
1.5.4. Ekonomik Çıkar Öncelik Davranma Stratejisi	83
1.5.4.1. Uluslararasılık ve Moral Durumu.....	86
1.6. Küçük Devletlerde Dış Politika Durumu	88
1.7. Küçük Devlet Güvenlik Politika Yaklaşımı.....	94
1.7.1. İttifak	95
1.7.2. Tarafsızlık.....	97
1.8. Uluslararası Sistem Yapısı ve Küçük Devlet	103
1.9. Neoklasik Realist Yaklaşım ve Küçük Devlet Durumu	120
1.9.1. Neoklasik Realist Yaklaşımında Bağımsız Değişken Faktörü.....	125
1.9.2. Neoklasik Realist Yaklaşımında Müdahaleci Değişken Faktörü	129
1.10. Küçük Devlet Dış Politika Değerlendirmesi	140
İKİNCİ BÖLÜM.....	149
KÜÇÜK DEVLET KIRGIZİSTAN'IN MÜDAHALECI DEĞİŞKEN DURUMU: İÇ VE DİŞ POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE ZORLUKLARI	149
2.1. Kırgızistan'ın Küçük Devlet Olarak Nitelendirilmesi	150
2.2. Kırgızistan'ın Bağımsızlık Sürecinin Zorlukları ve Avantajları	160
2.2.1. Jeopolitik ve Sosyo Ekonomik Durumu	162
2.3. Kırgızistan'ın İç Politikasını Etkileyen Temel Zorluklar	166

2.3.1. Ekonomik Kriz.....	167
2.3.2. Milli Eğitim ve Kimlik Sorunu	169
2.3.3. Kadro Yetersizliği Sorunu.....	171
2.3.4. Yolsuzluk	172
2.4. Kırgızistan’da İç Güvenlik Durumu ve Siyasi İstikrarsızlık	173
2.4.1. Kırgız Topluma Siyasi İstikrarsızlığın Etkisi	174
2.5. Kırgızistan Dış Politikası ve Öncelikleri Hedefleri	175
2.5.1. Kırgızistan'ın Dış Politikasının Karakteristik Özellikleri	184
2.5.2. Kırgızistan'ın Dış Politikada İzlediği Stratejiler	186
2.5.3. Kırgızistan'ın Dış Politikadaki Başarıları ve Zorlukları	190
2.6. Kırgızistan Güvenlik Politikası ve Öncelikleri Hedefleri	191
2.6.1. Kırgızistan'ın Sınır Güvenliği.....	192
2.6.2. Kırgızistan'ın Terörle Mücadele.....	194
2.6.3. Kırgızistan'ın Askeri Güvenlik Durumu	197
2.6.4. Kırgızistan'ın Göç ve Etnik Güvenlik Durumu.....	200
2.7. Kırgızistan’ın Dış Politikasını Etkileyen Temel Etkenler	203
2.7.1. Ekonomik Kaynakların Sınırlılığı	204
2.7.2. Askeri Kaynakların Sınırlılığı.....	205
2.7.3. Diplomatik Kaynakların Sınırlılığı.....	206
2.7.4. Dış Politika Tercihlerin Kısıtlılığı	207
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	209
KÜÇÜK DEVLET KIRGIZİSTAN’IN BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN DURUMU:	209
DİŞ POLİTİKA STRATEJİSİ VE BÜYÜK GÜÇ İLİŞKİLERİ	209
3.1. Kırgızistan’ın Dış Politika Davranışları ve Tercihleri.....	210
3.1.1. Dış Politika Tercihlerinin Fırsatları	212
3.1.2. Dış Politika Tercihlerinin Zorlukları	215
3.2. ABD ile İlişkileri.....	220
3.2.1. ABD ile İlişkilerin Güçlü Yanları.....	226
3.2.2. ABD ile İlişkilerin Zorlukları	229

3.3. Çin ile İlişkileri.....	233
3.3.1. Çin ile İlişkilerin Fırsatları.....	236
3.3.2. Çin ile İlişkilerin Zorlukları	239
3.4. Rusya ile İlişkileri	242
3.4.1. Rusya'ya Stratejik Bağları ve Nedenleri	244
3.4.2. Rusya için Kırgızistan'ın Önemi	247
3.4.1. Rusya ile İlişkilerin Fırsatları	248
3.4.2. Rusya ile İlişkilerin Zorlukları	252
3.5. Uluslararası ve Bölgesel İttifakların Önemi ve Etkisi	257
3.5.1. Birleşmiş Milletler Örgütü ve Kırgızistan	258
3.5.2. Şanghay İşbirliği Teşkilatı ve Kırgızistan	259
3.5.3. Bağımsız Devletler Topluluğu ve Kırgızistan	260
3.5.4. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ve Kırgızistan.....	261
3.5.5. Avrasya Ekonomik İş Birliği Örgütü ve Kırgızistan	262
3.5.6. Türk Devletler Teşkilatı ve Kırgızistan.....	263
3.5.6.1. Türk Devletler Teşkilatı Üyeliğinin Avantajları.....	265
3.5.6.2. Türk Devletler Teşkilatı Üyeliğinin Zorlukları	267
3.6. Avrupa Birliği ile İlişkileri	268
3.7. Türkiye ile İlişkileri	269
3.8. Komşu Devletler ile İlişkileri	274
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	276
KAYNAKÇA.....	287
ÖZGEÇMİŞ	302

TABLÖLAR

Tablo 1. Uluslararası İlişkiler Disiplini İçinde Küçük Devletlerin Etkilenmiş Evreleri	14
Tablo 2. Küçük Devlet Çalışmalarının Gelişimi	16
Tablo 3. Ekonomik ve Savunma Kapasiteleri: Küçük ve Büyük Nüfuslu Ülkeler Arasındaki Farklılıkları	20
Tablo 5. Vayrynen'in Derecelendirmesi	29
Tablo 6. Handel Tarafından Yapılan Zayıf ve Güçlü Devlet Özellikleri	32
Tablo 7. Goetschel'in Küçük Devlet Tanımı	35
Tablo 8. Büyük ve Küçük Devletlerin Nüfus, GSYH ve Askeri Harcama Değerlendirme	40
Tablo 9. Büyük ve Küçük Devletlerin Dış Ticaret /GSYİH Verileri Temelinde İhracata Bağlı Göstergesi	47
Tablo 10. Büyük ve Küçük Devletlerin Ekonomi Açısından Farkları.....	48
Tablo 11. Dış Politika ve Güvenlik Denklemi	52
Tablo 12. Kang'ın Küçük Devletlerin Dış Politika Stratejileri	59
Tablo 13. Walt'un Tek Kutuplu Dünyada İttifak Stratejisi	61
Tablo 14. Neoklasik Nedensel Yapısı	125
Tablo 15. Küçük Devlet Taliaferro Neoklasik Realist Bakışı	134
Tablo 16. Neoklasik Realist Görüşü Temelinde Küçük Devletlerin Dış Politika Özeti	142
Tablo 17. Küçük Devlet Dış Politika Analizi İçin Alınan Varsayımlar.....	145

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AET	:Avrasya Ekonomik Topluluğu
AGİT	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKB	:Asya Kalkınma Bankası
BDT	:Birleşik Devletler Topluluğu
BM	:Birleşmiş Milletler
CIA	:Merkezi Haber alma Örgütü
ÇHC	:Çin Halk Cumhuriyeti
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
ECO	:Ekonomik İşbirliği Örgütü
IMF	:Uluslararası Para Fonu
İBRD	:Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
İKB	:İslam Kalkınma Bankası
K.C.	:Kırgız Cumhuriyeti
KGA	:Kolektif Güvenlik Anlaşması
KGAÖ	:Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OAB	:Orta Asya Birliği
OAD	:Orta Asya Devletleri
ÖİH	:Özbekistan İslami Hareketi
R.F.	:Rusya Federasyonu
SAİR	:Uluslararası Sosyal ve İktisadi Araştırma A.Ş
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUÖB	:Sincan Uygur Özerk Bölgesi
ŞİÖ	:Şanghay İşbirliği Örgütü
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNIDO	:Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı
USAID	:Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
WHO	:Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası bölgesel ve uluslararası gelişmeler, küçük devletlerin bilimsel olarak dikkat çekmesine neden oldu. Bu gelişmeler bağlamında küçük devletlerin artışı ile birlikte, küçük devletlerin önemi ve rolü de artmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde küçük devletlerin sayısı artmıştır. Bu küçük devletler, uluslararası sistemdeki büyük güçler arasında bir denge unsuru olarak hareket edebilirler. Uluslararası politikanın tam bir resmini çizmek için küçük devletler uluslararası politikada önemli bir rol oynayabilirler ve büyük güçler arasındaki dengeleri değiştirebilirler. Bu nedenle, küçük devletlerin politikaları, stratejileri ve davranışları uluslararası politikanın tam bir resmini çizmek için önemlidir.

Küçük devletler, uluslararası sistemde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalırlar. Bunlar arasında sınırlı kaynaklar, kendi kendilerini savunma yetenekleri, siyasi etkilerinin sınırlı olması ve küresel ekonomide rekabet güçlerinin az olması gibi faktörler yer alır. Bu nedenle, küçük devletler, birçok durumda uluslararası işbirliğine ihtiyaç duyarlar. Dünya Bankası'na göre, küçük ülkeler büyüklük, gelişme ve coğrafi konum açısından farklılıklar gösterse de, düşük ekonomi ve kendi kendini yetersizlik algısı gibi ortak sorunları paylaşırlar. Bu nedenle, uluslararası alanda, küçük devletlerin karşılaştığı zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma stratejileri giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Bu açıdan büyük devletlere nazaran küçük devletlerin içyapılarını anlamak ve dış politikada davranışlarını ve tercihlerini incelemek daha fazla önem kazanmaktadır.

Küçük devletler, genellikle sınırlı kaynaklara sahip oldukları için iç istikrarsızlık riski taşırlar. Bu durum, özellikle ekonomik, sosyal ve siyasi faktörlerin bir arada etkisiyle ortaya çıkabilir ve zayıf, başarısız veya çökmüş devletlerin oluşmasına neden olabilir. Bu tarz devletlerin mevcudiyeti, terör örgütleri gibi devlet sınırlarının ötesinde faaliyet gösteren yapıların güçlenmesine ve iç istikrarsızlığın diğer ülkelere sıçramasına neden olabilir. Küçük devletlerde yaşanan bu iç istikrarsızlık sorunları, özellikle bölgesel ve küresel güvenlik sorunlarına dönüşebilir. Çünkü bu sorunlar, bölgesel istikrarsızlık veya terörizm gibi güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilir ve bu sorunlar da diğer ülkeleri etkileyebilir. Bu nedenle, küçük devletlerin iç istikrarsızlık sorunları, bölgesel ve küresel güvenlik açısından ciddi bir risk oluşturabilir. Uluslararası ilişkiler alanında küçük devletler, genellikle nüfusu 2 milyon veya daha az olan veya Birleşmiş Milletler tarafından tanınan bir standart olarak nüfusu 10 milyondan az olan ülkelerdir.

Bu ülkeler, genellikle sınırlı kaynaklara ve etkisizlik sorunlarına sahiptir. Bu kaynak sınırlamaları, ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda zorluklar yaratabilir ve küçük devletlerin uluslararası alanda daha az güçlü olmalarına neden olabilir. Bununla birlikte, küçük devletler, diğer büyük ülkelerle işbirliği yaparak karar alma mekanizmalarında etkili olabilirler. Örneğin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, küçük devletler büyük devletlerle işbirliği yaparak, karar alma sürecinde etkili bir şekilde yer alabilirler¹. Küçük devletler, genellikle daha esnek ve hızlı karar alma süreçlerine sahiptirler, çünkü bürokrasi ve yavaş karar alma süreçleri daha azdır. Bununla birlikte, küçük devletler, daha az kaynak ve etkili olamama sorunları nedeniyle uluslararası alanda daha fazla baskı altındadırlar.

Orta Asya bölgesinde yerleşen Kazakistan, Tacikistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Özbekistan, Sovyetler Birliği döneminde ortak bir tarihi paylaştılar. Ancak 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında bağımsızlıklarını ilan etmiştir ve farklı kalkınma yolları takip etmeye başladılar. Bu yeni devletler, küçük devletler olarak uluslararası sistemde yerlerini aldılar ve bu nedenle karşılaştıkları zorluklarla mücadele etmek için uluslararası işbirliği önemli hale gelmektedir.

Bu çalışmada, Sovyetler Birliği döneminde Orta Asya devletleri, Sovyet ekonomisi için önemli bir tamamlayıcı olsalar da birlik içinde en geri kalmışlardır, diğer Baltık ülkelere nazaran. Bağımsızlıklarından sonra bu devletlerin yeniden güç kazanması ve kalkınması için büyük çaba harcamaları gerektirmektedir. Bu çalışmanın küçük devlet dış politikası temelinde odak noktası Kırgızistan'da olup, ülkenin bağımsızlık sonrası dış politika tercihleri ve davranışlarını araştırmakta ve iç ve dış güçleri etkileyen temel faktörleri incelemektedir. Sovyetler Birliği döneminden kalan sınırların ve nüfusun özellikleri gibi faktörlere sahip olması nedeniyle, Kırgızistan'ın dış politika davranışlarında Rusya ile ittifak içinde olma eğiliminde olduğu belirtmektedir. Kırgızistan, dış politikasında ABD ve Çin ile ilişkileri konusunda daha dengeli bir politika izlemeye çalışmaktadır. Kırgızistan, hem ABD hem de Çin ile yakın ilişkiler kurmaya çalışarak, her iki ülkeyle de işbirliği yapmayı hedeflemektedir. Bu noktada, Kırgızistan'ın ekonomik, sosyal ve siyasi çıkarlarına göre dış politikasını şekillendirdiği söylenebilir. Çalışmada küçük devletlerin dış politika davranışları hakkındaki akademik

¹ Birleşmiş Milletler, erişim adresi: <https://www.un.org/en/about-us/member-states>, erişim tarihi: 20.07.2022.

tartışmalar ve farklı tanımlarına da değiniyor. Kırgızistan gibi küçük bir devlet, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanması ve yeni dış politika zorluklarıyla karşı karşıya kaldığı örneklerle açıklamaktadır. Nüfusu yaklaşık 7 milyon olan Kırgızistan, Orta Asya'da bulunan ve yüzölçümü 199,951 km² olan küçük bir ülkedir. Komşuları arasında Çin, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan bulunmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde, Kırgızistan'ın ekonomisi tarım ve hayvancılık sektörüne dayanıyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Kırgızistan, bağımsız bir devlet olarak küçük devlet statüsünü aldı. Küçük devletler, sınırlı kaynaklar, sınırlı güç ve etkisizliği içeren bir dizi yapısal zorluklarla karşı karşıyadır. Kırgızistan da benzer bir durumla karşı karşıyadır. İçsel durumda ekonomisi zayıf ve tarım sektörü ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Yoksulluk, işsizlik ve yolsuzluk gibi sorunlar da ülkenin önemli zorlukları arasındadır.

Bu çalışma, Kırgızistan'ın küçük devlet statüsünün iç ve dış politika üzerindeki nedenlerini ve etkilerini nitel ve nicel unsurlarla birlikte ele almaktadır. Kırgızistan'ın küçük devlet statüsünün kökenleri, nüfus, coğrafi konum, güvenlik, ekonomik faktörler ve iç politika istikrarı ile dış politikayı etkileyen faktörler olmak üzere çeşitli boyutlarda incelenmiştir. Nüfus bakımından sınırlı büyüklükte olması, Kırgızistan'ın uluslararası alandaki etkinliğini kısıtlayan temel bir etken olarak öne çıkmaktadır. Coğrafi konumunun büyük devletlerin çıkarlarına uygun bir şekilde konumlanmış olması, ülkenin dış politika alanında sınırlı bir manevra kabiliyetine sahip olmasına yol açmaktadır. Güvenlik meseleleri, Kırgızistan'ın küçük devlet statüsü üzerinde etkili olan diğer bir faktördür. Sınırlı kaynaklarla bölgesel güvenlik zorluklarına karşı mücadele etme çabası, ülkenin dış politikadaki zorluklarını belirlemektedir. Ekonomik açıdan daha küçük bir yapıya sahip olması, Kırgızistan'ın diğer devletlerle rekabet etme konusunda zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum, ülkenin dış politika stratejilerini belirlemede sınırlı ekonomik güce sahip olmasına etki etmektedir.

Küçük devlet statüsüne rağmen, Kırgızistan bağımsızlığını kazandığından bu yana dış politika stratejilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, diğer devletlerle ittifaklar kurma ve uyumlu ilişkiler geliştirme çabalarına odaklanmaktadır. Uluslararası alanda kendi çıkarları doğrultusunda politika izlemeye çabalayan Kırgızistan, bu bağlamda çeşitli zorluklara rağmen etkili bir aktör olma çabasını sürdürmektedir.

Kırgızistan'ın dış politikasının merkezinde Rusya'nın taşıdığı önem, ülkenin en büyük ticaret ortağı ve askeri müttefiki olmasıyla belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Kırgızistan'da bulunan Rus askeri üsleri, bölgedeki askeri varlığın bir unsuru olarak stratejik bir konumda bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kırgızistan ile Rusya arasında sıkı siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler stratejik ortak konumda devam etmektedir. Rusya-Kırgızistan ilişkilerindeki özetle önemli faktörlerinin içerdiği alanlar hemen hemen her alanda yer almaktadır. Askeri işbirliği konusunda, Kırgızistan, Rusya ile askeri ittifak içerisinde. Ülkede Rus askeri üsleri bulunmaktadır, bu da bölgedeki stratejik dengeyi etkileyen bir unsur olarak öne çıkarmaktadır. Rusya'nın Kırgızistan'daki askeri varlığı, bölgesel güvenlik konularında etkin bir rol oynamaktadır. Ekonomik Bağlar konusunda Rusya, Kırgızistan'ın en büyük ticaret ortağıdır. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler, enerji, ticaret ve yatırım alanlarında genişlemektedir. Rusya'nın ekonomik destekleri ve işbirliği projeleri, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Göç konusunda, Kırgızistan'da yaşayan birçok vatandaş, Rusya'da iş aramak veya çalışmak amacıyla göç etmektedir. Bu durum, iki ülke arasında güçlü insan bağlarının varlığını gösterir. Kırgızistan ve Rusya, tarihi siyasi bağlarına sahiptir. Sovyet dönemindeki geçmişleri, bu ülkeler arasında derin bir ilişki ağına neden olmaktadır. Bu tarihî bağlar, diplomatik ilişkileri de etkilemektedir. Eski Sovyetler Birliği'nin bir parçası olan Kırgızistan, tarihsel bir bağlamda Rusça'nın resmi dil olarak kullanılmasına devam etmektedir. Bu durum, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel alanlarında etkili olmaktadır. Ancak, ülkenin bağımsızlık sonrası bu konudaki doğruluk derecesi toplumda büyük bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bölgesel güvenlik konusunda Kırgızistan, Rusya ile olan ilişkilerini bölgesel güvenlik konularında işbirliği yaparak sürdürmektedir. Terörle mücadele, sınır güvenliği ve bölgesel istikrar gibi konularda ortak çıkarlar bulunmaktadır. Rusya'nın Kırgızistan üzerindeki etkisini ve ilişkilerin derinliği bu çalışmada bölümler içinde devam edilmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD-Kırgızistan ilişkileri, ABD'nin demokrasi değerlerini yayma amacıyla Kırgızistan'a yönelik girişimleri ile bağımsızlığın ilk yıllarında başlamıştır. Bu çerçevede, demokrasi kurumlarının kurulması, seçim gözlem faaliyetleri ve demokratik reformları destekleme çabaları yaşanmıştır. Demokrasi inşası sırasında sivil toplumun rolü ve sivil toplum örgütlerinin demokratik süreçlere katılımı önemli olmaktadır. ABD'nin demokratik değerleri tanıtmak amacıyla Kırgızistan'da gerçekleştirdiği eğitim ve bilinçlendirme projeleri üzerinde çok güç sarf edilmiştir. Bu eylemlerin etkisi ve toplumda nasıl karşılık bulduğu ayrıca bölüm içine değerlendirilir.

ABD-Kırgızistan ilişkilerinde demokrasi inşası boyutunu daha ayrıntılı bir şekilde ele alınır. Bu, demokratik değerlerin toplumda nasıl benimsendiğini anlamak açısından önemlidir. 11 Eylül sonrası terörle mücadele ve güvenlik bağlamında gelişmiştir. Ancak 2014'te Manas Hava Üssü'nün kapatılması ve 2019'daki siyasi istikrarsızlık gibi faktörlerle karmaşık bir seyir izlemiştir. Kırgızistan'ın Rusya'ya yaklaşması ve Çin ile ekonomik bağlarının güçlenmesi, ABD-Kırgızistan ilişkilerinde etkisini azaltmıştır. Bununla birlikte, ABD'nin stratejik konum ve terörle mücadeledeki önem göz önüne alındığında, ilişkilerini sürdürme çabası devam etmektedir. Bu çerçevede demokrasi getirme çabaları, demokratik işleyiş ve insan hakları, sivil toplum katılımı ve eğitim projeleri de önemli unsurları kapsamaktadır.

Çin, Kırgızistan'ın en önemli ticaret ortağı haline gelmiş ve iki ülke arasındaki ekonomik işbirliği hızla ilerlemektedir. Bu süreçte, Çin'in "Kuşak ve Yol" projesi kapsamında Kırgızistan'da gerçekleştirilen çeşitli altyapı projeleri de dikkat çekmektedir. Orta Asya'da ekonomik etkisini genişletmeye yönelik Çin'in bu girişimleri, bölgedeki ekonomik dinamikleri şekillendirmekte ve çeşitli yatırımlar ve projeler aracılığıyla bölge ülkeleriyle daha yakın ekonomik bağlar kurmaktadır. Kırgızistan, Çin ile yoğun ticari ilişkilere sahip bir ülke olarak, Çin'in ekonomik yatırımlarından en iyi şekilde yararlanma çabası içerisinde. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınma çabalarını destekleme potansiyeline sahiptir. Ancak, bu süreçte dikkate alınması gereken bir diğer önemli faktör de Rusya'nın bölgedeki etkisidir. Rusya'nın Kırgızistan'ın dış politikasındaki belirgin varlığı, ülkenin stratejik tercihlerinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Çin-Kırgızistan ilişkileri, sadece ekonomik boyutta değil, aynı zamanda siyasi ve stratejik alanlarda da derinleşmektedir. Çin, Kırgızistan'ı bölgesel ve küresel arenada stratejik bir ortak olarak görmekte ve bu çerçevede işbirliğini artırmaktadır. Çin ve Kırgızistan, bölgesel ve uluslararası meselelerde birbirlerini destekleme konusunda ortak bir anlayışa sahiptir. Siyasi diyaloglar ve diplomatik temaslar artırılabilir, ortak güvenlik endişelerine yönelik stratejik işbirliği daha da derinleştirilebilir. Kültürel değişim programları ve eğitim projeleri aracılığıyla iki ülke arasındaki insan ilişkileri güçlendirilebilir. Öğrenci değişim programları, dil kursları ve kültürel etkinlikler, daha yakın ilişkilerin kurulmasına katkıda bulunabilir. Çin-Kırgızistan arasındaki bilim ve teknoloji alanındaki işbirliği daha da artırılabilir. Ortak araştırma projeleri, teknoloji transferi ve bilgi paylaşımı gibi alanlarda

işbirliği, her iki ülkenin kalkınma hedeflerine katkı sağlayabilir. Çin-Kırgızistan işbirliği, bölgesel düzeyde genişletilebilir. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi bölgesel platformlarda birlikte hareket etmek, bölgesel istikrarın sağlanması ve kalkınmanın desteklenmesi adına önemli olabilir. İki ülke arasında çevre dostu projeler ve sürdürülebilir kalkınma alanında işbirliği, hem ekonomik büyümeyi destekleyebilir hem de çevresel etkileri en aza indirme konusunda olumlu bir etki yaratabilir. Bu ek unsurlar, Çin ve Kırgızistan arasındaki ilişkilerin daha kapsamlı ve çok boyutlu bir şekilde ele alınmasına katkıda bulunabilir. Ancak, Rusya'nın etkisi hala Kırgızistan'ın dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır.

Bu araştırmanın Kırgızistan dış politikası üzerindeki etkisi, Kırgızistan'ın küçük devlet statüsünden kaynaklanan özelliklerinin anlaşılmasına ve dış politika tercihleri ve davranışlarına yönelik bir perspektif sunmasına bağlıdır. Bu perspektif, Kırgızistan'ın küçük devlet statüsünden kaynaklanan kısıtlamaları ve zorlukları ele alarak, ülkenin dış politika tercihleri ve davranışlarına yönelik alternatif çözüm önerileri sunabilir. Araştırma aynı zamanda, küresel ve bölgesel güçlerin Kırgızistan'ın dış politika tercihleri ve davranışları üzerindeki etkisini ele aldığı için, Kırgızistan'ın dış politikasını belirleyen faktörleri daha iyi anlamamızı sağlayabilir. Bu faktörlerin anlaşılması, Kırgızistan'ın küçük devlet statüsüne rağmen dış politikasını nasıl şekillendirdiğine ve uluslararası ilişkilerdeki konumuna ilişkin daha kapsamlı bir değerlendirme yapmamıza olanak tanır. Sonuç olarak, bu araştırma Kırgızistan dış politikasına katkı sağlayarak, ülkenin küçük devlet statüsünden kaynaklanan zorlukları ele alarak, dış politika tercihleri ve davranışlarına yönelik alternatif çözüm önerileri sunarak ve küresel ve bölgesel güçlerin Kırgızistan'ın dış politikası üzerindeki etkilerini ele alarak, ülkenin uluslararası ilişkilerdeki konumunu daha iyi anlamamızı sağlayabilir.

Çalışmanın Konusu

Bu araştırma, küresel alanda küçük devletlerin dış politika durumunu inceleyerek üç bölüme ayrılmaktadır. İlk bölümde, küçük devletlerin nasıl tanımlandığı, özellikleri ve uluslararası politikada nasıl temsil edildikleri konuları ele alınmaktadır. Bu bölümde, küçük devletlerin siyasi durumunu analiz etmede uluslararası politikada rolü ve etkisi teorik olarak incelenmektedir.

Küçük devletler, dünya siyasi sisteminde önemli bir yere sahip olmasalar da uluslararası politikada etkileri olabilir. Küçük devletler, büyük güçlerin etkisi altında

kalmadan kendi dış politika tercihlerini belirleme çabası içerisinde olabilirler. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika davranışları ve tercihleri uluslararası politikanın anlaşılmasında önemlidir. Küçük devletlerin dış politika davranışlarına ilişkin araştırmalar, büyük güçlerin küçük devletlere yönelik politikalarını anlamak için de önemlidir. Ayrıca, küçük devletlerin dış politika davranışları, uluslararası güvenlik açısından da önemlidir. Özellikle küçük devletlerin kırılganlığı, büyük güçlerin bu ülkelerde istikrarı sağlamaya yönelik politikalarını da etkileyebilir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika davranışlarına ilişkin araştırmalar, uluslararası politikanın anlaşılması ve güvenliğin sağlanması açısından önemlidir.

Çalışmada, uluslararası politikada sınıflandırılan büyük, orta ve küçük devletlerarasında güç açısından bir ayrım yapılmakta ve küçük devletlerin sayıca daha fazla olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, küçük devletlerin güç açısından zayıf olmaları ve bu durumun uluslararası politikada yarattığı sonuçlar da incelenmektedir. Bununla birlikte, küçük devletlerin kendi tercihi ile hareket ederek veya diğer ülkelerle ittifak olarak, ekonomik ve sosyal gelişmelere ilişkin karar alma mekanizmalarıyla da varlığını güçlendirmiş ve etkilemiştir.

Küçük devletlerin önemi, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, AB, Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü gibi uluslararası kuruluşlara üye olmalarıdır. Bu sayede, küçük devletler karar alma mekanizmalarına katılma ve uluslararası toplumda seslerini duyurma fırsatı bulmuşlardır. Araştırmanın amacı, küçük devletlerin bu durumunu daha detaylı inceleyerek, uluslararası ilişkilerde küçük devletlerin önemini anlamaya yardımcı olmak ve dış politika tercihleri ve davranışlarına yönelik bir perspektif sunmaktır.

Bu çalışmada, küçük devlet tanımları üzerinde durulmakta ve hangi tanımların daha uyumlu olduğu araştırılmaktadır. Ayrıca, küçük devletlerin davranışları ve nedenleri de ele alınmaktadır. Bu bağlamda, neoklasik realizm adlı teori, uluslararası ilişkiler disiplininin dış politika analizi konusunda kullanılan bir yöntemdir ve bu yaklaşım, uluslararası sistemin devletlerin dış politikaları üzerindeki baskısı ve ilgili devletin yerel gücüne bağlı olarak değerlendirilir. Güçsüz devletler, güçlü devletlerin aksine, daha fazla sistemik sınırlamalarla karşı karşıya kaldıkları için dış politikalarının analizi daha kısıtlıdır. Bu nedenle, küçük devletlerin davranışlarının açıklanması için öncelikle güç dağılımı ve yapısal sınırlamaların dikkate alınması daha doğru olacaktır. Bu çalışmada

küçük devletlerin tanımı, karakteristik özellikleri ve davranışları incelenmektedir. Neoklasik realizm teorisi, devletlerin dış politikalarını belirtirken yapısal sistemik ve müdahaleci iç değişkenlere önem verir. Küçük devletlerin az güce sahip olmaları, eylemlerinin açıklanmasında öncelikle güç dengesi ve yapısal sınırlamaların göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun nedeni, küçük devletlerin daha sınırlı bir hareket alanına sahip olmaları ve daha fazla sistemik sınırlamalara maruz kalmalarıdır.

Bu çalışmada uluslararası ilişkiler teorisinde sıkça tartışılan küçük devletlerin dış politikaları üzerindeki etkilerini açıklamaktadır. Küçük devletlerin materyal kapasitelerinin zayıf olduğu, iç kırılganlık düzeylerinin yüksek olduğu ve iç tehditlerle yüzleştiklerinde diğer devletlere göre tehditleri bertaraf etme kapasitelerinin daha düşük olduğu vurgulanmaktadır. Küçük devletler, iç tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında, iç istikrarsızlık sorunlarından dolayı dış politika tercihleri konusunda daha fazla sınırlıdır. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika davranışlarının açıklanması, iç değişkenlerin müdahaleci yönünü anlamak için yapısal sınırlamalar ve imkânların yanı sıra iç tehditlerin dikkate alınması gerektiğine işaret edilmektedir. Çalışmada ayrıca, neoklasik realist yaklaşımın, yapısal-sistemik değişkenleri bağımsız değişken olarak ele alırken, müdahaleci iç değişkenleri de dikkate alarak faydalı bir yaklaşım olduğu belirtmektedir. Ancak, bu yaklaşımda yapısal değişkenler dış politikaya öncelik verirken, müdahaleci iç değişkenler olarak iç politikaya ikincil düzeyde yer verildiği ifade edilmektedir.

İkinci bölümde, Kırgızistan'ın küçük bir devlet olarak iç istikrar seviyesi ve dış politika durumunu ele alarak incelenecektir. Birinci bölümde belirtilen faktörler, özellikler ve tercihlerin ölçülmesi için örnek olaylar kullanılacaktır. Kırgızistan'ın küçük bir devlet olarak nitelendirilmesinin nedenleri, bağımsızlık süreci, dış politikası ve karakteristik özellikleri, güvenlik politikası ve özellikleri ele alınacaktır. Bu çalışmada, Kırgızistan'ın dış politikası üzerinde bağımsız, müdahaleci ve bağımlı değişkenlerin nasıl etkileştiğini ve aralarındaki nedensel ilişkiyi anlamak için örnek olaylar incelenecektir. Küçük bir Orta Asya ülkesi olan Kırgızistan'ın bağımsızlık sürecinde karşılaştığı yapısal koşulları anlamak için, küresel ve bölgesel güçlerin Kırgızistan'a yönelik dış politikalarının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu çalışmada, 1991-2022 dönemi boyunca Kırgızistan'ın dış politikası incelenecek ve bu süreçte yaşanan örnek olaylar analiz edilecektir.

Üçüncü bölümde, Kırgızistan'ın dış politikası, büyük ve bölgesel güçlerle olan ilişkileri ve güvenlik konularındaki diplomatik, ittifak ve stratejik uyum davranışları ele alınacaktır. ABD, Rusya ve Çin üçgen gücünün meydan okumaları ve güvenliği gibi konular incelenecektir. Bu bölümde, küçük devletlerin dış politika tercihleri örnek olaylarla açıklanmaya çalışılacaktır. Örnek olaylar, büyük güç politikalarını bağımsız değişken, iç politika durumunu müdahaleci değişken ve küçük devlet dış politikasını bağımlı değişken olarak analiz edilecektir. Ayrıca bu çalışmanın sınırlılıkları, eksiklikleri ve katkıları da tartışılacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Küresel güvenliği artırmak için küçük devletlerin iç politikaları ve dış politika tercihleri küresel güvenlik ve istikrarı etkileyebilir. Küçük devletlerin araştırılması, küresel güvenliği artırmak için politika yapıcılar ve analistler tarafından kullanılabilecek bilgiler sağlayabilir. Küçük devletlerin rolünü anlamak için küçük devletlerin rolü sadece kendi coğrafyalarıyla sınırlı değildir. Bazı küçük devletler, bölgesel veya küresel alanda aktif bir rol oynayabilirler. Bu nedenle, küçük devletleri araştırmak, onların rolünü ve etkisini anlamak için önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, küçük bir devlet olan Kırgızistan'ın dış politika davranışları ve tercihlerini incelemektir. Küçük devletlerin uluslararası politikadaki yerleri ve rolleri genellikle göz ardı edildiği için, Kırgızistan'ın bu alandaki çalışmalar ve araştırmalar açısından önemi vurgulanmaktadır. Kırgızistan'ın bağımsız bir devlet olarak henüz 32 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen, hem iç politika hem de dış politika açısından önemli adımlar atmıştır. Bu adımlar, ülkenin içinde bulunduğu değişim sürecinin sonuçları sadece komşu ülkeler arasında değil, büyük güçler arasında da dikkat çekerek önem kazandırmaktadır. Çalışma, büyük ve bölgesel güçlerin küçük bir devlet olan Kırgızistan'a uyguladığı iç ve dış politikaların etkilerini incelerken, dış politika davranışlarını ve tercihlerini ele almaktadır.

Bu çalışmanın amacı SSCB sonrası Kırgızistan'ın dış politika tercihleri ve davranışlarına odaklanarak küçük devlet perspektifinden bir araştırma yapmaktır. Bu araştırmanın amacı, uluslararası ilişkiler alanındaki kaynaklara dayanarak, Kırgızistan'ın küçük devlet statüsünde olduğu gerçeğinden hareketle, dış politika tercihlerinin nasıl şekillendiğini anlamaktır.

Diplomatik çözümler bulmak, Küçük devletlerin çatışma bölgelerinde bulunması ve komşu devletlerle karmaşık ilişkileri olması, diplomatik çözümler bulmayı zorlaştırabilir. Küçük devletlerin politikaları ve davranışları üzerine yapılan araştırmalar, politika yapıcılarının çatışma bölgelerinde diplomasi yoluyla çözüm bulmalarına yardımcı olabilir. Araştırmanın diğer bir amacı, küresel ve bölgesel güçlerin Kırgızistan'ın dış politika durumunu ve tercihlerini nasıl etkilediğini incelemektir. Bu bağlamda, araştırma altında yatan nedenleri ve sonuçları ele alınarak, Kırgızistan'ın dış politika tercihleri ve davranışları üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Ayrıca, çalışmanın amacı, Kırgızistan'ın küreselleşme sürecindeki yerini anlamak ve bu konuda küçük bir fikir katkısı sağlamaktır.

Araştırmanın Metodolojisi ve Sınırlamalar

Bu çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, küçük devletlerin tanımı ve dış politikaları incelenmektedir. İkinci bölümde, Kırgızistan'ın iç ve dış politikası, müdahaleci değişken olarak ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise Kırgızistan'ın dış politikası, bağımsız değişken olarak ele alınmakta ve büyük güç ilişkileri incelenmektedir. Bu çalışmada, Kırgızistan'ın küresel güçlerle olan ilişkileri, sorunları ve çözüm yolları ile değişim süreçleri araştırılmaktadır. Kaynak sıkıntısı nedeniyle, özellikle Orta Asya bölgesinde Kırgızistan'ın dış politikası konusunda son veriler elde etmek zor olmuştur. Ancak, mevcut kaynaklar ve gözlemler kullanılarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma, birkaç sınırlamayla karşı karşıya kalmıştır. İlk olarak, küçük devletlerin tanımı konusunda uzlaşma sağlanamamıştır. Bu nedenle, farklı tanım yaklaşımları ele alınmıştır. Ancak, devletlerin büyüklükleri ve küçüklükleri arasındaki ayrımın neye göre ve nerede çizileceği belirsizdir. Bu sorunu aşmak için, küçük devletlerin bölgesel güç dağılımındaki sıralamalarına göre tanımlanmaları önerilmiştir. Güç kavramı, GSYH ve askeri harcama tutarları gibi göstergelerle belirlenmiştir. Yine de, bölgesel kompleksin dışında bulunan küçük devletlerin tanımlanması hala zorlu bir görevdir. Bu nedenle, bu devletlerin bölgeyi etkileme kapasitelerine göre büyük devletlerin güçleriyle tanımlanmaları önerilmektedir.

Çalışmanın ikinci sınırlama, küçük devletlerin davranışlarının sınıflandırılması ile ilgilidir. Davranışlar, meydan okuyucu, uyumlu ve rekabetçi olarak tanımlanmıştır. Ancak küçük devletler farklı ölçeklerdeki devletlerle farklı ilişkiler içindedirler, dolayısıyla dış politikada farklı davranışlar sergileyebilirler. Örneğin, bir küçük devlet

başka bir küçük devletle rekabet halindeyken, aynı zamanda büyük bir devlete karşı uyumlu bir politika izleyebilir. Bu nedenle, bu çalışmada küçük devletlerin davranışları büyük devletlerin davranışlarına göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, büyük devletlerin küçük devletler üzerinde daha fazla etkiye sahip olması nedeniyle önemlidir. Uluslararası sistemin yapısı, küçük devletlerin davranışlarını belirleyen bir faktör olabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin davranışları, büyük güçlere karşı izledikleri politikalara göre sınıflandırmaktadır.

Üçüncü sınırlamada küçük devlet olarak ve onların dış politikalarını açıklamak için kullanılan yeni bir yaklaşımın argümanlarının yeterli örnek olaylarla test edilip edilmediği konusunda bir sınırlama içermektedir. Çalışmada Kırgızistan, Orta Asya'dan bir ülke, örnek olay olarak kullanılmıştır, ancak küçük devletlerin sayıları ve farklı özellikleri nedeniyle bu örnek olayın yeterli olup olmadığı tartışılabilir. Kırgızistan, coğrafi, demografik ve ekonomik olarak küçük bir ülkedir ve uluslararası ilişkilerde "küçük devlet" olarak sınıflandırılır. Küçük devletler, genellikle ekonomik, askeri ve diplomatik kaynaklarda kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır ve bu da dış politika seçeneklerini sınırlandırır. SSCB'den sonra bağımsızlığını kazanan Kırgızistan, bölgesel ve küresel düzeyde farklı aktörlere karşı dış politika seçenekleri arasında seçim yapmak zorunda kalmıştır. Bu süreçler, zorlu ve uzun bir yolculuk gerektirmiştir.

Bu çalışma, küçük devletlerin davranışlarını açıklamak için neoklasik realist yaklaşımı kullanarak bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Kırgızistan'ın incelenmesiyle, farklı faktörlerin dış politikadaki rolü açıkça görülebilir. Bu faktörlerin etkisi, dış politika kararlarına ve sonuçlarına bağlı olarak analiz edilir. Bu nedenle, Kırgızistan örneği, çalışmanın amacına ve detaylı örneklerin incelenmesi gerekliliğine uygun bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK DEVLETİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE DIŞ POLİTİKA ANALİZİ

Uluslararası ilişkilerde Viyana Kongresi'nde 1815'te Büyük güçler, küçük devletler veya küçük güçler olarak yasallaşmasının kabul edilmesiyle, uluslararası politikada bu sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır. Bu süreç boyunca, küçük devletler/güçler sınıfı, büyük devletler sınıfı dışında kalan devletler için kullanılmıştır. Fransa, Rusya, Britanya, Avusturya-Macaristan, Almanya ve İtalya gibi devletler 1815-1914 yılları arasında büyük güçler olarak kabul edilmiştir. Küçük devlet çalışmalarının tarihi, Avrupa siyasi düşüncesinde XVIII ve XIX yüzyıllara kadar gitmektedir. XIX yüzyılın ikinci yarısından itibaren, küçük devletler özellikle Alman entelektüelleri tarafından negatif bir bağlamda ele alınmıştır. Bu durum, küçük Alman devletlerinin milliyetçilik ve ulus-devlet çağında Alman ulusal birliğinin önünde engel olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır².

Küçük devletlerin artan sayısına ve dünya siyasetinde yeni aktörler olarak ortaya çıkmalarına neden olan üç önemli dönüm noktası olarak Birinci Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların yıkılması, Soğuk Savaş döneminde sömürge devletlerin bağımsızlık kazanmaları süreci ve son olarak Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması. Bu dönüm noktaları küçük devletlerin uluslararası örgütlerdeki önemini artırdı ve akademik çevrelerde küçük devletler ve dış politikaları üzerine yeni bir ilgi uyandırmaktadır.

Küçük devletlerin davranışlarını anlamak için yapılan çalışmalar genellikle, "küçük devlet" terimi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak, uluslararası kaynaklar arasında küçük devletlerin doğru bir şekilde tanımlanması konusunda hala bir tartışma söz konusudur. Bu tartışmalar, genellikle devlet boyutunun nasıl tanımlandığı ve ölçü

² Iver B.N. ve Gstohl S. (2006) Lilliputians in Gulliver's World, Small states in international relations, Centre for Small State Studies, *Institute of International Affairs*, pp.5-6, Seattle, University of Washington Press

birimlerinin neler olduğu gibi konular etrafında şekillenmektedir. Küçük devletlerin davranışları üzerine yapılan araştırmalar genellikle "küçük devlet" terimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Uluslararası kaynaklarda bu terimin doğru bir şekilde tanımlanması konusunda hala tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışmalar, devlet boyutunun ne şekilde tanımlandığı, ölçülerin neler olduğu ve bu özelliklerin alt ve üst ölçülerinin değerleri gibi sorular etrafında dönmektedir. Farklı teorik bakış açılarından verilen cevaplar ise küçük devlet tanımı hakkında farklı görüşler sunmaktadır.

1.1. Küçük Devlet Çalışmaların Tarihsel Gelişimi

Küçük devlet kavramının tarihsel gelişimi, modern devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte başlar. Bu süreçte, güçlü devletlerin ortaya çıkması ve imparatorlukların yıkılması, küçük devletlerin sayısının artmasına yol açmıştır. 19. yüzyılda, küçük devletlerin çoğu, büyük devletlerin nüfuzu altında kalmıştır. Ancak, 20. yüzyılın başlarında, küçük devletlerin bağımsızlığını kazanmaları süreci hızlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, küçük devletlerin sayısı artmaya devam etmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca, sömürgeciliğin sona ermesiyle birlikte yeni bağımsız devletler ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması da, küçük devletlerin sayısının artmasına yol açmıştır. Günümüzde, küçük devletler uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır ve uluslararası örgütlerde giderek daha fazla temsil edilmektedir. Küçük devlet terimi olarak, genellikle coğrafi, ekonomik, askeri ve nüfus açısından küçük olan ve uluslararası arenada daha büyük ve güçlü devletlerle karşılaştırıldığında daha az etkiye sahip olan devletleri ifade eder. Bu terim, uluslararası ilişkiler alanında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Annette Baker Fox'un 1959 yılında yayımlanan "The Power of Small States: Diplomacy in World War II" adlı kitabı, uluslararası ilişkiler disiplinde küçük devlet çalışmalarının öne çıkmasına neden olmuştur. Kitap, beş küçük devletin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki dış politikalarını ve büyük güçlerin baskısına rağmen savaş dışında kalmak için nasıl çaba sarf ettiklerini incelemektedir. Fox, çalışmasında küçük devletlerin tarafsız kalmalarının büyük devletlerin çıkarına olduğunu savunarak, savaşın faydaları konusunda büyük devletleri ikna etme başarısını vurgulamaktadır. Ayrıca, Fox, jeostratejik konumların yanı sıra diplomatik yeteneklerin de küçük devletlerin dış politikalarında önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Fox'un çalışması, iç ve dış

faktörleri birlikte ele alarak küçük devletlerin güçsüz aktörler olarak görülmesine karşı bir bakış açısı sunmaktadır³.

Küçük devletler kategorisi, Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişimindeki kuramsal dönüşümlerle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, küçük devletlerin incelenmesinde realist/neorealist uluslararası ilişkiler kuramı, neorealizm-neoliberal kurumsalcılık tartışması ve sosyal inşaacılık gibi diğer teorik yaklaşımların etkileri gözlemlenmektedir.

Fox'un çalışmasından sonra, küçük devletlerin güvenlik ve ittifak konularına odaklandığı bir dönem başlamıştır. Bu dönem, Soğuk Savaş'ın etkisiyle gerçekleşmiş ve uluslararası ilişkiler disiplini içinde yer alan realist/neorealist kuramın da etkisiyle şekillenmiştir. Bu süreçte, küçük devletlerin uluslararası politikadaki yerleri ve güvenlikleri, büyük devletlerin baskısına karşı nasıl korunabilecekleri gibi konular ön plana çıkmaktadır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde, küçük devletlerin etkilenmiş evreleri konusunda farklı teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak bu evrelerin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Robert L. Rothstein'e göre küçük devletlerin güvenliğini sağlayan en iyi seçenek karma ittifaktır ve küçük devletlerin uluslararası ilişkilerdeki etkilenmiş evrelerini üç ayrı döneme ayırmaktadır:

Tablo 1. Uluslararası İlişkiler Disiplini İçinde Küçük Devletlerin Etkilenmiş Evreleri



Kaynak: Rothstein, R.L. (1968). *Alliances and small powers*, New York: Columbia University Press, p.68.

Ancak bu sınıflandırma diğer akademisyenler tarafından farklı şekillerde yapılmaktadır. Örneğin, bazıları küçük devletlerin tarihsel evrimini iki döneme ayırırken,

³ Fox, A.B. (1959). *The power of small states, Diplomacy in World War II.*, The University of Chicago Press, pp.751-752.

bazıları ise dört döneme ayırmaktadırlar⁴. Bu nedenle, küçük devletlerin etkilenmiş evreleri konusunda kesin bir sınıflandırma yapmak her zaman araştırmaya açıktır. Küçük devlet çalışmaları, 1970'lerin ortalarından itibaren bağımsızlık hareketlerinin yükselişiyle birlikte ivme kazandı. Bu dönemde, küçük devlet teorisi hem ekonomi hem de siyaset bilimleri alanlarında büyük ilerleme kaydetti. Ekonomistler küçük devletlerin ortak özellikleri üzerinde yoğunlaşırken, neorealistler göreceli güç kapasitesini belirleyerek küçük devletlerin ortak dış politika davranışları sergileyeceklerini savunmaktadır⁵.

1990'ların başlarına kadar, küçük devletlerin uluslararası ilişkiler alanında özel bir ilgi alanı olduğu kabul edilirdi. Ancak bu dönemde, devletlerin boyutu artık önemli bir kategori olarak görülmedi ve akademisyenlerin ilgisi genel uluslararası ilişkiler kuramlarına doğru kaydı. Bu durum, küçük devlet çalışmalarının önemini azalttı. Bununla birlikte, küçük devletlerin analizi hala devam etti ve bu analizler, neorealizme yönelik eleştirileri nedeniyle daha çok neoliberal yaklaşımlarla birleşti. Neoliberal yaklaşım, devletlerin arasındaki ilişkilerin öncelikle ekonomik çıkarlar ve işbirliği üzerine kurulu olduğunu vurgular. Bu bağlamda, küçük devletlerin analizi, küresel ekonomik sistem, uluslararası kurumlar ve rejimler üzerinden yapılmaya başlandı. Özellikle, küçük devletlerin ekonomik bağımlılığı ve küreselleşmenin etkileri gibi konular bu dönemde yoğun ilgi gördü. Ayrıca, uluslararası kurumlar ve rejimlerin küçük devletler için önemi de araştırıldı. 1990'larda küçük devletlerin uluslararası ilişkiler alanındaki özel ilgi alanı azalmış olsa da, bu devletlerin analizi ve önemi hala devam etmiştir. Bu dönemde, küçük devletlerin analizi, neoliberal yaklaşımların etkisi altında, ekonomik sistemin ve uluslararası kurumların analizi üzerine yapılmaktadır⁶.

⁴ Vital, D. (1971). *The Survival of Small States Studies in Small Power Great Power Conflict*, Oxford University Press, pp.12-14.

⁵ Neumann ve Gstöhl (2004). *Introduction: Lilliputians in Gulliver's World, The European Union and Small States: External Influence and Sovereignty*, Centre for Small State Studies Institute of International Affairs, University of Iceland, p.11.

⁶ a.g.e. ss.12-13.

Tablo 2. Küçük Devlet Çalışmalarının Gelişimi

Tarihi Olaylar	1950-1970: en parlak dönem; Soğuk Savaş anlaşmazlığı; dekolonizasyon ve küçük devlet sayısındaki artış.	1980'ler: duraklama dönem; ABD hegemonyasının zayıflaması ve küresel bağımlılığın artması.	1990'lar: yeniden canlanma dönem; Soğuk Savaş'ın sonu, küreselleşme ve bölgesel bütünleşme; SSCB ve Yugoslavya'nın dağılmalar ve küçük devlet sayısındaki artışı
Hâkim Uluslararası İlişkiler Teorisi	Realizm/Neorealizm	Neorealizm ve Neoliberal Kurumsalcılık	Rasyonalizm ve Sosyal İnşacılık
Küçük Devlet Konuları	Küçük devletlerin tanımı, Büyüklük ve dış politika, Güvenlik meseleleri, Uluslararası örgütlerde Küçük devletler	Küçük devletler ve Ekonomik bağımlılık ve Kalkınma meseleleri	Avrupa entegrasyonu ve küreselleşme süreçlerinde küçük devletler, etnik-siyasi çatışmalar

Kaynak: Neumann ve Gstöhl (2004), p.16.⁷

Neoklasik realist bakış açısıyla küçük devletlerin araştırılması, 2000'li yılların başlarında başlamıştır. Bu dönemde, neorealizmin eleştirileri ve uluslararası kurumsalcılığın ortaya çıkışı, küçük devletlerin uluslararası ilişkilerdeki rolüne odaklanmayı mümkün kılmıştır. Bu dönemde, özellikle küçük devletlerin uluslararası ilişkilerdeki rolüne ilişkin çalışmalar artmaktadır.

1.2. Küçük Devlet Kavramı Üzerinde Değerlendirme

Küçük devlet kavramı, araştırmacılar arasında farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bazıları nüfus, yüzölçümü gibi fiziksel faktörlere dayanarak küçük devletleri tanımlarken, diğerleri devletin kapasitesini, kaynaklarını ve diğer niceliksel faktörleri de göz önünde bulundurarak tanımlama yapmaktadır. Ancak, niceliksel faktörlerle tanımlama yaklaşımı, niteliksel unsurları yeterince ele almamaktadır ve bu da zayıf noktalara yol açabilmektedir. Niteliksel yaklaşıma göre ise, bir küçük devlet kendi algısal boyutu nedeniyle kendini küçük olarak diğer devletlere tanımlayan bir devlettir. Ayrıca, küçük devletlerin güç kavramı ile ilişkilendirilmesi de sıkça karşılaşılan bir görüştür. Küçük devlet terimi üzerindeki bu farklı görüşler, terim üzerinde ortak bir anlayışın olmadığını göstermektedir. Ancak, araştırmalarda kullanışlı bir tanım benimsenerek, küçük devletlerin davranışları daha etkili bir şekilde incelenebilir. Bu nedenle,

⁷ Neumann ve Gstöhl (2004). *Introduction: Lilliputians in Gulliver's World, The European Union and Small States: External Influence and Sovereignty*, p.11.

araştırmalarda tartışmalı fikirlerin de ele alındığı bir yaklaşım benimsenmesi faydalı olabilir. Küçük devlet terimi üzerindeki farklı görüşler genellikle niceliksel, niteliksel, karma ve göreceli güç unsurlarına dayanarak sınıflandırılmaktadır.

Küçük devletler konusunda yapılan araştırmaların çoğu, farklı bakış açılarından ele alınarak farklı tanımlara yol açmıştır ve henüz bir sabit tanım oluşturulamamıştır. Iver Neumann ve Sieglind Gstöhl, küçüklüğün göreceli bir kavram olduğunu ve uluslararası siyasette ne orta ne de büyük güç olan bir kategori olarak tanımlanan küçük devletleri ele alır. Küçük devletler, mikro devletlerden daha büyük ancak orta ve büyük güçlerden daha küçük devletler olarak karşılaştırmalı bir perspektiften değerlendirilir⁸. Ancak bu perspektifin yarattığı bir sorun, küçük devletlerin büyük devletlerden nasıl ayrıldığıнын net bir şekilde belirlenememiş olmasıdır⁹.

Küçük devlet çalışmaları incelendiğinde, genellikle üç farklı tanımlama modeli kullanıldığı görülmektedir. Bu modeller, niceliksel, niteliksel ve algısal yaklaşımlar temel olarak küçük devletlerin tanımlanmasını amaçlamaktadır. Niceliksel yaklaşım, nüfus, toprak parçası ve GSYİH üzerinde ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi somut materyal faktörler temelinde küçük devletlerin belirlenmesine odaklanmaktadır.

Küçük devlet kavramı üzerine yapılan araştırmalar genellikle niceliksel yaklaşımlara dayanır, ancak bu yaklaşımların net sınırları olmadığından, bazı yazarlar niteliksel yaklaşımlara geçmiştir. Niteliksel yaklaşım, küçük devletlerin güç kapasitelerine ve güç ilişkilerine dayalı olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, uluslararası politikadaki küçük devletlerin etkilerini ve rolünü daha ayrıntılı bir şekilde açıklamaya çalışmaktadır.

Küçük devletlerin tanımlanması için kullanılan üçüncü bir model de algısal yaklaşımdır. Bu yaklaşım, güvenliğini yalnızca kendi imkânlarına dayanarak sağlayamayan ve temel olarak diğer devletlerin, kurumların veya gelişmelerin yardımına ihtiyaç duyan devletleri küçük olarak tanımlanmaktadır. Robert Rothstein, bu yaklaşımla tanımlayan ilk yazarlardan biridir¹⁰. Jeanne Hey, algısal yaklaşımı esas olarak küçük devleti tanımlayan bir diğer yazar olarak bilinmektedir. Hey'e göre, küçük devlet kavramı algıya dayanmaktadır, yani bir devletin kendisini veya diğer devletlerin halkı ve

⁸ Neumann ve Gstöhl, a.g.e., ss.9-14.

⁹ Hey, J.A.K. (2002). *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, p.3.

¹⁰ Rothstein, a.g.e., p.29.

kurumları tarafından küçük olarak algılanması durumunda, o devlet küçük devlet olarak kabul edilmelidir¹¹. Küçük devletleri tanımlarken, tek bir faktöre dayalı olmayıp toprak, nüfus, ekonomik gelişmişlik, askeri kapasite ve algı faktörlerini bütünsel olarak ele alarak niceliksel, niteliksel ve algısal yaklaşımları birleştiren bir görüş benimsemek gerekmektedir.

1.2.1. Niceliksel Faktör Değerlendirmesi

Küçük devletlerin tanımı, varlıklarının başlangıcından günümüze kadar en büyük sorunu olmuştur. Bu tanım üzerinde yapılan araştırmalar, niceliksel ve ölçülebilir faktörlere dayalıdır. Nüfus, coğrafi boyut ve ekonomik boyut gibi faktörlerin birleştirilmesi veya tek başlarına kullanılması, küçük devletlerin tanımlanmasında yaygın bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Nüfus faktörü, küçük devletleri açıklamak için en yaygın kullanılan faktördür, ancak farklı araştırmacılar tarafından farklı nüfus büyüklükleri kullanılmıştır. Örneğin, David Vital tarafından ele alınan "The Inequality of States: A Study of Small Power in International Relations" adlı çalışmasında, 10-15 milyon nüfusa sahip olan ekonomik olarak gelişmiş ülkeler ve 20-30 milyon nüfusa sahip olan azgelişmiş ülkeler küçük devlet olarak belirtilmektedir¹².

Jean Luc-Vellut göre devletleri sınıflandırırken, büyük güçler, orta ölçekli güçler, küçük güçler ve daha küçük güçler olarak sıralıyor. Küçük devletleri tanımlarken nüfus ve GSYİH gibi faktörleri kullanmıştır. Vellut'a göre, küçük devletler 10-50 milyon arası nüfusa sahip ve 2-10 milyar dolar arası GSYİH'ye sahip olan devletlerdir. Bu tanım, diğer niceliksel yaklaşımlardan farklı olarak, GSYİH faktörünü de dikkate almaktadır. Vellut'un sınıflandırması, küçük devletlerin tanımı konusundaki farklı yaklaşımlardan biridir ve devletlerin büyüklüklerine göre bir hiyerarşi oluşturmaktadır¹³. Roland Barston, küçük devletleri nüfusu 10-15 milyon olan ülkeler olarak tanımlarken, Neumann ve Gstöhl Hollanda'nın nüfusunu kıstas olarak alarak, 16 milyonun altında olan ülkeleri Avrupa içerisinde küçük devlet olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama, Rusya, Almanya, Türkiye, Fransa, İtalya, Britanya, Ukrayna, İspanya, Polonya ve Romanya gibi büyük nüfuslu ve yüksek Gayri Safi Milli Hasılası olan ülkeleri küçük devletler kapsamı dışında

¹¹ Hey, *Introducing Small State Foreign Policy*, p.3.

¹² Vital, *The Inequality of States*, p.8.

¹³ Vellut, J.L. (1967), *Smaller States and the Problem of War and Peace: Some Consequences of the Emergence of Smaller States in Africa*, Journal of Peace Research, Cilt 4, No.3, p.254.

bırakmaktadır¹⁴. Robert Steinmetz ve Anders Wivel, nüfus ve GSYİH gibi belirli faktörlerin altında kalan ülkelerin kolaylıkla küçük devlet olarak tanımlanabileceğini düşünmüşlerdir. Bu faktörlerin sınırı olarak da nüfus için 15 milyon ve GSYİH için 500 milyar Euro belirlemişlerdir¹⁵. Ancak, bu kesin ve evrensel bir sınır değildir ve diğer yazarlar farklı sınır değerleri önermişlerdir. Bu nedenle, küçük devlet tanımı kesin sınırları olmayan bir konudur ve yazarlar farklı yaklaşımlar benimseyebilirler. Bu rakamlar da diğer yazarların önerileri gibi keyfi olup, genel bir küçük devlet tanımı için yeterli değildir.

Küçük devletlerin nüfus sınırı konusunda belirli bir fikir birliği yoktur ve farklı yazarlar farklı nüfus aralıklarını kullanabilirler. Bazı akademisyenler, küçük devletleri nüfusları 1 milyon veya daha az olan devletler olarak tanımlarken, bazıları da 10 milyon veya 15 milyon nüfusu aşmayan devletleri küçük devlet olarak adlandırmaktadır. Bu nedenle, küçük devletlerin nüfus sınırı, özellikle kesin ve evrensel bir sınır belirlemek zordur¹⁶. Handel'e göre, Thomas Masaryk ve Sir J.A.R. Marriot, Avrupa'da nüfusu 20 milyonun altında olan devletleri zayıf ve küçük devlet olarak kabul etmiştir, Küçük devletlerin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler vardır. Uzmanlar arasında küçük devletlerin tanımı konusunda farklı görüşler vardır. Bazıları, gelişmiş ülkelerde 10-15 milyon, az gelişmiş ülkelerde ise 20-30 milyon nüfustan az olan devletleri küçük devlet olarak kabul ederler. David Vital, küçük devletleri tanımlamak için nüfus boyutu faktörünü kullanmıştır ve bu yaklaşımı Michael Handel tarafından bahsedilen diğer yazarlardan farklıdır.

BM, İngiliz Milletler Topluluğu ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar da küçük devletlerin sınıflandırılması konusunda çalışmalar yapmaktadırlar. Bu kuruluşlar küçük devletleri nüfuslarına ve GSYH'larına göre farklı şekillerde sınıflandırmaktadırlar. Örneğin, BM 1 milyon nüfus miktarını azami sınır olarak kullanarak, 1 milyonun altında nüfusa sahip devletleri küçük devlet olarak sınıflandırırken, Dünya Bankası nüfusu 1.5 milyonun altında kalan devletleri küçük devlet olarak tanımlamaktadırlar. Tüm bu farklı sınıflandırmalara göre dünya devletlerinin %40'ı küçük devlet kategorisine girmektedir¹⁷.

¹⁴ Neumann ve Gstöhl, a.g.e., s.6.

¹⁵ Robert Steinmetz, and Anders Wivel, Small States in Europe: Challenges and Opportunities, Aldershot, Ashgate, 2010, p.5.

¹⁶ Maass, 2009, pp. 75-76.

¹⁷ A.g.e., s.74.

Kurumsal çalışmaların çoğu, küçük devletleri tanımlarken nüfusun 1 milyon veya 1,5 milyonun üst sınırı olarak belirlenmesi gerektiğini önerse de, bazı araştırmacılar küçük devletleri tanımlarken nüfusun alt sınırı olarak 1 milyonu kullanmaktadır. Bu araştırmacılar, devletleri nüfuslarına göre sınıflandırmaktadır. Nüfusu 1 milyondan az olan devletlere “mikro devlet” denir ve daha büyük devletler "küçük devlet" olarak adlandırılır. Bununla birlikte, nüfus miktarı ile ekonomik veya askeri güç arasında doğrudan bir bağlantı olmadığı için, nüfus miktarı yeterli bir ölçüt olmayabilir. Örneğin, büyük nüfusa sahip bir ülke aynı zamanda büyük bir ekonomiye veya askeri kapasiteye sahip olmayabilir. Karşılaştırmalı bir tablo 3’de bir küçük ve bir büyük devletlerin nüfus, ekonomik ve askeri güçlerinde harcamalarını bağlamında açıklamaktadır¹⁸.

Tablo 3. Ekonomik ve Savunma Kapasiteleri: Küçük ve Büyük Nüfuslu Ülkeler Arasındaki Farklılıkları

	Nüfus*	GSYH**(Milyar)	Askeri Harcama*** (GSYİH'nin yüzdesi)
Nüfus Çok Olan Ülkeler			
Pakistan	235.824.862	374.7	GSYİH'nin% 2,6
Nüfusu Az Olan Ülkeler			
Belçika	11.685.814	583.44	GSYİH'nin% 1,2

Kaynak: World Bank, erişim adresi: <https://data.worldbank.org/indicator>, *Dolar, 25.12.2023.

Küçük devletleri tanımlamak için sadece nüfus faktörü değil, coğrafi büyüklük faktörü de dikkate alınmaktadır. Ancak, hangi coğrafi büyüklük ölçüsünün kullanılacağı konusunda bir uzlaşma mevcut değildir¹⁹. Devletlerin coğrafi büyüklüklerine göre sınıflandırılması, bazı araştırmacılar tarafından tercih edilmese de, yüzölçümü ile devletin büyüklüğü arasında bir doğru orantı olmadığı gerçeği bunu desteklemektedir. Örneğin 3.tabloda gibi Pakistan coğrafi büyüklük açısından, hem nüfus büyüklüğü açısından çok büyüktür ancak ekonomik büyüklük bakımından küçük bir ülkedir²⁰. AB, üye ülkeleri coğrafi olarak sınıflandırmış ve Belçika'nın coğrafi alan bakımından sekizinci en büyük ülke olduğunu belirlemiştir. Bir ülkenin büyüklüğü sadece nüfusuna ve yüzölçümüne dayanmaz. Diğer faktörler de bu değerlendirmede etkilidir. Belçika, ekonomik açıdan gelişmiş bir ülke olarak dünyanın önde gelen ihracatçılarından biridir ve önemli bir liman ve lojistik merkezine sahip olmaktadır. Ayrıca, küçük yüzölçümüne rağmen, yoğun

¹⁸ Hanggi, 1998, p.83.

¹⁹ Crowards, (2002). *Defining the Category of Small States*, p.145.

²⁰ Maass, M. (2008). *Small States as “Small Countries” and “Little States*, National University of Singapore, Paper, San Francisco, p.60.

nüfuslu bir bölge olan Avrupa'da yer almaktadır. Pakistan ise, büyük bir nüfusa sahip olmasına rağmen, ekonomik açıdan gelişmekte olan bir ülkedir ve coğrafi olarak zorlu bir bölgede yer almaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Belçika, Pakistan'a göre daha büyük olarak kabul edilebilir. Belçika ve Pakistan arasında "büyük" veya "küçük" devlet olarak bir sınıflandırma yapmak, tamamen bağlamsal ve ölçütlere bağlıdır. Ancak genel olarak, nüfus, ekonomik güç, coğrafi alan ve askeri kapasite gibi faktörler göz önüne alındığında, Pakistan Belçika'dan daha büyük bir devlettir. Ancak, Belçika, ekonomik ve politik olarak önemli bir üye olduğu Avrupa Birliği ve NATO gibi uluslararası örgütlere ev sahipliği yaparak, bölgesel ve küresel düzeyde önemli bir aktör olarak kabul edilmektedir.

Devletlerin davranışlarını öngörmeye coğrafi büyüklük faktörü yetersiz kalmakta ve devletlerin eylemlerini açıklamada sınırlı fayda sağlamaktadır. Bu nedenle, küçük devletlerin tanımı belirlerken yalnızca tek bir faktör kullanmak yeterli olmayabilir. Niceliksel faktörler arasında nüfus, coğrafi büyüklük, GSYH ve askeri kapasite gibi değişkenler bulunur ve literatürde bu faktörlerin birlikte kullanılarak devletlerin tanımlanması yaygın hale gelmiştir. Crowards, ülkeleri küçük, orta büyüklükte veya büyük devlet olarak sınıflandırmak için nüfus, toprak alanı ve gelir parametrelerini birleştirerek küme analizi yöntemini kullanmıştır. Ancak, nüfusu 20 milyon altında kalan ülkelerin diğer faktörlerle birlikte değerlendirildiğinde anlamlı sonuçlar elde edilmediği görülmektedir²¹.

1.2.2. Niteliksel Faktör Değerlendirmesi

Küçük devletleri kalsifikasyona ayırırken niceliksel faktörlerin yetersiz kalması, niteliksel yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yaklaşımlar, devletlerin kendilerini ya da birbirlerini nasıl algıladıklarına, belirli davranış kalıplarına ya da diğer devletlerin büyüklüklerine göre sınıflandırılmalarına dayanmaktadır. Bu şekilde, küçük devletlerin özellikleri daha iyi anlaşılabilen ve politika yapıcılar için daha uygun çözümler üretilebilmektedir²². Küçük devletlerin sınıflandırılmasında niteliksel yaklaşıma göre ikinci bir tanım, devletlerin birbirlerine nasıl davrandığına bağlıdır. Buna göre, büyük devletler yalnızca birbirlerini fark eder ve diğer devletler için pek önemli değildir. Bu görüşe göre küçük devletler, uluslararası karar verme süreçlerinde

²¹ Crowards, T. (2002). *Defining the Category of Small States*, Journal of International Development, John Wiley & Sons, Ltd., p.150

²² Dursun, S. (2018). *Küçük Devlet Dış Politikası Analizi: Gürcistan ve Tunus Örnekleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üni., Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.15-17.

dışlanmış ve büyük devletlerin egemenliği altında kalmışlardır. Vital, küçük devletlerin genellikle önemsiz devletler olarak görüldüğünü ve uluslararası çevreyi şekillendirme güçlerinin büyük devletlerin aksine sınırlı olduğunu savunur. Benzer şekilde, Rothstein, küçük devletlerin tarihsel olarak uluslararası ilişkilerde yetersiz olduğunu ve temel görevleri yerine getirmekte zorlandığını ifade etmektedir²³.

Küçük devletlerin tanımlanması için niteliksel yaklaşımda kullanılan ikinci tanıma göre, bir devletin küçük ya da büyük olarak algılanması, devlet liderlerinin ve elitlerinin algılamalarına bağlıdır. Yani bir devlet, kendisi veya diğer devletler tarafından nasıl algılandığına göre tanımlanır. Bu algılama süreci, politika yapıcıların göreceli güçlerine ve rakiplerinin pozisyonlarına göre yapılır. Küçük devletler, komşu devletler tarafından tehlike olarak algılanmadığı sürece, dış ve güvenlik politikası bağlamında küçük güç ya da küçük devlet olarak kabul edilirler. Bu tanımlama, niceliksel ve objektif faktörlere dayanmaz, ancak uluslararası arenada algılanan algı devletleri küçük ya da büyük olarak tanımlanmaktadır²⁴.

Sonraki tanıma göre, küçük devletlerin dış politika yapım süreci büyük devletlerden farklılık göstermektedir. Bu farklılık kaynak yetersizliği nedeniyle ortaya çıkmakta ve küçük devletlerin dış politika kararlarını etkilemekte. Küçük devletlerin organizasyonel kapasitesi düşük olduğundan, dış politika konularındaki reaksiyonları ve süreçleri farklı oluşmaktadır. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikada daha az aktif oldukları görülür. Handel'in²⁵ belirttiği gibi, küçük devletler askeri açıdan zayıf olmaları nedeniyle değerlendirilirler. Bu zayıflık, askeri müdahalede bulunma kabiliyetleri ve askeri savunma kapasiteleri bakımından ortaya çıkar. Bu nedenle küçük devletler, askeri açıdan güçlü devletlerin gölgesinde kalırlar ve uluslararası alanda daha az etkili olurlar. Bir küçük güç, Robert Rothstein'in açıklamasına göre, kendine güvenliği sağlayacak kapasiteye sahip olmayan ve diğer devletlerin ya da örgütlerin yardımına ihtiyaç duyan bir devlet olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre, bir devletin büyük ya da küçük olması, kendi güvenlik ihtiyaçlarını karşılayacak kapasitesine bağlıdır. Bu nedenle, bazı yazarlar, güvenlik üretmekte zayıf olan devletleri güvenlik tüketen devletler olarak tanımlanmaktadır. Bu niteliksel yaklaşım, küçük devletleri belirli özellikleri, davranış

²³ Maass, M. (2008). *Small States as "Small Countries" and "Little States*, National University of Singapore, Paper, San Francisco, p.77

²⁴ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., s.48

²⁵ Handel, a.g.e., p.48

kalıpları ve algılar aracılığıyla tanımlar, ancak birçok eleştiriyi de beraberinde getirmektedir.

Maass, niteliksel yaklaşımın küçük devletlerin özgün ve kendilerine özgü davranışlarını göz ardı ettiğine işaret etmektedir. Küçük devletler, aynı koşullar altında bile farklı davranışlarda bulunabilirler. Ancak, devletlerin büyüklüğü ile belirli bir dış politika davranışı arasında doğrudan bir ilişki kurulamaz ve devlet büyüklüğü, davranış özellikleri ile ilgili bağımsız bir değişkendir. Örneğin, küçük devletlerin belirli davranış özellikleri kendilerine özgü olmayabilir ve büyük devletlerle küçük devletlerarasındaki davranış farklılıklarının gerçek nedeni güç ya da kapasite yetersizliği olabilmektedir²⁶.

Handel, küçük devletlerin saldırgan olmayan politikalar takip ettiğini ancak diğer zayıf devletlere karşı saldırgan davranabileceklerini belirtir. Handel ayrıca, büyüklük, göreceli güç ve saldırganlık arasında doğrudan bir ilişki olmadığını ve devletlerin saldırgan davranışlarının başka faktörler tarafından açıklanması gerektiğini vurgulayarak eleştirilerini sunar. Niteliksel yaklaşımın bir diğer kusuru da küçük devletleri belirlerken somut verilere başvurmamasıdır. Ek olarak, bu yaklaşım küçük devletleri uluslararası veya bölgesel sistem bağlamında değerlendirmez ve bu faktörün küçük devletlerin göreceli büyüklüğünü belirleyen bir unsur olduğunu göz ardı eder. Niteliksel yaklaşımın yetersizlikleri, somut verilerin de dâhil edildiği tanımların oluşturulmasını zorunlu kılar. Bu tür tanımlar, küçük devletlerin benzersiz davranış özellikleri ile birlikte, büyüklük ve güç gibi niceliksel faktörleri de göz önünde bulundurarak daha kapsamlı bir yaklaşım sunar²⁷. Steinmetz'e göre, küçük devletlerin ve büyük güçlerin karşılaştırılması uluslararası ilişkiler ve dış politika çalışmalarında yeni fırsatlar sunarak küçük devlet araştırmaları için güç boyutunun temel bir ögesi olarak kabul edilebilmektedir²⁸.

Laurent Goetschel, küçük devletleri güç parametresi üzerinden tanımlayan önde gelen isimlerden biridir. Goetschel'e göre, güç terimi pozitif ve negatif olarak kullanılabilir. Pozitif anlamda, güç bir aktörün diğerlerinin davranışlarını istediği yönde değiştirebilme kapasitesidir. Negatif anlamda ise, bir aktörün kendi davranışına diğerlerinin etkisini engelleme kapasitesidir. Bu iki yaklaşım etkiye (influence) ve otonomiye (autonomy) olarak adlandırılmaktadır. Küçük devletlerin büyük devletlere karşı, Goetschel'e göre daha zayıf olduğu ve uluslararası alanda etki ve otonomi eksikliği

²⁶ Maass, p.77

²⁷ Maass, p.79.

²⁸ Steinmetz ve Wivel, p.5.

yaşadığı belirtilmektedir²⁹. Goetschel, devletlerin büyüklüğü veya nüfus büyüklüğüne göre sınıflandırılmasının önceden önemli olduğunu belirtmektedir ancak günümüzde stratejik taktikler ve askeri insan gücü gibi faktörlerin devletlerin hayatta kalması için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Küçük devletler sadece diğerlerinden daha küçük olmakla kalmaz, aynı zamanda göreceli niteliklerin kesin sonuçlar doğurabileceğini düşünmektedir. Goetschel, küçüklüğün önemini güç ve uluslararası sistemin doğasıyla açıklamaktadır.

Olav Knudsen, küçük devletleri güç ve ilişkisel boyutlara göre tanımlayan bir düşünürdür. Knudsen'e göre, küçük devletler, başka bir devletle belirgin bir aşağı güç ilişkisi içinde bulunan herhangi bir devlet olabilirler. Bu tanımlama, bir devletin güç ve etki açısından diğer devletlerle olan ilişkisine dayanır ve küçüklük kavramı da göreceli bir kavram olarak ele alınmaktadır³⁰.

Erling Bjöl, küçük devletlerin ilişkisel boyutunun önemine vurgu yaparak, tek başına küçük devlet kavramının anlamsız olduğunu söyler. Küçük devlet, sadece bir büyük devlete kıyasla küçük olarak nitelendirilebilir. Örneğin, Belçika Fransa'ya kıyasla küçük olabilir ancak Lüksemburg, Belçika'ya kıyasla küçük, Fransa da ABD'ye kıyasla küçüktür. Bu nedenle, küçük devlet kavramı, bir devletin büyük bir devletle olan ilişkilerine atıfta bulunarak analitik olarak ele alınması sunulmaktadır³¹.

Susan Strange'in ilişkisel güç ve yapısal güç kavramları, küçük devletlerin güç göreceliliği açısından analiz edilmesinde önemli bir katkı sağlamaktadır. İlişkisel güç, bir devletin diğer devletlerle olan ilişkilerinde sahip olduğu güç kapasitesini ifade ederken, yapısal güç bir devletin uluslararası düzeyde sonuçları etkileme kapasitesini ifade eder. Küçük devletlerin sınırlı güç kapasiteleri nedeniyle yapısal güçlerinin sınırlı olduğu düşünülmektedir. Ancak, ilişkisel güçleri, özellikle bir devletin diğer devletlerle olan ilişkilerindeki stratejik konumlarına bağlı olarak önemli bir rol oynayabilir. Dolayısıyla,

²⁹ Goetschel, L. (1998). *Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, pp.14-15.

³⁰ Knudsen, O. F. (2002). *Small States, Latent and Extant Towards a General Perspective*, Journal of International Relations and Development, Cilt 5, No.2, pp.184-185.

³¹ Bjöl, E. (1971). *The Small State in International Politics*, August Schou ve Arne Olav Brundtland, Small States in International Relations, Stockholm, pp.29-30.

küçük devletlerin uluslararası ortamdaki konumlarını belirleyen faktörlerin başında güç göreceliliği ve ilişkisel güç kapasiteleri gelmektedir³².

Küçük devletler, ilişkisel ve göreceli kavramlara dikkat ederek güç dengelerini değerlendirmelidirler. Bir devlet, bir başka devletle olan ilişkisinde güçlü olabilirken, başka bir devletle olan ilişkisinde zayıf olabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin spesifik zaman ve mekan bağlamları dikkate alınarak tanımlanması gerekmektedir. Bu tanımlama, nüfus veya GSYİH gibi faktörlerin yanı sıra tehditler ve fırsatlar gibi dış etmenlerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir. Küçüklük, bir devletin dış ortamla olan ilişkisiyle tanımlanması ifade edilmektedir³³.

Küçük devletlerin güç ve uluslararası güç ilişkileri açısından tanımlanması, zayıf devletlerle aynı kefeye konulmalarına ve tartışmalara yol açmıştır. Michael Handel, küçük devlet kavramının güçsüzlük etrafında tanımlanması gerektiğini savunarak, zayıf devlet kavramını tüm devletler için kullanmaktadır, bu da geniş tartışmalara sebep olmaktadır³⁴. Miriam Fendius Elman, küçük, güçsüz ve güvensiz devletleri aynı şekilde kullanmakta ve küçük devletleri güç kriterleriyle tanımlamaktadır³⁵. Neumann ve Gstöhl, küçük devletleri zayıf devletlerle aynı anlamda görmenin gerekli olmadığını savunarak, küçüklüğün niceliksel veya fiziksel büyüklükle, zayıflığın ise nitelik ve güç kapasitesiyle ilgili olduğunu iddia etmektedirler. Kotchikian da bu görüşe katılarak, küçüklüğün fiziksel boyut, zayıflığın ise kapasite ile ilgili olduğunu belirtmektedir ve iki kavramın birbirinden ayrılması gerektiğini vurgulamaktadır³⁶. Örneğin İsrail, küçük bir toprak parçasına sahip olsa da, bölgesel ve küresel düzeyde büyük bir etkiye sahip olan bir devlet olarak kabul edilmektedir.

Algısal yaklaşım, küçük devletleri güvenliklerini sağlamak için başka devletlerin yardımına ihtiyaç duyan devletler olarak tanımlar. Bu yaklaşıma göre, küçük devletler imkânları yetersiz olduğu için güvenliklerini sağlamak için başka devletlerin, kurumların ya da gelişmelerin yardımına güvenmek zorunda kalmaktadır. Robert Rothstein, algısal

³² Dilaver, A.A. (2008). *Small State Playing the Asymmetric Game: Continuity and Change in Albanian Foreign Policy*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, pp.20-21.

³³ Steinmetz ve Wivel, pp.6-7.

³⁴ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., ss.10-11.

³⁵ Elman, M. F. (1995). *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, Cambridge University, p.171.

³⁶ Kotchikian, A. (2006). *The Dialectics of Small States*, p.21. erişim adresi: <http://pdc.ceu.hu/archive/00003502/>

yaklaşımı esas alan yazarlardan biridir ve küçük devleti bu şekilde tanımlamaktadır. Örneğin, küçük bir devlet olan İzlanda, güvenliğini NATO üyeliği gibi uluslararası işbirliği ve dayanışma ile sağlamaktadır.

Algısal yaklaşım, küçük devletleri kendi güvenliklerini sağlamak için yeterli imkânlara sahip olmayan ve diğer devletlerin yardımına bağımlı olan devletler olarak tanımlamaktadır. Jeanne Hey'e göre ise küçük devlet kavramı, bir devletin kendisini küçük olarak algılaması veya diğer devletler tarafından küçük olarak algılanması durumunda ortaya çıkmaktadır. Algısal yaklaşım, küçük devletlerin güçsüz olduğu gerçeğine dayanırken, Hey'in yaklaşımı ise devletlerin kendilerini ve diğer devletler tarafından algılanma durumunu esas almaktadır³⁷.

Robert O. Keohane, algısal yaklaşımda küçük devlet kategorisini liderlerinin kendi başlarına veya küçük bir grup içerisinde hareket ederek sistem üzerinde önemli bir etkide bulunamayacağını kabul ettiği devlet olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısına göre, küçük devletler güçsüz olmaktan çok algısal olarak güçsüz kabul edilirler. Keohane'ın görüşüne göre, küçük devletler uluslararası sisteme etkisi olmayan devletlerdir. Uluslararası sistemi dört kategoriye ayırır: Uluslararası sisteme karar verici devletler (ABD ve Sovyetler Birliği), uluslararası sisteme etkileyici devletler (Britanya, Fransa, Çin, Batı Almanya, Japonya ve Hindistan), uluslararası sisteme etkin devletler (Kanada, İsveç, Pakistan, Brezilya ve Arjantin) ve sisteme etkisiz devletler (diğer devletler).

Annette Baker Fox da benzer bir yaklaşıma sahiptir. Fox'a göre küçük devletlerin liderleri ve diğer devlet liderleri kendi devletlerinin siyasi ağırlığının küresel ölçekte değil yerel alanda sınırlı olduğunu ve güvenliklerinin büyük çoğunluğu için dış siyasi güçlere dayandığını kabul eder. Bu nedenle, özel devlet çıkarlarının bir veya birden fazla büyük güç için vazgeçilebilir olduğu düşünülebilir³⁸.

Bir devlet kendisini büyük olarak ilan ederek büyük devlet olamaz, bu unvanı kazanabilmek için diğer devletler tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, bir devletin küçük veya büyük olması sadece algısal yaklaşıma dayanmamalı, güç kapasitesi de dikkate alınmalıdır. Rothstein, Keohane ve Fox'un çalışmalarında da, küçük devlet kavramının güç eksikliği ile ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Küçük devlet

³⁷ Hey. (2003), *Introducing Small State Foreign Policy*, p.3.

³⁸ Fox, A.B. (1969). *The Small States in International System, 1919-1969*, International Journal, Cilt 24, No.4, pp.751-752.

çalışmalarının gelişimi sürecinde, üç yaklaşımı aynı anda içeren daha kapsamlı faktörlere dayalı tanımlamaların yapıldığı da fark edilmektedir. Raimo Vayrynen, küçük devletleri tanımlamak için beş farklı boyutun ele alınabileceğine dikkat çekmektedir. Bu boyutlar, algısal veya somut verilere dayanan iç ve dış boyutlu düşük statü/derece, yüksek düzeyde dış müdahale, belirli bir davranış biçimi, diğer devletlere oranla farklı çıkarlar gözetme ve bulunduğu sistem içinde belirli bir rol oynama şeklinde belirtilmektedir³⁹.

Vayrynen, küçük devletleri tanımlamak için beş farklı yaklaşım öne sürmüştür. Bu yaklaşımlardan derece ve rol faktörlerini temel bileşenler olarak kabul eder. Derece, küçük devletlerin algısal ve/veya objektif düzeyde düşük statüsüne işaret eder. Rol faktörü ise küçük devletlerin belirli bir davranış biçimi göstermesi ve orta ölçekli ile büyük güçlerden farklı bir rol oynaması gerektiğini ifade eder. Küçük devletlerin çıkarları ise en azından bir dereceye kadar büyük devletlerden farklıdır⁴⁰.

Jeanne Hey'in öne sürdüğü gibi, küçük devlet kategorisiyle ilgilenen tüm yazarlar genel olarak üç devlet tipine atıfta bulunmaktadır: nüfusu 1 milyonun altında olan mikro devletler, gelişmiş dünyadaki küçük devletler ve bu ilk iki kategorideki devletlerden daha büyük olan Üçüncü Dünya'daki küçük devletler⁴¹. Küçük devlet kavramının net ve kesin bir tanımı yapılamamış olması, Uluslararası İlişkiler alanında bu devletlerin tartışmalı bir konumda olduğunu gösteriyor. Ancak, farklı tanımlama yöntemleri kullanan yazarlar bu terimi uzun bir süre boyunca kullanmaya devam edecekler gibi görünüyor.

Yapılan araştırmalar, küçük devletlerin niceliksel, niteliksel ve algısal yaklaşımlarla tanımlanmasının, kavramın analitik değerini tartışmaya açtığını ve muğlaklaştırdığını göstermektedir. Bu nedenle, bizce küçük devlet kategorisi, toprak, nüfus, ekonomik gelişmişlik, askeri kapasite ve algı faktörlerini birlikte ele alarak bütüncül bir perspektifle tanımlanmalıdır. Kesin sınırlar belirlemeyen bu yaklaşım, dünya genelindeki küçük devletlerin tespit edilmesini kolaylaştıracaktır. Ancak, küçük devletleri ikili ilişkiler perspektifinden tanımlamanın, kavramı daha muğlak hale getirdiği de unutulmamalıdır. Örneğin, Vatikan'ın Portekiz'e, Portekiz'in ise Almanya'ya göre

³⁹ Vayrynen, R. (1971). *On the Definition and Measurement of Small Power Status*, Cooperation and Conflict, Cilt 6, No.2, pp.92-97.

⁴⁰ a.g.e., p.99.

⁴¹ Hey, (2002). *Introducing Small State Foreign Policy*, p.2.

küçük devlet olması, ikili ilişkiler bağlamında tanımlamanın göreceli ve muğlak olduğunu göstermektedir.

Küçük devletlerin uluslararası ilişkilerde ele alınması konusunda, ikili ilişkiler yerine sistemik ve sistem-altı düzeylere odaklanmanın analitik değerinin artacağı düşünülmektedir. Bu yöntem, farklı kıtalarda yer alan küçük devletlerin niteliksel, niceliksel ve algısal perspektiflerle değerlendirilerek sınıflandırılmasını sağlar. Örneğin, Batı Avrupa, Latin Amerika, Ortadoğu ve Uzak Doğu Asya'da bulunan Belçika, Uruguay, Katar ve Singapur gibi ülkeler, kendi sistem-altı bölgelerinin küçük devletleri olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşım, küçük devlet kavramının Avrupa dışındaki bölgelerde de kullanımını artırmaktadır.

Küçük devletleri tanımlama konusundaki zorluklar, bu devletlerin dış politika davranışlarını açıklamayı hedefleyen çalışmalarda da ortaya çıkmaktadır. Niteliksel yaklaşım, küçük devletleri büyük veya orta büyüklükte olmayan devletler olarak tanımlar ve bu fark devletlerin kendilerine olan davranışlarından ortaya çıkar. Diğer bir yaklaşıma göre ise, küçük devletler kendilerince ve diğerleri tarafından nasıl algılandığına göre tanımlanır. Bu bakış açısına göre, devletlerin dış politika davranışları siyaset yöneticilerinin inisiyatifleriyle belirlenir ve küçük devletler genellikle diğer devletler tarafından tehlike olarak algılanmazlar.

Küçük devletleri nitelik açısından East⁴² göre küçük devletlerin büyük devletlerle karşılaştırıldığında dış politika hazırlama sürecinde farklılıklarının olduğu ve küçük devletlerin maddi ve manevi durumlarının dış politika karar verme sürecinde güçlerini sınırlayan faktörler olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikada daha az söz sahibi oldukları ve büyük devletlerle karşılaştırıldığında daha az kapasiteleri olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, küçük devletlerin dış politikadaki reflekslerinin büyük devletlerle farklılık gösterdiği ifade edilmiştir. Bu sebeplerle, küçük devletlerin davranış farklılıkları açıklayan bir nitelik taşıdığı sonucuna varılabilir. Robert Rothstein'e göre, küçük devletlerin tanımı niteliksel yaklaşımla belirli özellikler, davranış kalıpları ve algılara dayandırılabilir. Ancak bu yaklaşım eleştiriye açıktır, çünkü küçük devletler, aynı şartlara sahip olsalar bile, farklı davranışlar sergileyebilirler. Ayrıca, devlet büyüklüğü ile dış politika davranışı arasında doğrudan bir ilişki kurmak doğru değildir, çünkü bu

⁴² East, a.g.e., p. 577

özellikler arasında birçok bağımsız değişken bulunabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin tanımlanması, niceliksel unsurların da dikkate alındığı bir yaklaşım gerektirmektedir⁴³.

Buna karşılık, dördüncü tanımda küçük devletler askeri güçleri dikkate alınarak değerlendirilir. Bu tanıma göre, küçük bir devlet, kendi güvenliğini tam olarak sağlayamayan ve başka devletlerin yardımına ihtiyaç duyan bir devlettir. Ancak bazı düşünürler, küçük devletleri güvenlik yaratmaktan ziyade güvenliği bozan devletler olarak görürler. Handel, zayıf devletlerin daha ahlaki ve barışçıl politikalar izlediğini öne sürerek güçlü devletleri eleştirmiştir. Ancak, zayıf devletlerin kendilerine eşit düzeyde olan diğer devletlere karşı da saldırgan davranışlar sergileyebileceğini belirtir. Bu sebeple, büyüklük, güç ve saldırganlık arasında doğrudan bir ilişki olmadığı gibi, saldırgan davranışların nedenleri başka faktörlere bağlıdır⁴⁴. Niteliksel görüşün eksiklikleri, somut veriler sunamaması ve küçük devletleri uluslararası veya bölgesel sistemde görmezden gelmesi olarak belirtilir. Bu nedenle, niteliksel yaklaşıma ek olarak niceliksel yaklaşımın da kullanılması gerektiği tanımlar ortaya konulmaktadır.

1.2.3. Karma Faktörü Değerlendirmesi

Karma değerlendirme yaklaşımı, hem niceliksel hem de niteliksel faktörleri birleştirerek küçük devletleri tanımlamaya çalışır. Raimo Vayrynen, küçük devletlerin bazı özelliklerine odaklanarak tanımlama yapar. Vayrynen, düşük derecede bulunan bir devletin hem objektif hem de sübjektif göstergeler bakımından küçük bir devlet olarak kabul edilmesi gerektiğini ve hem içsel hem de dışsal boyutları olan bir tanımın gerekli olduğunu belirtmektedir.

Tablo 4. Vayrynen'in Derecelendirmesi

	İçsel Derece	Dışsal Derece
Objektif	1. Yüz ölçümü, nüfus, GSMH, askeri harcama, sanayi üretimi gibi faktörlerin toplamı ile ölçülen derece	2. Dış aktörlerle etkileşimin değeri veya miktarıyla ölçülen derece
Sübjektif	3. Yönetenler veya yönetilenlerin Kendilerini algılaması yoluyla ölçülen derece	4. Dış aktörlerin algılaması yoluyla ölçülen derece

Kaynak: Vayrynen, (1971)⁴⁵.

⁴³ Rothstein, *Alliances and Small Powers*, New York, Columbia University Press, 1968, p.29.

⁴⁴ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., ss.38- 39.

⁴⁵ Vayrynen, R. (1971). *On the Definition and Measurement of Small Power Status*, Cooperation and Conflict, Cilt 6, No.2, pp.92- 93.

Thorhallsson, birleştirilmiş bir yaklaşım geliştirerek niceliksel ve niteliksel faktörleri ele alır. Ancak geleneksel değişkenlerin küçük devletlerin davranışlarını tam olarak açıklayamayacağına inanır. Bu değişkenler, nüfus, toprak büyüklüğü, GSYİH ve askeri kapasite gibi faktörleri içerir ve devletlerin uluslararası sisteme olan davranışlarını tahmin etmek için kullanılır. Ancak Thorhallsson, devlet davranışını etkileyen faktörleri açıklamak için büyüklük olgusundan başka faktörleri de dikkate alınması gerektiğini savunur. Bu nedenle, Thorhallsson altı faktörlü bir kavramsal çerçeve sunmaktadır: 1. Statik yönü (nüfus ve toprak büyüklüğü), 2. egemenlik yönü (devletin egemenliği), 3. politik yönü (askeri ve yönetim kapasitesi), 4. ekonomik yönü (GSYİH, piyasa büyüklüğü ve gelişme başarısı), 5. algısal yönü (iç ve dış aktörlerin görüşleri) ve 6. tercih yönü (yönetici elitin öncelikleri ve uluslararası sistem hakkındaki fikirleri) olarak belirtmektedir⁴⁶.

Thorhallsson, devletlerin boyutunu belirlemek için kullanılan değişkenleri ulusal ve uluslararası boyutlarına göre ele alarak bir yaklaşım geliştirmektedir. Devletin iç ve dış kapasitesi bu değişkenlerin temelini oluşturur. İç kapasite, devletin iç kaynaklarına, büyüklüğüne ve iç hareket kabiliyetine işaret ederken, dış kapasite uluslararası arenada devletin büyüklüğüne ve uluslararası etki kabiliyetine vurgu yapar. Thorhallsson, "eylem yeteneği" ve "kırılganlık" kavramlarını da devlet boyutunu belirleme çerçevesine dâhil eder. Eylem yeteneği, devletin iç ve dış kapasitesini birleştirerek politikaları formüle etme ve uygulama yeteneğini ve uluslararası alanda etki uygulama yeteneğini kapsar. Eylem yeteneği, bağımsız politika formüle etme ve uygulama noktasında altı kategoriye ayrılarak tam yetenekten yeteneksizliğe doğru bir dereceye yerleştirilir. Kırılganlık kavramı ise devletin iç ve uluslararası zayıflığına ve diğer devletlerin müdahalesine açık olma ihtimaline vurgu yapar. Kırılganlık, içsel olarak tam kırılganlıktan kırılganlığın olmamasına doğru uzanır. Dış kırılganlık ise uluslararası sistem tarafından devletin sınırlanma boyutunu gösterir. Devletler, sistem tarafından sınırlamalara açık olma derecesine göre altı kategoriye ayrılarak büyük veya küçük olarak sınıflandırılabilir. Örneğin, bir devletin iç piyasa boyutunun küçük olması, uluslararası ekonomik bakımdan kırılgan olmasına neden olabilmektedir⁴⁷.

⁴⁶ Thorhallsson, B. (2006). *The Size of States in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives*, Journal of European Integration, 28.1, pp. 8-9.

⁴⁷ a.g.e. pp. 14-16.

1.2.4. Göreceli Güç Faktörü Değerlendirmesi

Göreceli güç yaklaşımına göre, küçük devletlerin tanımı, bölgesel ve uluslararası sistemin güç yapısına bağlıdır. Bu yaklaşımda, devletlerin sistemdeki güç yapısı içindeki konumları, büyük veya küçük olduklarını belirler. Ancak, güç veya kapasitelerin ölçülmesi ve büyük ile küçük devletlerarasındaki ayrımın yapılması konuları tartışılabilir. Küçük devletleri tanımlama ve davranışlarını öngörme konusunda, niceliksel ve niteliksel yaklaşımlar yetersiz kalabilir. Niceliksel yaklaşımın, küçüklüğün sınırlarının nasıl belirleneceği konusunda tatmin edici bir açıklaması yoktur. Bu yaklaşıma göre, nüfus, yüzölçümü, GSYH, askeri harcama gibi sayısal ölçütlerle belirlenen sınırların altındaki devletler küçük devlet olarak nitelendirilmektedir.

Göreceli güç yaklaşımına göre, küçük devletlerin tanımı, ulusal ve uluslararası sisteme bağlıdır. Bu yaklaşımda, güç dengesi, devletlerin büyük veya küçük olarak kabul edilip edilmeyeceğini belirler. Ancak, gücün ölçümü ve küçük ile büyük devletlerarasındaki ayrımın yapılması konusunda bazı zorluklar vardır. Küçük devletlerin davranışlarını tahmin etmek için nitel ve nicel yaklaşımlar kullanılabilir. Niceliksel yaklaşım, küçüklüğün sınırlarının ne olduğunu belirlemede yetersiz olabilir. Bu yaklaşıma göre, nüfus, alan, GSYİH ve askeri harcamalar gibi sayısal ölçümlerle belirlenen sınırların altındaki devletler küçük olarak kabul edilir. Niteliksel yaklaşımlar, küçük devletlerin büyük devletlerden farklı özelliklere sahip olduğunu iddia eder. Ancak, bu yaklaşım, küçük devletlerin özelliklerini ve davranışlarını belirleyen gerçek nedenleri göz ardı edebilir. Ayrıca, uluslararası ve bölgesel sistemin yapısal özelliklerini dikkate almazlar. Bir devletin gücü göreceli olduğundan, uluslararası ve bölgesel güç dengelerinin dikkate alınması, küçük devletlerin davranışlarının anlaşılması için önemlidir. Küçük devletlerin gücünü tanımlamak için kullanılan farklı yaklaşımlar, genellikle gücün tanımına dair ayrılıkları yansıtmaktadır. Fox, askeri güç temel alınarak küçük ve büyük devletleri ayırmaktadır. Askeri güç, devletlerin güvenlik sağlama ve dış baskılara karşı koyma yeteneklerini yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra, ekonomik, ideolojik ve diplomatik güç de devletlerin genel güçlerinin bir parçasıdır. Örneğin, küçük devletler üretimleri ile pazarlık gücü elde edebilir ve uygun ittifaklar kurarak güçlerini artırabilirler. Küçük devletlerin, büyük güçlerin taleplerine karşı koyma yetenekleri, güç statüsü açısından değerlendirilmektedir.

Fox, İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye, Finlandiya, Norveç, İsveç ve İspanya'yı küçük devletler olarak tanımlamıştır, çünkü bu ülkeler büyük güçler karşısında direnme yetenekleri açısından sınırlıdır. Waltz⁴⁸ göre bir devletin güçlü olabilmesi için başkalarını etkileme yeteneğinin, kendisinin de başkaları tarafından etkilendiğinden daha fazla olması gerektiğini savunur. Bu durum zayıf devletler için daha belirgindir. Yeteneklerin dağılımı ise devletlerin güç sıralamasını belirler ve bu sıralama, nüfus, toprak büyüklüğü, kaynaklar, ekonomik yetenekler, askeri güç, siyasi istikrar ve uzmanlık alanlarındaki performanslarına göre belirlenmektedir.

Handel'in tercih ettiği kavram “zayıf devlet” ve bu devletlerin güçlü devletlere karşı göreceli konumunu değerlendirmek için çeşitli faktörlerin kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Handel'e göre, zayıf devletlerin güçsüzlüğünü belirleyen faktörler arasında nüfus, yüzölçümü, ekonomik büyüklük, askeri güç ve uluslararası sisteme özellikleri yer almaktadır. Ayrıca, Handel zayıf ve güçlü devletlerin ideal tiplerini belirleyerek bu iki grup arasındaki farkları daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır. Bir zayıf devlet, Handel'e göre, nüfus ve yüzölçümü açısından küçük, ekonomik açıdan zayıf ve yüksek oranda dışa bağımlı, kendi askeri gücüyle savunmasız ve dış yardıma çok bağımlı, uluslararası sistemde sınırlı çıkar alanına sahip ve güç dengesi üzerinde etkisi olmayan bir devlet olarak ifade etmektedir⁴⁹.

Tablo 5: Handel Tarafından Yapılan Zayıf ve Güçlü Devlet Özellikleri

KRİTERLER	ZAYIF DEVLET	GÜÇLÜ DEVLET
NÜFUS	Çok küçük	Çok büyük
YÜZÖLÇÜMÜ	Çok küçük	Çok büyük
EKONOMİ	1. Mutlak anlamda küçük GSMH'a sahip olma. 2. Az veya yok denebilecek düzeyde ağır endüstri. 3. Dar bir sektörde yoğunlaşarak yüksek uzmanlık elde etme, 4. İç piyasanın küçük olması ve bu nedenle dış piyasalara yüksek bağımlılık. 5. Dış sermayeye yüksek düzeyde bağımlılık.	1. Mutlak anlamda büyük bir GSMH. 2. Gelişmiş ve büyük ağır endüstri sektörü. 3. Çok çeşitli üretim alanlarında yüksek derecede uzmanlaşma. 4. Büyük bir iç piyasa ve dolayısıyla dış ticarete daha az bağımlılık. 5. Dış sermayeye daha az bağımlılık.
ASKERİ GÜÇ	1. Dış tehditlere karşı kendini savunmada kendi kuvvetine az güvenme; dış yardıma sıkça ihtiyaç duyma.	1. Bir devletin, kendi gücü ile kendisini savunabilme kabiliyeti, herhangi bir diğer devlet ya da devlet

⁴⁸ Waltz, K.N. (2015). *Uluslararası politika teorisi*, çev. O. S. Binatlı, (Original work published 1979), Ankara: İmaj Yayınevi, ss.165- 239.

⁴⁹ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., ss.48- 53.

	2. Dış ülkelerden silah edinimi için yüksek derecede bağımlılık. 3. Savaş potansiyeli düşük ve kuvvetlerin mobilize edilmesi yavaş; uzun menzilli savaşlarda dezavantajlı.	koalisyonu karşısında, dış yardım ihtiyacını azaltır. 2. Nükleer silahlar ve onların gönderim sistemlerinin kontrolü, yüksek askeri güce sahip olmanın bir göstergesidir. 3. Tüm silah sistemlerinin yerli üretimi, ülkenin savunma kapasitesinin artmasına katkı sağlar. 4. Büyük ve sürekli ordular, yüksek savaş potansiyeli ile birleştirildiğinde, devletin güvenlik açısından daha güçlü bir konuma sahip olmasını sağlar.
ULUSLARARASI SİSTEM	1. Sınırlı çıkar alanı, genellikle sadece komşuları ve bölgesiyle ilgilenirler. 2. Güç dengesi konusunda çok az veya hiç etkileri yoktur. 3. Dış politikada genellikle pasif ve tepkisel davranırlar. 4. Özellikle güçlülere karşı risklerini minimize etmeye çalışırlar. 5. Göreceli olarak kolaylıkla nüfuz edilebilirler. 6. Uluslararası hukuk, normlar ve örgütlere güçlü bir destekleri vardır.	1. Küresel çıkarlar, bir devletin dış politikasında önemli bir rol oynar. 2. Dünya güç dengesi, uluslararası sistemi etkiler ve şekillendirir. 3. Dinamik ve aktif bir dış politika izlemek, bir devletin etkisini artırabilir. 4. Kazançları maksimize etme eğilimi, devletlerin politikalarını belirlerken göz önünde bulundurdıkları bir faktördür. 5. Göreceli olarak zor nüfuz edilebilme, bazı devletlerin dış politikasını belirleyen bir faktördür. 6. Bazı devletlerin dış politikalarını belirlerken göz ardı ettikleri faktörler arasında uluslararası hukuk, normlar ve kurumlar da yer alır.

Kaynak: Handel, (1990)⁵⁰.

Handel, bir devletin gücünü ve zayıflığını değerlendirirken coğrafi konumunun da göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtir. Bir devletin gücü, diğer devletlerle karşılaştırılarak değerlendirilemez çünkü her devletin coğrafi konumu ve komşuları farklıdır. Örneğin, Kanada ve Meksika orta büyüklükte güçlere sahip olmalarına rağmen, ABD gibi güçlü bir komşuya sahip olmaları nedeniyle aslında daha zayıf konumdadırlar. Benzer şekilde, İrlanda mutlak anlamda zayıf bir devlet olsa da, tehdit edici düşmanları olmadığı için güçlüdür. İsrail'in silahlı gücü büyük olmasına rağmen, komşu Arap devletlerinin toplam gücüne kıyasla küçüktür. Bu nedenle, bir devletin gerçek gücünün, komşularına karşı olan gücüne göre ölçülebileceği belirtilir. Steinmetz ve Wivel'in ortak görüşüne göre, küçük devletler asimetrik ilişkilerde zayıf taraf olarak kabul edilirler. Bu durum, bir devletin farklı ilişkilerinde güçlü ya da zayıf olabileceği gerçeğine

⁵⁰ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., ss.52-53.

dayanmaktadır. Steinmetz ve Wivel'a göre, küçük devletlerin tanımı budur. Örneğin, Romanya Moldova ile olan ilişkilerinde güçlü bir devletken, Rusya ile olan ilişkilerinde küçük bir devlet konumundadır. İsveç ise Avrupa Birliği içinde küçük bir devlet olsa da Baltık ülkelerine göre büyük bir güç olamkatdır⁵¹.

Elman, küçük ve zayıf terimlerini birbirinin yerine kullanır ve küçüklüğü niceliksel değil, göreceli güç açısından değerlendirir. Elman'a göre, kapasiteler açısından küçüklüğe bakmak daha tatmin edici bir tanımdır, çünkü kapasiteler, dış politika alanını ve kapsamını da sınırlar. Bu nedenle, küçük devletler, büyük bir gücün güvenlik çıkarlarını etkilemede ve büyük güçlerin saldırılarına karşı kendini savunmada sınırlı kapasiteleri nedeniyle zorlanır olmaktadır⁵².

William Wohlforth, "Orta Avrasya'da Güç Dengesi Teorisini Yeniden Değerlendirmek" adlı makalesinde Orta Avrasya'da bulunan Rusya ve diğer devletlerin güçlerini farklı faktörlere göre yüzdelik ağırlıklarla karşılaştırdı. Nüfus, GSYH, savunma harcamaları ve askeri personel büyüklükleri gibi faktörler üzerinden yapılan analiz sonucunda, 2000 yılı verilerine göre Rusya, Orta Asya devletleri arasında nüfus bakımından en yüksek ağırlığa (%50) sahipti. Rakiplerine kıyasla savunma harcamalarında oldukça üstün olan Rusya, savunma harcamalarının %93'ünü gerçekleştirmişti. Diğer Orta Asya devletleri ise toplamda sadece %7'lik bir ağırlığa sahip olabildiler⁵³. Bu fark göz önüne alındığında, Rusya'nın diğer devletlere göre büyük bir güç olduğu açık görünmektedir. Wohlforth ayrıca, GSYH, askeri harcamalar ve güç kapasiteleri gibi üç faktörün yanı sıra niteliksel karşılaştırma faktörlerinin de güç dengesi bakımından önemli olduğunu belirtir. Wohlforth'a göre, niceliksel faktörler yalnızca niteliksel faktörleri göz ardı eder ve bu faktör, karar vericilerin gücü tanımlaması ve ölçmesi açısından önemlidir ve tarihsel araştırmalarla ortaya çıkarılabilir.

Hanggi, etki boyutuyla tanımladığı güç kavramına odaklanır ve Handel'in çalışmasına gönderme yaparak, gücün içsel ve dışsal kaynakları arasında ayırım yapar. Küçük devletler, sınırlı içsel kaynakları nedeniyle, dış devletlerle etkileşimlerine dayanarak daha fazla dışsal kaynağa ihtiyaç duyarlar. Uluslararası örgütlere katılım, küçük devletlerin gücünü belirleyen işbirliği yapılarına bir örnektir. Bu tür yapılar

⁵¹ Steinmetz ve Wivel, (2010). *Avrupa'daki Küçük Devletler: Zorluklar ve Fırsatlar*, Kitap, Routledge Yay., ss. 6-7.

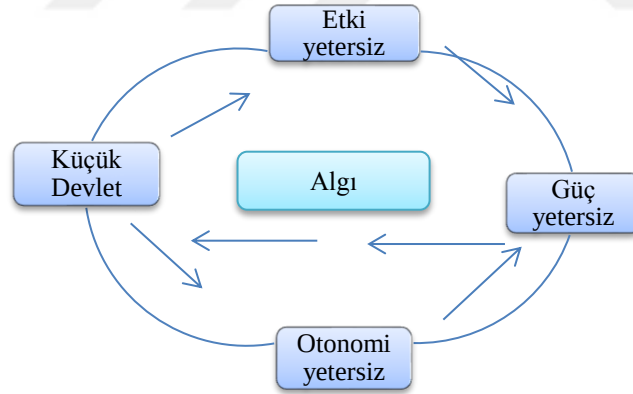
⁵² Elman, M. F. (1995). *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, Cambridge University, p.171.

⁵³ Wohlforth, W.C. (2004). *Revisiting Balance of Power Theory in Central Eurasia*, California, p.226.

dışındaki devletler, güç açısından daha az güçlü olabilirler. Benzer bir şekilde, Fox'un yaklaşımına paralel olarak, küçük devletlerin güçlü veya zayıf olarak tanımlanmasına yönelik yeni yaklaşımlar, gücü etki boyutuyla belirlemeye çalışmaktadır.

Laurent Goetschel, gücü, bir kişi veya grubun istedikleri yönde diğer kişi veya grupların tavırlarını değiştirme yeteneği olarak pozitif olarak tanımlar. Negatif anlamda ise, güç kendi davranışlarını etkileme çabalarını engelleme kapasitesidir. Güç, müzakere gibi süreçlerin bir sonucu da olabilir ⁵⁴. Uluslararası arenadaki giderek artan karmaşıklık, güç kaynaklarını etkiler ve bazı güç özellikleri zamanla değişebilir. Küçük devletler, niceliksel zayıflıklarını gidermek için niteliksel unsurlara odaklanarak güçlerini artırmaya çalışabilirler. Güç, askeri veya ekonomik kaynaklar gibi niceliksel güç kriterleri tarafından belirlenebilir. Ancak, pazarlık becerileri ve müzakere süreçlerinin yapısı da sonuç üzerinde etkilidir. Goetschel, Keohane'ın yaklaşımını takip ederek küçük devlet tanımına devlet liderlerinin algıladıkları ülkelerinin sistemik rolünü de eklemektedir. Buna göre, devletler sistemde etkili olan, sistem içinde bulunan, sisteme nüfuz eden ve sistemi etkileyemeyen şeklinde sınıflandırmaktadır.

Tablo 6: Goetschel'in Küçük Devlet Tanımı



Kaynak: Goetschel, (1998)⁵⁵.

Goetschel'in teorisine göre, küçük devletler etki alanında sınırlıdır ve otonomi konusunda eksiklik gösterirler, bu da güçlerinin kısıtlı olduğu anlamına gelir. Bu nedenle, büyük devletlerle karşılaştırıldıklarında güç eksikliği yaşamaktadır. Ancak, güç eksikliği

⁵⁴ Goetschel, L. (1998). *Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, pp.14- 15.

⁵⁵ a.g.e., p.17.

tamamen nicel faktörlere bağlı değildir çünkü gücün farklı bileşenleri vardır ve güç bağlamsaldır. Böylece, bir devlet hem küçük hem de büyük olabilmektedir.

Bazı araştırmacılar küçük devletlerin tanımlanması için daha geniş bir dış politika gücü kavramı sunarlar. Bu kavram, gücün farklı boyutlarını ve uygulanabilirliklerini vurgular. Bu yaklaşım, gücün uygulanması ve pozisyon kazanmak için aktif çaba gerektirdiğini savunur. Yumuşak ve sert güç kullanımı imkânlarının analizinde kapasiteler sadece başlangıç noktası olarak ele alınmalıdır. Küçük ölçekli devletler, askeri açıdan güçlü olmaları zor olduğundan, güçlerinin kaynakları genellikle ekonomik temellere veya normatif düşüncelere dayanır. Bazı küçük devletler, ekonomik olarak gelişmiş (örneğin İsviçre, İsveç, Singapur) veya enerji kaynaklarına sahip oldukları için (örneğin Orta Doğu'daki petrol üreticileri), göreceli olarak daha güçlü olabilirler. Bazı diğer küçük devletler (örneğin İskandinav ülkeleri), diğer devletlere karşı küresel veya bölgesel düzeyde etki etmek için yumuşak güç kullanırlar. Ayrıca, bir küçük devlet, uzmanlık, müzakere ve stratejik kapasitelerin geliştirilmesine bağlı olarak "akıllı" güç kaynaklarına dayanarak da etkili olabilmektedir.

Monteiro⁵⁶ göre uluslararası siyasetteki devletlerin güçlerine göre üç kategoriye ayrıldığını açıklamaktadır: büyük güçler, majör güçler ve minör güçler. Büyük güçler, sistemdeki en güçlü devlete karşı yenilgiye uğramama imkânına sahip olan devletlerdir ve askeri güçlerini kendi bölgesinin ötesine yansıtabilme yeteneğine de sahiptirler. ABD, bu kategoride yer alan bir devlettir. Majör güçler, tek kutuplu bir dünyada tek büyük güce karşı topyekün bir savunma savaşı yapabilen ve herhangi bir saldırgana karşı caydırıcı bir güce sahip olan devletlerdir. Bu sınıflandırmada örnek olarak Çin, Fransa, İsrail, Hindistan, Kuzey Kore, Pakistan, Rusya ve İngiltere yer almaktadır. Minör güçler ise, tek kutuplu bir dünyada tek büyük güce karşı topyekün bir savunma savaşı yapma kapasitesine sahip olmayan ve kendi bölgesinin içinde ve dışında güç yansıtma kapasitesine de sahip olmayan devletlerdir. Bu kategorideki devletlerin caydırıcı bir güce sahip olmadığı belirtilmektedir.

1.2.5. İçsel Yapı Faktörü Değerlendirmesi

Göreceli güç yaklaşımına göre küçük devletler, güçlerinin belirli kapasiteleri ve etkileri açısından tanımlanır. Ancak bu yaklaşımın en büyük eksikliği, gücün içsel

⁵⁶ Monteiro, N.P. (2014). *Theory of Unipolar Politics*, Cambridge Studies in International Relations, pp.42- 47.

boyutunun yeterince dikkate alınmamasıdır. Nüfus, GSYH ve askeri harcamalar gibi parametreler, güç kapasitelerinin tanımlanmasında kullanılsa da, gücün iç kullanımının ekonomi politiği ve devlet-toplum ilişkileri gibi faktörler göz ardı edilir. Bu nedenle, bu boyutun yok sayması küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklarken eksik kalmaktadır.

Neoklasik gerçekçilik akımının güç tanımı, bu alandaki boşlukları doldurmak için oldukça niteliklidir. Buna göre, göreceli gücün brüt olarak ele alınması yetersizdir, zira devlet yöneticileri ülkenin toplam kaynaklarına her zaman kolayca ulaşamayabilirler. Bu nedenle, uluslararası güç değerlendirmeleri, devleti yönetenlerin toplumdan kaynak toplama ve yönlendirme becerilerini de dikkate almalıdır. Dış politika, Zakaria'ya göre ulusun tamamı tarafından değil, hükümet tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle, devlet gücü ulusal gücün bir parçasıdır ve hükümetin amaçları için toplumdan kaynak toplama ve yönlendirme yeteneği, merkezi karar vericilerin başarısını yansıtmaktadır. Rose'un makalesi “Neoklasik Realizm ve Dış Politika Teorileri” başlıklıdır ve 1998 yılında World Politics dergisinde yayınlanmıştır. Bu makalede, dış politika teorileri ve neoklasik realizmin birbirleriyle ilişkisi incelenmektedir. Makalede yer alan verilerin analizi, neoklasik realizmin, dış politika kararlarındaki faktörlerin anlaşılmasında önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Rose, neoklasik realizmin, dış politikanın belirlenmesindeki iç ve dış faktörleri birleştiren bir teori olduğunu savunmaktadır⁵⁷.

J.W. Taliaferro'ya göre, bir ulusun fiili bir devlet gücüne dönüşmesinde iç dinamikler önemli bir rol oynamaktadır. Devlet destekli milliyetçilik, devletçi-anti devletçi ideolojiler ve siyasi-militer kurumlar gibi iç faktörler, devlet gücünün oluşumunda etkil olmaktadır⁵⁸.

Schweller'a göre, küçük devletlerin iç dinamiklerinin güçleri üzerindeki etkilerini değerlendirmekteyiz. Zayıf devletler, sınırlı kapasitelerinin yanı sıra kötü devlet-toplum ilişkileri ile mücadele etmektedirler. Yöneticilerinin halk nezdindeki meşruiyeti zayıf ve içsel olarak etnik, siyasi, sınıfsal, dini veya diğer yapılarla bölünebilirler. Bu yapıdaki küçük devletler, diğer küçük devletlere göre güç açısından daha zayıf durumdadırlar, çünkü iç istikrar sorunları yaşama ve özellikle iç tehditlerle mücadele etme olasılıkları

⁵⁷ Gideon, R. (1998). *Neoklasik Realizm ve Dış Politika Teorileri*, World Politics der. 51.1 s.162.

⁵⁸ Taliaferro, J. W. (2006). *Devlet Binaları Gelecekteki Savaşlar için: Neoklasik Realizm ve Kaynak Çıkarıcı Devlet*, Güvenlik Çalışmaları, ss.486-487.

daha yüksektir. Ayrıca, bu tehditlerle başa çıkmak için hem iç hem de dış kaynaklarını kullanmak zorunda kalırlar. Ancak, iç tehditleri aştıklarında, göreceli güçleri artacaktır⁵⁹.

Küçük devletlerin açıklanması ve tahmin edilmesi, dış politika davranışlarının belirli bir amacıdır. Ancak, küçük devletlerin coğrafi konumları, boyutları, nitelikleri ve göreceli güçleri farklılık gösterir, bu nedenle küçük devletlerin tanımı, farklı yaklaşımlar nedeniyle oldukça zordur. Bununla birlikte, küçük devletlerin sayısının artması ve iç istikrarlarının sağlanması, bölgesel ve uluslararası sistemler için önemli sonuçlar doğurur. Bu nedenle, küçük devlet davranışlarını tahmin etmek için uygun bir tanıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada, küçük devletlerin bölgesel güç pozisyonları, nüfus, arazi boyutu, doğal kaynaklar, teknoloji, eğitim, inovasyon ve GSYH ile askeri kapasite gibi niteliksel göstergeler kullanılarak ölçülecektir. Ancak, küçük devletlerin göreceli zayıflığı, devlet-toplum ilişkileri açısından hassas olmalarına ve iç tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında güçlerinin azalmasına neden olur. Bu nedenle, küçük devlet tanımı, iç kırılgenliklerini de dikkate almalıdır. Bir küçük devlet, GSYH ve askeri harcama faktörleri açısından diğer komşu veya bölge devletlerine göre daha düşük seviyede olabilirken, içyapısı daha kırılgen olan bir devlet olarak tanımlanabilir. Bu tanım, küçük devletlerin davranışlarının açıklanmasını daha da kolaylaştırır ve iç kırılgenliklerini de dikkate alır. GSYH ve askeri harcamaların seçilmesinin nedeni ise, bir ülkenin ekonomik performansının ölçüsü olan GSYH ve ekonomik gücün askeri güce dönüşümünün bir göstergesi olan askeri harcamaların önemli olmasıdır. Küçük bir devletin tanımında sıklıkla kullanılan faktörler olan nüfus büyüklüğü ve yüzölçümü tek başlarına yeterli değildir. Bazı büyük devletler, nüfus ve yüzölçümü açısından küçük olmalarına rağmen, güç açısından daha güçlü olabilirler. Dolayısıyla, küçük bir devletin kavramsallaştırılmasında sadece bu faktörler yetersiz kalabilir. Ekonomik aktiviteler, ölçülebilir ve ölçülemez faktörlerin bir kombinasyonunu içermektedir. Ölçülebilir faktörler, işgücü, doğal kaynaklar, tarım arazisi ve mevcut teknoloji gibi nicel unsurları içerirken, ölçülemez faktörler, eğitim, bilgi düzeyi, girişimcilik, iş ahlakı, yenilikçilik ve verimlilik gibi niteliksel unsurları içerir. Böylece, GSYH faktörü, nüfus ve coğrafi büyüklüğün nicel ve niteliksel yönlerini kapsar ve bir ülkenin gerçek gücünü göstermektedir.

⁵⁹ Randall, L.S. (2004). *Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing*, International Security, C.29.2, pp.101-102.

Bir ülkenin askeri harcamaları, o ülkenin ekonomik durumuna, coğrafi konumuna ve siyasi tercihlerine bağlı olarak farklılık gösterir. Askeri harcamalar, bir ülkenin ekonomik gücünü askeri veya fiili güce dönüştürme derecesini yansıtır. Bu nedenle, askeri harcamalar, kullanılabilir gücün önemli bir göstergesi olarak kabul edilir. Devletlerin güçleri sürekli olarak değişkenlik gösterir ve genellikle GSYH ve askeri harcamalar bu dinamik yapıyı en iyi yansıtan faktörlerdir. Büyük bir güce sahip olan bir devlet, çeşitli nedenlerle gücünü kaybedip orta veya küçük bir devlete dönüşebilir. Aynı şekilde, ekonomik ve teknolojik imkânlarla veya dış yardım ile bir devlet, nükleer güce sahip olmak gibi askeri açıdan önemli bir gelişme ile büyük bir güç haline gelebilmektedir.

Küçük devletlerin ölçülenmesinde sadece GSYH kriterinin kullanılması yanıltıcı sonuçlara yol açabilir. Bir devletin saldırı veya savunma kapasitesi, doğrudan GSYH ile ilgili olmayabilir. Bu faktörler arasında, coğrafi pozisyon, uluslararası ittifaklar, ekonomik politikalar, politik sistemi ve iç tehditler gibi birçok değişken etkilidir. Ayrıca dış tehdit seviyesi de önemli bir faktördür. Bazı ülkeler, GSYH'lerinin yüksek bir yüzdesini askeri harcamalara ayırırken, diğerleri bunu daha düşük bir yüzdeyle yapabilirler. Örneğin, İsrail yaklaşık 296 milyar dolarlık bir GSYH'ya sahip olmasına rağmen, 17 milyar dolarlık askeri harcamaları vardır. Bununla birlikte, İsviçre'nin GSYH'si yaklaşık 664 milyar dolar olmasına rağmen, yalnızca 5 milyar dolarlık askeri harcamaları mevcuttur.

Küçük devletlerin dinamik yapısını anlamak için GSYH ve askeri harcama faktörlerinin dikkate alınması önemlidir. Ancak, bir ülkenin güç bakımından büyüklüğü zaman içinde değişebilir. Ekonomik ve teknolojik imkânlarla veya dış yardım ile bir devlet nükleer güce sahip olabilir ve bu da onu büyük güçler sınıfına katılabilir. Tek ekonomik olarak GSYH ölçütünün kullanılması da yanlış sonuçlara yol açabilir. Savunma veya saldırı kapasitesi, ekonomik kaynakların ne kadarlık kısmının savunmaya ayrılacağına etki eden birçok faktörden etkilenebilir. Küçük devletlerin ölçülenmesinde, sadece GSYH ölçütünün kullanılması yanıltıcı sonuçlar doğurabilir. Bir devletin savunma ya da saldırı kabiliyeti, GSYH ile doğrudan orantılı olmayabilir. Bu etmenler arasında, sistemik değişkenler olan dış tehdit düzeyi, coğrafi konum, ittifaklara erişilebilirlik gibi etmenlerin yanı sıra iç değişkenler de bulunmaktadır. Bu nedenle, bazı ülkelerde askeri harcamalara GSYH'den ayrılan pay yüksekken, bazı ülkelerde bu oran

düşük olabilir. Örneğin, İsrail'in 296 milyar dolarlık milli gelirinden 17 milyar doları askeri harcamalara ayrılırken, İsviçre'nin 664 milyar dolarlık milli gelirinden sadece 5 milyar doları askeri harcamalara ayrılmaktadır.

Tablo 7. Büyük ve Küçük Devletlerin Nüfus, GSYH ve Askeri Harcama Değerlendirme

DEVLETLER	NÜFUS*	GSYH**	ASKERİ HARCAMA*** (GSYH'nin yüzdesi)
ABD	333,287,557	25.44 trilyon	3.5
Rusya	144,236,933	2.24 trilyon	4.1
Çin	1 milyar 41 milyon	17,963.2	1.6
Hindistan	1 milyar 42 milyon	3,416.6	2.4
İngiltere	66,971,395	3,089.1	2.2
Türkiye	84,979,913	907.1	1.2
İsrail	9,557,500	525	4.5
İran	88,550,570	413.49	2.6
Kanada	38,929,902	2,137.94	1.2
Afganistan	41,128,771	14.27	1.8
Azerbaycan	10,141,756	78.72	4.5
Gürcistan	3,712,502	24.78	1.4
Ermenistan	2,780,469	19.51	4.3

Kaynak: World Bank (2023), **dolar, erişim adresi: <https://databank.worldbank.org>

Bu listede, farklı bölgelerdeki devletlerin GSMH ve askeri harcamalarına göre sıralaması yer almaktadır. ABD, tüm bölge ülkelerine karşı belirli yapısal sınırlamalar getirdiğinden, bölgesel düzeyde askeri etki kapasitesi en yüksek olan ülke konumundadır. Devletler, büyüklüklerine bağlı olarak küçük, orta veya büyük olarak sınıflandırılır. Küçük devletler, uluslararası ve bölgesel sistemdeki güç dağılımına göre alt sıralarda yer alırlar ve bu nedenle hem küresel hem de bölgesel güçlerin kısıtlamaları altında hareket etmek zorunda kalırlar. Bu yapısal koşullar, küçük devletlerin davranışlarını etkileyen önemli bir faktördür ve onları diğer devletlerden farklı kılar. Küçük devletler, büyük devletlere göre daha hassas olabilir ve bu, devlet-toplum ilişkilerine, iç istikrara, ekonomi politikaya ve bağımlılığa yansiyabilir. Bu konularda sorun yaşayan küçük devletler, diğer devletlere göre daha zayıf bir pozisyonda olabilir ve bu, davranışlarını etkileyebilir. Bu nedenle, küçük devletlerin sayısı, niteliği ve güçleri dinamik niceliksel faktörler olarak ele alınmalı, güç göreceli olarak değerlendirilmeli, yapısal-sistemik koşullar göz ardı edilmemeli ve içsel yapı koşulları dikkate alınarak davranışların doğru bir şekilde öngörülmesi sağlanmalıdır⁶⁰.

⁶⁰ Randall, a.g.e., pp.101- 102.

1.3. Küçük Devletin Karakteristik Durumu

Küçük devletler, özellikle diğer devletlerden farklılıklar taşıyan bazı özelliklere de sahiptir. Göreceli olarak küçük olmaları, kapasiteleri bakımından zayıf, hassas ve bağımlı bir hale gelmelerine neden olur. Bu nedenle küçük devletlerin etki alanı ve çıkarları sınırlıdır. Ayrıca, bu özellikler küçük devletlerarasındaki güç hiyerarşisini de etkiler. Kapasitelerinin yetersiz olması nedeniyle, iç tehditlerle başa çıkmaları daha da zorlaşır ve benzer kapasitelerdeki diğer küçük devletlere göre daha zayıf bir konuma düşerler. Örneğin, Gürcistan ve Ermenistan benzer kapasitelere sahip olmalarına rağmen, aynı bölgesel sistemde yer almalarına rağmen, Gürcistan'ın iç tehditleri onu Ermenistan'a göre daha zayıf hatta başarısız bir devlet konumuna düşürmüştür. Bu nedenle, Gürcistan'ın Ermenistan'dan daha küçük bir devlet olduğu söylenebilir. Ancak, küçük devletlerin sayısı, niteliği ve kapasiteleri dinamik niceliksel unsurlar olarak ele alınmalı, güç göreceli olarak değerlendirilmeli ve içyapısal şartlar dikkate alınarak davranışların doğru bir şekilde öngörülmesi sağlanmalıdır.

1.3.1. Zayıflık Durumu

Bu araştırmada küçük devletlerin kapasiteleri sınırlı olduğu için zayıf bir konumda oldukları söylenebilir. Dolayısıyla küçüklük, genellikle zayıflıkla ilişkilendirilir. Elman⁶¹ göre başka bir perspektiften bakarsak, küçük devletler genellikle sınırlı kaynaklara sahip olduklarından ve daha az etki alanına sahip olduklarından dolayı iç tehditlerle yüzleşirken de daha zayıf konumda olabilirler. Bu nedenle, zayıflık kavramı sadece dışa dönük bir perspektiften değil, aynı zamanda iç dinamiklere de atıfta bulunarak da anlaşılabilir. Bu açıdan bakıldığında, zayıflık ve küçüklük kavramları arasında birebir bir örtüşme olmadığı söylenebilir. Küçük devletlerin güç dengesi ve savunma kabiliyetleri, genellikle materyal kapasitelerine bağlıdır ve bu nedenle zayıf olma eğilimindedirler.

Handel'e göre, küçük devletlerin kendilerini savunmak için gerekli malzemeleri ve insan kaynaklarını sağlayacak kapasiteleri sınırlıdır. Bu nedenle, küçük devletler bu kaynakları dışarıdan temin etmek zorunda kalabilirler. Ancak, bu durum savunma maliyetlerini artırabilir ve küçük devletlerin ekonomik kaynaklarının büyük bir kısmını savunma harcamalarına yönlendirmelerine neden olabilir. Bu durum da küçük devletlerin ekonomik büyümesini olumsuz etkileyebilir ve uzun vadede sürdürülebilirliklerini tehdit

⁶¹ Elman, M. F. (1995). *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, Cambridge University, p.171.

edebilir. Bu nedenle, küçük devletlerin askeri giderlerini ve ekonomik gelişmelerini dengede tutmaları son derece önemlidir⁶².

Küçük devletlerin zayıflığına dair başka bir boyut, iç tehditlerle mücadelede yetersizlikleridir. Bu yetersizlik, kapasite eksikliğinden kaynaklanır. Kapasite açısından zayıf niteliğinde küçük devletler, iç tehditlerle başa çıkmak için dış yardıma muhtaç olabilirler. Bir devletin içsel gücünün yanı sıra dışa karşı güçlü olması da önemlidir. Dış politika alanında etkili olabilen, uluslararası ittifaklar kurabilen, bölgesel veya küresel güçlerle ilişkileri iyi yönetebilen, sınır güvenliğini sağlayabilen devletler de güçlü devletler olarak kabul edilirler. İçsel ve dışsal güç unsurlarının bir arada olması güçlü bir devletin tanımını oluşturmaktadır.

Jackson⁶³ göre, zayıf devletleri güçlü devletlerden ayıran karakteristik özellikler şunlardır: Kontrolsüz nüfus: Zayıf devletlerde nüfusun kontrol altında tutulamaması, suç oranlarının yüksek olması ve toplumsal huzursuzluğa yol açabilir. Yoksulluk: Zayıf devletlerde ekonomik kaynakların yetersizliği, yoksulluk ve işsizliğe yol açabilir. Bu durum, toplumsal huzursuzluğa, şiddete ve siyasi istikrarsızlığa neden olabilir. Siyasi istikrarsızlık: Zayıf devletlerde siyasi istikrarsızlık yaygındır ve hükümetler sık sık değişir. Bu durum, politikaların uygulanmasında aksamalara ve karar alınamamasına neden olabilir. Yozlaşma: Zayıf devletlerde yolsuzluk, rüşvet ve diğer yozlaşma biçimleri yaygındır. Bu durum, hükümetlerin meşruiyetini zayıflatabilir ve kamu güvenliğine yönelik tehdit oluşturabilir. Dış müdahale: Zayıf devletler, dış müdahaleye açık olabilirler. Bu, güçlü devletlerin, bölgesel çatışmalarda veya iç savaşlarda zayıf devletleri destekleyerek kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerine olanak sağlayabilmektedir.

Kırılgan devletler, demokratik eksiklikleri ve meşruiyet sorunları nedeniyle diğer devletlerden farklı özellikler sergilerler. Bu ülkelerde siyasi katılım düşüktür, itaat zorunlu hale gelir ve hükümetler krizler, darbeler, ayaklanmalar ve isyanlar gibi istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalır. Ayrıca, etnik, dini veya sınıfsal kökenli şiddetli toplumsal bölünmeler ve yönetici elitler arasındaki güç birikimleri de yaygın sorunlar arasındadır. Zayıf devletlerin siyasi kontrolü sağlamak için bazen dış destek ve koruma arayışına girdiği de bilinmektedir.

⁶² Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., ss.79-80.

⁶³ Jackson R., (2002). *Violent Internal Conflict and the African State: Towards a Framework of Analysis*. Journal of Contemporary African Studies. 20.1, pp. 29-52.

Zayıf devletlerin genellikle uyumlu bir ulusal kimliğe sahip olmadıkları veya bu kimliğin eksikliği nedeniyle toplumun devlete olan bağlılıklarının zayıf olduğu söylenebilir. Bu ülkelerde etnik, dini veya sınıfsal farklılıkların belirgin olduğu ve farklı gruplar arasında çatışmaların sık görüldüğü bir ortam mevcut olabilir. Bu durum, devletin tüm vatandaşlarına eşit hizmet sunma ve tüm grupların çıkarlarını temsil etme konusunda zorluklar yaşamasına neden olabilir. Ayrıca, vatandaşların devletin egemenliğini kabul etme konusundaki bağlılıkları da zayıf olabilir ve bu durum, devletin gücünü sürdürme konusunda zorluklar yaşamasına neden olabilmektedir.

Zayıf devletler, kurumsal kapasite ve hükümet politikalarının uygulanması konusunda yetersizlikleri nedeniyle sıkıntı yaşarlar. Bu devletler, sınırlı kaynak ve kurumsal kapasiteye sahiptir ve halkı harekete geçirmek için büyük zorluklarla karşı karşıya kalırlar. Örnek vermek gerekirse, temel yasaların uygulanması ve vergi toplama bile bu devletler için zorluklar yaratabilir. Kurumsal zayıflık, ekonomik krizlerin hem kaynağı hem de sonucudur. Zayıf devletler, ekonomik açıdan geri kalmışlıkla mücadele etmek zorundadır (ikili ve az entegre edilmiş ekonomiler, yüksek borç yükleri, düşük tasarruf ve yatırım seviyeleri, yüksek işsizlik ve enflasyon oranları, sosyal eşitsizlikler).

Zayıf devletlerin iç sorunları sadece kendilerini değil, aynı zamanda uluslararası topluluğu da etkileyebilir. Bu ülkelerdeki istikrarsızlık, çatışmalar, yasadışı faaliyetler ve terörizm gibi problemler, sınır ötesi güvenliğe ve uluslararası barışa tehdit oluşturabilir. Ayrıca, zayıf devletlerdeki insani krizler, mülteci akımları ve insan hakları ihlalleri de bölge ve dünya genelindeki diğer ülkeleri etkileyebilir. Bu nedenle, uluslararası toplum genellikle zayıf devletlerin iç sorunlarını çözmeye çalışır veya en azından sınırlamak için müdahale etmektedir⁶⁴.

Ayoob⁶⁵ da zayıf ve Üçüncü Dünya devletlerinin farklı karakteristik özellikleri olduğunu savunur. Bu devletlerin iç tehditlerle daha fazla karşı karşıya olduğunu ve genellikle dar elit çevreler tarafından yönetildiğini belirtir. Bu rejimlerin meşruiyet sorunları ve sınırlı toplumsal desteği olduğundan, baskı ve eşitsizlik yaratırlar ve toplumsal desteği artırmak yerine, iç tehditleri artırır. Dış tehditlerin de iç tehditlerle birleşerek daha da arttığına işaret eder. Ayoob, bu devletlerin kendilerini devlet güvenliği olarak tanımlamasının, rejimin devamı için topluma baskı kurmalarına yol açtığını ve bu

⁶⁴ Jackson, a.g.e., p.51.

⁶⁵ Ayoob, M. (1984). *Security in the Third World: The Worm About to Turn*. International Affairs, 60.1, pp.43-44.

baskının da iç tehditleri daha da artırdığını belirtir. Steven David ve Ayoob gibi uzmanlar, zayıf ve Üçüncü Dünya devletlerinin iç tehditlerle daha çok karşı karşıya olduğunu savunurlar. Bu devletlerin rejimlerinin meşruiyet sorunları ve toplumsal desteğin darlığı nedeniyle sık sık darbe ile değiştiği görülür. Bu rejimler, iktidarlarını elde tutmak için özellikle iç tehditlerle mücadele etmek zorundadırlar. Bu sebeple, liderler veya rejimlerin devrilmesine yönelik iç tehditlerin ortaya çıkması, dış tehditlerden daha olasıdır. Bu durumdaki liderler, iktidarlarını sürdürmek için herhangi bir ittifakı kabul etmek zorunda kalabilirler. Üçüncü Dünya devletleri, tarihleri boyunca yaklaşık 200 kez hükümet darbesi yaşamışlardır ve iç tehditlerin bertaraf edilmesi liderlerin hayatta kalması için hayati öneme sahip olmaktadır.

Çeşitli nedenler, zayıf devlet yapılarının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Jackson'a göre, zayıf devletlerin içinde bulunduğu çatışmaların temel ve yakın nedenleri bulunmaktadır. Kurumsal zayıflık, ekonomik krizler, siyasi ve meşruiyet krizleri, himaye-patronaj ilişkileri, dış kırılganlık ve geçirgenlik gibi yapısal faktörler, zayıf devletlerin temel nedenleri arasında yer almaktadır. Yakın nedenler ise etnik ve dışlayıcı politikalar, otoriterlik ve baskı politikaları, himaye arayışları, savaşçı politikalar ve savaş ekonomileri gibi zayıf devlet elitlerinin stratejilerinden kaynaklanmaktadır. Ayoob ise, Üçüncü Dünya devletlerinin karşı karşıya kaldığı iç tehditlerin en önemli nedeninin, meşruiyet eksikliği veya yokluğu olduğunu savunmaktadır. Bu yeni devletlerin sınırları genellikle dış güçler tarafından çizildiği için, iç kimlik uyumsuzlukları ve farklı aidiyetler ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bu devletlerin meşruiyet zeminini ve devlet inşa süreçlerini daha da zayıflatmaktadır. Bu zayıf devletlerde liderler, iktidarlarını sürdürmek için herhangi bir ittifakı kabul edebilirler ve iç tehditlerin ortaya çıkması daha muhtemeldir. Vergi toplama ve temel yasaların uygulanması bile zor olabilir. Bu zayıf devletler, ekonomik açıdan geri kalmışlıkla mücadele etmek zorundadırlar ve işsizlik, yüksek enflasyon, düşük tasarruf ve yatırım düzeyleri, sosyal eşitsizlikler ve ağır borç yükü gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar⁶⁶.

1.3.2. Kırılgan Durumu

Küçük veya zayıf devletlerin savunmasızlığı ve hassasiyeti, iç ve dış tehditler karşısında başka bir önemli özellikleridir. Materyal kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle küçük devletler tehditlere karşı kendilerini koruyamazlar ve bu tehditlerle başa çıkmak

⁶⁶ Ayoob, a.g.e. s.46.

için dış yardıma muhtaçtırlar. Hassasiyet ayrıca, dış etkilerin kolayca içeri sızabileceği ve iç sorunların hızla uluslararası boyuta taşınabileceği anlamına da gelir. Ayrıca, küçük devletlerin ekonomik yapısal özelliklerinden kaynaklanan dünya ekonomisine bağımlılık düzeyleri de hassasiyetlerini artıran bir faktördür. Dış tehditlerle karşı karşıya kalan küçük devletler, savunmasız ve kırılgan duruma düşerler küçük devletler. Bunun sebebi, küçük devletlerin yetersiz malzeme kapasitesine sahip olmalarıdır, bu durum da uluslararası sistemde zorlu bir konuma düşmelerine neden olur. Bu durum aynı zamanda küçük devletlerin güvenlik endişelerinin artmasına yol açar. Bunun nedeni, küçük devletlerin iç kaynaklarının yetersiz olması ve güvenlik kaygılarını gidermek için iç kaynaklarını harekete geçirmelerinin zor olmasıdır. Küçük devletlerin askeri kapasiteleri sınırlı olduğundan, dış politikalarında daha az manevra alanı bulunmaktadır. Bu nedenle, küçük devletler, güvenlik endişeleriyle başa çıkmak için kendi kaynaklarıyla yeterli kapasiteye sahip olmadıklarından, dış yardıma daha fazla ihtiyaç duyabilirler. Ek olarak, küçük devletlerin kırılganlığı, dış etkilerin iç sorunlara kolayca nüfuz etmesine de neden olur. Bu, uluslararası sorunların kolayca iç sorunlar haline gelebileceği anlamına gelir. Ayrıca, küçük devletlerin ekonomileri yapısal olarak dünya ekonomisine bağımlıdır ve bu bağımlılık düzeyi de kırılganlıkta önemli bir faktördür. Küçük devletlerin uluslararası piyasalarda yer almak için sınırlı olanakları vardır ve bu durum da ekonomik kırılganlığı artırır. Sonuç olarak, küçük devletler, dış tehditlere karşı savunmasız kalmalarının yanı sıra iç sorunların da kolayca uluslararası sorun haline gelmesi ve ekonomik kırılganlıkları ile mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar⁶⁷.

Küçük devletlerin iç tehditlere karşı da kırılgan oldukları ve iç kırılganlığın dış kırılganlığı ve savunmasızlığı artırdığı belirtiliyor. Küçük devletlerin kısıtlı kapasiteleri ve yapısal sorunları, iç tehditlerle mücadelede de zayıf olduklarını ortaya koymaktadır. İç tehditler, liderlik veya hükümetin hayatta kalması için yapılan girişimler, ayrılıkçı hareketler gibi farklı şekillerde kendini gösterebilir. Küçük devletler, iç tehditlerle başa çıkmak için yetersiz kapasitelere sahip olduklarından, istikrarsızlık riskiyle karşı karşıya kalabilirler. Ayrıca küçük devletlerin ekonomik kırılganlığı veya bağımlılığı da sistemik güç konumlarını etkileyebilir ve davranışlarını sınırlandırabilmektedir.

Küçük devletlerin ekonomik kırılganlığına yol açan bir diğer faktör de dış ticaretlerinin yoğunluğudur. Küçük devletlerin ihracatları genellikle belirli bir ürüne veya

⁶⁷ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., s.120.

birkaç ürüne dayalıdır. Bu durum, dünya piyasasında talep ve arz dengesizliği oluştuğunda küçük devletleri ciddi şekilde etkiler. Örneğin, küçük bir ada ülkesi sadece turizme dayalı bir ekonomiye sahipse, turizm sektöründe meydana gelen bir kriz veya doğal afet ciddi bir ekonomik çöküşe yol açabilir. Küçük devletlerin ekonomik kırılganlığı, aynı zamanda politik belirsizlik, yolsuzluk, istikrarsızlık, kötü yönetim, yetersiz altyapı, düşük teknoloji seviyesi gibi iç faktörlerden de kaynaklanabilir. Bu faktörler, yabancı yatırımcıların ülkeye gelmesini ve yerli girişimcilerin büyümesini engelleyerek ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Küçük devletlerin ekonomik kırılganlığı, çeşitli yapısal ve iç faktörlerin bir sonucudur. Kendine yeterlilik düzeylerinin düşük olması, belirli ürünlere dayalı ihracatlarının yoğunluğu ve politik istikrarsızlık gibi faktörler, ekonomik kırılganlığı artırır. Küçük devletlerin bu faktörleri ele alarak ekonomik çeşitliliklerini arttırmaları ve kendilerine yeterli hale gelmeleri önemli olmaktadır.

Armstrong and Read'ın, 3 milyondan az nüfusa sahip devletleri küçük devlet olarak tanımladıkları ve bu tür devletlerin ekonomik yapılarının düşük optimum ekonomi kavramıyla açıklanabileceğine işaret ettikleri ifade edilmektedir. Küçük devletlerin ekonomik boyutlarının küçük olduğu, negatif ölçek ekonomileri geçerli olduğu ve ekonomik etkinliğin düşük düzeyde olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, iç piyasanın küçüklüğünün çoğu mal ve hizmetler için yetersiz talep ve dolayısıyla negatif ölçek ekonomileri anlamına geldiği ve bu durumun üretim ve ticaret arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilediği vurgulanmaktadır⁶⁸. Yapısal faktörlerin küçük devletleri dışa açık bir konuma ittiği ve bu durumun üretim çeşitliliğini sınırlayarak belirli ürünlerde uzmanlaşmayı teşvik ettiği belirtilmektedir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış ticaret oranı, büyük devletlere kıyasla GSYH içinde daha yüksek bir paya sahip olduğu ifade edilmektedir. Küçük devletlerin dış ticarete bağımlı olduğu ve bu durumun onları dış ticaret dalgalanmalarına aşırı bağımlı hale getirdiği belirtilmektedir. Bu nedenle, küçük devletlerin ekonomik kırılganlığının dış ticaretten kaynaklandığı ve dış şoklara karşı daha hassas oldukları ifade edilmektedir.

⁶⁸ Armstrong ve Read, 2002 yılında yayımlanan “The Phantom of Liberty: Economic Growth and the Vulnerability of Small States” başlıklı makalelerinde, nüfusu 3 milyondan az olan devletleri küçük devlet olarak tanımlayarak bu devletlerin ekonomik yapısının düşük optimum ekonomi kavramıyla açıklanabileceğini belirtiyorlar. Makalede, küçük devletlerin ekonomik büyüme ve sürdürülebilirliğinin yetersizliği ile birlikte uluslararası arenada savunmasızlıklarının arttığı vurgulanıyor.

Briguglio'ya göre küçük devletlerin ekonomik özellikleri nedeniyle dış şoklara daha fazla maruz kalma eğilimi vardır. Bu nitelikler arasında ekonomik liberalizm, ihracatın tek taraflı yoğunlaşması ve kritik ithalat ürünlerine olan bağımlılık yer almaktadır. Ekonomik açıklık, bir ülkenin dış dünya ile entegre olma derecesini ifade eder ve bu durum ülkenin kontrol edemediği dış ekonomik koşullara karşı kırılganlığını artırabilir. İhracat yoğunlaşması, ülkelerin birkaç sektöre bağımlı hale gelmesine neden olabilir ve bu durum da kırılganlığı artırabilir. Küçük devletlerin sınırlı kaynakları nedeniyle ihracat ürünleri daha sınırlı olabilir ve bu da kırılganlığı artırabilir. Son olarak, stratejik ithal mallarına bağımlılık, ithalat fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle ekonomik açıdan duyarlılık yaratabilir. Bütün bu faktörler, küçük devletlerin ekonomik olarak daha kırılgan hale gelmelerine neden olabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin ekonomik açıdan daha istikrarlı hale gelmeleri için farklı politika yaklaşımları benimsemeleri gerekebilir.

Tablo 8. Büyük ve Küçük Devletlerin Dış Ticaret /GSYİH Verileri Temelinde İhracata Bağlı Göstergesi

Amerika Birleşik Devletleri	11,73295611
Azerbaycan	49,17961337
Çin	18,41519366
Ermenistan	41,18896809
Gürcistan	54,81856893
Hindistan	18,41445672
İran	25,26651512
İsrail	29,31867152
Kanada	31,64447076
Kazakistan	36,23737498
Kırgızistan	37,3851608
Özbekistan	31,19832228
Rusya Federasyonu	28,31304335
Türkiye	32,74140442

Kaynak: erişim adresi: www.data.worldbank.org, 2023.

Tabloda büyük, orta ve küçük ölçekli devletlerin yıllık gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) ve dış ticaret verileri ile bu verilerin birbirine oranı örnek olarak sunulmaktadır. Küçük devletlerin ekonomik açıklığı yüksek ve bu nedenle de kırılgan oldukları ve dış ticaretin GSYH içindeki payının yüksekliği ile ölçülebileceği ifade edilmektedir. Sunulan tablo, bu görüşü destekleyen verilere sahiptir. Büyük devletlerin dış ticaretin GSYH içindeki payının genellikle %25'in altında olduğu, ancak küçük devletlerde bu oranın

genellikle %55'in üstünde olduğu belirtilmektedir. Bu durum, küçük devletlerin genellikle dış ticarete büyük ölçüde bağımlı olduğunu göstermektedir ve bu da onları dış ekonomik gelişmelere ve krizlere karşı daha hassas ve kırılgan kılmaktadır. Handel'in görüşüne göre, küçük devletler büyük devletlerin uyguladığı ekonomik baskılardan daha fazla etkilenirler ve dış ekonomik koşullara daha bağımlı ve kırılgandır. Örneğin, ABD'nin Küba'ya yönelik ekonomik ambargo uygulaması, küçük devletlerin bu tür yaptırımlar nedeniyle önemli ölçüde refah kaybı yaşadıklarını göstermektedir. Küçük devletlerin küresel ekonomik sisteme bağımlılıkları nedeniyle, bu sistem kaynaklı zorluklar ve tehditlerle daha çok karşı karşıya kalırlar ve genel olarak zengin devletler daha da zenginleşirken, küçük devletler göreceli olarak daha az zenginleşmektedir.

Tablo 9. Büyük ve Küçük Devletlerin Ekonomi Açısından Farkları

Küçük Devlet	Büyük Devlet
Gayri Safi Milli Hasılları küçüktür.	Gayri Safi Milli Hasılları büyüktür.
İthalat ve ihracatın, gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı oldukça fazladır.	İthalat ve ihracatın, gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı oldukça düşüktür.
Genellikle bir veya birkaç hammaddenin üretiminde uzmanlaşan ve ürün yelpazesinde kısıtlılık yaşayan ülkeler, üretim sektöründe kısıtlı bir alanı ele alırlar. Bu durum, ürün çeşitliliğinde azalmaya yol açabilir. Bu sebeple ekonomik özerkliği elde etmeleri zorlaşabilir.	Üretimde uzmanlaşan ülkeler, sınırlı bir ürün yelpazesinde yoğunlaşırlar ve genellikle sadece birkaç ham maddeyi işleyerek üretim yaparlar. Bu nedenle, ekonomik olarak kendi kendine yeterli olmak daha zordur.
İç piyasalarının küçük olması nedeniyle ihracata ve ithalata yüksek oranda bağımlıdır.	İç piyasaların büyük olması, ihracat ve ithalatın daha düşük bir orana sahip olması anlamına gelir. Bu nedenle, dış piyasalara olan bağımlılık da düşük olabilir. Ancak, bir ekonomide iç piyasaların büyük olması, otarşı ve dışa açıklık gibi diğer faktörlere bağlı olarak, ihracat ve ithalatın oranı üzerinde etkili olabilir.
Dış ticaretlerinde sınırlı sayıda ülkeye bağımlıdır ve genellikle bir büyük gücün etkisinde kalırlar.	Dış ticaretlerini daha çok ülkeler ile yaparlar.
Genellikle daha küçük bir coğrafi alana sahip oldukları için, sınırlı ve çeşitliliği az olan doğal kaynaklara sahiptirler.	Genellikle daha büyük coğrafi alana sahip oldukları için daha fazla doğal kaynak çeşitliliği sahipler.

Kaynak: Handel, (1990)⁶⁹.

Büyük devletlerin ekonomik güçleri, küçük devletlere göre daha yüksektir. Bu nedenle büyük devletlerin daha fazla ekonomik kaynakları vardır ve daha büyük ekonomik faaliyetlerde bulunabilirler. Bununla birlikte, küçük devletlerin ekonomileri de farklı avantajlar sağlayabilir. Daha küçük ekonomiler, daha esnek ve çevik olabilir ve hızlı karar alarak yenilikçi iş fırsatlarını yakalayabilirler. Buna ek olarak, küçük devletler,

⁶⁹ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., s.48

büyük devletlerin yönlendirmelerine bağımlı olmadan, kendi ekonomik politikalarını belirleyebilme özgürlüğüne sahip olabilmektedir.

1.3.3. Sınırlı ve Çıkar Alanların Etkisi

Küçük devletlerin etki alanlarının sınırlı olduğu, genellikle bu alanların komşu devletler veya bölgeyle sınırlı olduğu ve güç dengesi üzerinde neredeyse hiç etkileri olmadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle, küçük devletlerin uluslararası alanda daha az söz sahibi oldukları ve büyük devletler tarafından etkilenme eğiliminde oldukları düşünülmektedir⁷⁰.

Araştırmacılar genelde küçük devletlerin sınırlı etki alanlarına ve çıkar alanlarına sahip olduğunu belirtiyor. Komşularının veya bölgesinin ötesinde etki uygulama kapasiteleri çok sınırlı olduğundan, çıkar alanları da benzer şekilde sınırlıdır. Küçük devletlerin bu durumu, dış politika faaliyetlerini ve karar alma süreçlerini şekillendirerek ve odak noktalarını daraltarak etkilemektedir. Küçük devletlerin sınırlı hareket alanları ve dış baskılara daha açık olmaları da sınırlı kapasitelerinin bir sonucudur⁷¹. Dolayısıyla, küçük devletlerin uluslararası alanda daha az etkin olduğu ve sınırlı bir coğrafi ve fonksiyonel alanla sınırlı kaldığı vurgulanıyor. Bu nedenle, uluslararası meselelere katılımları düşük oluyor ve dış politika öncelikleri ve eylemleri sınırlı kalıyor. Küçük devletlerin etki alanları genellikle yakın çevreleri, bölgeleri veya dar bir dış politika alanıyla sınırlı olmaktadır⁷².

Birçok akademisyen, küçük devlet kavramının analitik bir araç olarak yetersiz olduğunu savunmaktadır. Bu görüşün yaygın kabulüne katkıda bulunan faktörlerden biri, küçük devlet kavramının tanımıyla ilgili zorluklardır. Örneğin, Peter Baehr⁷³, "küçük" ve "büyük" kavramlarının göreceli olduğunu ve belirleyici faktörlerin belirlenmesinde bir zorluk olduğunu belirtmektedir. Nüfus, yüzölçümü, milli gelir veya doğal kaynaklar gibi faktörlerden hangisinin kullanılacağı belirlense bile, "büyük" ve "küçük" arasındaki sınırın nerede çizileceği tartışmalıdır. Bu nedenle, küçük devlet kavramı analitik bir araç olarak yetersiz kalmaktadır ve tercih edilen odak noktası aracıdır. Bununla birlikte, bir

⁷⁰ Handel, a.g.e. ss.52-53.

⁷¹ Peterson J. E. (2006). *Katar ve Dünya: Bir Mikro Devletin Markalaşması*, Orta Doğu Dergisi, 60.4, s. 737.

⁷² Ponížilová, M. (2013). *The Regional Policy and Power Capabilities of Jordan as a Small State*, CEJSS, pp.3-6.

⁷³ Baehr, P. (1975). *Küçük devletler, bir analiz aracı (Small States, A Tool for Analysis)*, World Politics, 27/3, ss.456-466.

devletin küçük olması ile dış politika davranışı arasında nedensel bir ilişki olmadığı için, küçüklük ile belirli dış politika kalıpları arasında bir bağlantı olduğunu açıklamak bile tartışmalı olabilmektedir.

Küçük devletlerin analizinde kullanışlı bir araç olarak kabul edilmesi tartışmalı olsa da, küçük devletlerin davranışlarının öngörülmesi açısından analitik bir değeri vardır. Güç dağılımı açısından kısıtlı olan küçük devletler, belirli kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır ve bu nedenle daha az davranış seçeneği vardır. Sistemik kısıtlamalar, genel davranış çerçevesini belirler ve temel nedeni açıklar, ancak iç müdahaleci faktörler, yapısal şartlara rağmen küçük devletlerin dış politikalarını belirleyebilir. Dolayısıyla, küçük devlet kavramı analitik bir araç olarak kullanılacaksa, sistemik ve iç müdahaleci faktörleri dikkate alan bir tanım gereklidir. Küçük devletleri sadece nüfus ya da toprak büyüklüğü gibi tek bir faktöre dayalı olarak sınıflandırmak, analitik bir araç değildir, çünkü bu faktörler devletin güç dağılımındaki yeri ile doğrudan bir ilişkisi olmayabilir. Bunun yerine, küçük devletlerin analizi için daha karmaşık bir yaklaşım gereklidir. Bu yaklaşım, devletin yapısal kısıtlamalarını ve iç dinamiklerini analiz etmelidir. Siyasi yapı, ekonomik faktörler, askeri güç ve kültürel özellikler gibi iç dinamik faktörlerin bir arada ele alınması, küçük devletlerin davranışlarının daha doğru bir şekilde öngörülmesine ve analiz edilmesine olanak sağlamaktadır.

1.4. Küçük Devletlerin Dış ve Güvenlik Politika Durumları

Bu bölümde küçük devletlerin dış politika eylemlerinin nasıl şekillendiği, bunun nedenleri üzerinde yapılan tartışmalar ve bu eylemlerin açıklanmasında alternatif bir yaklaşımın mümkün olup olmadığı ele alınmaktadır. Küçük devletlerin davranışları, büyük devletlerden farklılık gösterir ve ayrıca küçük ve büyük devletler arasındaki kalitatif farklılığı da belirler. Güç dağılımı sistemine göre küçük devletlerin dış politikaları ve güvenlik politikaları şekillenir. Bu devletler, göreceli olarak güçsüz oldukları için sistemik kısıtlamaları daha fazla hissederler ve bu durum, davranış seçeneklerinin sınırlı olmasına yol açar. Ancak, iç dinamikler de bu yapısal sınırların ötesinde küçük devletlerin dış politikalarını belirleyebilir. Dolayısıyla, küçük devletlerin analitik olarak anlaşılabilmesi için, hem sistemik hem de iç müdahaleci değişkenlerin dikkate alınması gereklidir. Nüfus ya da toprak büyüklüğü gibi ölçütler, küçük devletlerin davranışını doğrudan etkilemez ve bu nedenle analitik araçlar yerine odaklanma aracı olarak kullanılabilir.

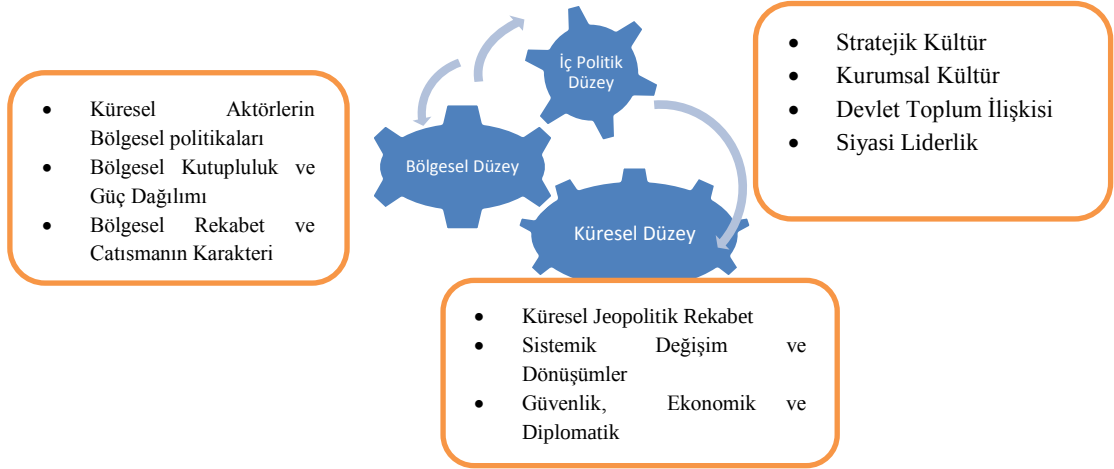
Küçük devletler, sınırlı kaynakları nedeniyle uluslararası alanda etkilerinin sınırlı olduğunu ve kendi davranışlarını da dış dünyanın etkisinden koruyamadıklarını bilmektedirler. Bu nedenle, "etki ve otonomi eksikliği" olarak adlandırılan bir güç açığı yaşamaktadırlar. Küçük devletler, özerkliklerini korumaya çalışırken aynı zamanda uluslararası alanda daha etkili olmak istemektedirler. Ancak, uluslararası kuruluşlar veya ittifaklar aracılığıyla etkilerini artırmaya çalışırken, otonomilerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle, küçük devletlerin dış ve güvenlik politikasının temel amacı güç açığını azaltmak ve etki ile otonomi arasında bir denge sağlamaktır⁷⁴. Uluslararası ilişkiler teorisinde genellikle realist görüşe göre küçük devletlerin uluslararası alanda tam anlamıyla bağımsız bir politika izleyemediği ve büyük devletlerin yönlendirmesi ile hareket ettiği ifade edilmektedir. Küçük devletlerin dış politika davranışlarının büyük güçler arasındaki dengenin değişimi tarafından belirlendiği ve uluslararası sistemdeki anarşinin etkilerini daha fazla hissettikleri vurgulanmaktadır. Realistlere göre küçük devletlerin davranış tarzları benzerdir ve tüm küçük devletler aynı şekilde hareket etmekte.

Ferhat Pirinççi'ye⁷⁵ göre dış politika ve güvenlik denklemi üç düzeyde incelemiştir (Örnek: 11.Tablo) iç düzey, bölgesel düzey ve küresel düzey. İç düzeyde, devletin iç siyasi ve ekonomik yapısı, sosyal dinamikleri, milli kimlik algısı ve bölücü terörizm gibi iç dinamikler, dış politika ve güvenlik politikalarını belirleyen unsurlardır. Bölgesel düzeyde, devletin jeopolitik konumu, tarihi birikimi, kültürel ve dil bağlantıları, dini ve etnik faktörler, güç merkezleriyle olan ilişkileri, bölgedeki ittifakları ve rekabetleri, küresel yapıların etkileri gibi faktörler, dış politika ve güvenlik politikalarını şekillendirir. Küresel düzeyde ise, küresel güç dengeleri, uluslararası kurumların ve rejimlerin yapısı, küresel tehditler, küresel ekonomik ve enerji dinamikleri gibi faktörler, devletin dış politika ve güvenlik politikalarına yön vermektedir.

⁷⁴ Goetschel, a.g.e. s. 14-15.

⁷⁵ Pirinççi, F. ve Yeşiltaş, M. (2020). *Küresel Dönüşüm Sürecinde Türkiye'nin Büyük Stratejisi*, SETA Yayınları, 1. Baskı, Ağustos, İstanbul, s.76.

Tablo 10. Dış Politika ve Güvenlik Denklemi



Kaynak: Pirinççi, (2020)⁷⁶

Pirinççi'ye göre, Türkiye'nin dış politika ve güvenlik politikalarının başarısı, bu üç düzey arasındaki dengeyi sağlamak ve iç-dış, bölgesel-küresel dinamikleri doğru okuyarak politika belirlemekten geçmektedir. Suriye krizini bir örnek olarak kullanarak Türkiye'nin dış politika ve güvenlik stratejisi açısından nasıl bir rol üstlenebileceğini analiz etmiştir. Ayrıca, Rusya ve ABD'nin bölgedeki varlıklarının da Türkiye'nin stratejik tercihlerini etkilediğine dikkat çekmektedir.

1.4.1. Küçük Devletlerin Dış ve Güvenlik Politikalarını Etkileyen Faktörler

Küçük devletlerin dış politika ve güvenlik stratejileri hakkında yapılan araştırmalar farklı sonuçlar ortaya koymaktadır ve bazen bu sonuçlar birbirini çeliştirmektedir. Bazı araştırmacılar, küçük devletlerin tarafsız kalmayı tercih ettiğini ancak güvenlikleri için büyük güçlere bağımlı olduklarını belirtmektedirler. Benzer şekilde, bazı araştırmacılar, küçük devletlerin diplomatik ve ekonomik araçlar kullanarak dış politikalarını yönetmeye çalıştıklarını fakat dış politika kaynaklarının çoğunun güvenlik ihtiyaçlarına harcandığını ifade etmektedirler. Bu farklılıkların nedeni olarak, küçük devletlerin davranış tarzlarını etkileyen unsurların varlığına işaret ediliyor. Bu unsurlar sistemik faktörler (dış etkenler) ve iç faktörler olarak ikiye ayrılıyor. Sistemik faktörler, küçük devletlerin bulunduğu uluslararası sistemin yapısal özelliklerini ve büyük güçler arasındaki dengeyi kapsıyor. İç faktörler ise, küçük devletlerin iç dinamikleri ve siyasi, ekonomik ve sosyal koşullarını ifade ediyor. Yazarlar, bu faktörlerin etkisi altında

⁷⁶ a.g.e., ss.76- 78.

küçük devletlerin davranışlarının değişebileceğini ve bu nedenle küçük devlet dış politika davranışlarına yönelik bir teori ortaya konulması gerektiğini savunuyorlar.

Küçük devletlerin dış politika ve güvenlik stratejilerini etkileyen faktörler dışsal faktörler ve içsel faktörler olarak iki ana kategoriye ayrılabilir. Dışsal faktörler, küçük devletlerin dış dünya ile olan ilişkilerinden kaynaklanır. Bu faktörler şunlardır:

Büyük devletlerin politikaları: Küçük devletlerin dış politika ve güvenlik stratejileri, büyük devletlerin politikalarına doğrudan etkilenir. Büyük devletlerin bölgesel veya küresel politikaları, küçük devletlerin savunma stratejileri ve diplomasi politikalarını belirleyebilir. Bölgesel ve küresel güvenlik durumu: Küçük devletlerin güvenlik stratejileri, bölgesel veya küresel güvenlik durumuna bağlıdır. Bölgesel veya küresel güvenlik durumunda bir değişiklik, küçük devletlerin dış politika ve güvenlik stratejilerini etkileyebilir. Ekonomik durum: Küçük devletlerin ekonomik durumu, dış politika ve güvenlik stratejilerini etkiler. Ekonomik durumu iyi olan küçük devletler, savunma harcamalarını artırarak güvenliklerini sağlama konusunda daha rahat davranabilirler.

İçsel faktörler ise, küçük devletlerin iç dinamiklerinden kaynaklanır ve şunlardır: Siyasi rejim: Küçük devletlerin siyasi rejimi, dış politika ve güvenlik stratejilerini etkiler. Demokratik bir küçük devlet, daha barışçıl ve işbirliği odaklı bir dış politika benimseyebilirken, otoriter bir küçük devlet daha saldırgan bir dış politika izleyebilir. Askeri kapasite: Küçük devletlerin askeri kapasitesi, dış politika ve güvenlik stratejilerini etkiler. Askeri kapasitesi yüksek olan küçük devletler, daha agresif bir dış politika izleyebilirler. Toplumsal faktörler: Küçük devletlerin toplumsal faktörleri, dış politika ve güvenlik stratejilerini etkiler. Örneğin, kamuoyu, medya ve sivil toplum örgütleri gibi faktörler, küçük devletlerin dış politika ve güvenlik stratejilerinde önemli bir rol oynayabilir.

1.4.1.1. Sistemik (Dışsal) Faktörlerin Etkisi

Uluslararası ilişkiler kaynaklarda küçük devletlerin dış politikalarının büyük devletlerden daha çok dış etkenlere bağlı olduğunu ve uluslararası sistem içinde daha pasif bir konumda olduklarını vurgulamaktadır. Küçük devletlerin hayatta kalabilme endişelerinin büyük devletlere oranla daha fazla olduğu, bu nedenle uluslararası sistemin gereklerine uygun hareket etmek zorunda oldukları ifade edilmiştir. Büyük devletlerin ise daha çok iç belirleyici faktörlere dayalı dış politika tercihleri olduğu belirtilmiştir. Bu

nedenle, küçük devletlerin uluslararası sisteme uygun hareket etmek zorunda oldukları ve büyük devletlerin daha fazla eylem seçeneğine sahip oldukları sonucuna varılabilmektedir. Ancak, her devletin dış politikasını etkileyen birçok farklı faktör olduğu unutulmamalıdır.

Robert Jervis, küçük devletlerin dış kısıtlamalara daha duyarlı olduğunu savunmuştur. Ona göre, küçük devletler daha zayıf oldukları için, uluslararası sistemin etkileri üzerinde daha fazla hissedilmekte ve liderlerinin zaman ve hata lüksleri bulunmamaktadır. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikaları daha fazla dış kısıtlamalara bağlı olmaktadır⁷⁷.

Kenneth Waltz, küçük devletlerin dış politikasını etkileyen faktörler konusunda kararsızdır ve farklı bakış açılarına sahiptir. Bir yandan, küçük devletlerin güvenlik ve dış politikalarının yapısal kısıtlamalara bağlı olduğunu vurgulamıştır⁷⁸. Diğer yandan, büyük güçlerin zayıf devletlerle daha az ilgilenecekleri ve onlar için önemli olanın kendilerine tehdit oluşturan devletler olduğunu belirtmiştir. Bu bakış açısına göre, küçük devletlerin dış kısıtlaması daha az olmalı ve iç politik etkiler daha önemli olmalıdır. Ancak her iki bakış açısı da küçük devletlerin dış politikasını etkileyen faktörlerin karmaşık olduğunu ve değişkenlik gösterebileceğini göstermektedir⁷⁹.

Stephen Walt da küçük devletlerin dış politikalarının sistemik kısıtlamalara bağlı olduğunu savunan yazarlardan biridir. Walt, küçük devletlerin hayatta kalma endişeleri nedeniyle, dış politikalarının güçlü devletlerin kararlarından daha fazla etkilendiğini belirtmiştir. Ayrıca küçük devletlerin sınırlı kaynaklara sahip olması nedeniyle, dış politikalarında daha riskli ve agresif davranışlar sergilemelerinin zor olduğunu ifade etmektedir⁸⁰.

Stephen Walt, zayıf devletlerin güçlü devletlerle olan ilişkilerinde "bandwagoning" davranışını sergilediğini savunmaktadır. Bu davranış, güçlü devletlerin baskın taleplerine karşı çıkmak yerine, onların yanında yer almayı ya da aynı safada ve onlara ittifak etmeyi tercih etmek anlamına gelir. Walt'a göre, küçük devletler, tehdit oluşturan büyük güçlerin yakın ve saldırgan kapasitesine sahip olduğunu

⁷⁷ Jervis, R. (1978). *Cooperation Under the Security Dilemma*, World Politics, C. 30, No. 2, p. 172.

⁷⁸ Waltz, K.N. (2015). *Uluslararası politika teorisi*, çev. O. S. Binatlı, (Original work published 1979), Ankara: İmaj Yayınevi, ss.150-165.

⁷⁹ Waltz, a.g.e., ss. 184-185.

⁸⁰ Walt, S. (1988). *Testing Theories of Alliance Formation, The Case of Southwest Asia*, International Organization 42, no. 2, pp.275-316.

düşündüklerinde, alternatif bir güçle ittifak yapma şanslarının olmadığı durumlarda, güçlü devletlerin safında yer alma eğiliminde olacaklardır. Bu durum, zayıf devletlerin dış politikalarının yapısal kısıtlamalara bağlı olduğunu ve güçlü devletlerin davranışlarının küçük devletlerin tercihlerini etkilediğini göstermektedir.

Eric Labs, küçük devletlerin genellikle büyük güçler arasındaki güç dengesinin değişimini dengeleyici (balance) davranışlar sergilediğini belirtmiştir. Labs'a göre, küçük devletlerin bu davranışları, güçlü devletlerin genişleme eğilimlerini sınırlamak için ittifaklara girerek veya silahlanarak güçlenerek karşı koydukları anlamına gelir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde sistemik faktörlerin yanı sıra iç faktörler de önemli bir rol oynamaktadır⁸¹.

Hans Mouritzen'un görüşleri, küçük devletlerin dış politikalarının tek bir kalıpla özetlenemeyeceğini ve çevresel faktörlerin önemini vurgulamaktadır. Çevre Teorisi'ne göre küçük devletler, çevresindeki güçlü devletlere bağlı olarak farklı şekillerde davranabilir ve güçlü devletler arasındaki dengeleri farklı şekillerde etkileyebilirler. Mouritzen, küçük devletlerin büyüklüğünden ziyade, jeopolitik faktörlerin dış politika davranışları üzerinde daha etkili olduğunu savunmaktadır⁸². Mouritzen, bu yaklaşımı ile Çevre Teorisini⁸³ ortaya koymuştur. Bu Çevre Teorisi'ne göre, küçük devletlerin dış politika tercihleri ve davranışları, içinde bulundukları coğrafi, jeopolitik ve stratejik çevreye bağlı olarak değişiklik gösterir. Mouritzen'e göre, küçük devletlerin en önemli jeopolitik faktörü, yakın çevrelerindeki güçlü devletlerdir. Bu nedenle, küçük devletler, bu güçlü devletlerle nasıl bir ilişki kuracaklarına ve onların bölgesel politikalarına göre davranışlarını şekillendirirler. Küçük devletler, güçlü bir devletin uydusu olabilirler, kutuplardan biriyle işbirliği yapabilirler veya büyük güçler arasında dengeli bir duruş sergileyebilirler. Ancak, küçük devletlerin dış politika davranışları incelenirken, içinde bulundukları yapı ve çevre koşulları dikkate alınarak analiz edilmelidir. Mouritzen, büyük bir güçle oluşturulan uyumlu ilişkinin (adaptive acquiescence constellation) asimetrik bir yapıda olabileceğine dikkat çekmiştir ve küçük devletlerin bu tür ilişkilerde tek taraflı olarak siyasi bağımlılık yaşayabileceklerini vurgulamıştır. Diğer yandan,

⁸¹ Labs, E.J. (1992). *Do Weak States Bandwagon*, Security Studies, 1(3), pp. 383-416.

⁸² Mouritzen, H. (1991). *Tension between the Strong, and the Strategies of the Weak*, Journal of Peace Research, C. 28, No.2, p.218.

⁸³ Mouritzen'in "Constellation Theory", Bu teori, Türkçe'de "Çevre" kelimesi ile ifade edilir ve küçük devletlerin davranışlarının incelenirken, içinde bulundukları yapı dikkate alınmalıdır. Farklı çevresel şartlara sahip küçük devletler aynı sistemik faktörlerden farklı şekillerde etkilenebilir.

simetrik bir ilişki (symmetric constellation) içinde yer alan küçük devletler, dengeli bir davranış sergileme eğilimindedirler⁸⁴.

Mouritzen, iç faktörlerin dış etkilere bağımlı olduğunu belirten bir yaklaşıma sahiptir. İç faktörlerin etkisi, dış faktörlerle birlikte ele alınmalıdır. Mouritzen'in Yeni Jeopolitik Teori'sinde, dış ve iç faktörler birleştirilmiştir. Irak Savaşı sırasında Avrupa ülkelerinin sergilediği davranışları inceleyen Mouritzen, elde ettiği sonuçları özetlemiştir ve günümüzde bu algılamaların geçmişe göre daha önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Negatif algılamaların öncelikli olduğunu belirten Mouritzen, pozitif algılamalara göre daha büyük bir etki yarattığını ifade etmiştir⁸⁵. Mouritzen, günümüz jeopolitiğini sistemik faktörlerle birlikte iç faktörlere de bağlı bir şekilde ele almaktadır. Geçmiş jeopolitik ise sadece iç faktörlere odaklanmaktadır. Sistemik faktörlerin etkisini kabul etmekle birlikte, küçük devletlerin farklı davranışlarını açıklamak için jeopolitik bir sınıflama yapmaktadır. Bu yönüyle, Mouritzen realist düşünürlerden farklılaşmaktadır. Küçük devletlerin uluslararası sisteme uyum sağlamak için tek bir grup olarak hareket ettiği görüşüne karşı çıkarak, farklı çevresel şartlar altında farklı davranışlar sergileyebileceklerini vurgulamaktadır.

1.4.1.2. İçsel Faktörlerin Etkisi

Uluslararası ilişkiler yazarları arasında, küçük devletlerin dış politika tercihlerinin sadece uluslararası sistemin yapısına göre şekillendiğini savunan realist düşünürlerin yanı sıra, iç faktörlerin (örneğin rejim, kurumsal yapı, toplumsal yapı, çıkar grupları, lider vb.) dış politika tercihleri olarak önemli bir rol oynadığını vurgulayan yazarların da mevcuttur. Bu yazarlar dış faktörlerin de etkili olduğunu kabul etmekle birlikte, küçük devletlerin dış politikalarının tamamen sistematik faktörlere dayandırılmayacağı görüşünde birleşmektedir.

Handel'in⁸⁶ zayıf devletlerin iç faktörlerin dış politikalarını şekillendirmedeki etkisinin büyük güçlere göre daha az olduğunu ve sınırlı seçenekleri nedeniyle bu devletlerin politikalarını belirlerken iç uzlaşmaya daha çok ihtiyaçları olduğunu savunduğu belirtilmektedir. Büyük devletlerin ise uluslararası sistemdeki

⁸⁴ a.g.e.

⁸⁵ Mouritzen, H. (2006). *Choosing Sides in the European Iraq Conflict, A Test of New Geopolitical Theory*, European Security, C. 15, No. 2, p.157.

⁸⁶ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., s.125.

değişikliklerden daha az etkilendiği ve dış politikalarında iç faktörlerin daha etkili olduğu ifade edilmektedir. İç faktörlerin etki derecesi konusunda ise farklı görüşler olduğu belirtilmiştir. Bazı yazarlar iç baskı gruplarının ve toplumsal tepkinin, diğer yazarlar ise devlet aktörlerinin ve bireysel tercihlerin daha etkili olduğunu savunmaktadır.

Miriam Elman'a⁸⁷ göre diğer yazarların iç faktörler ve sistemik faktörler üzerine yaptığı açıklamaların yetersiz olduğunu düşündüğünü belirtiliyor. Onun yerine, kurumsal yaklaşım metodunu tercih ediyor ve bu metodun dış politika davranışlarının belirlenmesinde devletin kurumlarının büyük rol oynadığını savunuyor. Devletin yıllar içinde oluşturduğu kurumların geleneklerine uygun davranıldığı ve bu kurumlardan kaynaklanan davranış kalıplarının zaman içinde biriktiği ve gerektiğinde kullanıldığı ifade ediliyor. Yani, kurumsal yaklaşım dış politika davranışlarının kökeninde yatan kurumsal faktörleri vurgulamaktadır.

Miriam Elman'ın 1800'lü yıllardaki Amerika Birleşik Devletleri örneği üzerinden yaptığı çalışmalarda, Elman, ABD'yi küçük bir devlet olarak kabul etmiş ve yaptığı araştırmalar sonucunda, bir ulusun tarihinin ilk evrelerinde dış faktörlerin daha açıklayıcı olduğunu, yeni bağımsızlığını kazanmış devletlerin devlet adamlarının daha çok dış tehditleri dikkate aldıklarını belirtmiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde, iç kurumsal yapının gelişmesiyle birlikte gelenekler ve kurumsal kısıtlamaların daha önemli hale geldiğini ve bu nedenle devlet adamlarının kurumsal geleneklerin dışına çıkamadıklarını vurgulamaktadır. Kurumsalcılık anlayışına dayalı olarak, devletlerin kurumsal yapılarının dış politika davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir⁸⁸.

Jeanne Hey'in⁸⁹ çalışmasına göre, sekiz küçük devletlerin dış politika davranışlarının incelenmesi sonucunda, bu ülkelerin iç faktörlerinin dış politikayı etkilediği ortaya konmuştur. İncelenen bu faktörler arasında rejim tipi ve kalkınma seviyesi öne çıkmaktadır. Küçük devletlerde demokrasi olmayan ya da kuşkulu olan rejimler ile yeni demokrasiler, dış politikalarını öncelikle rejim güvenliğini sağlamak için şekillendirirler. Ancak, bir devletin kalkınma seviyesi de hedeflerini ve davranışlarını belirleyerek dış politikayı etkiler. Örneğin, fakir ülkeler daha çok hayatta kalma ve temel

⁸⁷ Elman, M. F. (1995). *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, Cambridge University, p.178.

⁸⁸ a.g.e., p. 212.

⁸⁹ Hey, J.A.K. (2002). *Luxembourg's Foreign Policy: Does Small Size Help or Hinder*, Innovation, The European Journal of Social Science Research, V15.3, p.20.

ihtiyaçları karşılama konularına odaklanırken, zengin ülkeler bölgesel ve küresel çapta etkilerini arttırabilecekleri konulara ilgi gösterirler. Bu durum, az gelişmiş ülkelerin liderlerinin dış politikada daha fazla etkili olmalarına neden olmaktadır.

Vital'e göre, zayıf devletlerin bürokratik yapıları genelde küçük ve kısıtlı olduğu için, liderler bu yapıya gvenmeyebilirler ve kararlarını kendi düşüncelerine göre alabilirler. Yani, bürokratik yapıya sahip olmayan veya sınırlı olan devletlerde liderlerin kişisel değerlendirmeleri ve görüşleri daha fazla etkilemektedir⁹⁰.

Neticede küçük devletlerin dış politika davranışları üzerinde hem dış faktörler (rneğin, bölgesel glerin politikaları, uluslararası ekonomik koşullar vb.) hem de i faktörler (rneğin, liderlerin tercihleri, kurumsal yapı, rejim tipi vb.) etkilidir. Ancak genel olarak kabul edilen görüş, küçük devletlerin zayıf konumları dolayısıyla dış dünyayı etkileme olanaklarının daha az olduğu ve bu nedenle dış olaylara karşı tepkisel ve koruyucu davranışlar sergiledikleridir. Ayrıca, küçük devletlerin kurumsal yapıları daha az gelişmiş olduğu için dış politikada liderlerin kararları daha etkili olabilmektedir.

1.5. Küçük Devletlerin Dış Politika Davranış Tercihleri

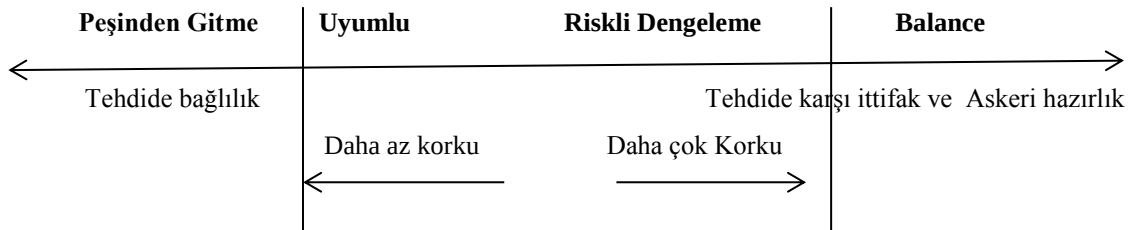
Küçük devletlerin dış politika davranışları, büyük devletlerin davranışlarından farklılık gösterir. Küçük devletler, sınırlı kaynakları ve zayıf gleri nedeniyle uluslararası arenada daha az etkili olma eğilimindedirler. Bu nedenle, küçük devletler, dış politikalarını oluştururken genellikle kendilerini korumak ve hayatta kalmak için gl devletlerden korunma stratejileri geliştirirler. Bununla birlikte, küçük devletler, bölgesel ve küresel meselelerde de aktif rol oynayabilirler ve uluslararası işbirliği yoluyla kendi çıkarlarını koruyabilmektedir.

Küçük devletlerin dış politika davranışları, i faktörler ve dış faktörler tarafından etkilenebilir. İ faktörler arasında ülkenin rejim tipi, kalkınma seviyesi ve kurumsal yapıları yer alırken, dış faktörler arasında ise komşu ülkelerin politikaları, uluslararası sistemdeki değişimler, büyük devletlerin politikaları gibi faktörler bulunur. Küçük devletlerin dış politika davranışlarına etki eden diğer bir faktör de liderlerin kişilikleri ve ideolojileridir. Liderlerin kişilikleri ve ideolojileri, dış politika hedeflerini ve stratejilerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır.

⁹⁰ Vital, a.g.e., pp. 30-32.

Küçük devletler, dış politika alanında çeşitli stratejiler benimseyebilirler. Bunlar arasında güç dengesi, meydan okuma, tehdidi yatıştırma, kar amaçlı hareket, başka bir aktöre yüklenme, bedavacılık, otonomi artırma, risk dengeleme, tarafsızlık ve gizlenme gibi stratejiler yer alır. Bu stratejilerin tercih edilmesi, devletlerin uluslararası sistemin dinamiklerine, iç politikalarına, güç durumlarına, kaynaklarının miktarına ve uluslararası sahnede sahip oldukları itibara bağlı olabilir⁹¹. Dış politika davranışları konusunda yapılan araştırmalarda en çok kullanılan kavramlar dengeleme ve peşinden gitme olarak belirtiliyor. Dengeleme, bir devletin dış politikasında rakip devletlerin güç dengesini sağlamak için çeşitli stratejiler izlemesi anlamına gelirken, peşinden gitme ise diğer devletlerin liderliğini veya güçlerini kabul ederek onlarla uyum içinde hareket etmesi anlamına gelir. Ancak, devletlerarasında bu iki strateji arasında farklı seçimler yapılabilir. Bu seçimler arasında bağlılık, uyum gösterme, gizlenme ve risk dengeleme gibi davranışlar yer alır. Devletlerarasındaki potansiyel düşmanlık düzeyi bu seçimleri etkileyebilir. Bir başka örnek ise küçük devletlerin, büyük bir devleti tehdit olarak görmediği durumlarda, riski dengelemeyi tercih ederek büyük devlete uyum sağlama yoluyla davranabilecekleri şeklindedir. Bununla birlikte, bir rakip devletten büyük ölçüde korkan bir devlet, dengeleme stratejisini izleyebilirken, az korkuyorsa riski dengelemeye çalışabilir. Böylece, devletlerin dış politika stratejileri sadece dengeleme ve peşinden gitme arasında bir ikileme sınırlandırılmamalıdır. Ayrıca, küçük devletlerin dış politika stratejileri arasında çeşitlilik gösterdiği de unutulmamalıdır. David C. Kang'ın tezi bu doğrultudadır ve küçük devlet dış politika stratejileri arasında bağlılık, uyum gösterme, gizlenme ve risk dengeleme gibi seçenekler sunmaktadır⁹²:

Tablo 11. Kang'ın Küçük Devletlerin Dış Politika Stratejileri



Kaynak: Kang, (2009)⁹³.

⁹¹ Waltz, K.N. (2015). *Uluslararası politika teorisi*, çev. O. S. Binatlı, (Original work published 1979), Ankara: İmaj Yayınevi, ss. 184–185.

⁹² Kang, D. (2009) *Between Balancing and Bandwagoning South Korea's Response to China*, Journal of East Asian Studies. 9.1, pp.1-28.

⁹³ Kang, a.g.e., s.7

Dengeleme stratejisi, küçük devletlerin güçlü devletlere karşı izledikleri en yaygın stratejidir. Bu strateji, güçlü devletin agresif politikalarını dengelemek için başka devletlerle ittifaklar kurmayı içerir. Küçük devletler, güçlü bir devletin baskılarına karşı başka devletlerle bir araya gelerek güç dengesi oluşturmaya çalışırlar. Bu strateji, küçük devletlerin uluslararası alanda güç dengesi oluşturma çabaları olarak tanımlanabilir. Tehdit algılaması durumunda, devletler kendilerini korumak için farklı yollar deneyebilirler. Bunlardan biri, diğer devletlerle ittifak kurmaktır. İttifak, devletlerin ortak güvenlik çıkarlarını korumak için bir araya gelmesidir. İttifaklar, devletlerin güvenliklerini artırmalarına ve güçlerini birleştirmelerine yardımcı olabilir. Ancak ittifaklar da riskler taşır. Bir ittifakın bir üyesine saldırı durumunda, diğer üyelerin de müdahale etmek zorunda kalması gibi bir zorunluluk ortaya çıkabilmektedir.

Diğer bir seçenek ise askeri hazırlıktır. Askeri hazırlık, devletlerin askeri güçlerini artırmak için yaptıkları faaliyetlerdir. Bu, silahlanma yarışına ve bölgesel güç dengelerinde değişikliklere neden olabilir. Askeri hazırlık, bir devletin tehdit algısı ile orantılı olarak artırılabilir veya azaltılabilir. Ancak, askeri hazırlık da bir maliyeti vardır ve ekonomik kaynakların bu yönde kullanımı, diğer alanlardan kaynak aktarımını gerektirebilir. Her iki seçenek de birçok farklı faktöre bağlı olarak tercih edilebilir veya terk edilebilir. Bunlar arasında devletlerin güç durumları, diğer devletlerle ilişkileri, iç politikaları ve kaynakları yer alabilmektedir.

Peşinden gitme stratejisi ise, küçük devletlerin güçlü bir devlete tamamen bağımlı olmayı tercih ettiği stratejidir. Küçük devletler, güçlü bir devletin himayesi altında kalarak, onunla ittifak kurar ve güçlü devletin politikalarına uyum sağlarlar. Bu strateji, küçük devletlerin güçlü devletlerin etkisi altında kalmayı kabul ettikleri, kendi özgürlüklerinden ödün verdikleri bir strateji olmaktadır. Bununla birlikte, küçük devletler sadece dengeleme ve peşinden gitme stratejileri arasında değil, bu iki strateji arasında kalan bir bölgede farklı seçenekler de kullanabilirler. Bu seçenekler arasında uyum gösterme, bağlılık, gizlenme, riski dengeleme ve tarafsızlık stratejileri sayılabilir. Bu stratejiler, küçük devletlerin güçlü devletler karşısındaki tutumlarını belirlerken, güçlü devletlerin politikalarını etkileyebilmektedir.

Bu konuda Stephen Walt⁹⁴ göre, devletlerin dış politika davranışlarını ittifak stratejilerine göre sınıflandırmaktadır. Özellikle tek kutuplu bir dünya düzeninde

⁹⁴ Walt, S. (2009). *Alliances in a Unipolar World*, p.110.

Peşinden gitme: Bu strateji, diğer devletlerin üstün güç sahibi devlete tamamen uyum sağlamayı hedefler. Bu durumda, diğer devletler tek kutuplu dünyadaki destekleyici pozisyonda yer almaktadır.

Her devletin benzersiz dış politika hedefleri, kaynakları ve zorlukları olduğu için, bu stratejilerin her biri tam olarak uygulanmaz veya benzer şekilde kullanılmaz. Ancak Walt'un sınıflandırması, diğer devletlerin tek kutuplu bir dünyada üstün güç sahibi devletle nasıl başa çıktıklarını anlamak için kullanışlı bir araç olmaktadır.

Bu sınıflandırma, küçük devletlerin dış politika davranışlarını da açıklamaya yardımcı olmaktadır. Örneğin, küçük bir devlet, tek kutuplu bir dünyada tek kutuplu güce karşı direnç göstererek aşırı muhalefet edebilir veya tek kutuplu güç ile ittifak kurabilir. Walt'un bu sınıflandırması, devletlerin dış politika davranışlarının çok çeşitli olabileceğini ve küçük devletlerin de dâhil olduğu tüm devletlerin ittifak stratejilerinin belirlenmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

Bir diğer düşünür olan Eric Labs'a göre, küçük devletlerin farklı davranış stratejileri olduğunu ve bunların tarafsızlık, tehdit edici devletin peşinden gitme, koruyucu bir büyük güçle dengeleme ve bedavacılık, koruyucu bir büyük güçle dengeleme ve savaşma, küçük devletlerle ittifak kurma ve tek başına savaşma şeklinde kategorize edilebileceğini ifade etmektedir. Bu stratejilerin tercih edilmesinde, devletlerin uluslararası sistemin dinamiklerine, iç politikalarına, güç durumlarına, kaynaklarının miktarına ve uluslararası alanda sahip oldukları itibara bağlı olduğu gibi, tarihsel, kültürel ve coğrafi faktörler de etkili olabilmektedir⁹⁶. Bu stratejiler devletlerin güçlü ve zayıf yönlerine, iç ve dış politikalarına, güvenlik endişelerine ve ulusal çıkarlarına bağlı olarak değişebilir. Örneğin, zayıf bir devlet tehdit edici bir güçle karşı karşıya kalırsa, bağlantısız kalmak yerine koruyucu bir büyük güçle ittifak kurarak güvenliğini sağlayabilir. Bu nedenle, devletlerin benimsediği dengeleme stratejilerinin çeşitliliği ve esnekliği önemlidir. T.V. Paul'e göre, küçük devletlerin dengeleme stratejileri üç gruba ayrılabilir: sert dengeleme, yumuşak dengeleme ve asimetric dengeleme. Geleneksel dengeleme stratejisi ise, ittifak kurmayı ve silahlanmayı içeren askeri güç kullanımına dayanmaktadır⁹⁷. Ancak günümüzdeki uluslararası sistemin dinamikleri ve değişen

⁹⁶ Labs, E.J. (1992). *Do Weak States Bandwagon*, Security Studies, 1(3), p.391.

⁹⁷ Paul, T.V. (2004). *The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and Their Contemporary Relevance, Balance of Power, Theory and Practice in the 21st Century*, Stanford University Press, pp.1-28.

tehditler, devletlerin dengeleme stratejilerinde farklı yaklaşımlar benimsemelerine yol açmıştır. Bu nedenle günümüzde, geleneksel dengeleme stratejilerinin yanı sıra diğer stratejiler de dikkate alınmalıdır. Bu stratejiler arasında ekonomik entegrasyon, siber güvenlik, çevresel işbirliği ve diplomasi gibi çeşitli stratejiler yer almaktadır. Hasan Basri Yalçın, küçük devletlerin güvenlik stratejilerini inceleyerek, bu stratejileri saldırgan ve savunmacı yöntemler olarak iki ana kategoriye ayırmaktadır. Bu bağlamda, küçük devletlerin farklı güvenlik stratejileri arasında bir tercih yapmaları, uluslararası sistemin güç dengesi, devletler arası ilişkiler, askeri kapasite, ekonomik kaynaklar ve uluslararası toplumun tutumu gibi faktörlere bağlı olabilir⁹⁸. Savunmacı yöntemler arasında, büyük bir güçle dengeleme, yatıştırıcı bir tutum takınarak büyük bir güce uyum sağlama, uzlaşma, etkileşim yoluyla uyum sağlama ve silahsızlanma gibi davranışlar yer alırken, saldırgan yöntemler arasında başka bir büyük gücün peşinden gitme, maliyeti başkasına yükleme, silahlanma ve ittifak kurma gibi stratejiler öne çıkmaktadır. Yalçın'a göre, devletler bu farklı stratejileri kullanarak kendi güvenliklerini sağlamaya çalışırlar.

Küçük devletler, büyük güçlerle olan dış politikalarını şekillendirmede çeşitli stratejiler benimseyebilirler. Bu stratejiler arasında meydan okuyucu, rekabetçi ve uyumlu davranışlar yer alır. Meydan okuyucu yaklaşım, sert dengeleme, asimetrik dengeleme veya tek başına savaşma gibi saldırgan politikaları içerir. Bu tür stratejiler küçük devletler için genellikle riskli olsa da bazı durumlarda veya koşullar elverişliyken küçük devletler de meydan okuyucu davranabilirler. Küçük devletlerin büyük güçlerle olan dış politikalarındaki tutumları farklılık gösterir. Rekabetçi yaklaşımda, küçük devletler, tehdit edici büyük güçle işbirliği yapabilir ve diğer büyük güçlerle de askeri işbirliği içinde olabilirler. Uyumlu strateji ise küçük devletlerin tehdit edici büyük güçlere karşı uyumlu davranarak yatıştırma, uyum sağlama, etkin olma, gizlenme, tarafsızlık, uzak durma gibi stratejiler izlemelerini kapsar. Küçük devletler, stratejilerini belirlerken hem maliyeti düşük tutmayı hem de tehditleri dengelemeyi hedeflerler. Sonuç olarak, küçük devletlerin dış politikaları, meydan okuyucu, uyumlu veya rekabetçi olmak üzere çeşitli yaklaşımlar içerebilir ve bu stratejilerin farklı zamanlarda farklı durumlarda kullanılabilir.

⁹⁸ Basri, Y.H. (2017). *Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD-İngiltere- Fransa-Rusya-Çin*, SETA yay., İstanbul, ss.197-209.

1.5.1. Meydan Okuyucu Davranma

Küçük devletlerin meydan okuyucu davranma stratejisi, görece olarak daha güçlü büyük bir devlet ya da devletler grubuna karşı mücadele etmek için sert, saldırgan ve riskli taktikler izlemesidir. Bu taktikler arasında, sert dengeleme, asimetrik dengeleme veya yalnızca askeri güç kullanma gibi stratejiler yer alabilir. Küçük devletler, bu stratejileri uygulayarak, güçlü devletleri meydan okumaya ve dengede kalmaya çalışırlar. Ancak bu strateji, küçük devletlerin zayıf olduğu durumlarda genellikle riskli ve başarısız olabilir. Küçük devletler, göreceli güçlerinin daha zayıf olduğu durumlarda bile, belirli koşullar altında veya başka faktörlerin etkisiyle, meydan okuyucu davranabilirler. Ancak bu strateji, büyük riskler taşıdığından, küçük devletler genellikle bu tür bir davranışa başvurmaktan kaçınırlar. Küçük devletler, belirli koşullar altında büyük güçlere karşı cesur stratejiler de uygulayabilirler. Bu durummlar sert dengeleme, asimetrik dengeleme veya yalnızca kendi güçleriyle savaşma gibi taktikleri ifade etmektedir. Bundan sonraki bölümde, küçük devletlerin sert dengeleme ve asimetrik dengeleme yoluyla gösterdikleri meydan okuyucu davranışlar üzerinde durulacaktır. Sert dengeleme stratejisi, küçük devletlerin büyük güçlere karşı gösterdiği sert karşılıklarla onları dengelemeye çalıştıkları bir stratejidir. Bu strateji genellikle askeri yatırımların artırılması ve silahlanma yarışına girmeyi gerektirir. Bu şekilde, küçük devletler kendi savunma kabiliyetlerini artırarak büyük güçlerin saldırgan davranışlarına karşı caydırıcı bir etki yaratmayı amaçlarlar. Asimetrik dengeleme stratejisi ise küçük devletlerin büyük güçlere karşı daha az maliyetli ve daha yaratıcı yollarla meydan okumasını içerir. Bu strateji, küçük devletlerin kendi güçlerinin üstünlüğü olmadığı alanlarda faaliyet göstererek büyük güçlere karşı avantaj sağlamasını hedeflemektedir. Örneğin, küçük bir devlet siber saldırılar veya hibrit savaş yöntemleri gibi geleneksel askeri yöntemlerin dışında bir strateji izleyebilir. Her iki strateji de küçük devletlerin güçsüz göründükleri durumlarda bile büyük güçlere karşı meydan okuyabilme imkânı sağlar. Ancak bu stratejilerin uygulanması, küçük devletlerin ekonomik ve politik açıdan büyük bir bedel ödemesini gerektirebilir⁹⁹.

1.5.1.1. Sert Dengeleme Stratejisi

Küçük devletlerin büyük güçlere karşı sert dengeleme stratejisini uygulayabilirler. Sert dengeleme, güvenliklerini sağlamak için askeri kapasitelerini artırarak ve dış

⁹⁹ Walt, S. (1988). *Testing Theories of Alliance Formation, The Case of Southwest Asia*, International Organization 42, no. 2, p.281.

ittifaklar kurarak baskın güce karşı dengeleme yapma stratejisidir. Küçük devletler, baskın gücün tehdit edici olabileceğinden endişe duyarak, onların varlıklarını korumak için zayıfın yanında yer alarak dengeleme yapabilmektedir¹⁰⁰.

Stephen M. Walt'a¹⁰¹ göre, güç birikmesi sadece dengeleme stratejisi için önemli bir etken değildir, aynı zamanda algılanan tehditlere karşı da dengeleme yapılabilir. Algılanan tehdit seviyesi, toplam güç, coğrafya, teknoloji, niyetler ve dış politika davranışlarının bir birleşimine bağlıdır. Bu nedenle, devletler daha büyük tehditlerle karşılaştıklarında dengeleme yaparlar ve tehdit eden devlete karşı diğer devletlerle bir araya gelerek dengeleyici bir güç oluştururlar. Walt'a göre, büyük güç kontrol altına alınmadan önce çok güçlü hale gelebilir ve bu durum küçük devletlerin hayatta kalması için risk oluşturur. Bu nedenle, devletler zayıf taraflara katılarak karşı dengeleyici güçler oluştururlar. Bu konuda sert bir dengeleme yapmanın sebebi güç mü, yoksa tehdit mi olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Neorealizm perspektifine göre, bir devletin hegemonya ihtimali ortaya çıktığında, niyetlerine bakılmaksızın materyal kapasitedeki büyük artış nedeniyle otomatik olarak diğer devletler tarafından dengeleme davranışı sergilenir. Bu görüşe göre, tehdit sadece güce değil, aynı zamanda algılamaya da bağlıdır. Yani, bir devlet sadece güçlü bir rakibe değil, aynı zamanda kendisini tehdit altında hissettiği bir rakibe karşı da dengeleme yapabilir. Walt'a göre, büyük gücün varlığı tek başına yeterli bir şart değildir, çünkü bir devletin dengeleme kararı, büyük gücün ne kadar tehdit edici olduğuna bağlıdır. Devletlerarasındaki güç dengesi, sadece bir devletin diğerine karşı sahip olduğu kaba güç ile ilgili değildir. Algılanan tehditler de güç dengesi açısından önemlidir ve devletler tehdit edici güçlere karşı dengeleme yaparak kendilerini güvende hissederler. Ancak dengeleme yapmak için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. İlk şart olarak devletlerin ittifak yapabilme kabiliyetleridir. Devletler ittifak yapamazlarsa, büyük güçlere karşı dışsal dengeleme yapamazlar. Bunun yerine, genellikle kendi kaynaklarına dayanarak iç dengeleme yapmayı tercih ederler. Ancak, zayıf içsel kaynaklara sahip küçük devletler, dengeleme yerine güçlü veya tehdit edici devleti yatıştırmak için peşine takılma politikası izlerler. İkinci kural, devletlerin güçlü olmaları gerektiğidir. Yalnızca güçlü veya bölgesel devletler dengeleme yapabilirler. Zayıf veya küçük devletlerin ittifaklara katılımı sınırlı olabilir ve bu nedenle ittifakta

¹⁰⁰ Lieber ve Alexander. (2005). *Waiting for Balancing: Why the World is Not Pushing Back*, Uluslararası Güvenlik yay., ss.109-139.

¹⁰¹ Walt, S. (2009). *Alliances in a Unipolar World*, pp.110-112.

etkili bir rol oynayamazlar. Bundan dolayı, zayıf devletler, dengeleme stratejisi yerine tehdit eden büyük gücü yatıştırmak için peşine takılma politikasını benimseyebilirler. Sonuç olarak, güç dengesi ve tehdit algısı devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, dengeleme yapmak için ittifak yapabilme ve güçlü olma koşullarının sağlanması gerekmektedir. Zayıf devletlerin ise genellikle yatıştırma politikası izlemeleri daha mümkündür¹⁰².

Lieber ve Alexander'a¹⁰³ göre uluslararası ilişkiler alanında kullanılan "dengeleme" kavramının ne olduğu ve hangi stratejilerin sert dengeleme kapsamında olduğunun belirlenmesi gerektiği tartışılmaktadır. Sert dengeleme, bir gücün artışına veya bir ittifak oluşumuna karşı yapılan savunma yükümlülüklerini içeren bir stratejidir. Güç artışları veya ittifaklar her zaman sert dengeleme anlamına gelmez. Davranışların sert dengeleme olarak değerlendirilmesi, büyük güçlere veya rakip ittifaklara karşı nasıl konumlandıklarına bağlıdır. Küçük devletler, sert dengeleme yapmak için dış ittifaklar oluşturabilirler, ancak iç kaynaklarla dengeleme de önemlidir. Ancak, küçük devletlerin ittifaklara katılması güvenlik sağlamak ile otonomi kaybı arasındaki bir ikileme yol açar. Küçük devletler, bir ittifaka katılmakla otonomi kaybı riskiyle karşılaşabilirler ve bir dış saldırıya karşı ittifakın yardım edeceğinden emin olamazlar. Ayrıca, ittifaktan çıkarılma riskiyle karşı karşıya kalabilirler ve çıkarlarına uymayan bir çatışmaya zorlanabilirler veya çatışmaya girmek zorunda bırakılabilirler. Bu durum, onların köşeye sıkışmış veya tuzakta hissetmelerine neden olabilir. Ayrıca, küçük devletler ittifaka katılarak tehdit edici gücün sert tepkisine maruz kalabilirler. Küçük devletlerin sert dengeleme davranışlarına birçok örnek sunulabilir. Rusya'nın Orta Asya devletleriyle ilişkilerinde sert dengeleme stratejileri kullanması örnekleri bulunmaktadır. Özellikle Rusya, Orta Asya'da bulunan eski Sovyet cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarının ardından bölgede nüfuzunu korumak için çeşitli politikalar uygulamaktadır. Örneğin, Rusya, Kırgızistan gibi Orta Asya devletleriyle askeri ittifaklar kurarak bölgedeki gücünü korumaya çalışmaktadır. Rusya ayrıca Kırgızistan'da bulunan Kant Hava Üssü'nü kullanarak bölgedeki askeri varlığını artırmaktadır. Bunun yanı sıra Rusya, Orta Asya devletleriyle enerji alanında işbirliği yaparak, ekonomik açıdan da bölgedeki nüfuzunu korumaktadır. Ancak, Rusya'nın Orta Asya devletleriyle ilişkileri bazen gerilimli olabilmektedir.

¹⁰² Walt, S. (2009). *Alliances in a Unipolar World*, pp.114-115.

¹⁰³ Lieber ve Alexander, a.g.e. s.119.

Örneğin, Rusya'nın Kırgızistan'ın Manas Hava Üssü'nü kapattırmaya çalışması ve bölgedeki ABD varlığına karşı çıkması, Kırgızistan ve diğer Orta Asya devletleriyle ilişkilerinde gerginliklere neden olmuştur¹⁰⁴.

Küçük devlet Gürcistan'ın Rusya'ya karşı iç dengeleme imkânı olmadığı için dış ittifak yapma ihtiyacı duyduğu ve bu amaçla NATO ve AB gibi Batı kurumlarına üye olma eğiliminde olduğu anlatılıyor. Gürcistan, Rusya'nın destek verdiği ayrılıkçı bölgelere karşı toprak bütünlüğü sorunu yaşamakta ve bu nedenle Batı ülkelerine yakınlaşarak Rusya'yı dengelemeye çalışmaktadır. Ancak, bu politikaların bir sonucu olarak 2008 yılında Rusya-Gürcistan savaşı çıktı ve Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanıyarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne zarar verdi. Baltık ülkeleri de benzer bir örnek olarak verilebilir. Uzun yıllar boyunca Rusya'nın egemenliği altında kalan bu ülkeler, Rusya'yı bir tehdit olarak görüyor ve bu tehdit ile başa çıkmak için Batı kurumlarına, NATO ve AB'ye katılım ve ABD ile ilişkilerini güçlendirme stratejilerini benimsemişlerdir. Bu stratejiler sayesinde Baltık ülkeleri kendilerini güvence altına almaya çalışmışlardır. Ancak, dış ittifaka katılmaları nedeniyle otonomi kaybı yaşadıkları da vurgulanmaktadır.

1.5.1.2. Asimetrik Dengeleme Stratejisi

Asimetrik dengeleme, ulus devletlerin uluslararası düzeyde karşılaştıkları doğrudan tehditleri dengelemek ve kontrol altına almak için çabalarını ifade eder. Bu çabalar genellikle uluslararası gruplar veya topluluklar tarafından oluşturulan tehditlerle başa çıkmak için gösterilir. Paul'a göre, asimetrik dengeleme, ulus devletlerin ulusaltı gruplar tarafından doğrudan tehdit edilenlerin dengelemesi ve kontrolü için yaptıkları çabadır. Bazen asimetrik dengeleme, bir devleti zayıflatmak gibi cezalandırmak veya belirli bir tercihe zorlamak için başka devletler tarafından terörist grupların desteklenmesiyle gerçekleşebilir. Terörist gruplar, bu durumda bir devleti cezalandırmak için araç olarak kullanılmaktadır. Ancak bazen terörist gruplar da asimetrik araçlar kullanarak devletleri dengelemek için çaba gösterirler. Asimetrik dengelemenin birden fazla boyutu vardır. Dış dengeleme, devletlerin uluslararası düzeyde karşı karşıya kaldıkları tehdit edici unsurlara karşı kullandıkları bir stratejidir. Bu strateji, sadece

¹⁰⁴ Lanteigne, M. (2016). *Dilemmas of Russian power in Kyrgyzstan*, Journal of Eurasian Studies, 7, pp.191- 202.

devletlerin değil, aynı zamanda uluslararası terör gruplarının da dış ittifaklar aracılığıyla dengelemeye çalışıldığı bir süreçtir¹⁰⁵.

Zayıf veya küçük devletlerin iç tehditlerle başa çıkmak için dış ittifak arayışına girdikleri belirtilmektedir. İç tehditler arasında terörizm gibi yöntemleri kullanan gruplar da yer almaktadır. Bu devletler, iç kaynakları yetersiz kaldığında dış kaynaklardan destek alarak tehditleri dengelemek için dış ittifaklara yönelebilirler. Steven David, Üçüncü Dünya liderlerinin özellikle iç tehditlerle mücadelede dış ittifak arayışına girdiklerini belirtmektedir¹⁰⁶.

Asimetrik dengeleme kavramının ikinci boyutunda, terörist grupların büyük veya tehdit olarak gördükleri devletleri dengelemek için asimetrik araçlar kullanmalarını kapsamaktadır. Bu türden bir dengeleme girişimi, geleneksel askeri güç kullanımından ziyade sivil nüfusa veya diğer hassas hedeflere yönelik saldırılar yoluyla gerçekleştirilir. Bu tür asimetrik dengeleme stratejileri, terörist gruplar tarafından sıklıkla kullanılır ve hedeflenen devletleri hem fiziksel hem de psikolojik açıdan zayıflatmayı amaçlar. Bu nedenle, terörist grupların faaliyetleri ciddi bir ulusal güvenlik tehdidi olarak kabul edilir ve terörizmle mücadele önemli bir uluslararası gündem maddesidir. Bu girişimler bazen devletlerden destek alabildiği gibi, devletler tarafından da desteklenebilmektedir. Lieber ve Alexander'a göre, bazı devletler veya terörist gruplar, ABD'nin askeri ve sert güç politikalarına karşı asimetrik dengeleme yöntemleri kullanarak karşılık vermektedirler. Bu, geleneksel dengeleme yöntemleri için yeterli kaynakları ve imkânları olmayan aktörlerin terörizmi bir araç olarak kullanmasıyla gerçekleştirilebilir. Bu gruplar, askeri harcamalar yapmak ve dış ittifaklar oluşturmak gibi farklı yollarla destek sağlamaya çalışırlar¹⁰⁷. Asimetrik dengeleme, güçsüz devletlerin güçlü devletlere karşı kullandığı bir dengeleme stratejisi olarak görülebilir. Terör örgütleri, zayıf devletler tarafından bir dengeleme aracı olarak kullanılır ve desteklenir. Bu sayede, tehdit algısı yaratan devletin kamuoyu etkilenecek tehdit etkisiz hale getirilir. Zayıf devletler, terör örgütleriyle mücadele etmek için diğer devletlerle veya devlet dışı gruplarla ittifak kurabilirler. Örneğin, birçok Afrika ülkesi, Boko Haram ve El Şebab gibi terör örgütleriyle mücadele ederken, Fransa ve ABD gibi güçlü devletlerle işbirliği yapmıştır. Bunun yanı sıra, büyük

¹⁰⁵ Paul, T.V. (2004). *The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and Their Contemporary Relevance, Balance of Power, Theory and Practice in the 21st Century*, Stanford University Press, pp.1-3.

¹⁰⁶ David, S.R. (1991). *Explaining Third World Alignment*, World Politics. C.43, No 2, pp.235-229.

¹⁰⁷ Lieber K., ve G. Alexander, a.g.e., s.138.

güçler de terörist grupları destekleyerek veya onları kullanarak düşmanlarını yıpratma stratejileri uygulayabilirler. Bu, konvansiyonel savaşların yerine geçen bir taktik olarak da kullanılabilir. Ancak, terörizmle mücadelede kullanılan bu tür asimetrik araçlar, uluslararası hukuk ve insan hakları normlarına uygun olmadığından, uluslararası toplum tarafından sık sık eleştirilmektedir. Bu yöntem, vekâlet savaşları olgusunu ortaya çıkarmıştır. Büyük devletler asimetrik dengeleme yapabilirler. Büyük devletler de bazen geleneksel askeri gücünün yetersiz kaldığı durumlarda asimetrik araçları kullanarak dengeleme stratejileri geliştirebilirler. Özellikle güçlü devletler, küçük veya zayıf devletlerin terör örgütlerini kullanarak dengeleme stratejileri geliştirmelerini önlemek için asimetrik yöntemlere başvurabilirler. Ayrıca, büyük devletler kendi çıkarlarına uygun olduğunda veya bölgesel güçlerle rekabet ettiklerinde, asimetrik araçları kullanarak rakiplerini zayıflatmaya veya etkisiz hale getirmeye çalışabilirler. Ancak, büyük devletlerin asimetrik dengeleme stratejileri, uluslararası toplumda sıkça eleştirilen bir davranış olarak görülebilir ve diğer ülkeler tarafından provoke edici veya yasa dışı kabul edilebilmektedir¹⁰⁸.

Bu araştırmada asimetrik dengelemenin tanımını ve farklı boyutlarını açıklamaktadır. Asimetrik dengeleme, geleneksel yöntemlerin dışında kalan, çoğu zaman daha yaratıcı ve beklenmedik araçlarla yapılan dengeleme türüdür. Bu yöntemler, genellikle daha zayıf bir tarafın daha güçlü bir düşmana karşı mücadelesi sırasında kullanılır. Asimetrik dengeleme, geleneksel savaşma yöntemleri yerine, terörizm, siber saldırılar, propaganda, sabotaj, asimetrik güç projeksiyonu ve psikolojik savaş gibi yollarla düşmana zarar vermeyi amaçlar. Bu nedenle, asimetrik dengeleme, geleneksel yöntemlerin ötesine geçen bir taktiksel ve stratejik yaklaşımdır. Terörist gruplar veya vekâlet savaşçıları gibi asimetrik araçlar kullanarak devletlerin birbirleriyle dengelenmesi amaçlanır. Devletler, terörist gruplara silah, lojistik ve eğitim desteği sağlayarak pasif veya aktif olarak destek verebilirler. Ayrıca devletler, ulusaltı grupların asimetrik araçlarla dengelenmesi politikası uygularken dış ittifaklar veya diğer terörist gruplarla ittifak kurarak dengeleme yapabilirler. Asimetrik dengeleme, devletlerin siyasi amaçlarına ulaşmak için konvansiyonel savaşların yerine geleneksel olmayan yöntemlerle mücadele etmelerine imkân sağlamaktadır.

¹⁰⁸ Gürçan, M. (2012). *Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımları, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Bilgesam Yayınları, İstanbul, s.97.

Küçük devletlerin iç politikalarının yetersiz olması durumunda, asimetrik dengeleme stratejilerine başvurulabilir. Bu duruma örnek olarak Suriye iç savaşı gösterilebilir. Suriye rejimi, ulus altı gruplardan gelen tehditleri dengelemek için büyük güçlerle dış ittifaklar kurmuştur. Ancak bu tercihin otonomi kaybına neden olduğu da ifade edilmektedir. Ayrıca Suriye ordusunun zayıflaması, rejim güçlerinin ülkeyi yabancı savaşçılara açması ve İran, Irak, Lübnan ve Afganistan gibi ülkelere gelen Şii milis güçlerinin rejim güçlerine yardım etmesi gibi faktörler de söz konusudur. Suriye örneği, asimetrik dengelemenin birinci boyutu olan ulus altı gruplara karşı küçük bir devletin dış dengeleme arayışının açıklandığı bir örnektir. Asimetrik dengeleme stratejisinin küçük ve zayıf devletlerin kendi imkânlarıyla iç tehditlere karşı üstesinden gelmelerine yardımcı olabileceği ancak bu stratejinin uluslararası toplumda gerilimlere ve bölgesel rekabete neden olabileceği de ifade edilmektedir. Görüldüğü gibi, asimetrik dengeleme stratejisi küçük ve zayıf devletlerin kendi imkânlarıyla iç tehditlere karşı üstesinden gelmelerine yardımcı olabilir. Ancak bu strateji, uluslararası toplumda gerilimlere ve bölgesel rekabete neden olabilir.

1.5.2. Uyumlu Davranma Stratejisi

Uyumlu davranma stratejisi, literatürde küçük devletlerin benimsediği bir dış politika davranış stratejisidir. Bu strateji, küçük devletlerin diğer devletlerle işbirliği ve uyum içinde hareket etmeyi tercih ettiği bir yaklaşımdır. Ebert, Flenes ve Strüver gibi uzmanlar, uyumlu davranışları rıza gösterme, dostça yaklaşma, yatıştırma, takip etme, itaatkâr olma, zaman kazanma, taahhüt altına alma, bağlılık, bedavacılık, gizlenme, çekilme gibi eylemler olarak sınıflandırmaktadır. Başka bir deyişle, küçük devletler uyumlu davranma stratejisini benimseyerek uluslararası arenada diğer devletlerle işbirliği yapmayı, anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözmeyi, diplomatik ilişkileri güçlendirmeyi ve uluslararası normlara uygun hareket etmeyi amaçlarlar. Bu strateji, küçük devletlerin uluslararası sistemde varlıklarını korumak, güçlü devletlerin baskısına karşı koymak ve uluslararası meselelere etkin bir şekilde katılmak için bir yol olarak görülebilir. Uluslararası ilişkiler literatürüne göre, küçük devletlerin genellikle işbirliğine yönelik davranışlar sergilediği belirtilmektedir. Bu davranışlar arasında, uyumlu olma, dostça yaklaşma, yatıştırma, takip etme, itaat etme, zaman kazanma, bağlanma, bedavacılık, gizlenme ve geri çekilme gibi stratejiler yer alır. Küçük devletler ayrıca, uluslararası meselelerden uzak olmak politikası kapsamında tarafsızlık ve bağlantısızlık stratejileri de

benimseyebilir. Bu nedenle, küçük devletlerin uyumlu davranışları, genellikle peşinde gitme ve uzak durma arasında bir dengeleme yaparak ortaya çıkmaktadır. Eric J. Labs'ın 1992 yılında yayınlanan "Do Weak States Bandwagon" adlı makalesinde, zayıf devletlerin başka güçlere ittifak arayışlarını ele almaktadır. Makalede, zayıf devletlerin güçlü devletlerin yanında yer alarak güvenliği sağlamaya çalıştıkları ve bu nedenle ittifak arayışında bulundukları belirtilmektedir. Labs, bu davranışı "kamufle etme" olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, bu davranışın bazen zayıf devletlerin güçlü devletlere bağımlı hale gelmesine ve kendi özgürlükleri ve çıkarlarından feragat etmelerine neden olabileceği de vurgulanmaktadır¹⁰⁹.

Schroeder'in belirttiği gibi, devletler tehditlere karşı genellikle gizlenme stratejisini kullanırlar. Bu strateji, tehditleri görmezden gelmek veya tarafsızlık ilan ederek genel krizlerde izolasyona girme gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Devletler ayrıca, rüzgârın dinmesini bekleyerek tamamen savunmacı bir pozisyon benimseyebilir veya tehditlerle başa çıkmak için izole bir konumda kalmaya çalışabilirler. Lee'ye¹¹⁰ göre, küçük devletlerin en temel tepkisi bölgesel güç kaymalarına karşı gizlenme stratejisidir. Bu strateji, güç değişimlerinin öngörülemeyen doğası ve dış ittifaklar kurmanın mümkün olmaması nedeniyle küçük devletler için en basit çözümdür.

Gizlenme kavramının sorumluluğu başkasına yükleme kavramı ile ilişkili olduğu ve bu stratejinin etkili dengelemeyi engellediği açıklanmaktadır. Devletlerin sorumluluğu başkasına yükleyerek zamanında dengeleyici ittifaklar oluşturamadıkları ve bunun nedeniyle tehdit durumunda mümkün olduğundan daha az dengeleme yaparak maliyetlerden kaçındıkları belirtilmektedir. Bu çalışmada, küçük devletlerin uyumlu davranışlarına dair peşine takılma, tarafsızlık ve bağlantısızlık stratejileri incelenmektedir. Ayrıca, "sorumluluğu başkasına yükleme" kavramının, devletler arasındaki dengeleme çabalarını etkili bir şekilde engelleyerek zamanında dengeleyici ittifakların oluşmasını zorlaştırdığı vurgulanmaktadır. Küçük devletler, sorumluluklarını başka bir yere yükleme ve gizlenme eğilimindedirler. Böyle davranışların, bazı durumlarda daha çekici hale gelebileceği söylenmektedir. Ayrıca, küçük devletlerin

¹⁰⁹ Labs, E.J. (1992). *Do Weak States Bandwagon*, Security Studies, 1(3), pp.384-391.

¹¹⁰ Lee, J.E. (1991). *Foreign Policy Formation of Authoritarian States in Central Asia Since 1991, Non-Institutional Domestic Factors in Kazakhstan and Uzbekistan*, Hankuk University, The Korean Journal of International Studies, pp.2-4.

uyumlu davranışları arasında peşine takılma, tarafsızlık ve bağlantısızlık stratejileri de yer almaktadır ve bu stratejiler incelenecektir.

1.5.2.1. Peşinden Gitme

Peşinden gitme politikası devletlerin uyumlu davranışlarının bir türü olan peşine takılma veya peşinden gitme stratejisi incelenmektedir. Bu strateji, daha güçlü bir tarafa katılmayı ifade eder ve dengeleme stratejisinin karşıtı olarak kullanılır. Peşine takılma, tehdit dengesi teorisine uygun olarak devletlerin önemli bir dış tehditle karşı karşıya kaldığı durumlarda izledikleri bir politikadır. Küçük devletler, zayıf oldukları için peşine takılma stratejisine daha eğilimli olabilirler. Bu strateji, asimetrik ödünler vermek ve bağımlı bir rolü kabul etmek anlamına gelir. Peşine takılma, tehdit eden gücün yatıştırılması durumunda daha muhtemel hale gelir ve nadiren kullanılır. Walt'un¹¹¹ ayrıntılı peşine takılma tanımı hakkında bu şekilde savunmaktadır.

Walt'ın teorisi, sadece tehdit altındaki devletlerin yatıştırma stratejilerini ele alırken, devletlerin güçlü devletlerin peşinde kar veya çıkar elde etmek için de hareket edebileceği belirtiliyor. Labs da küçük devletlerin bir şey kaybetme endişesi olmadığı için tehdit edici güçlerin yanında yer alabileceklerini belirtiyor. Ancak, devletler, uzun vadeli güvenlik çıkarlarını gözeterek dengeleme stratejisi izleyebilirler ve tatmin olmayan, hoşnutsuz devletler, güvenlikten ziyade ekonomik kar için hareket eden yükselen revizyonist devletlerin yanında yer alabilirler. Schweller, zayıf devletlerin genellikle tehdidi yatıştırmaya daha yatkın olduklarını savunmaktadır¹¹².

Küçük devletlerin varlığını sürdürebilmeleri için, savaşı kazananın değil tehdit edici güçle iyi ilişkiler kurmaları önemlidir. İlişkiler zamanla değişkenlik gösterse de, devletin kendisini güçlendirmesi veya tehdit edici gücün az tehlikeli hale gelmesi gibi faktörler yumuşama sağlayabilir. Ancak, bu yumuşama peşine takılma stratejisiyle sağlanabilir, yani daha zayıf devletler, tehdit edici gücün taraf olduğu askeri ittifaklara katılmayı kabul edebilir veya topraklarında asker bulundurmasına izin verebilirler. Ayrıca, çıkarlar çatıştığında bile daha önce verilen ödünlere genişletilmesi gibi uyumlu davranışlar sergileyebilirler. Peşine takılma stratejisi, baskıya karşı uyum göstermek

¹¹¹ Walt, S. (1988). *Testing Theories of Alliance Formation, The Case of Southwest Asia*, International Organization 42, 2, pp.275- 316.

¹¹² Randall, L.S. (2004). *Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing*, International Security, C.29.2, p.29.

anlamına gelir. Zayıf taraf, tehdit edici gücün meşru olmayan davranışlarını bile tolere edebilir ve hatta isteyerek destekleyebilmektedir¹¹³.

Uluslararası ilişkilerde kullanılan "peşinden gitme" stratejisi kavramını örnekleriyle açıklıyor. Peşinden gitme stratejisi, bir ülkenin güçlü bir devletle ya da uluslararası örgütlerle uyumlu bir politika izlemesidir. Bu politika, güçlü devletin veya örgütün çıkarları doğrultusunda hareket etmek anlamına gelir. İlk olarak, "peşine takılma" stratejisinin bir örneği olarak, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarındaki Dağlık Karabağ'ı işgal etmesi örnek olarak sunuluyor. Ermenistan, Rusya'nın çıkarları doğrultusunda hareket ederek bu toprakları korumaya çalışmış ve Rusya'ya bağımlılığı artmıştır. Rusya'nın Ermenistan'da askeri üsleri var ve Ermenistan enerji alanında da Rusya'ya bağımlı hale gelmiştir. Daha sonra Kırgızistan ve Kazakistan'ın dış politikada "yatıştırma tipi" peşinden gitme politikası izlediği belirtiliyor. Bu politika, Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile yakın ekonomik ve askeri ilişkiler geliştirerek uyumlu bir politika izlemeyi tercih eder. Bu ülkeler, Rusya'ya meydan okuyucu bir politika izlemek yerine, uyumlu bir politika izleyerek Rusya'nın tehditkâr tavrına maruz kalmamayı amaçlar. Eğer Kırgızistan ve Kazakistan, Rusya ile karşı karşıya gelmeyi tercih etmiş olsalardı, Rusya'nın tehditkâr tutumuna maruz kalacaklarının altı çiziliyor. Dolayısıyla, bu ülkelerin Rusya ile olan askeri ve ekonomik işbirliği politikası, onların peşinden gitme stratejisine uygun bir yaklaşım sergilemektedir.

1.5.2.3. Bağlantısızlık

Rothstein'a göre, bağlantısızlık politikası iki kutuplu bir sistemde en cazip olabilir, çünkü bu durumda daha küçük, zayıf devletler kendilerini büyük güçler arasındaki rekabetin hedefi veya kurbanı olarak bulabilirler. Ancak büyük güçler arasındaki topyekûn savaşta ya da işbirliğinde bağlantısızlık stratejisi daha az cazip olabilir. Bu nedenle, bağlantısızlık stratejisi büyük güçlerin güç dağılımı sistemiyle ilişkilidir ve bağlantısızlığın cazip olup olmadığı büyük güçler arasındaki ilişkilere bağlıdır. Örnekler olarak, Soğuk Savaş döneminde, çoğu bağlantısız ülke iki kutuplu sistemde kalmayı tercih etti. Bazı ülkeler, ABD ve Sovyetler Birliği arasında giderek artan gerilim nedeniyle tarafsız kalmak istedi. Örneğin, Hindistan ve Endonezya gibi bazı Asya ülkeleri, bağlantısızlık stratejisini benimsediler ve üçüncü dünya ülkeleri arasında öncü

¹¹³ Walt, a.g.e., p. 282.

roller üstlendiler. Bununla birlikte, bazı bağlantısız ülkeler ABD ya da Sovyetler Birliği ile bazı askeri, ekonomik ve siyasi işbirliği anlaşmaları imzaladılar. Bu, bağlantısızlığın tamamen tarafsızlık anlamına gelmediğini göstermektedir. Bağlantısızlık stratejisinin tarihsel ve politik arka planını ele almaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası bağımsızlığını kazanan küçük ve zayıf devletler, iki süper güç arasındaki blokların hiyerarşik yapısında alt konumda olacaklarını ve bağımsızlıklarını kaybedeceklerini düşündüler. Bu nedenle bağlantısızlık stratejisini benimsediler ve büyük güçlerin siyasi ve ekonomik etkilerine karşı koyabilmek için birlikte hareket etmeye karar verilmesini ortaya koymaktadır.

Bağlantısızlık hareketinin öncülerinden biri olan Endonezya, 1955 yılında Bandung Konferansı'na ev sahipliği yaptı. Bu konferans, Afrika ve Asya'daki ülkelerin liderlerini bir araya getirerek bağlantısızlık stratejisinin güçlendirilmesini ve kendi aralarında işbirliğinin artırılmasını amaçladı. Ayrıca, bu konferans bloklar arası rekabette zayıf ülkelerin tercihlerinin de önemli olduğunu göstermektedir. Örneğin, Batılı devletlerin çoğu 1960'larda apartheid rejimine karşı Afrika ülkeleri ile işbirliği yapmayı reddederken, bağlantısız ülkeler Güney Afrika'ya karşı ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulamak için birlikte çalışmaktadırlar. Diğer bir örnek ise Küba'nın bağlantısızlık stratejisinden vazgeçip Sovyetler Birliği'ne yakınlaşmasıdır. Bu, Küba'ya ekonomik yardım sağlamak için Sovyetler Birliği'nin desteğini arayan bir politikadır. Ancak bu, bağlantısızlık stratejisiyle uyumlu değildi ve Küba bağlantısızlık hareketinden ayrılmak zorunda kalmaktadır.

Tayyar Arı, uluslararası ilişkiler teorisinde “bağlantısızlık” kavramını incelemiş ve bu kavramı farklı açılardan ele almıştır. Ona göre, bağlantısızlık kavramı, Batı merkezli olan uluslararası ilişkiler teorisinde yeterince ele alınmamıştır. Arı, bu eksikliği gidermek amacıyla, bağlantısızlık kavramını çeşitli boyutlarıyla ele almış ve kendi teorik yaklaşımını ortaya koymuştur. Arı'ya göre, bağlantısızlık kavramı, bağımsızlık, tarafsızlık, işbirliği ve nötralite gibi kavramlarla ilişkilidir. Bağlantısızlık, uluslararası ilişkilerde bir devletin, diğer devletlerle ittifak yapmaktan kaçınması ve resmi bir bağlılıktan kaçınma politikası izlemesidir. Bu durumda devlet, hem dünya barışına katkıda bulunmak hem de ulusal çıkarlarını korumak amacıyla tarafsız bir tutum izlemektedir. Bu nedenle bağlantısızlık kavramı, uluslararası ilişkilerde tarafsızlığın bir

türü olarak da ele alınabilir¹¹⁴. Arı'ya göre, bağlantısızlık kavramı, soğuk savaş sonrası dönemde de önemini korumuştur. Bu dönemde, uluslararası sistemin değişen yapısı, bağlantısızlık kavramının yeni bir anlam kazanmasına neden olmuştur. Özellikle, küreselleşme süreciyle birlikte, devletlerarası işbirliği ve bağlantılar artarken, bağlantısızlık kavramı da farklı bir boyut kazanmıştır. Tayyar Arı, bağlantısızlık kavramının çeşitli boyutlarına odaklanarak, uluslararası ilişkiler teorisine önemli bir katkı sağlamıştır. Ona göre, bağlantısızlık kavramı, bir devletin bağımsızlığını korumasını, tarafsız bir tutum izlemesini, işbirliği yapmasını ve nötralite ilkesini benimsemesini ifade eder. Bu nedenle, bağlantısızlık kavramı, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır¹¹⁵.

1.5.3. Rekabetçi Davranma Durumu

Küçük devletlerin dış politikasında rekabetçi davranma stratejisi, daha güçlü veya büyük devletlerle rekabet halinde olmaları durumunda benimsedikleri bir yaklaşımı ifade eder. Bu strateji, küçük devletlerin rakiplerinin güçlerini zayıflatmak veya etkilerini dengelemek için doğrudan meydan okumalara veya çatışmalara girmek yerine daha dolaylı taktikler kullanmalarını içermektedir.

Bu yaklaşımlar arasında, müzakere etme, sorumluluğu başkasına atma, niş diplomasisi, geciktirme, ağ benzeri sarma, yumuşak ve dolaylı dengeleme, riskten kaçınma, kaytarma gibi farklı stratejik taktikler yer alabilir. Bu stratejiler, küçük devletlerin büyük veya yükselen güçlere karşı meydan okumanın getireceği riskleri azaltmalarına ve gelecekteki olası riskleri gidermelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, bu stratejiler, küçük devletlerin ulusal çıkarlarını korumalarına ve diğer devletlerle daha dengeli ve çok taraflı ilişkiler kurmalarına olanak tanımaktadır. Küçük ölçekli devletler, büyük veya yükselen güçlerle olan ilişkilerinde rekabetçi davranışlar yerine daha dengeli, çok yönlü ve riski dağıtan bir yaklaşım benimseyerek kendilerini güvence altına alabilirler. Bu şekilde, meydan okumanın getireceği olası risklerden kaçınabilirler ve büyük güçlerle angaje olarak gelecekte ortaya çıkabilecek riskleri minimize etmeye çalışabilirler. Hannes Ebert, ikincil devletlerin büyük veya yükselen güçlere karşı rekabetçi davranışlarını, farklı stratejik yanıtlar olarak sınıflandırmıştır. Bu yanıtlar

¹¹⁴ Arı, T. (2017). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 11.Baskı, Bursa: Bursa Alfa Yayınları, ss. 309–310.

¹¹⁵ Arı, a.g.e. s.310.

arasında pazarlık yapma, sorumluluğu başkalarına yükleme, niş diplomasisi¹¹⁶, sürüklenme, ağlar gibi sarma, yumuşak ve dolaylı dengeleme, riskten kaçınma ve kaytarma stratejileri yer almaktadır. Bu yazıda, özellikle küçük devletlerin rekabetçi davranışlarının yumuşak dengeleme ve riskten kaçınma stratejileri üzerinde durulacaktır.

1.5.3.1. Yumuşak Dengeleme

Yumuşak dengeleme, hegemonik bir güce karşı açık meydan okumanın zorluğu ve maliyeti nedeniyle ikincil ve daha zayıf devletlerin, hegemonik gücün gücünü sınırlandırarak ve eylemlerini kısıtlayarak onun otonomisini azaltmaya çalıştığı bir dış politika stratejisidir. Küçük veya zayıf devletler, genellikle hegemonik güçlerin baskısı altında kalmaktan korku duymaktadır. Bu sebeple, doğrudan bir hegemonik güce karşı sert bir dengeleme stratejisi izlemek yerine, kendi bağımsızlıklarını ve özgürlüklerini korumayı hedefleyerek hegemonik gücün gücünü zayıflatmaya çalışmaktadır. Bu strateji, hegemonik gücü karşısına almadan, onun hareket özgürlüğünü kısıtlayarak küçük devletlerin özerkliğini artırır. Bu strateji yumuşak dengeleme olarak adlandırılmaktadır.

Yumuşak dengeleme stratejisi, küçük devletlerin sadece kendi güçleriyle değil, diğer devletlerle de işbirliği yaparak hegemonik gücün etkisini azaltmayı amaçlamaktadır. Bu, küçük devletlerin birbirleriyle işbirliği yaparak, hegemonik gücün onları bölüp parçalamasını engellemektedir. Bu strateji, küçük devletlerin bağımsızlıklarını ve özgürlüklerini korumalarına ve hegemonik güçlerin hükümlerine müdahale etmelerine engel olmaktadır. Bu strateji, sert dengelemenin aksine, askeri olmayan araçlarla büyük güçlerin politikalarını engelleme, boşa çıkarma veya geciktirme yoluyla güçlü devletlerin tek taraflı saldırgan politikalarını zayıflatmaya çalışmaktadır. Yumuşak dengeleme, askeri güce dayalı bir dengeleme yerine, güçlü devletlerin etkisini sınırlama ve zayıflatma stratejilerini kullanarak güç dengesini sağlamayı amaçlamaktadır. Geleneksel dengeleme ise askeri meselelere odaklanır ve sert dengeleme olarak adlandırılmaktadır. Devletlerin göreceli güçlerini artırmak için iç

¹¹⁶ Niş diplomasisi, bir devletin dış politika stratejisi olarak belirlediği belirli bir alana ya da konuya odaklanarak o alanda etkili bir şekilde hareket etme yöntemidir. Niş diplomasisi, bir devletin sadece kendi ülkesi için değil, aynı zamanda belirli bir konuda uluslararası bir liderlik rolü oynama potansiyeli olan bir konuda etkili olması için tasarlanmış bir stratejidir. Bu strateji, diğer ülkelerle yapılan diplomasiyi ve çeşitli uluslararası kuruluşlarla işbirliğini içerebilir. Niş diplomasisi, büyük devletlerin dış politikalarında da kullanılabilir, ancak özellikle küçük devletler için oldukça önemlidir. Bu yaklaşım, küçük devletlerin kaynaklarını daha etkili bir şekilde kullanmalarına ve uluslararası arenada daha güçlü bir ses çıkarmalarına yardımcı olabilir. Örneğin, bir küçük devlet, belirli bir alanda ya da konuda liderlik rolü üstlenerek, uluslararası alanda kendisine bir itibar kazandırabilir ve küçük devletler arasında bir rol modeli haline gelebilir.

silahlanma, asker sayısını artırma veya dış ittifaklar kurma gibi geleneksel dengeleme stratejileri kullanılabileceği gibi, yumuşak dengeleme stratejileri de uygulanabilir. Bazı yazarlar, tek kutuplu bir dünyada güçlü bir devlete karşı açık bir meydan okuma stratejisinin yüksek maliyetli ve riskli olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle, daha zayıf devletler güçlü devletin hareket özgürlüğünü kısıtlayarak onun etkisini sınırlamaya çalışır. Yumuşak dengeleme olarak adlandırılan bu strateji, daha zayıf devletlerin hegemonik gücün düşmanlığını çekmeden, kendi özerkliklerini artırmalarını ve büyük gücün hedeflerini gerçekleştirmesini zorlaştırmalarını sağlamaktadır¹¹⁷. Joseph Nye: "Yumuşak güç", "sözle ikna" ve "kültürel etkileşim" gibi araçlar kullanarak ülkelerin davranışlarını yönlendirmeye çalışır. Robert Keohane: Yumuşak dengeleme, küçük devletlerin büyük güçlere karşı direnme stratejisi olarak tanımlanabilir. Mingjiang Li: Yumuşak dengeleme, büyük güçler arasındaki çatışma riskini azaltmak için kullanılabilir. Andrew Nathan ve Andrew Scobell: Yumuşak dengeleme, Çin gibi güçlü devletlerin çıkarlarına uygun bir stratejidir çünkü askeri müdahaleye başvurmak yerine ekonomik ve diplomasi araçları kullanarak güçlerini göstermektedir. Eunsook Chung: Yumuşak dengeleme, küçük devletlerin siyasi çıkarlarını korumak için askeri olmayan yollarla büyük güçlerle başa çıkması gerektiğini savunmaktadır. Özgür Özdamar: Yumuşak dengeleme, küçük devletlerin güvenlik politikalarında farklılıklar yaratmasına izin verir ve böylece küresel güçlerin bölgesel müdahalelerini engelleyebilir.

Elisabeth Whitaker'a göre, zayıf devletler de yumuşak dengeleme stratejisini benimseyebilirler. Ancak, bu strateji literatürde genellikle daha az önem verilen bir konudur ve bu devletlerin hegemoniye meydan okumak için yeterli yeteneklere sahip olmadığı varsayılır. Yumuşak dengeleme stratejisi, resmi ittifaklara dayanmayan örtük girişimlerden oluşur ve bir devletin tehditkar bir gücü dengelemek için kullanılır. Bu stratejiyi benimseyen devletler, sınırlı güvenlik anlaşmaları yaparak tehdit edici bir güç veya yükselen bir gücü dengelemeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşımın hayata geçirilmesi için, sınırlı askeri güç artışları, geçici işbirliği girişimleri veya bölgesel ve uluslararası kuruluşlar bünyesinde ortak hareket etme gibi yöntemler kullanılabilir. Özellikle zayıf devletler için, kendi bağımsızlıklarını ve özgürlüklerini tehdit eden güçlere karşı korunmak için yumuşak dengeleme stratejisi kullanılabilir. Bu strateji, ekonomik ve askeri güçte aynı düzeyde olmayı gerektirmediği için zayıf devletler tarafından da

¹¹⁷ Walt, S. (2009). *Alliances in a Unipolar World*, pp.103-104.

uygulanabilir. Yumuşak dengeleme stratejisi, farklı türleri olan bir stratejidir. Diplomatik yumuşak dengeleme stratejisi, kurumsal düzeyde çok yönlü diplomatik araçlar kullanılarak gerçekleştirilir. Bu yaklaşım, büyük güçlerin dengelemesi için diplomatik manevralar ve kurumlar gibi araçları kullanarak hayata geçirilebilir.

Büyük devletlerin hâkimiyet alanlarından faydalanmalarına veya askeri üsler kurmalarına izin vermemek, teritoryal esirgeme stratejisi olarak bilinir. Bu strateji, büyük devletlerin operasyon maliyetlerini artırarak dengelemeyi hedefler. Ekonomik yumuşak dengeleme stratejisi ise, daha zayıf tarafın, kendi lehine göreceli ekonomik gücü uzun dönemde değiştirmeye çalıştığı bir tür dengelemedir. Stratejik direniş stratejisi ise zayıf devletin, büyük devletin işbirliği taleplerini reddetmesini içerir. Yumuşak dengeleme stratejisi, askeri güç birleştirme yerine devletlerin diplomatik imkânlarını birleştirerek çıkarlarını savundukları bilinçli diplomatik eylemlerle gerçekleştirilir. Yumuşak dengeleme, büyük güçlerle mücadele etmek isteyen zayıf veya küçük devletler tarafından kullanılan bir stratejidir ve savaş gibi tehlikeli sonuçlardan kaçınmak için tercih edilir.

Lieber ve Alexander, yumuşak dengeleme kavramını değerlendirmek için dört faktöre işaret ederler. Bu faktörler arasında, büyük gücün uluslararası kurumlardaki etkisini sınırlandırmak, bölgesel ekonomik işbirliği yaparak büyük gücü dışlama çabaları, büyük gücün kendi ülkesinde askeri üs kurmasını engelleme stratejileri ve rakip büyük güçlere destek sağlama politikaları yer almaktadır. Bu tartışmaların ışığında, büyük güce karşı benimsenebilecek politikalar arasında askeri ittifaklara katılmama, askeri üs izni vermemek veya mevcut üsleri sınırlama, rakip güçlere askeri üs olanağı sağlama, göreceli gücü artırma ve bağımlılığı azaltma gibi stratejiler yumuşak dengeleme olarak nitelendirilebilir¹¹⁸. Örnek olarak Kırgızistan, tarihsel olarak Rusya ve diğer Orta Asya cumhuriyetleriyle yakın ilişkilere sahip olmuştur. Ancak 1991'deki Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Kırgızistan, Batı ülkeleriyle de ilişkiler kurmaya başladı. Yumuşak dengeleme stratejisi, Kırgızistan'ın dış politikasında da önemli bir rol oynamaktadır. Kırgızistan, hem Rusya hem de Batı ile işbirliği yaparak, siyasi ve ekonomik açıdan bağımsız bir pozisyon korumayı hedeflemektedir. Örneğin, Kırgızistan, Rusya'nın öncülüğünde kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) üye olmasına rağmen, aynı zamanda NATO'nun Barış İçin Ortaklık programına da aktif bir üye olarak katılmaktadır.

¹¹⁸ Lieber, K., ve G. Alexander, 2005, p.119.

Kırgızistan ayrıca, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) üyesidir ve Çin ile de yakın ilişkiler sürdürmektedir.

Kırgızistan, bölgesel işbirliği platformlarına da katılarak, etkisini artırmaktadır. Örneğin, Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO) üyesidir ve bu örgüt aracılığıyla Rusya ve Çin ile yakın işbirliği yapmaktadır. Ayrıca, Kırgızistan, Orta Asya'da ekonomik işbirliğini artırmak için Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan ile birlikte İpek Yolu Ekonomik Kuşağı girişimini de desteklemektedir. Ekonomik açıdan, Kırgızistan, özellikle enerji sektöründe Rusya ve Çin ile yakın işbirliği yapmaktadır. Bununla birlikte, Kırgızistan, Batı ülkelerine enerji kaynakları sunarak Rusya'ya olan bağımlılığını azaltma stratejisi de izlemektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı, Kırgızistan'ın dış politikası, yumuşak dengeleme stratejisinin bir örneği olarak değerlendirilebilir. Kırgızistan, çeşitli ülkelerle işbirliği yaparak, bağımsız bir politika izlemektedir. Ancak bu işbirliği, Kırgızistan'ın etkisini artırmak ve çıkarlarını korumak için yapılmaktadır.

Kırgızistan, Türk Dünyası'nın bir parçası olarak Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ile yakın ilişkiler sürdürmektedir. TDT, Türk Dünyası'nın kültürel ve siyasi birliğini güçlendirmeyi amaçlayan bir organizasyondur. Kırgızistan, TDT'nin kurucu üyelerinden biridir ve örgütün aktif bir üyesidir. Kırgızistan'ın TDT ile olan ilişkisi, ülkenin dış politikasında yumuşak dengeleme stratejisi kapsamında önemli bir yere sahiptir. Bu strateji, Kırgızistan'ın büyük komşuları olan Rusya ve Çin ile iyi ilişkiler sürdürürken aynı zamanda Türk Dünyası ülkeleri ile de yakın ilişkiler kurmayı hedeflemektedir. Bu sayede Kırgızistan, hem bölgesel istikrarı koruma amacını taşımakta, hem de Türk Dünyası'nın kültürel ve siyasi birliğini güçlendirmeyi amaçlayan bir organizasyonun parçası olmaktadır. Kırgızistan, TDT üyesi olarak Türk Dünyası ile ekonomik, siyasi ve kültürel işbirliği alanlarında aktif rol oynamaktadır. Bu bağlamda, ülke diğer Türk devletleriyle sık sık ziyaretler gerçekleştirerek, ortak projeler geliştirmekte ve işbirliği anlaşmaları imzalamaktadır. Ayrıca Kırgızistan, Türk Dünyası'nın diğer ülkeleri ile de kültürel ve sosyal bağları güçlendirmeye yönelik etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Kırgızistan'ın TDT ile olan ilişkisi yumuşak dengeleme stratejisi kapsamında önemli bir yer tutmaktadır. Bu strateji sayesinde Kırgızistan, bölgesel istikrarı korurken aynı zamanda Türk Dünyası'nın kültürel ve siyasi birliğini güçlendirmeyi amaçlayan bir organizasyonun parçası olarak da rol almaktadır.

Başka bir örnek olarak Özbekistan'ın yumuşak dengeleme politikaları için uygun bir örnek oluşturur. Özbekistan, büyük komşuları Rusya ve Çin gibi güçlü devletlerle ilişkilerini korurken, aynı zamanda ABD ve AB ülkeleriyle de yakınlaşarak farklı aktörler arasında denge sağlamaya çalışmıştır. Özbekistan, askeri alanda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmaya çalışarak, askeri modernizasyon ve ABD askeri üslerine izin verme politikaları gibi adımlar atmıştır. Bu, Özbekistan'ın yumuşak dengeleme politikalarının bir örneği olarak görülebilir. Özbekistan, bağımsızlık kazandıktan sonra iç ve dış istikrarı güçlendirmek ve büyük güçler arasındaki dengeyi korumak için politikalar uygulamaya başladı. Bu politikalar, ülkenin kendi bağımsızlığını ve güvenliğini korumasına yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca, Özbekistan, diğer ülkelerle dostane ilişkiler geliştirerek ve bölgesel işbirliğini teşvik ederek bölgesel barış ve istikrarı sağlamaya çalışmaktadır. Bu politikalar doğrultusunda, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra gelişen jeopolitik koşullara uygun bir şekilde, bölgesindeki büyük güçler arasında bir denge politikası uyguladı. Özbekistan'ın yumuşak dengeleme politikası, ülkenin iç ve dış istikrarını korumak, büyük güçler arasında bir denge sağlamak. Özbekistan, son dönemlerde Rusya ile ilişkilerini yeniden güçlendirme eğilimi göstermiş ve 2017'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile yaptığı görüşme sonrası ikili ilişkilerin stratejik ortaklık seviyesine yükseltildiği açıklanmıştır. Bu gelişmeler, Özbekistan'ın dış politikasında yumuşak dengeleme yaklaşımının uzun vadede ne kadar sürdürülebilir olacağı konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır. ABD'nin Özbekistan'daki üssü 2005 yılında kapatıldı. Kapatılma kararının sebebi olarak, ABD'nin insan hakları ihlalleri nedeniyle Özbekistan hükümetine yaptırım uygulaması gösterilebilir. 2005 yılında, Özbekistan hükümeti, Andican kentinde düzenlenen protestoları şiddetle bastırmış ve yüzlerce sivil öldürülmüştü. Bu olayların ardından ABD, Özbekistan hükümetine yaptırım uygulama kararı aldı ve ülkedeki askeri üssü kapatma kararı aldı. Bununla birlikte, bazı kaynaklar, üssün kapatılmasında Özbekistan'ın Rusya ile yakınlaşma çabalarının da rol oynadığını öne sürmektedir.

1.5.3.2. Riskten Kaçınma

Küçük devlette riskten kaçınma, küçük bir devletin gelecekte ortaya çıkabilecek güvenlik tehditlerine karşı hazırlıklı olmak amacıyla stratejik seçenekleri açık tutmasını ifade eder. Bu strateji, küçük devletlerin sınırlı askeri ve ekonomik güçleri nedeniyle, sert ya da yumuşak dengelemenin daha hafif bir versiyonu olarak da düşünülebilir. Küçük

devletler, genellikle büyük devletlerin bölgesel güç mücadeleleri arasında denge sağlamaya çalışırlar ve riskten kaçınma stratejisi bu amaçla kullanılabilir. Bu strateji, küçük devletlerin güç dengesindeki değişiklikler hakkındaki endişelerini ele alarak, güvenliklerini korumak için farklı dış politika davranışları sergilemelerini sağlayabilir. Küçük devlette riskten kaçınma stratejisi, bir devletin gelecekteki güvenlik tehditlerine karşı hazırlıklı olmak için stratejik seçenekleri açık tutmasıdır. Bu strateji, sert veya yumuşak dengeleme stratejilerine göre daha hafif bir versiyon olabilir. Küçük bir devlet, daha büyük ve daha güçlü devletlerarasındaki ilişkilerde dengeyi korumak ve güvenliğini sağlamak için riskten kaçınma stratejisini benimseyebilir. Bu taktik, yükselen bir gücü açık bir tehdit olarak algılamaktan ziyade, yükselen gücün güç dengesi konumunu etkileme potansiyelinden endişe duyar. Bu endişeler, küçük devletin savunma kabiliyetleri ve güvenlik politikaları üzerinde bir etkiye sahip olabilmektedir.

Riskten kaçınma stratejisi, bir devletin olası güvenlik tehditlerine karşı hazırlıklı olmak için farklı stratejik seçenekleri değerlendirmesini ifade eder. Bu strateji, sert ya da yumuşak dengelemenin daha hafif bir versiyonu olarak düşünülebilir. Bir devlet, yükselen bir gücü doğrudan bir tehdit olarak görmeyebilir; ancak yükselen gücün güç dengesi pozisyonunu etkileme potansiyeli nedeniyle kaygı duyabilir. Bu kaygı, yükselen gücün gelecekte güvenlik sorunlarına neden olabileceği endişesinden kaynaklanır. Bu nedenle, devletlerin göreceli güçteki değişimler hakkındaki değerlendirmeleri, dış politika davranışlarını etkiler. Bu durumda olan devletler, yükselen gücün doğrudan fiziksel bir tehdit oluşturmayacağına inansalar da, siyasi ve ekonomik güç pozisyonlarındaki endişeleri ele almaya çalışmaktadır.

Küçük devletler, uluslararası ilişkilerde karşılaştıkları belirsizlik ve tehditlere karşı korunmak için riskten kaçınma politikalarını benimseyebilirler. Riskten kaçınma politikası, gelecekte olası güvenlik tehditlerine karşı stratejik araçları açık tutmak ve güçlü devletlerin dış politika hamlelerine karşı savunma pozisyonunu korumak için bir yol olarak görülür. Küçük devletler, riskten kaçınma politikasını uygularken, iki farklı yaklaşımı benimseyebilmektedir.

Ekonomik yaklaşım: Bu yaklaşım, yükselen devletlerle ekonomik bağlantılar kurmayı ve ekonomik ilişkileri geliştirmeyi içerir. Yükselen devletlerle pozitif siyasi, ekonomik, diplomatik ve kurumsal ilişkiler geliştirerek güvenliğini artırmaya çalışır. Bu

yaklaşım, yükselen devletlerin dış politika hedeflerine uygun hareket etmelerine izin verir ve küçük devletlerin istikrarlı bir ekonomiye sahip olmalarına yardımcı olabilir.

Güç dengesi politikası, yükselen bir güce karşı izlenen bir stratejidir ve amaç, yükselen gücü istikrarsız davranışlardan caydırmaktır. Bu stratejide küçük devletler, yükselen güce karşı ikili güvenlik ilişkilerine girerek, yükselen gücü dengelemeye çalışırlar. Bu stratejinin bir diğer amacı da küçük devletlerin güçlü devletlerin bölgedeki hareketlerini sınırlama potansiyeli ile birlikte, istikrarlı ve bağımsız bir dış politika izlemelerine olanak tanımaktır. Bu politika, yükselen gücün güç dengesi pozisyonunu etkileme potansiyelinden endişe duyan devletler tarafından izlenebilir. Bu sayede küçük devletler, yükselen gücün doğrudan fiziksel bir tehdit oluşturmayacağına inanmalarına rağmen, siyasi ve ekonomik güç pozisyonları hakkındaki endişeleri ele almaya çalışırlar. Bu paragraf, küçük devletlerin riskten kaçınma politikasına ilişkin stratejilerini anlatıyor. Bu stratejinin bir parçası olarak, küçük devletler ittifak oluşturarak büyük güçler arasında tercih yapmaktan kaçınabilirler. Böylece, küçük devletler güçlü devletlerin ilgisini kaybettirmezler ve daha esnek bir dış politika izleyebilirler. Bununla birlikte, küçük devletler, birbirlerini dengeleyebilecek büyük güçlerle işbirliği yaparak ekonomik ve güvenlik alanlarında risklerini azaltabilirler. Bu strateji, küçük devletlerin güçlü devletlerarasındaki çekişmelerden olumsuz etkilenmesini önleyerek, bağımsızlıklarını korumalarına yardımcı olur.

Bir örnek olarak, Kırgızistan gibi küçük bir Orta Asya ülkesi, riskten kaçınma politikasını izlemektedir. Kırgızistan, bölgedeki diğer devletlerle işbirliği yaparak, ekonomik bağları güçlendirerek ve uluslararası örgütlere üye olarak güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Özellikle Türk Dünyası ve Rusya ile yakın ilişkiler geliştirerek, bölgesel istikrarı koruma amacı gütmektedir. Diğer yandan, Kırgızistan'ın komşusu olan Çin'in yükselişi ve artan etkisi endişe yaratmaktadır. Bu nedenle, Kırgızistan aynı zamanda Çin ile ekonomik bağlarını güçlendirerek bir denge politikası izlemektedir. Ancak, Kırgızistan Çin'in bölgedeki askeri ve politik etkisini de ciddiye almaktadır. Bu nedenle, Kırgızistan ABD ile de ikili güvenlik ilişkileri geliştirerek, Çin'in bölgedeki etkisini dengelemeye çalışmaktadır. Kırgızistan'ın riskten kaçınma politikası, bölgesel istikrarı korumak ve ülkenin güvenliğini sağlamak için farklı stratejileri bir arada kullanmayı gerektirmektedir. Bu politika, küçük devletler için genellikle en uygun

stratejidir, çünkü daha büyük güçlerin baskısı altında kalmadan bağımsız bir dış politika izlemelerine olanak sağlamaktadır¹¹⁹.

Başka bir örnek olarak El Salvador, Orta Amerika'da yer alan ve tarihsel olarak ABD'nin etkisinde kalmış bir ülkedir. Ancak son yıllarda El Salvador hükümeti, ABD'nin bölgedeki nüfuzunu azaltmaya yönelik adımlar atmıştır. Örneğin, 2018 yılında El Salvador, Tayvan ile diplomatik ilişkileri kesti ve Çin ile ilişkilerini normalleştirdi. Bu, ABD'nin bölgede uzun süredir devam eden Tayvan politikasına karşı bir hareketti ve Çin'in bölgedeki etkisini artırdı. Ayrıca El Salvador hükümeti, geçmişte ABD'nin himayesindeki uluslararası kuruluşlara karşı eleştirel bir tavır sergilemiştir ve Venezüella, Kuzey Kore ve İran gibi ülkelerle yakın ilişkiler kurmuştur. Bu, El Salvador'un riskten kaçınma politikasının bir örneğidir, çünkü ülke ABD'nin bölgedeki hegemonyasına karşı koymak ve daha bağımsız bir dış politika izlemek için diğer ülkelerle işbirliği yapmayı tercih etmiştir. Tayland ve Singapur gibi küçük devletlerin riskten kaçınma politikası ile nasıl hareket ettikleri ve bu politikanın nasıl işlediği de birer örnek teşkil etmektedir. Her iki ülke de hem ABD hem de Çin ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmaktadırlar ve tek bir büyük güce bağlanmak yerine birden fazla güçle işbirliği yaparak güvenliklerini arttırmaya çalışmaktadırlar. Bu strateji, küçük devletlerin bağımsızlıklarını ve otonomisini korumalarına yardımcı olabilir ve dış politikalarını esnek hale getirerek daha geniş bir seçenek yelpazesi sunabilir. Ancak, bu politikanın uygulanması zor ve hassas olabilir, çünkü küçük devletlerin büyük güçler arasındaki dengeyi sağlamak için dikkatli bir dengeleme yapması gerekmektedir.

1.5.4. Ekonomik Çıkar Öncelik Davranma Stratejisi

Küçük devletlerin dış politika stratejilerinde ekonomik çıkar öncelik davranma stratejisi, küçük devletlerin kısıtlı kaynakları ve küçük yüzölçümlerinden dolayı ekonomik açıdan dışa bağımlı olmaları ve ticarete bağımlı bir yapıya sahip olmaları nedeniyle tercih ettikleri bir stratejidir. Bu strateji, küçük devletlerin dış politikada öncelikli olarak ekonomik çıkarlarını korumaya odaklanmalarını ve uluslararası alanda ekonomik güçlerini artırmaya yönelik politikalar izlemelerini öngörür.

Bu stratejiyi izleyen küçük devletler, ekonomik bürokrasisinin dış politika faaliyetlerinde daha aktif rol oynaması için gerekli düzenlemeleri yaparlar. Ticarete

¹¹⁹ Lee, J.E. (1991). Foreign Policy Formation of Authoritarian States in Central Asia Since 1991, Non-Institutional Domestic Factors in Kazakhstan and Uzbekistan, Hankuk University, The Korean Journal of International Studies, pp.3-4.

dayalı ekonomik yapısı nedeniyle, küçük devletler genellikle ticaret yapabilecekleri ülkeleri ve malları sınırlıdır. Bu nedenle, uluslararası alanda ticari yapılarını etkileyebilecek herhangi bir olay meydana gelmesi durumunda, bu durumdan olumsuz etkilenebilirler.

Küçük devletlerin dış politikada ekonomik çıkar öncelik davranma stratejisi izlemesi, uluslararası ticaret ve ekonomi politikalarının önemi arttıkça daha da yaygınlaşmaktadır. Bu strateji, küçük devletlerin ekonomik güçlerini artırmalarına ve uluslararası arenada daha etkili bir konumda yer almalarına yardımcı olabilir. Ancak, bu stratejinin dezavantajı, küçük devletlerin diğer dış politika önceliklerini göz ardı etmesi ve sadece ekonomik çıkarlarını korumaya odaklanması olabilir. Küçük devletlerin dış politika alanında ekonomik konulara öncelik vermesinin nedenlerini, küçük devletlerin sınırlı kaynakları ve küçük yüzölçümleri nedeniyle ekonomik açıdan dışa bağımlı oldukları ve ticaret yapabildikleri mallar ve ülkelerin sınırlı olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle, ekonomik faaliyetlerinin uluslararası arenada etkilenmesi durumunda, küçük devletlerin bu durumdan çok fazla etkileneceği ifade edilmektedir.

Örnek olarak, Katar'ın küçük devlet olarak kabul edilip edilmemesi konusunda farklı görüşler bulunsa da, uluslararası alanda genel olarak küçük devletler arasında yer almaktadır. Katar nüfus ve yüzölçümü açısından küçük bir devlettir. Katar'ın yüzölçümü sadece 11,581 km² ve 2021 itibarıyla nüfusu yaklaşık 2.8 milyondur. Bu nedenle, uluslararası toplumda genellikle küçük bir devlet olarak kabul edilir. Bununla birlikte, Katar dünya ekonomisinde önemli bir role sahip olan zengin bir ülkedir. Zengin petrol yataklarına sahip olması, dünya genelinde çeşitli yatırımlar yapması ve ev sahipliği yaptığı uluslararası organizasyonlar nedeniyle uluslararası toplumda oldukça etkili bir konuma sahiptir. Katar'ın dış politikasında ekonomik çıkar öncelikli davranma stratejisi verilebilir. Katar, küçük bir yüzölçümüne ve nüfusa sahip bir devlet olmasına rağmen dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Bunun en büyük sebebi zengin petrol ve doğal gaz rezervleridir. Katar, dış politikasında ekonomik çıkarlarına öncelik veren bir ülkedir. Bu çerçevede, ülke enerji kaynaklarının ihracatı yoluyla gelir elde etmektedir. Ayrıca, Katar dünyanın en büyük doğal gaz ihracatçılarından biridir ve enerji kaynaklarına dayalı ekonomisini çeşitlendirmek için turizm, finans ve diğer sektörlerle de yatırım yapmaktadır. Katar, dış politikasında da ekonomik çıkarlarını öne çıkaran bir yaklaşım benimsemiştir. Örneğin, Katar, diğer Arap ülkeleriyle yaşadığı siyasi krizlerde ekonomik

gücünü kullanarak mücadele etmiştir. Katar, diğer ülkelerle ticaret yaparak ve işbirliği yaparak ekonomik izolasyonun etkilerini hafifletmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, Katar'ın dış politikası sadece ekonomik çıkarlarına dayalı değildir. Ülke aynı zamanda Orta Doğu'da etkili bir dış politika yürütmektedir ve bölgedeki siyasi krizlere müdahale etme eğilimindedir. Ancak, Katar'ın bu müdahalelerinin de ekonomik çıkarlarına yönelik olduğu düşünülebilir¹²⁰.

Maurice East'in ekonominin küçük devletler için önemini vurguladığı ve ekonominin devlet gücü olarak daha fazla kullanıldığına dair tespitlerine dayanan bir metinden bahsediliyor. Metinde, diplomatik ve askeri yöntemlere kıyasla ekonominin daha fazla kullanılmasının nedenleri arasında sınırlı diplomasi kadrosu ve yetersiz askeri güç gösteriliyor. Ancak, küçük devletlerin ekonomik gücünü büyük devletlere karşı uygulamanın zorluğuna da işaret ediliyor. Özellikle büyük bir devletin ekonomik yaptırımlara başvurması durumunda, küçük devletlerin bu güçle başa çıkmalarının zor olabileceği ifade ediliyor¹²¹. İki farklı görüş açısından küçük devletlerin ekonomik gücü ele alırsak, Vital'e göre, küçük devletlere karşı uygulanabilecek en etkili silah ekonomik yaptırımdır. Vital, uygulayan açısından misillemenin etkisiz kalacak olması nedeniyle uygulanamamasının en çekici tarafı olduğunu belirtmektedir¹²².

Araştırmacı Handel'in ekonomik yaptırımların zayıf devletleri baskı altına almak için etkili bir araç olmadığına inandığını belirtiyor. Handel'e göre, eğer yaptırımlar askeri faaliyetlerle desteklenmezse, zayıf devletler genellikle alternatif politikalar uygulayarak baskıya göğüs gerebilirler. Yani, zayıf devletler, ekonomik yaptırım uygulayan bir başka devletin gücünü kendi çıkarlarına göre kullanabilirler. Bu, yaptırımların etkisini azaltabilir ve hatta tersine çevirebilir. Bu nedenle, yaptırımların başarısı, diğer politika araçları ve askeri güç gibi diğer faktörlere bağlı olabilir. Bu nedenle, zayıf devletlerin ekonomik açıdan zayıf olmalarına rağmen çaresiz olmadıkları, iç zayıflıklarını yabancı devletlerin gücüyle kuvvetlendirebilecekleri ve ticari partnerlerini değiştirebilecekleri olarak belirtmektedir¹²³. Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünyasında geçerli olan ve büyük devletlerin ekonomik güçlerini kullanarak

¹²⁰ Kamrava, M. (2018). *Katar'ın Büyüklüğü Katar'ın Küçüklüğü Üzerine Yeniden Düşünmek*, The Middle East Journal, Cilt 72, No. 2, Bahar, ss. 163-178.

¹²¹ Uysal, M. (2017). *Ekonomik Boyutuyla Dış Politika: Türkiye'de Siyasal İktidarların Dış Politika Tercihlerinde Ekonomik Faktörler*. Amme İdaresi Dergisi, 50, 2, ss.115-140.

¹²² Vital, a.g.e. p.55.

¹²³ Handel, a.g.e. p.241.

küçük devletler üzerinde baskı kurmaları gerektiği fikrinin, günümüzde aynı derecede geçerli olmadığını belirtmektedir. Ancak yine de, günümüz dünyasında da küçük devletler açısından ekonomik gücün önemi hala yüksektir ve küçük devletlerin bu gücü kullanarak büyük devletlere karşı bir denge sağlamaları mümkündür. Bu nedenle, küçük devletlerin ekonomik güçlerini korumak ve geliştirmek için çaba göstermeleri gerekmektedir.

1.5.4.1. Uluslararasıılık ve Moral Durumu

Uluslararasıılık ve Moral terimleri, küçük devletlerin dış politika stratejilerinde moral temellerine dayanan bir yaklaşımı ifade eder. Bu yaklaşım, küçük devletlerin uluslararası ilişkilerde, büyük devletlerin ve diğer aktörlerin baskısına karşı, kendi çıkarlarını koruma ve savunma yollarını arayarak, ahlaki değerlerini gözeterek hareket etmelerini öngörür. Bu yaklaşım, küçük devletlerin kendi ülkelerinin ve halklarının refahı için mücadele ederken, uluslararası arenada da insan hakları, demokrasi, adalet gibi ahlaki değerleri savunmalarını hedefler. Böylece küçük devletler, uluslararası ilişkilerde kendi çıkarlarına odaklanırken, aynı zamanda insanlık değerlerine bağlı kalmayı da amaçlarlar. Ancak, uluslararasıılık ve moral temelli yaklaşımın, küçük devletlerin uluslararası arenada yalnızlaşmasına ve baskı altında kalmasına neden olabileceği de söylenebilir. Bu nedenle, küçük devletler genellikle uluslararasıılık ve moral temelli yaklaşımlarını, diğer devletlerle işbirliği yaparak ve ittifaklar kurarak desteklerler. Küçük devletler, genellikle sınırlı kaynaklara sahip oldukları için, dış politika hedeflerine ulaşmak için yalnız hareket etmek yerine, diğer devletlerle işbirliği yapmayı tercih ederler. Bu işbirliği, küçük devletlerin daha büyük bir siyasi ve ekonomik blok içinde yer alarak, güçlerini birleştirmelerine ve daha fazla etki yaratmalarına olanak tanır. Ayrıca, diğer devletlerle işbirliği yaparak, küçük devletler, kendi çıkarlarını koruyacak daha güçlü bir diplomasi ve savunma ağı oluşturma fırsatı bulabilirler. Bu işbirliği, küçük devletlerin daha geniş bir ortaklık ağına dâhil olmasını ve böylece siyasi ve ekonomik çıkarlarını daha etkili bir şekilde savunmalarını sağlar. Bu ortaklık ağı, küçük devletlerin dış politikalarını koordine etmelerine ve birlikte hareket etmelerine de olanak tanır. Bu sayede, küçük devletler, tek başlarına ulaşamayacakları hedeflere daha etkili bir şekilde ulaşabilirler.

Küçük devletler için uluslararası alan, hem dış dünya ile ilişki kurmalarına hem de bağımsızlıklarını korumalarına yardımcı olmuştur. Bu alan, şiddet kullanımının yasaklandığı ve ahlaki değerlerin ön planda olduğu bir ortam sağlamaktadır. Uluslararası

kuruluşlar, güç kullanımını düzenleyerek sorunların barışçıl bir şekilde çözülmesine katkıda bulunmuş ve daha zayıf olan devletlerin de seslerini duyurmalarını sağlamıştır. Rothstein'a göre, küçük devletler uluslararası örgütlere destek verirken, üyelikle kazanılan potansiyel güvenlik, büyük güçleri kontrol etme kapasitesi ve devletlerin resmi eşitliği gibi özellikleri ön plana çıkarmaktadırlar. Ancak, gerçeklikle yüzleşildiğinde, büyük güçlerin yeterince kontrol edilmediği ve küçük devletlerin kendilerini her zaman güvende hissetmediği ortaya çıkmaktadır. Asimetrik bir ilişki söz konusu olup, güçlü devletler bölgesel ve küresel konularda kendi eğilimleri doğrultusunda kararlar alırken, zayıf devletler ise örgütlerin yararına alınan bu kararları uygulama eğilimindedirler¹²⁴.

Robert Keohane'in küçük devletlerin uluslararası örgütlere yaklaşımını ele aldığı ifade edilmektedir. Keohane, küçük devletlerin örgütlere yaklaşımında, sistematik rollerinin algılanmasının önemli olduğunu ve güvenlik ihtiyaçlarından daha öncelikli olduğunu düşündüklerini savunmaktadır. Ayrıca küçük devletler, uluslararası örgütlerin güvenlik ihtiyaçlarını yeterince karşılayamayacağını farkında olmalarına rağmen, desteğe devam etmektedirler. Keohane'e göre, küçük devletlerin liderleri, bir arada olduklarında çok az şey yapabileceklerinin farkındadırlar ancak ayrıldıklarında hiçbir şey yapamazlar. Bu nedenle, küçük devletler, uluslararası örgütler aracılığıyla hayatta kalmaları için daha iyi şanslara sahip olduklarını düşünmektedirler¹²⁵.

Anders Wivel, küçük devletlerin uluslararası örgütlere katılarak güvenliklerini arttırmak ve büyük devletler üzerinde etkili olma amacı taşıdıklarını belirtmiştir. Ancak bu katılımın aynı zamanda siyasi bağımsızlıklarından fedakârlık etmek anlamına gelebileceği ve küçük devletlerin bağımsızlık ile etkili olma arasında bir ikilem yaşadıklarına dikkat çekmiştir. Küçük devletlerin bu örgütlere katılımı, güçlü devletler üzerinde etkili olma imkânı sağlarken, siyasi bağımsızlıklarının tehlikeye girmesiyle sonuçlanabilir¹²⁶. Küçük devletlerin karşı karşıya kaldığı bu zorluk, iki seçenek arasında bir seçim yapmalarını gerektirir. İlk seçenek, daha etkili olabilmek için uluslararası örgütlere katılmayı kabul etmek olabilir. Ancak, bu durumda, istemedikleri kararları uygulamak zorunda kalabilirler. Diğer seçenek ise, kendi bağımsızlıklarını korumak için

¹²⁴ Rothstein, a.g.e. ss.44-45.

¹²⁵ Keohane, a.g.e. ss.296-297.

¹²⁶ Wivel, A. (2005). *Küçük AB Üye Devletlerinin Güvenlik Zorluğu, Çıkarlar, Kimlik ve AB'nin Bir güvenlik Oyuncusu Olarak Gelişimi*, Common Market Studies Dergisi, s.396.

uluslararası platformlardan uzak durmak olabilir. Ancak, bu durumda yalnız kalmaları ve daha büyük sorunlarla karşı karşıya kalmaları söz konusu olabilir.

Jeanne Hey, küçük devletler için uluslararası örgütlerin önemini kabul etmekle birlikte, örgütlerin işlevlerine kuşkulu yaklaşmaktadır. Küresel örgütlerin küçük devletlere fayda sağlamasıyla birlikte, uluslararası politik gerçekliklerde güç prensipleri her zaman geçerlidir. Bu demektir ki, örgütlerin gündemi genellikle en güçlü devletler tarafından belirlenmekte ve kendi çıkarlarına uymayan durumlarda örgütler göz ardı edilmektedir. Uluslararası örgütler, küçük devletlere sadece güçlü devletlerin uluslararası yaklaşıma razı oldukları alanlarda fayda sağlayabilmektedirler¹²⁷.

Küçük devletlerin uluslararası örgütlere katılması, onların siyasi bağımsızlıklarından ödün vermesine neden olabilir. Ancak, güçlü kurumların ve sıkı kuralların olduğu bir uluslararası örgüt sistemi, küçük devletlerin çıkarlarını koruyabilecekleri bir alan sağlayabilir. Ayrıca, küçük devletlerin örgütlere katılması, onların daha geniş bir ağa erişim sağlamalarını, başka devletlerin eylemleri ve tercihleri hakkında bilgi sahibi olmalarını da sağlayabilir. Sonuç olarak, küçük devletlerin uluslararası örgütlere katılımı, zorlu bir ikilem olsa da, çoğu durumda onların çıkarına olabilmektedir.

1.6. Küçük Devletlerde Dış Politika Durumu

Küçük devletlerin dış politika yaklaşımı, uluslararası politik arenada kendilerini daha güçlü devletlere karşı koruyabilmek ve ulusal çıkarlarını koruyabilmek için belirledikleri politika stratejileridir. Küçük devletlerin sınırlı ekonomik kaynakları, askeri kapasiteleri ve nüfusları sebebiyle, dış politika kararları büyük ölçüde dışsal faktörlere bağlıdır. Bu faktörler arasında kültür, tarih, coğrafya, askeri güç, ekonomik durum, politik rejim ve liderlik tarzı yer alır. Küçük devletler, uluslararası örgütlerle işbirliği yaparak güçlerini artırmaya ve çıkarlarını korumaya çalışırken, bazı durumlarda da büyük devletlerle ittifaklar kurarak güvenliklerini sağlamaya çalışırlar. Ancak küçük devletler, büyük devletlerin egemenliklerine ve çıkarlarına müdahale etmekten kaçınmak zorundadırlar.

Küçük devletlerin dış politikaları, büyük devletlerin baskısına karşı koymak için pek çok zorlukla karşılaşır. Bunların arasında sınırlı ekonomik kaynaklar, askeri kapasite

¹²⁷ Hey, a.g.e. s. 188.

eksikliği, düşük nüfus, dezavantajlı coğrafi konum ve yeterli uluslararası itibarın olmaması sayılabilir. Ancak, küçük devletlerin dış politikalarını etkileyen pek çok faktör vardır. Bunlar arasında tarih, coğrafya, kültür, ekonomik durum, askeri güç, politik rejim ve liderlik tarzı gibi etkenler yer almaktadır¹²⁸.

Küçük devletlerin dış politikalarını şekillendiren faktörler arasında büyük devletlerin politikaları, uluslararası örgütler, insan hakları, çevre politikaları ve ticaret politikaları yer alır. Küçük devletler genellikle diğer ülkelerle işbirliği yaparak güçlerini birleştirirler ve ortak hedeflere odaklanırlar. Güvenlik ve ekonomik çıkarlar, küçük devletlerin dış politikalarını şekillendiren ana faktörlerdir. Güvenlik politikaları, ülkenin savunma politikaları, ittifaklar, askeri harcamalar, terörizmle mücadele, siber güvenlik gibi konuları içerirken, ekonomik politikalar ise uluslararası ticaret, yabancı yatırım, enerji politikaları, kalkınma yardımları ve uluslararası finans kuruluşları ile işbirliği gibi konuları içerir. Bazı küçük devletler stratejik konumlarından veya diğer faktörlerden dolayı bölgesel ve küresel politikalarda önemli bir rol oynayabilirken, bazıları ise daha az nüfusa ve kaynaklara sahip oldukları için dış politikalarını büyük devletlerin etkisi altında belirlemek zorunda kalabilmektedir¹²⁹.

Küçük devletler, uluslararası alanda görünür olmak için çok sayıda uluslararası örgütlere katılarak örneğin Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), NATO, BDT gibi örgütler, küçük devletlerin dış politikaların yönlendirmesinde önemli rol oynarlar. Küçük devletlerin dış politikalarını şekillendiren faktörler ve bu faktörlerin nedenleri üzerine farklı görüşlerin olduğu belirtilmektedir. Küçük devletlerin dış politikaları, birçok faktöre bağlı olarak şekillenir ve bu faktörler arasında güvenlik, ekonomik çıkarlar, uluslararası örgütlerdeki rolü, liderlik ve siyasi kültür gibi iç faktörler yer alır. Küçük devletlerin dış politika davranışları hakkında farklı görüşlerin olduğu belirtilmektedir. Bu görüşler üç ana kategoriye ayrılabilir: İlk sınıflandırma, küçük boyut ile dış politika davranışı arasında bir ilişki olduğunu iddia eder. Bu yaklaşım, küçük devletlerin dış politikalarının genellikle büyük devletlerle olan bağımlılığına dayanır. Küçük devletler, uluslararası sahnede daha güçlü devletlere karşı koymak için genellikle diğer küçük devletlerle bir araya gelirler. İkinci sınıflandırma, küçük devletlerin dış politikalarının uluslararası sistemin yapısı ve güç dengesi tarafından belirlendiğini savunur. Bu

¹²⁸ Berridge, G. R.(2015). *Diplomacy, Theory and Practice*, Palgrave Macmillan, p.7.

¹²⁹ Engelbrekt, S. J. Johansson, ve M. Sundström. (2016). *The Role of Small States in the European Union*, Routledge, s.12.

yaklaşım, küçük devletlerin güvenlik kaygıları nedeniyle daha çok ittifaklar oluşturduğunu ve büyük güçlerin egemenliğini kabul ettiğini öne sürmektedir. Üçüncü sınıflandırma ise küçük devletlerin dış politika davranışlarını iç değişkenlere dayandırmaktadır. Bu yaklaşım, küçük devletlerin iç siyasi faktörlerin, özellikle de liderlik stilinin ve ideolojisinin dış politika kararları üzerinde belirleyici olduğunu savunmaktadır. Bu kategoriye göre, küçük devletler dış politika hedeflerini belirlemek için iç politikalarını dış politikalarına yansıtmaktadırlar.

Küçüklük: Dış politika çalışmalarında, küçük devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde devlet büyüklüğünün etkisi incelenmektedir. Bu çalışmalarda, küçüklük kavramı, genellikle nicelik, nitelik veya güç dağılımı gibi faktörlere göre tanımlanmaktadır. Küçük devletlerin benzer davranış kalıpları sergilediği ve dış politikalarını bu faktörlere göre şekillendirdiği savunulmaktadır. Küçük devletlerin dış politikalarını anlamak için önemlidir. Küçük devletler, genellikle güçsüz oldukları için, uluslararası ilişkilerde büyük devletlerle rekabet etmek veya etkileşim kurmak zorunda kalırlar. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikalarını belirleyen faktörler arasında, güç dengesi, güvenlik kaygıları, ekonomik kalkınma ve uluslararası örgütlere katılım gibi faktörler yer alır. Küçük devletlerin bu faktörlere göre belirli davranış kalıpları geliştirdiği de görülmektedir. Örneğin, bazı küçük devletler, güçlü bir askeriye oluşturarak güçlerini artırmaya çalışırken, bazıları da ekonomik işbirliği ve ticaret yoluyla güçlerini artırmaya çalışırlar. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikalarını anlamak için, küçüklük olgusunun dış politikaya etkisini anlamak önemlidir. Küçük devletlerin dış politika davranışları üzerine yapılan çalışmalarda sıkça ele alınan bir faktördür. Ancak, bu konuda literatürde farklı görüşler ve yaklaşımlar bulunmaktadır.

Birinci yaklaşıma göre, küçük devletlerin dış politikaları, ülkenin büyüklüğüne bağlı olarak belirlenir. Bu yaklaşımda, küçük devletlerin dış politika davranışları, genellikle güçlü devletlerden daha az aktiftir ve daha çok güçlü devletlerin etki alanlarına bağımlıdır. İkinci yaklaşıma göre, küçük devletlerin dış politikaları, uluslararası sistemdeki güç dengelerine bağlı olarak şekillenir. Bu yaklaşımda, küçük devletlerin dış politikaları, özellikle güçlü devletlerin bölgesel ve küresel güç mücadelelerine dâhil olmalarından etkilenir. Üçüncü yaklaşıma göre, küçük devletlerin dış politikaları, iç faktörlere bağlı olarak şekillenir. Bu yaklaşımda, küçük devletlerin dış politikaları,

ülkenin liderliği, siyasi kültürü, ekonomik durumu, toplumsal yapısı ve güvenlik ihtiyaçları gibi faktörlere bağlıdır.

Bu yaklaşımların her biri, küçük devletlerin dış politika davranışlarını farklı açılardan açıklamaya çalışır ve her biri belirli bir düzeyde doğruluğa sahiptir. Ancak, genel olarak kabul edilen bir görüş, küçük devletlerin dış politikalarının, tüm bu faktörlerin birleşimiyle şekillendiğidir.

Maurice A. East, küçük devletleri niceliksel faktörlerle tanımlayan birinci grup yaklaşımları geleneksel olarak nitelendirir. Bu yaklaşıma göre, küçük devletler büyük devletlerle karşılaştırıldığında daha az katılım gösterirler, güçlerini dış politika aracı olarak kullanmaktan kaçınırlar, büyük devletlerden uzak dururlar. Bu çalışmada küçük devletlerin bazı özelliklerine dikkat çekilmektedir. Küçük devletler uluslararası örgütlere daha fazla katılım gösterirler çünkü uluslararası arenada var olmaları ve uluslararası ilişkilerde etkili olabilmeleri için diğer devletlerle işbirliği yapmaları gerekmektedir. Ayrıca, küçük devletler uluslararası hukuk normlarını güçlü bir şekilde desteklerler çünkü uluslararası hukuk, küçük devletlerin büyük güçler tarafından ezilmesini engellemek için önemlidir. Küçük devletlerin dış politika eylemleri, genellikle daha dar fonksiyonel ve coğrafi bir alanda gerçekleştirilir. Bu nedenle, dış politika hedefleri sınırlıdır ve genellikle bölgesel veya sektörel kapsama sahiptir. Bunun bir sebebi, küçük devletlerin kaynakları ve kapasitelerinin sınırlı olmasıdır. Dolayısıyla, küçük devletler, daha odaklanmış ve kısıtlı bir yaklaşım benimsemeye eğilimlidirler¹³⁰.

Maurice A. East tarafından "geleneksel yaklaşım" olarak adlandırılan birinci grup yaklaşımlar, küçük devletleri niceliksel faktörlere dayanarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama sonucunda küçük devletlerin dış politika davranışlarının belirli kalıplara sahip olduğu öne sürülmektedir. Ancak East, bu kalıpların sadece rasyonel karar verme sürecinin bir sonucu olmadığını savunmaktadır. Küçük devletler, kaynak yetersizlikleri nedeniyle dış politika kararlarını uygulama konusunda sınırlılıklar yaşarlar ve bu da organizasyonel kapasitelerini düşürür. Bu durum, dış politika süreçleri açısından küçük ve büyük devletler arasındaki farklılıklara yol açmaktadır.

East, küçük devletlerin sınırlı kapasiteleri nedeniyle daha az aktif oldukları ve uluslararası olayları daha yavaş algıladıkları görüşünü savunmaktadır. Bu husus,

¹³⁰ East, M.A. (1973). *Boyut ve Dış Politika Davranışı İki Modelin Test Edilmesi*, World Politics Der, 25.Cilt, ss.556-557.

genellikle küçük devletlerin riskleri en aza indirmeye çalıştığı varsayımına dayanan geleneksel yaklaşımla tutarsızlık arz etmektedir. Yani küçük devletlerin sınırlı kaynakları, onların dış politika süreçlerinde büyük devletlerden farklı yaklaşımlar benimsemelerine neden olmaktadır¹³¹.

David Vital, küçük devletlerin ekonomik ve güvenlik sorunlarına yönelik önemli fikirler sunmuştur. Küçük devletler, büyük devletlere kıyasla materyal eşitsizlik nedeniyle daha kırılgandır ve iç olayların dış politikayı veya dış olayların iç politikayı etkilemesi daha olasıdır. Vital, küçük devletlerin hayatta kalma mücadelelerinin ve dış politikalarının büyük ölçüde etkilendiğini belirtir. Küçük devletler, güçlü devletlerle ittifaklar kurarak güç dengesi sağlayabilirler. Ancak bu durumda, kendi ulusal kaynaklarının kontrolü ve siyasi hareket özgürlüğü bakımından bazı özgürlüklerini kaybedebilirler. Diğer taraftan, küçük devletler bağımsız bir dış politika yürütebilir, ancak bu durumda ittifaksız ve savunmasız durumda hisedebilirler. Vital'a göre küçük devletlerin aktif ya da pasif davranışlarının güvenliklerini doğrudan etkileyeceğine inanmaktadır. Küçük devletler, daha bağımsız bir dış politika izledikçe, büyük güçlerle arasındaki materyal gücü farkı uzun vadede daha belirgin hale gelecektir. Vital'in bakış açısı, küçük devletlerin güvenlik sorunlarına dair önemli bir perspektif sunar ve bu devletlerin hayatta kalma mücadelelerine ışık tutmaktadır¹³².

Küçük devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarındaki temel sorun, büyük devletlerle karşılaştırıldığında sahip oldukları güçsüzlükten kaynaklanır. Bu eksikliği azaltmak veya ortadan kaldırmak için küçük devletler, uluslararası işbirliği olanaklarını kullanarak hareket ederler. Küçük devletler, diğer ülkelerle ittifaklar kurarak güçlerini artırabilirler ve kendi çıkarlarını uluslararası örgütlere katılım yoluyla savunabilirler. Bu sayede küçük devletler, güçsüzlüklerini gidererek dış politika ve güvenlik politikalarını daha etkin bir şekilde yürütebilirler. Goetschel'e göre, küçük devletlerin uluslararası işbirliği olanaklarından yararlanarak güçsüzlüklerini gidermeleri, dış politika kararlarına yön verir. Bu işbirliği, diğer küçük devletlerle yapılan ittifaklar ya da büyük devletlerle yapılan stratejik ortaklıklar şeklinde olabilir. Küçük devletler, sınırları içindeki kaynakları da etkin bir şekilde kullanarak güvenliklerini artırmak için çaba gösterirler. Ancak, Goetschel, küçük devletlerin sınırlı kaynakları nedeniyle, dış politika ve güvenlik

¹³¹ a.g.e. ss. 557-558.

¹³² Vital, D. (1967). *The inequality of states: A study of small power in international relations*. Clarendon Press, pp.19-18.

politikalarının etkinliğinin sınırlı olabileceğine dikkat çekmektedir¹³³. Peterson'un ikinci gruptaki argümanı ise "küçük istikrarsızdır" şeklindedir. Bu argümana göre, küçük devletler doğaları gereği daha az istikrarlıdır çünkü ekonomik, politik ve askeri açıdan daha az kaynakları vardır. Ayrıca küçük devletlerin yönetimleri de genellikle daha az etkilidir ve hükümetler daha sık değişebilir. Bu nedenle küçük devletlerin daha çabuk siyasi ve sosyal istikrarsızlıklara maruz kalmaları muhtemeldir. Ancak Peterson, her iki argümanın da doğru olduğunu belirtir ve her küçük devletin kendine özgü bir dış politika davranışı sergilediğini ortaya koymaktadır¹³⁴.

J.E. Peterson'un ikinci gruptaki "küçük tehlikelidir" argümanı küçük devletlerin kendi başlarına ve tüm dünya için potansiyel tehlikeler barındırabileceğine dikkat çekmektedir. Bu argüman, küçük devletlerin içsel ve dışsal faktörlerle karşı karşıya kalabilecekleri kırılganlıkları ve riskleri vurgulamaktadır. Peterson'a göre, küçük devletlerin sınırlı kaynakları ve kapasiteleri, krizlere veya tehditlere karşı yanıt vermede yetersiz kalabilecekleri anlamına gelebilir. Bu nedenle, küçük devletler genellikle ittifaklara ve uluslararası işbirliğine güvenerek güvenliklerini sağlamaya çalışırlar¹³⁵. J. E. Peterson'un küçük devletlerin dış politika davranışları üzerine yaptığı çalışmalarında, Peterson'a göre, küçük devlet, büyük devletlere göre daha az istikrarlı olabileceği ve sınırlı kaynaklarının dış politika davranışlarını daraltabileceği belirtilmektedir. Küçük devletlerin ekonomilerinin dış ticarete daha bağımlı olduğu için dış ekonomik gelişmelere daha duyarlı oldukları ve büyük devletlere göre daha savunmacı olabilecekleri ifade edilmektedir. Küçük devletlerin hayatta kalabilmek için komşu devletlerle istikrarlı ilişkiler kurma, daha büyük koruyuculara başvurma veya niş stratejisi izleme gibi tamamlayıcı dış politika stratejileri benimseyebileceği belirtilmektedir.

"Algısal yaklaşımlar" perspektifine dayanarak küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklamaya çalışır. Perspektif, küçük devletlerin kendi sınırlı güçlerinin farkında olduklarını ve bu nedenle uluslararası örgütlere güvendiklerini, güçlerini artırmak için bir araya geldiklerini öne sürmektedir. Robert Keohane, küçük devletleri, liderlerinin sistemi etkileyemediği ve özerk hareket etme kapasitesinin sınırlı olduğu devletler olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, küçük devletlerin davranışlarının algılarının

¹³³ Goetschel, L. (1999). *Neutrality, a Really Dead Concept*, Cooperation and Conflict, C. 34, No. 2, p. 118.

¹³⁴ Peterson, J. E. (2006). *Qatar and the world: Branding for a micro-state*, Middle East Journal, 60(4), pp.732-748.

¹³⁵ Peterson, a.g.e.p.733.

bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, Rothstein ve Browning, küçük devletlerin "küçük devlet kimliği" ne uygun olarak davrandığını, ancak bunun zihniyet ve tercihler setiyle ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Bu kimlik, küçük devletlerin sınırlı güçlerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, bu ifadeler algısal yaklaşımların küçük devletlerin dış politika davranışlarına yaklaşımını açıklamaya çalıştığını ve küçük devletlerin sınırlı güçlerinin farkında olduklarını, bu nedenle de örgütlerin ve güç birlikteliklerinin kendileri için güvenlik sağladığını öne sürmektedirler. Ancak, bu yaklaşımın diğer faktörleri de dikkate almadığı ve küçük devletlerin tarihsel, kültürel ve coğrafi faktörlere bağlı olarak farklı dış politika tercihleri yapabileceği unutulmamalıdır.

Jeanne Hey'in Lüksemburg'un dış politikası ve davranışı örneğinde araştırmasında küçüklüğün etkisini araştırarak benzer bir yaklaşım sergilemiştir. Hey'e göre, küçüklük ulusal politikaları etkileyen bir özelliktir. Küçük bir devlet, dış politika hedefleri konusunda iç politikada bir mutabakat yaratır. Küçüklükten kaynaklanan kırılganlık algısı, aşırı düşünceleri önleyerek dış politikada işbirliği arayışına, güç kullanmaktan kaçınmaya ve diplomasiyi öne çıkarmaya yöneltebilir¹³⁶. Genel olarak, uluslararası kaynaklarda küçük devletler daha barışçıl ve uyumlu bir dış politika izlemesinin, küçüklük algısından kaynaklandığı varsayılır. Bu yaklaşıma göre, küçük devletler sınırlı kaynakları nedeniyle dış politikada aktif davranamazlar

1.7. Küçük Devlet Güvenlik Politika Yaklaşımı

Küçük devletlerin güvenlik politikaları genellikle kendi kendilerini koruma stratejilerine dayanır. Bu nedenle, küçük devletler daha çok diğer devletlerle işbirliği yaparak veya uluslararası örgütlere katılarak güvenliklerini sağlamaya çalışırlar. Ayrıca, küçük devletler genellikle barışçıl çözümleri tercih ederler ve askeri güç kullanımından kaçınırlar. Ancak, bazı küçük devletler, diğer ülkelerin tehditlerine karşı güvenliklerini sağlamak için askeri güç kullanma yoluna gidebilirler. Özetle, küçük devletlerin güvenlik politikaları diğer devletlerle işbirliği, uluslararası örgütlere katılım ve barışçıl çözümleri tercih etme eğilimindedir ancak bazı durumlarda askeri güç kullanımına başvurabilirler. Küçük devletlerin güvenlik politikaları, genellikle yeterli kaynaklara sahip olmamaları nedeniyle sınırlı seçeneklerle sınırlıdır. Küçük devletler, seçenekler arasında ya etkili

¹³⁶ Hey, J.A.K. (2002). *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, p.217.

olmayı tercih ederek büyük devletlerle ittifak kurabilirler ya da kendi otonomilerini koruyarak bağımsız bir dış politika izleyebilirler. Ancak, büyük devletlerin sahip olduğu imkânlarla sahip olmadıkları için, küçük devletlerin bu seçenekleri kullanma yetenekleri sınırlıdır. Küçük bir devlet, etkisini artırmak istediğinde, diğer devletlerle işbirliği yaparak ittifaklar kurmayı tercih edebilir. Böylece, güçlerini arttırarak daha etkili savunma sağlayabilirler. Ancak, savunma yerine otonomiye korumak isteyen küçük devletler, tarafsız bir politika benimseyebilirler. Tarafsızlık, küçük devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerine izin verir ve diğer devletlerle işbirliği yapma zorunluluğunu ortadan kaldırır. Fakat tüm küçük devletlerin aynı güvenlik anlayışına sahip olmadığı unutulmamalıdır. Bu anlayışı etkileyen faktörler, her ülkenin tarihi, coğrafyası, stratejik konumu ve diğer siyasi ve ekonomik faktörlere bağlı olarak değişebilir. Örneğin, bir küçük devletin çevresindeki güçlü devletlerden gelen tehditler nedeniyle ittifaklara katılma isteği artabilir. Diğer bir küçük devlet ise, bölgesindeki çatışmalardan ve çekişmelerden uzak durarak tarafsızlığını korumak isteyebilir. Bu bağlamda, küçük devletlerin güvenlik politikaları, sınırlı kaynaklara sahip olmaları nedeniyle seçeneklerle sınırlıdır. Ancak, her küçük devletin benzersiz tarihi, coğrafyası ve stratejik konumu, güvenlik politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Bu nedenle, küçük devletlerin güvenlik politikalarını anlamak için, ittifak ve tarafsızlık politikalarının nedenleri ve etkileri hakkında daha fazla bilgi edinmek önemli olmaktadır.

1.7.1. İttifak

Ortak hedefleri ve çıkarları olan devletler arasındaki resmi birliktelikler, ülkelerinin bütünlüğünü ve güvenliğini korumak için, birlikte hareket ederek askeri güç kullanmayı taahhüt ettikleri ittifaklardır¹³⁷. Devletler arasındaki ittifaklar, aynı hedefleri ve çıkarları paylaşan devletlerin güvenliklerini ve bütünlüklerini korumak için birlikte hareket etmek üzere anlaştıkları resmi birlikteliklerdir. Küçük devletler, kısıtlı kapasiteleri nedeniyle kendi güvenlik ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanabilirler ve bu nedenle büyük güçlerle ittifak yapmayı tercih edebilirler. Büyük güçle yapılan ittifakın siyasi ve psikolojik avantajları da vardır, bu da küçük devletin uluslararası alanda etkinliğini artırır ve pazarlık gücünü artırır. Ticaretin arttığı da gözlenen bir gerçektir ve ittifaklar, küçük devletlerin iç siyasi rejimlerini destekleyerek iç güvenliklerini daha

¹³⁷ Gartner, H. (2001). *Introduction: Small States and Alliances*, (E. Reiter & H. Gartner (Eds.), *Small States and Alliances*, Physica-Verlag, pp.1-8.

sağlam hale getirirler. Küçük devletlerin ittifak kurmalarının nedenleri arasında güvenlik kaygıları, sınırlı askeri ve savunma kabiliyetleri, siyasi ve psikolojik avantajlar, ticaretin artması ve iç güvenliklerinin daha sağlam hale gelmesi sayılabilir. Küçük devletlerin ittifaklara yönelmesi, büyük devletlerin üstesinden gelemeyecekleri güvenlik tehditleriyle başa çıkmalarına yardımcı olur ve daha güçlü bir pozisyon elde etmelerine olanak sağlar¹³⁸.

Arı'ya göre büyük devletlerin ittifak yapmaktaki amaçları sıralanmaktadır. Bu amaçlar şunlardır: Uluslararası arenada etkilerini arttırmak: Büyük devletlerin ittifak yaparak daha fazla güç elde etmeleri ve uluslararası alanda daha etkili olmaları hedeflenir; Savunma maliyetlerini azaltmak: Büyük devletlerin savunma maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle, ittifak yaparak bu maliyetlerin azaltılması hedeflenir. Eylemlerine meşruiyet kazandırmak. Büyük devletlerin ittifak yaparak aldıkları kararlar ve yaptıkları eylemler, diğer ülkeler nezdinde daha meşru görülebilir. Sorumluluğu paylaşmak. Büyük devletlerin ittifak yaparak, olası bir savaş durumunda sorumluluğu paylaşmaları ve riskleri azaltmaları hedeflenmektedir¹³⁹.

Handel'in ifade ettiği üç şekilde resmi ittifakların oluşması şunlardır: çift taraflı dengesiz ittifaklar, çift taraflı dengeli ittifaklar ve çok taraflı ittifaklar. Bir tarafta büyük bir güç ve diğer tarafta küçük bir gücün yer aldığı dengesiz ittifaklar çift taraflı dengesiz ittifaklar olarak adlandırılırken, ağırlıkları yaklaşık olarak eşit olan iki devlet arasında yapılan ittifaklar ise çift taraflı dengeli ittifaklar olarak kabul edilir. Çok taraflı ittifaklarda ise bir araya gelen devletlerin arasında büyük ve küçük güç dengesi farklılık gösterebilir¹⁴⁰. Keohane, "Al Capone İttifakı" olarak adlandırdığı türdeki ittifakların, küçük devletleri tamamen büyük güçlerin kontrolü altına sokabileceğine dikkat çekmiştir. Bu tür ittifaklar, dışarıdaki bir tehdide karşı korunmak yerine, ittifak yapılan büyük güç tarafından olası bir iç tehdide karşı korunmak amacıyla kurulabilir. Varşova Paktı da bu tür bir ittifak örneği olarak verilebilmektedir¹⁴¹.

Rothstein tarafından yapılan tavsiyeler, küçük devletlerin en uygun ittifak stratejilerine dair öneriler içermektedir. Rothstein, karışık ve çok taraflı ittifakların küçük

¹³⁸ Keohane, R. O. (2001). *Governance in a Partially Globalized World*, *American Political Science Review*, 95(1), pp.1-13, doi:10.1017/S0003055401000019

¹³⁹ Arı, T. (2017). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 11.Baskı, Bursa: Bursa Alfa Yayınları, ss. 309–310.

¹⁴⁰ Handel, a.g.e. s. 120.

¹⁴¹ Keohane, a.g.e. s. 302.

devletler için en uygun seçenek olduğunu belirtmektedir. Bu tür ittifaklar, güvenlik ve siyasi etki açısından en büyük faydaları sağlarlar. Ancak, eğer bu tür ittifaklar mümkün değilse ve küçük devletin güvenliği acil bir tehdit altında değilse, diğer küçük devletlerle ittifak kurulması tercih edilmelidir. Ayrıca, dengesiz iki taraflı ittifaklardan kaçınılması gerektiği, tek bir büyük güçle ittifakın ise ancak diğer seçenekler mümkün değilse ve yakın bir tehlike varsa tercih edilebileceği vurgulanmaktadır¹⁴². Örnek olarak, NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) gibi çok taraflı bir ittifak, küçük Avrupa devletlerinin güvenliklerini sağlamak için oluşturulmuştur. NATO, üye ülkelerin birbirlerini askeri olarak savunmayı taahhüt ettiği bir savunma ittifakıdır. NATO'nun kuruluş amacı, özellikle Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı'na karşı Batı Avrupa ülkelerini korumaktır. NATO, bu küçük Avrupa devletlerine büyük güçlere karşı korunma imkânı sağlamıştır.

Küçük devletler, ittifaklar yerine diğer politika seçeneklerini de değerlendirebilirler. Örneğin, tarafsızlık politikası izleyebilirler. Bu politika, herhangi bir ittifak veya bloğa dâhil olmayarak siyasi bağımsızlıklarını korumalarına olanak tanır. Bu durumda, küçük devletler diğer devletlerle iyi ilişkiler kurarak işbirliği yapabilirler. Bunun yanı sıra, küçük devletler, birleşerek bir güç oluşturabilirler. Bu şekilde, kendi güvenliklerini sağlayabilirler ve siyasi bağımsızlıklarını koruyabilirler. Ayrıca, küçük devletler, uluslararası hukukun çerçevesinde hareket ederek, ittifaklarla bağlı olmadan kendi güvenliklerini sağlayabilmektedir.

1.7.2. Tarafsızlık

Tarafsızlık, savaş sırasında taraflardan herhangi birine askeri yardım veya desteğin verilmemesi anlamına gelir. Bu, bir devletin savaşan taraflara karşı herhangi bir tutum takınmadan tarafsız kalması demektir. Hukuki olarak, tarafsızlık iki türe ayrılır. İlk olarak, geçici tarafsızlık adı verilen tarafsızlık türü, bir devletin savaşan taraflara, iki ya da daha fazla devlet arasındaki bir savaşta tarafsız kalacağını bildirmesi durumudur. Bu tarafsızlık türü sadece savaş süresince geçerlidir ve devlet, istediği takdirde tarafsızlığı bozarak savaşa katılabilmektedir.

İkinci olarak, sürekli tarafsızlık adı verilen tarafsızlık türü, bir devletin başka devletler tarafından zorlanarak tarafsızlık durumuna sokulması durumunda ortaya çıkar. Bu durumda, tarafsızlık siyasi ve askeri ittifaklara katılmayı yasaklar ve bağımsızlığı

¹⁴² Rothstein, a.g.e. s. 177.

başka devletler tarafından kısıtlanabilir. Sürekli tarafsızlık, barış zamanında da bazı yükümlülükleri içerir. Özetle, geçici tarafsızlık sadece savaş zamanında geçerlidir ve devlet istediği zaman savaşa katılabilir. Sürekli tarafsızlık ise devletin zorlanması durumunda ortaya çıkar ve bağımsızlığı kısıtlayabilir.

Küçük devletlerin tarafsızlık politikası izlemelerinin temel amacı, otonomilerini korumaktır. Ancak, ittifaklar kuran küçük devletlerin bağımsız bir dış politika izlemeleri zordur. Bu durum, bu devletlerin iç ve dış egemenliklerinin sürekli olarak sorgulanmasına neden olabilir. Küçük devletler, büyük güçler arasındaki mücadelenin potansiyel kurbanlarıdır ve tarafsızlık sayesinde uluslararası alanda egemenliklerini sürdürebilme şansı elde ederler. Uluslararası düzenin devamı, her zaman küçük devletlerin varlığından daha önemlidir ve bu nedenle büyük devletler küçük devletleri sık sık ittifaklara zorlamaktadır. Ancak, küçük devletlerin bir koruyucusu olmak, çıkarlarına uygun değildir, çünkü büyük güçler arasındaki çatışmalarda en fazla zarar görenler genellikle küçük devletlerdir. Bu nedenle, tarafsızlık kararı, küçük devletlerin çıkarına olmuştur. Coğrafi konum, tarafsızlık kararının verilmesinde oldukça önemlidir. Büyük güçler veya bloklar arasında yer alan devletlerin tarafsızlığı hayati önem taşır, çünkü bu, sınırlarının daha güvenli hale gelmesine ve topraklarının işgal edilme olasılığının azalmasına yardımcı olur. Tarafsız bir ülkenin topraklarının işgal edilme olasılığının azalması, büyük güçler arasındaki çatışmaların da azalmasına yardımcı olur. Sonuç olarak, tarafsızlık uluslararası düzenin devamı için önemlidir ve tarafsız devletler, hakemlik ve arabuluculuk rollerini üstlenerek askeri çatışmalardan uzak bir dünya yaratma hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır¹⁴³.

Küçük devletlerin tarafsız kalma tercihi, uluslararası arenada aktif bir rol üstlenme fırsatı sunarak, büyük güçler tarafından desteklenmektedir. Ancak bu tercih, koruyucu güçlerin yardımından yoksun kalmaları ve uluslararası örgütlere katılmayarak etkilerini azaltmaları risklerini de içermektedir. Küçük devletler, güvenlik politikalarında otonomilerini korumak ve etkilerini arttırmak arasında bir ikilemle karşı karşıya kalmaktadır. Bu ikilemde, tek bir yaklaşım veya davranış kalıbı yoktur. Devletlerin uluslararası ilişkilerde aldıkları kararların amacı, varlıklarını sürdürmektir. Bu kararlar coğrafi konumlarına, uluslararası sistemin yapısına ve iç politikaya göre değişkenlik

¹⁴³ Goetschel, a.g.e., s.121-123.

gösterir. Bu nedenle, bir devletin tarafsız kalma veya bir ittifaka katılma kararı vermesi, kendi varlığını devam ettirmek için en iyi yol olarak görülmektedir.

Tarafsızlık, küçük devletlerin benimsediği bir dış politika ve güvenlik stratejisi olup, savaşlardan ve güç mücadelelerinden uzak durmayı amaçlamaktadır. Hem hukuki hem de siyasi yönleri bulunan bu yaklaşım, savaş zamanlarında özellikle uygulanabilir ve bir devletin, iki veya daha fazla devlet arasında çıkan bir savaşta fiili ve hukuki olarak savaş durumu dışında kalmayı tercih etmesini ve muharip devletlerin de buna saygı göstermesini ifade eder. Tarafsız devletler, savaşan taraflardan herhangi birine karşı bir ittifakın ya da düşmanlığın içine girmezler. Bu strateji, savaşın olumsuz etkilerinden kaçınmak ve devletin egemenliğini, bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak amacıyla benimsenmektedir. Bununla birlikte, tarafsızlık kararı almak kolay bir karar değildir, çünkü siyasi ve ekonomik çıkarlar ile güvenlik kaygıları arasında bir denge kurulması gerekmektedir¹⁴⁴. Tarafsızlık, savaşlardan ve güç mücadelelerinden uzak durmayı hedefleyen küçük ülkelerin benimsediği bir dış politika ve güvenlik stratejisidir. Bu strateji, savaş durumunda bir devletin geçici olarak benimseyeceği ve savaşan taraflar arasında taraf tutmayarak savaşın dışında kalmayı hedefler. Tarafsızlık, hukuki ve siyasi boyutları olan bir yaklaşımdır. Hukuki boyutu, özellikle savaş zamanlarında uygulanır ve bir devletin iki veya daha fazla devlet arasında çıkan bir savaşta fiili ve hukuki açıdan savaş durumu dışında kalmayı, muharip devletlerin de buna saygı göstermesini ifade etmektedir. Tarafsız devletlerin, askeri güçleriyle savaşan tarafları desteklememesi, onlara topraklarını kullandırmaması ve silah yardımı yapmaması gerekmektedir. Uluslararası 1907 Hague Sözleşmesi, tarafsızlık hukuki boyutunu tanımlar ve tarafsız devletlerin direkt veya endirekt bir şekilde savaşa katılmaya zorlanamayacaklarını belirtir. İkinci Dünya Savaşı sırasında birçok küçük devlet, tarafsızlık politikası izleyerek savaşın dışında kalmaya çalışmaktadır. İsveç, Finlandiya, Norveç, İrlanda, İspanya, Portekiz ve Türkiye gibi ülkeler, savaşan devletler arasında taraf seçmeden, savaşa doğrudan katılmadan ve askeri güçlerini savaşan taraflara yardım etmeden tarafsız kalmaya çalıştılar. Bu ülkeler, savaşın dışında kalmak için bazı tedbirler almakta, örneğin askeri yükümlülüklerini arttırdılar, topraklarında askeri üsler kurmaya izin vermediler ve savaş malzemeleri satmaktan kaçınmaktalar. Tarafsızlık stratejisi, küçük devletlerin

¹⁴⁴ Sönmezoğlu, F. (2000). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul, Türkiye: Filiz Yayınevi, ss.56-70.

savaşın olumsuz etkilerinden kaçınarak barış içinde varlıklarını sürdürmelerine yardımcı olmuştur¹⁴⁵.

Sönmezoğlu'na göre devletlerin savaş dışında da tarafsızlık politikası izleyebileceklerini ve hatta bunu sürekli hale getirebileceklerini açıklamaktadır. Devletlerin daimi tarafsızlık politikası izlemesi, savaş zamanında da barış zamanında da tarafsızlıklarını korumalarını gerektirir. Tarafsızlık politikası, bir devletin askeri ittifaklara katılmama kararı almasıdır. Bu karar devletin kendi iradesiyle alınabileceği gibi, başka devletler tarafından dayatılabileceği de söz konusudur. Devletin savaş zamanında ve barış zamanında tarafsızlığını koruması ve askeri ittifaklara katılmama hakkından mahrum bırakılması daimi tarafsızlık statüsü olarak adlandırılır. Bu durumda, devletin dış güvenlik alanında bir dış koruma veya teminat elde etmiş olması mümkündür. Ancak, daimi tarafsızlık statüsü elde etmek, devletin dış politikadaki hareket özgürlüğünden feragat etmesi anlamına gelir.

Örnekler olarak, İsveç, İsviçre ve Avusturya daimi tarafsızlık statüsüne sahip ülkeler arasında yer alırlar. İsviçre, 19. yüzyılın başlarından beri tarafsız bir devlet olarak kabul edilir ve daimi tarafsızlık statüsüne sahiptir. İsveç, II. Dünya Savaşı'nda tarafsız bir devlet olarak kalmayı başardı ve bugüne kadar daimi tarafsızlık statüsünü korumaktadır. Avusturya da Soğuk Savaş döneminde daimi tarafsızlık statüsüne geçti. Diğer bir örnek olarak, İrlanda Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmış ve bu politikasını savaş sonrasında da sürdürmüştür. Ancak, İrlanda'nın tarafsızlık politikası, Avrupa Birliği'ne katılımı nedeniyle giderek gevşemiştir¹⁴⁶.

Daimi tarafsızlık stratejisini benimseyen devletler, dış politikada belirli kısıtlamalara tabi olurlar ve savaş durumunda da tarafsızlık yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar. Bu yükümlülükler, askeri ittifaklara katılmama, savaşan taraflara topraklarını kullanmama, silah yardımı yapmama gibi önemli fedakarlıklar gerektirebilir. Ancak, daimi tarafsızlık statüsü elde etmek, devletin dış politikadaki hareket özgürlüğünden bir miktar feragat etmesini de gerektirir. Bu nedenle, devletlerin daimi tarafsızlık statüsüne karar vermeden önce, bu fedakarlıkların sonuçlarına ve uzun vadeli etkilerine dikkatlice göz atmaları gerekir. Tarafsız devletlerin savaşan devletlere silah ve

¹⁴⁵ Fox, A.B. (1959). *The Power of Small States Diplomacy in World War II*. Chicago: The University of Chicago Press, p.180.

¹⁴⁶ Sönmezoğlu, F. (2000). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul, Türkiye: Filiz Yayınevi, 2000, ss.56-60.

malzeme satamayacakları, savaşı devletlerle ticari ilişkilerini sürdürebilecekleri fakat savaşı katılmayacakları belirtilmektedir. Türkmenistan örneği, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra daimi tarafsızlık politikasına geçen ve 1995 yılında BM tarafından tanınan bir daimi tarafsızlık statüsüne sahip olan bir ülkedir. Türkmenistan, daimi tarafsızlık statüsüne sahip olmakla birlikte, uluslararası toplumla ticari ve ekonomik ilişkiler sürdürmektedir. Ancak, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık politikası konusunda belirli eleştiriler de bulunmaktadır.¹⁴⁷ Türkmenistan, 1995'te BM Genel Kurulu tarafından daimi tarafsızlık statüsüne kabul edilmiştir. Bu kanun, Türkmenistan'ın uluslararası ilişkilerinde uymayı kabul ettiği ve iç hukuka aktardığı taahhütleri belirlemektedir. Bu taahhütler arasında diğer ülkelerin iç işlerine karışmama, kuvvet kullanmama ve askeri ittifaklara katılmama, yabancı üslerin kurulmasına izin vermemesi, barışçıl dış politika izleme gibi konular yer almaktadır. Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık yükümlülükleri klasik tarafsızlık yükümlülüklerinden daha geniş kapsamlıdır. Bu yükümlülükler, Türkmenistan'ın barış zamanında da dış politikada belirli fedakarlıklarda bulunması gerektiği anlamına gelmektedir. Türkmenistan, bu yükümlülükleri yerine getirerek, dış güvenliğinin sağlanması için dış teminat elde etmiş olur. Dolayısıyla, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık statüsü, ülkenin dış politikada belirli yükümlülükler altına girdiği ve bunları yerine getirerek, dış güvenliğinin sağlanması için dış teminat elde ettiği anlamına gelmektedir.

Tarafsızlık stratejisi izleyen küçük devletlerden İsviçre, Avusturya, Moldova ve Türkmenistan örnekleri verilmiştir. İsviçre'nin tarafsızlık politikası tarihi oldukça eski olup, diğer ülkeler gibi dış politikada tarafsızlık stratejisi izlemiştir. Avusturya ise Sovyetler Birliği ile yapılan anlaşma ile tarafsızlık statüsünü kazanmıştır. Moldova ve Türkmenistan ise bağımsızlıklarını kazandıktan sonra tek taraflı olarak tarafsızlık politikası benimsemişlerdir. Küçük devletlerin gücü zayıf olduğu için dış güvenliklerini sağlamakta tarafsızlık politikasını benimsemişlerdir. Ancak, Moldova'nın tarafsızlık politikası uluslararası alanda tanınmazken, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlığı 1995'te BM tarafından onaylanmıştır.

Tarafsızlık, uluslararası ilişkilerde bir devletin, savaş ya da çatışma durumlarında herhangi bir tarafı desteklemek yerine, tarafsız kalarak bağımsızlığını ve egemenliğini

¹⁴⁷ Terzioğlu, S.S., Uluslararası Hukuk Açısından Türkmenistan'ın Daimi Tarafsızlık Statüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14(2), 2012, ss.84-87.

korumayı amaçlayan bir dış politika ve güvenlik stratejisidir. Bu politika, savaş ve çatışma durumlarında dış müdahaleleri en aza indirmeyi, barışçıl çözümler bulmayı ve uluslararası hukuka saygı göstermeyi de içerir. Hem geçici hem de daimi tarafsızlık, hukuki yükümlülükler yanı sıra devletlerin ulusal çıkarlarına göre belirlenen bir stratejidir. Laurent Goetschel'e¹⁴⁸ göre tarafsızlık politikasının hukuksal yönü ile birlikte, bir dış politika ve güvenlik stratejisi olarak da ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Tarafsızlığın sadece hukuki yükümlülüklerin ötesinde siyasi amaçlar içerdiği belirtilmektedir ve devlet egemenliği kavramının tarafsızlığın kökeninde olduğu ifade edilir. Tarafsızlık, devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda savaştan kaçınma hakkını ifade eder ve özellikle askeri olarak zayıf olan devletlerin egemenliklerini korumak için kullanılan bir araçtır. Tarafsızlık aynı zamanda gücün meşru bir şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir kurum olarak kabul edilir ve ülkelerin bağımsızlığına katkıda bulunur. Bu nedenle, tarafsızlık politikası benimseyen devletler, savaş ve çatışmalardan kaçınarak barışçıl bir dış politika izlerler ve böylece kendi topraklarını ve halklarını koruma altına alırlar. Bir diğer araştırmada tarafsızlığın siyasi boyutu ve etkili tarafsızlık politikasının unsurları ele alınmaktadır. Tarafsızlık, negatif bir koşul olmaktan ziyade, etkili bir politika olarak görülmekte ve uluslararası sorunların çözümünde aktif bir rol oynamayı içermektedir.

James Sheen'e göre, tarafsızlığın başarısı üç faktöre bağlıdır. İlk faktör, coğrafi konumdur. Tarafsız bir devlet için en iyi konum, büyük güçlerden uzak olmak iken, en kötü konum ise iki rekabetçi büyük güç arasında olmaktır. Bu nedenle, tarafsızlığını korumak için coğrafi açıdan avantajlı bir konuma sahip ülkelerin tarafsızlık politikaları daha başarılı olabilir. İkinci faktör, tarafsızlık politikasının dış destek veya tolerans gerektirmesidir. Küçük devletlerin tarafsızlık politikalarını sürdürebilmek için dış desteğe ihtiyaçları vardır. Bu nedenle, diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmek ve stratejik ortaklıklar kurmak gibi politikaları benimsemeleri gereklidir. Örneğin, İrlanda gibi küçük bir ülke, tarafsızlık politikasını sürdürmek için Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerle işbirliği yapmaktadır. Üçüncü faktör, etkili bir tarafsızlığın iç desteğe dayanmasıdır. İç politikada etkili bir tarafsızlık politikası için uzlaşının bulunması gereklidir. Bu nedenle, birçok küçük devlet, tarafsızlık politikalarını halkın

¹⁴⁸ Goetschel, L., *Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998, pp.117-121.

desteği ile birlikte yürütmektedir. Örneğin, İsveç gibi tarafsızlığını uzun süredir sürdüren ülkelerde, tarafsızlık politikasına toplumun geniş kesimleri tarafından destek verilmektedir. Tarafsızlık politikası hukuki yükümlülükler içeren bir politikadan daha fazlasını ifade eder. Etkili tarafsızlık politikası, coğrafi konum, dış destek veya tolerans ve iç desteğe dayanarak başarılı bir şekilde uygulanabilir¹⁴⁹.

Tayyar Arı, uluslararası ilişkiler teorisinde tarafsızlık kavramını ele alırken, tarafsızlığın bir dış politika aracı olarak kullanımını ve uluslararası ilişkilerdeki yeri ve önemini inceler. Arı'ya göre tarafsızlık, devletlerin güvenliklerini sağlamak için benimsedikleri bir politikadır ve savaşın kaçınılmaz olduğu durumlarda dahi devletleri savaşa sürükleyen ittifaklara katılmaktan kaçınmak için kullanılan bir araçtır.

Arı, tarafsızlığın uluslararası ilişkilerdeki yeri ve önemini de tartışır. Ona göre tarafsızlık, uluslararası sistemdeki güç dengelerini ve çatışmaları etkiler. Tarafsızlık politikası benimseyen devletler, çatışmaların tarafları arasında kalmasalar da, bu çatışmaların sonucundan etkilenebilirler. Tarafsız devletlerin çatışmalar sırasında sınırlarının güvenliği ve egemenliklerinin korunması gibi çıkarları vardır. Ancak tarafsızlık politikası uygulamak için gereken maliyetler ve kaynaklar, küçük devletler için büyük olabilir. Arı ayrıca tarafsızlık politikasının uluslararası ilişkilerde barışı koruyucu bir etkisi olduğunu savunur. Tarafsız devletler, çatışmaların tarafları arasında yer almadıkları için barış sürecine katkıda bulunabilirler. Bu nedenle tarafsızlık politikası, uluslararası ilişkilerde barışın sağlanması için bir araç olarak kullanılabilir. Sonuç olarak, Tayyar Arı'ya göre tarafsızlık, devletlerin güvenliklerini sağlamak için benimsedikleri bir politikadır ve uluslararası ilişkilerdeki yeri ve önemi büyüktür. Tarafsızlık politikası uygulamak, devletlerin güvenliklerini sağlamak için bir araç olmasının yanı sıra, uluslararası barışın korunması için de bir araç olabilir.¹⁵⁰

1.8. Uluslararası Sistem Yapısı ve Küçük Devlet

Uluslararası sistem, devletler arasındaki ilişkilerin yapılandığı bir yapıdır ve bu yapıda güç dengesi ve siyasi ilişkiler önemlidir. Uluslararası sistem genellikle, güçlü devletlerin daha fazla söz sahibi olduğu bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, küçük devletler, uluslararası sistem içinde daha zayıf bir konumda bulunurlar ve daha az etkili olabilirler.

¹⁴⁹ Sönmezoğlu, a.g.e., ss. 273-288.

¹⁵⁰ Arı, T. (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Tarafsızlık: Türkiye Örneği*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss. 309-310.

Küçük devletler, güçlü devletlerin etkisi altında kalmadan varlıklarını sürdürebilmek için farklı stratejiler izleyebilirler. Küçük devletler, genellikle dış politikalarında tarafsızlık, ittifaklar veya bölgesel işbirlikleri gibi farklı stratejiler kullanırlar. Tarafsızlık, küçük devletlerin uluslararası arenada daha aktif rol almalarına imkan verirken, güçlü devletlerin korumasından yoksun kalınması riskini de beraberinde getirir. İttifaklar, küçük devletlerin güçlü devletlerle bir araya gelerek etkilerini artırabilecekleri bir stratejidir. Ancak, bu durumda küçük devletler, güçlü devletlerin çıkarlarına uymak zorunda kalabilirler. Bölgesel işbirlikleri ise, küçük devletlerin bir araya gelerek güçlerini birleştirmesi ve bölgesel sorunlara karşı birlikte hareket etmelerini sağlamaktadır.

Küçük devletlerin konumları, uluslararası sistemin yapısına ve güç dengelerine bağlıdır. Bazı teoriler, küçük devletlerin bu sisteme uyum sağlamaları gerektiğini savunurken, diğer teoriler küçük devletlerin daha etkili olabileceklerini iddia etmekte.. Küçük devletler, dış politikalarını belirlerken hem uluslararası sistemi hem de kendi iç dinamiklerini göz önünde bulundurmak zorundadırlar. Bazı görüşlere göre, uluslararası sistem ve güç dengeleri devletlerin davranışlarını belirler. Bu yaklaşım, devlet davranışlarının uluslararası sistemin yapısı ve güç dengesine göre şekillendiği fikrine dayanmaktadır. Neorealist yazarlar, bu ilişkiyi anlamak için temel soruları sorgulamaktadır. Kenneth Waltz, uluslararası sistemi anarşik olarak tanımlar. Anarşik yapı, hiyerarşik bir otoritenin olmadığı ve devletlerin kendi hayatta kalmasını sağlamak için çaba harcadığı bir yapıdır. Bu güvencesiz yapı, devletleri kendi varlıklarını korumak zorunda bırakır. Bu nedenle, anarşik yapı devletlere hayatta kalma güdüsü vermektedir. Dolayısıyla, devletlerin davranışlarının temelinde, hayatta kalmak ve güçlerini korumak amacı yatmaktadır¹⁵¹.

Brian Rathbun'un görüşüne göre, uluslararası sistemin anarşik yapısı devletlerin güvenliklerini korumak için kendilerine güç biriktirme gerekliliği yaratan bir ortam sunar. Bu süreçte, devletler amaçlarını gerçekleştirmek için birinci güdü olarak kendilerine yardım etmeleri gerektiğini kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre, uluslararası sistem devletlerin davranışlarına sınırlar veya fırsatlar sunar ve neorealist yazarlar bu ilişkiyi anlamak için temel sorular sorarlar. Bu sistem, iç politikanın dış politikayı etkilemesine izin vermez ve devletleri bir "siyah kutu" veya "bیلardo topu" gibi benzerlik yoluyla işlev

¹⁵¹ Waltz, K.N. (2015). *Uluslararası politika teorisi*, çev. O. S. Binatlı, (Original work published 1979), Ankara: İmaj Yayınevi, ss.150-165.

gösteren bir yapıda tutar. Ayrıca, devletler mümkün olduğunca objektif olmalı ve çevrelerini doğru bir şekilde değerlendirmelidirler. Yanlış anlamalar ciddi sonuçlara yol açabilir ve sistem rasyonel olması için bu güdüyü sağlamaktadır¹⁵².

Bu paragrafta, uluslararası ilişkiler teorisyeni Kenneth Waltz'un görüşleri ele alınmaktadır. Waltz'a göre, devletler hayatta kalma güdüsüyle hareket ederler ve dış dengesizlikleri gidermek için iki araca başvururlar. Bunlardan ilki, iç çabalar ve devletler ekonomik ve askeri güçlerini artırmak için çalışırlar. Bir devletin artan gücü diğer devletler için bir tehdit olabilir ve bu nedenle diğer devletler bu artan gücü dengelemek için farklı araçlar kullanabilirler. İlk olarak, diğer devletler de güçlerini artırarak ve güç dengesini koruyarak karşılık verebilirler. Ancak daha zayıf olan devletler bu seçeneği genellikle kullanamazlar. Bu nedenle, daha zayıf taraflarla ittifak kurmak daha küçük devletler için bir araç olabilir. Bu ittifaklar, güçlü devletin artan gücüne karşı daha fazla direnç göstermelerine yardımcı olabilir. Daha zayıf taraflarla iş birliği yaparak, güçlü devletin artan gücü dengelenebilir ve bölgesel veya küresel güç dengesi korunabilmektedir.

Kenneth Waltz'a göre, uluslararası sistemde anarşik bir yapı mevcuttur ve bu yapı devletleri güçlerini artırmaya teşvik etmez, tam tersine güvenliklerini sağlamaya yönlendirir. Bu nedenle, devletler güç dengesini korumak için çaba sarf ederler. İkincil devletler, daha güçlü olan tarafın tehditlerinden kaçınmak için daha zayıf taraflarla iş birliği yapmayı tercih ederler. Bu durumda, devletler, daha zayıf taraftaki iş birliklerinin kendilerine hem saygın hem de güvende hissettirdiğini fark ederler. Böylece, devletler güç dengesi sağlamak için hem güçlü taraflarla hem de zayıf taraflarla iş birliği yapma stratejileri geliştirirler. Uluslararası sistemin anarşik yapısı, devletlerin herhangi bir üst otoriteye bağlı olmadan kendi başlarına hareket ettiği bir durumdur. Bu durum, devletlerin hayatta kalma güdüsüne dayalı olarak kendilerini korumak için iç çabalara ve zayıf taraflarla ittifak kurmaya zorlar. Kenneth Waltz, devletlerin anarşik bir yapı altında hareket ettiğini ve yükselen gücü dengeleme eğiliminde olduklarını ifade eder. Ancak, bu dengeleme eğilimi özellikle ikincil devletler için geçerlidir. Yani, daha zayıf devletler iç işlerine odaklanır ve daha güçlü devletlere karşı güç dengesini sağlamak için zayıf taraflarla ittifak kurma yoluna gitmektedir¹⁵³.

¹⁵² Rathbun, B. (2008). *Neoclassical realism as the logical and necessary extension of structural realism*, Security Studies, 17(2), pp.292-320. doi: 10.1080/09636410802089151

¹⁵³ Waltz, a.g.e., ss.153-154

Waltz, devletlerin uluslararası sistemin anarşik yapısı ve güç dengesi nedeniyle belirsizlikle karşı karşıya kaldıklarını düşünür. Bu belirsizliğin, devletlerin davranışlarını sınırlayan kısıtlar olduğunu ve bu kısıtlar nedeniyle devletlerin yükselen güçlere karşı dengeleme veya peşinden gitme stratejileri izlediklerini savunur. Dengeleme stratejisi, devletlerin yükselen güçleri dengelemek için iç çabalarını artırdıkları veya daha zayıf devletlerle ittifak kurdukları bir yaklaşımdır. Ancak, sistemin yapısı ve devletlerin güçlerinin artması veya azalması bu stratejinin uygulanmasını etkiler. Peşinden gitme stratejisi ise, diğer devletlerin peşinden gitmek suretiyle güçlerini artırmaya çalıştıkları bir yaklaşımdır. Bu paragrafta devletlerin güçlerinin azalması durumunda iki seçenekleri olduğu ifade ediliyor. İlk seçenek, iç çabalarını artırmak ve ekonomik veya askeri güçlerini artırmak için çalışmaktır. Bu sayede diğer devletlerle rekabet edebilecek ve güçlerini koruyabileceklerdir. İkinci seçenek ise, daha güçlü olan devletlerin peşinden gitmektir. Bu durumda devletler, daha güçlü olanların yanında yer alarak onların güçlerinden yararlanmaya çalışırlar. Ancak bu durumda, daha güçlü devletlerin etkisinde kalmaktan ve onların çıkarlarına göre hareket etmekten kaçınılamayabilir. Bu seçenek, daha zayıf devletlerin güvenliklerini garanti altına almalarına yardımcı olabilir, ancak bağımsızlıklarını da tehlikeye atabilir¹⁵⁴. Waltz'un uluslararası sistemdeki anarşik yapıya bağlı olarak devletlerin hareket alanlarına sınırlar getirdiğini ve bu sınırların özellikle küçük devletler için daha dar olduğunu söylediği ifade edilmektedir. Küçük devletlerin yetersiz kapasiteleri nedeniyle iç dengeleme yapamadıkları ve daha zayıf bir tarafa katılarak dış ittifak oluşturma imkanlarının da sınırlı olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle daha güçlü devletlerin taleplerini bekleyerek peşinden gitme stratejisi izlemek zorunda kalabilecekleri ifade etmektedir.

Stephan Walt, Kenneth Waltz tarafından belirtilen güç dengesi teorisini güncelleyerek, devletlerin tek güç dengesi olmadan, yine yanında toplam materyal güç, coğrafi yakınlık, saldırı kapasitesi ve algılanan niyetlere karşı oluşan tehditler gibi faktörlere tepki vererek ittifaklar kurduklarını savunmaktadır. Walt, devletlerin güç dengesindeki değişikliklere tepki vermek yerine tehdit dağılımına tepki verdiğini ve en büyük tehdit unsurlarına karşı dengeleme yaparak veya onların peşinden gittiğini belirtir. Bu nedenle, belirsizliklerin hüküm sürdüğü anarşik yapının doğası, devletleri dengeleme davranışına yöneltir. Dengelemeye gelince daha öngörülebilir ve ihtiyatlı bir strateji

¹⁵⁴ Waltz, a.g.e., ss.157-158.

olarak öne çıkar. Zira daha güçlü bir devlet her zaman saldırganlaşabilir ve zayıf taraflar daha büyük güçler tarafından tehdit edilebilir. Bu nedenle, zayıf taraflar daha büyük bir güce karşı ittifaklar kurarak dengeleme yaparlar. Bu strateji daha yaygın olarak kullanılan bir stratejidir¹⁵⁵. Walt'ın teorisi, devletlerin güç dengesi yerine tehdit dağılımına tepki verdiğini savunur. Bu nedenle, zayıf devletlerin peşinden gitme stratejisi izlemeleri daha olasıdır ancak bu stratejinin tehlikeli olabileceği vurgulanmaktadır. Daha güvenli bir seçenek olarak, devletlerin dengeleme stratejisini kullanması önermektedir. Bu strateji, zayıf devletlerin daha güçlü bir devletin artan gücüne karşı ittifaklar kurarak güç dengesini sağlamasını içermekte. Zayıf devletlerin savunma ittifaklarına daha az katkı yapabilecekleri ve yakın tehditlere karşı daha kırılgan oldukları vurgulanırken, büyük güçlerin daha fazla saldırgan kapasiteye sahip olduğunda küçük devletlerin peşinden gitme eğiliminde olabilecekleri belirtilmektedir. Son olarak, ittifaklara kolayca erişilemeyen durumlarda devletlerin peşinden gitmeye daha eğilimli oldukları ve bedavacılık stratejisi izleyebilecekleri ifade edilmektedir. Bu görüşler, Walt'ın teorik argümanlarına dayanmaktadır ve bu konuda tartışmalar ve farklı görüşler de ileriye sürülmektedir¹⁵⁶.

Randall Schweller, uluslararası sistemin anarşik yapısını kabul ederken, devletlerin dengeleme veya peşinden gitme stratejilerinin sadece güvenlik amaçlarına bağlı olmadığını savunur. Peşinden gitme stratejisi sadece genişleme ve kazanç fırsatlarına odaklanmazken, dengeleme stratejisi genellikle varlığı ve sahip olunan değerleri korumak için yapılır. Dengelemenin aşırı maliyetli olduğunu düşünen Schweller, çoğu devletin dengelemeden kaçınacağını ancak bazen hayatta kalmak ve değerlerini korumak için dengeleme yapmanın gerekebileceğini belirtir. Peşinden gitmenin yaygın olmasının nedeni ise genellikle maliyet içermemesi ve kazanç beklentisiyle yapılmasıdır¹⁵⁷.

Randall Schweller, devletlerin dengeleme veya peşinden gitme davranışlarının sistematik olarak belirlendiğini savunur. Schweller'a göre, devletlerin sahip oldukları çıkarlar, göreceli güçleri tarafından belirlenir. Revizyonist devletler, sahip oldukları değerleri büyütme veya mevcut değerleri korumak için daha riskli ve saldırgan

¹⁵⁵ Walt, S. (1988). *Testing Theories of Alliance Formation, The Case of Southwest Asia*, International Organization 42, 2, pp.279-281.

¹⁵⁶ Walt, S. (2009). *Alliances in a Unipolar World*, pp.86-120.

¹⁵⁷ Randall, L.S. (2004). *Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing*, International Security, C.29.2, p.74.

davranışlar sergileyebilirler. Bu nedenle, güçlerini artırmak için sınırları zorlamaya daha meyilli olabilirler. Diğer yandan, statükocu devletler, sahip oldukları değerleri korumaya çalışır ve daha çok dengeleme veya sorumluluğu başkasına yükleme politikası izlerler. Bu tür devletler, güç dengesini koruyarak güvenliklerini sürdürmeye çalışırlar ve sınırları zorlamaktan kaçınırlar. Schweller, devletlerin bu davranışlarının sistemik olarak belirlendiğini ve güçlerinin ölçüsüne göre farklı stratejiler izlediklerini savunmaktadır.

Randall Schweller, devletlerin davranışlarını, sahip oldukları değerleri büyütmek yerine mevcut değerleri korumak isteyen "aslanlar" ve daha çok yatıştırma, peşinden gitme, uzaklaşma gibi davranışlar sergileyen "kuzular" olarak sınıflandırır. Aslanlar, değerlerini koruma amacındadır ve daha çok dengeleme veya sorumluluğu başkasına yükleme politikası izlerler. Kuzular ise fedakardır ve kendilerini tehdit eden devletlerden uzak durmayı tercih ederler. Schweller, devletlerin dengeleme veya peşinden gitme politikası izleme nedenlerine dair ayrıntılı bir açıklama yapar. Dengeleme politikası, genellikle varlıklarını ve sahip oldukları değerleri korumak için yapılırken, peşinden gitme davranışının amacı daha çok genişleme ve kazanç fırsatlarıdır. Schweller'a göre, çoğu devlet dengelemeden kaçınır çünkü dengeleme aşırı maliyetli bir eylemdir. Ancak bazen hayatta kalmak ve değerlerini korumak için dengeleme yapmak gerekebilir. Peşinden gitme ise genellikle maliyet içermez ve kazanç beklentisiyle yapılır. Bu nedenle peşinden gitmenin niçin yaygın olduğunu açıklamaktadır¹⁵⁸.

Eric J. Labs, zayıf devletlerin dış politikalarını uluslararası sistem düzeyine bağlayarak analiz eder. Büyük güçler arasındaki çekişmelerin ortasında kalan zayıf devletler, farklı dış politika tercihleri yapabilirler. Labs, Walt'un tehdit dengesi teorisini kullanarak bu tercihlerin sıralamasını yapar. Zayıf devletler, öncelikle bağımsızlık veya tarafsızlık politikasını seçebilirler. Bu politika, büyük güçlerden uzaklaşmayı ve yabancılaşma riskini göze alır, ancak zayıf devletlerin küçük askeri kapasiteleri nedeniyle büyük güç ittifaklarına katkıları sınırlı olabilir. Bu nedenle, bağımsızlık veya tarafsızlık daha güvenli olabilmektedir¹⁵⁹.

Zayıf devletler, saldırgan bir hegemonya karşısında dengeleme yaparak, diğer büyük devletlerle bir araya gelebilirler. Bu, hegemonya karşısında koalisyona katılmak anlamına gelir. Zayıf devletler, kendi aralarında bir savunma ittifakı oluşturarak da

¹⁵⁸ a.g.e., ss.102-103.

¹⁵⁹ Labs, E.J. (1992). *Do Weak States Bandwagon*, Security Studies, 1(3), pp.384-391.

dengeleme yapabilirler. Eğer hiçbir büyük güç hegemonyaya karşı çıkmak istemiyorsa, zayıf devletler bir araya gelerek ortak bir savunma mekanizması oluşturabilirler. Zayıf devletler, bir saldırgan devletle savaşmak için farklı stratejiler izleyebilirler. Dengeleme stratejisi tercih eden zayıf devletler, başka devletlerle ittifak kurarak saldırgan devlete karşı bir koalisyon oluşturabilirler. Bu sayede saldırgan devletin güçlerine karşı daha güçlü bir direnç gösterebilirler. Ancak zayıf devletlerin bu ittifakları sık sık güvensizlik, anlaşmazlıklar ve ihanetlerle bölünebilir. Zayıf devletler, saldırgan bir devlete karşı savaşmak için yalnız başlarına da mücadele edebilirler. Eğer izole bir devletse veya diğer devletlerin yardımı gelmezse, egemenliğini korumak için tek başına savaşmayı tercih edebilirler. Ancak bu durumda, zayıf devletin zaferi daha az olasıdır ve kayıpları daha büyük olabilir. Bu stratejiler, zayıf devletlerin büyük güçler arasındaki çekişme ortamında nasıl davranacaklarına dair fikir vermektedir¹⁶⁰.

Eric J. Labs, zayıf devletlerin dış politikalarına ilişkin analizinde, bunları Walt'ın tehdit dengesi teorisini kullanarak uluslararası sistem düzeyine bağlar. Labs, zayıf devletlerin büyük güç rekabeti ortamında izleyebilecekleri farklı dış politika tercihlerini sıralıyor. Zayıf devletler, öncelikle bağımsız bir politika izleyebilirler. Bu seçenek, zayıf devletleri büyük güçlerden uzaklaştırma ve onlarla yabancılaşma riski taşır. Bunun nedeni, zayıf devletlerin askeri kapasitelerinin sınırlı olması ve büyük güç ittifakına yeterli katkıyı sağlayamamasıdır. Ayrıca, zayıf devletlerin çıkarları büyük güçler tarafından ihlal edilebilir ve güçsüz bırakılabilirler. İkinci olarak, zayıf devletler bir takipçi politikası benimseyebilirler. Bu politikayla, zayıf devletler saldırgan bir hegemonya tarafından yönetilen uluslararası düzeni takip edebilirler. Üçüncüsü, zayıf devletler savaşın kaçınılmaz olduğu durumlarda dengeleme stratejisi benimseyebilirler. Bu politika, zayıf devletlerin hegemonyaya karşı oluşturulan koalisyonu katılmalarını ve kendi aralarında savunma ittifakı kurmalarını içerir. Dördüncüsü, zayıf devletler saldırgan bir devletle savaşmak için koalisyon oluşturma stratejisini benimseyebilirler. Son olarak, zayıf devletler tek başlarına saldırgan bir devlete karşı savaşmayı seçebilirler. Ancak, bu seçenek zayıf devletin izole bir devlet olması veya diğer devletlerin yardımına gelmemesi durumunda geçerlidir.

Labs'a göre, zayıf devletlerin büyük güçlerin tehdidi altında kendi çıkarları doğrultusunda hareket etme eğilimleri literatürde sıklıkla tartışılırken, gerçekte bu tür

¹⁶⁰ Labs, E.J. (1992). *Do Weak States Bandwagon*, Security Studies, 1(3), pp.384-391.

davranışları nadiren sergiliyorlar. Bunun yerine, zayıf devletler genellikle güçlü bir saldırgana karşı dengeleyici bir strateji izlemeyi tercih ederler. Büyük güç ittifakına varabilen zayıf devletler, dengeleyici davranışlarını daha da güçlendirebilir. Labs'a göre zayıf devletler, hayatta kalmak için en uygun seçenek olarak büyük güç çatışmalarından kaçınmayı tercih ediyor. E.J. Labs, uluslararası sistemdeki zayıf devletlerin politika tercihlerini sıralıyor. Bu sıralama şu şekildedir: ilk olarak, zayıf devletler bağımsız bir politika tercih edebilirler ve kendilerini büyük güçlerden uzaklaştırabilirler. İkinci olarak, zayıf devletler tehdit eden bir devleti takip edebilirler ve savaşın sonucu hayatta kalma olasılığından daha az önemli olabilir. Üçüncüsü, zayıf devletler bir koruyucu büyük güçle dengede olabilirler ve dördüncüsü, zayıf devletler koruyucu bir büyük güçle dengelenerek savunma ittifakları kurabilirler. Beşinci olarak, zayıf devletler zayıf devletlerle ittifak yoluyla savaşabilirler. Altıncı olarak, zayıf devletler tek başlarına savaşabilirler. Son olarak, zayıf devletler tehdit eden bir devleti takip edebilirler. Zayıf devletlerin politika tercihleri, uluslararası sistemdeki güç dağılımı ve büyük güçler arasındaki ilişkiler tarafından etkilenebilir ve sınırlarını belirleyebilmektedir¹⁶¹.

Küçük devletlerin büyük güçler arasındaki rekabet ortamında nasıl davranmaları gerektiği konusundaki araştırmaları ve gözlemleri hakkında bilgi vermektedir. Anetta Fox, tarafından yapılan araştırmalara göre, küçük devletlerin savaşa girip girmeme veya tarafsız olup olmama kararlarının belirlenmesinde büyük güçler arasındaki gerginlik ve ilişkiler önemli bir rol oynamaktadır. Fox'a göre, küçük devletler, hayatta kalmak için büyük güçler arasındaki rekabeti kullanmaya çalışırlar. Küçük devletlerin tarafsızlık politikası, büyük güçlerin politikalarına bağlıdır ve bu politika sayesinde küçük devletler büyük güç rekabetinden faydalanmaya çalışırlar ve saldırıya uğramayacaklarına ve güçlerini heba etmeyeceklerine inanırlar. Fox, Türkiye, Finlandiya, Norveç, İsveç ve İspanya'nın İkinci Dünya Savaşı ve sonrası dönemde savaşa girmediğini ve tarafsız kalarak büyük güçlerin taleplerine karşı direnmeye çalıştıklarını gözlemlemiştir. Küçük devletlerin başarılı bir şekilde büyük güç baskısına direnebilmeleri için belirli koşulların varlığı gerekmektedir. Bunlar arasında çok sayıda büyük gücün varlığı, rekabetçi büyük güçler arasında daha eşit askeri güç dengesi, daha geniş çıkar alanlarına sahip rekabetçi büyük güçler, savaş hattından uzaklık, kıt mal ve hizmetlerin üretilbileceği ekonomik imkanlar, daha çok kendine yeten ekonomiye sahip olma ve gevşek koalisyon yapısına

¹⁶¹ Labs, a.g.e., ss.383-384.

sahip olan talep eden taraf sayılabilir. Büyük güçler arasındaki rekabet, küçük devletlerin güçlerini heba etmeden hayatta kalacaklarını düşünmelerine neden olur. Ayrıca, büyük güç çıkarlarının geniş kapsamı, küçük devletlere fırsatlar sunar¹⁶². Handel'in "Küçük Devletlerin Dış Politikası" adlı kitabında ortaya koyduğu bir tezdur. Handel'e göre, küçük veya zayıf devletlerin dış politikaları genellikle büyük güçler tarafından belirlenir ve uluslararası sistemdeki güç dengesi bu sürece etki eder. Küçük devletlerin otonomisi sınırlıdır çünkü büyük güçler arasındaki çekışmeler, uluslararası sistemi istikrarsızlaştırabilir ve küçük devletleri etkileyebilir. Bu nedenle, zayıf devletler dış kaynaklara dayanarak güçlerini artırmaya çalışabilirler. Ancak, bu durumda, pazarlık pozisyonları azalabilir ve istikrarsızlaştırıcı bir etki yaratabilirler. Büyük güçler arasındaki anlaşmazlıklar, statükoyu koruma eğilimi veya güçlerin anlaşmazlık içinde olması gibi faktörler, küçük devletlerin pazarlık pozisyonunu etkileyebilir. Bazen, zayıf devletler bir tarafı seçmek isteyebilirler ve bu da dengeyi bozabilir ve pazarlık imkanlarını azaltabilir. Handel, küçük devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde güç dengesi faktörünün önemli olduğunu savunur ve zayıf devletlerin hayatta kalma endişelerinin büyük güçlerin etkisinden kaynaklandığını belirtmektedir¹⁶³.

Handel'in iki kutuplu sistemlerin farklı şekillerde ortaya çıkabileceğini belirttiği ve bu sistemlerin zayıf devletler üzerindeki etkilerini ele aldığı anlatılmaktadır. Bir iki kutuplu sistemin içinde bulunan büyük güçler arasındaki sıkı rekabet ve savaş tehdidi, küçük devletlerin pozisyonlarını belirleyebilir. Büyük güçler, ittifaklar kurarak ittifak içindeki ülkelerin hareket alanını sınırlayabilirler ve zayıf devletlerin konumları da büyük güçlerin rekabeti tarafından etkilenebilir. Sovyetler Birliği örneğinde olduğu gibi, iki kutuplu sistemlerde bir devlet kontrolünü ele geçirerek, bağımlı bir ülke haline getirebilir. Ancak, büyük güçler, blok dışı ülkeleri kendi yanlarına çekmek için bir bedel ödemeye hazır olabilirler. Rekabetin azalmasıyla birlikte, daha gevşek bir iki kutuplu sistem ortaya çıkabilir. Bu durumda, blok içindeki zayıf devletlerin pozisyonu iyileşebilirken, blok dışındaki zayıf devletlerin pozisyonu zayıflayabilir.

Michael Handel'in zayıf devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen faktörler üzerine yaptığı analizlerinde, nükleer silahların varlığına da değinildiği belirtiliyor. Handel'e göre, nükleer silahlara sahip büyük güçler, zayıf devletlerin üzerinde bir

¹⁶² Fox, a.g.e., ss.1-14.

¹⁶³ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., ss.3-4.

bağımlılık yaratır ve zayıf devletlerin kendilerini nükleer silahlara karşı savunmaları mümkün değildir. Ancak, nükleer silahların benzersiz imha edici gücü ahlaki sınırlar getirerek kullanımını kısıtlar ve bu nedenle büyük güçlerin zayıf devletlere müdahale etme arzularını azaltabilir. Bu durumda, iki kutuplu sistem blok dışı zayıf devletlere daha fazla hareket serbestisi sağlayabilmektedir.

Handel'in analizleri sadece nükleer silahlara odaklanmıyor, zayıf devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen diğer faktörleri de ele alıyor. Örneğin, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti, Belçika, Macaristan, İsrail gibi küçük devletler, hayatta kalma problemiyle daha çok karşılaşırken, Portekiz, Yeni Zelanda, Şili, İsviçre gibi küçük devletler göreceli olarak daha güvende olabilirler. Handel, zayıf devletlerin davranışlarını etkileyen diğer faktörler arasında, farklı coğrafi konumlarda bulunmaları ve farklı komşulara sahip olmalarını da belirtmektedir. Bu faktörler, zayıf devletlerin dış politika stratejilerini şekillendirmelerine yardımcı olabilir. Michael Handel, uluslararası sistemdeki yapısal faktörlerin zayıf devletlerin dış politika davranışlarını sınırladığını, ancak bu faktörlerin onların davranışlarını belirlemediği sonucuna varmıştır. Bu bağlamda, Handel zayıf devletlerin manevra kabiliyetlerinin sınırlı olduğunu ve güçlü devletlerle karşı karşıya geldiklerinde baskılara karşı direnmelerinin zor olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşılık, zayıf devletlerin dış kaynaklara yönelmeleri gerektiğini ifade eder. Handel'e göre, zayıf devletlerin dış politikaları, onların iç ve dış koşullarının bir kombinasyonuna dayanır ve bu koşullar, güç dengesi, coğrafi konum ve çevresel faktörler gibi yapısal faktörlerin yanı sıra, zayıf devletlerin kendi karar alma süreçleri, liderlerinin tutumları ve yönetimleri gibi içsel faktörlerden de etkilenir. Bu nedenle, zayıf devletlerin dış politikalarının belirlenmesi için tek bir yaklaşımın yeterli olmadığı ve farklı koşullara uygun çözümlerin geliştirilmesi gerektiği sonucuna varabiliriz.

Zayıf devletlerin dış kaynaklara yönelmesinin, genellikle ittifaklara erişebilme yoluyla sağlanabileceğini söyler. Bu ittifaklar, zayıf devletlerin güçlü devletlerle mücadele etmelerine yardımcı olabilir. Bununla birlikte, Handel, zayıf devletlerin dış kaynaklara bel bağlamalarının da risklerini vurgulamaktadır. Örneğin, zayıf devletlerin ittifaklara katılmaları, onların bağımsızlıklarını kaybetmelerine veya kendi hedeflerine ulaşmak için ittifak üyelerinin hedeflerine uyum sağlamalarını gerektirebilir¹⁶⁴.

¹⁶⁴ Handel, a.g.e. ss.2-5.

Handel, genel olarak zayıf devletlerin dış politikada pasif ve tepkisel davrandıkları şeklindeki görüşe katılmamaktadır. Zayıf devletlerin davranışlarının belirlenmesinde devletin büyüklüğü veya gelişmişliğinin bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Bunun yerine, liderlerin hırsı ve devletin ulusal karakterinin belirleyici olduğunu savunmaktadır. Örneğin, Danimarka'nın dış politikadaki pasifliğinin sebebi boyutundan ziyade, ulusal karakteri ile ilgilidir. Handel, Küba'nın küçük ve zayıf bir devlet olmasına rağmen aktif ve sık sık saldırgan bir dış politika izlemesinin nedeninin liderinin karakteri, devrimci ideolojisi veya Rusya'nın baskısı olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu örnek, bir devletin boyutunun veya gücünün, dış politikadaki aktifliği veya pasifliği belirlemediğini göstermektedir. Sonuç olarak, Handel'in görüşüne göre, bir devletin dış politikadaki aktif veya pasif tavrı, ulusal karakter, liderin hırsı, ideolojisi veya dış baskılar gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. Büyüklük veya güç bu konuda belirleyici değildir.

Stephen Walt da uluslararası ilişkiler alanında tek kutuplu sistemin zayıf devletlerin davranışlarına etkisini incelemiştir. Walt, tek kutuplu sistemin zayıf devletler üzerinde baskı yarattığını ve bu baskının zayıf devletlerin dış politikalarını sınırladığını öne sürer. Buna karşılık, zayıf devletlerin çoğu, güçlü devletlere karşı direnememekte ve onların çıkarlarına uygun hareket etmek zorunda kalmaktadır. Walt'a göre, tek kutuplu bir dünyada zayıf devletlerin en iyi seçeneği, güçlü devletlerle işbirliği yaparak onların güvenlik çıkarlarını korumak ve kendi varlıklarını sürdürmek olabilir¹⁶⁵. Walt, tek kutuplu sistemin zayıf devletlerin dış politika davranışlarına etkileri konusunda şu görüşleri savunmaktadır: Tek kutuplu sistemde zayıf devletlerin dış politika hareket alanları sınırlıdır çünkü süper güç onların davranışlarını etkileyebilir. Zayıf devletler, süper güçle çatışmaya girmemek için çeşitli tavizler vermeye daha meyilli olmaktadır.

Bununla birlikte, zayıf devletler aynı zamanda, tek kutuplu sistemde kendilerine ittifak arayışına girebilirler. Ayrıca, zayıf devletler uluslararası hukuku ve kurumları kullanarak süper güce karşı çıkabilirler. Bu, uluslararası toplumun desteğini alarak süper güce karşı konumlarını güçlendirebilir. Walt, tek kutuplu sistemin zayıf devletlerin dış politika davranışları üzerindeki etkilerini inceleyerek, zayıf devletlerin sınırlı manevra alanına sahip olduklarını ancak tamamen etkisiz olmadıklarını ortaya koymaktadır. Walt'a göre, tek kutuplu sistemlerde süper güçlerin materyal kapasitesinin diğer devletlerin dış politikalarını belirlemede etkili olduğu düşünülür. ABD'nin ekonomik ve

¹⁶⁵ Walt, S. (2009). *Alliances in a Unipolar World*, p.108.

askeri gücü, diğer devletlerin karar verme süreçlerine etki eder ve bu devletlerin hareket alanlarını şekillendirir. Bu nedenle, ABD'nin materyal gücü diğer devletlerin dış politika seçimlerini ve ittifak tercihlerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Stephen Walt'ın tek kutuplu bir dünyanın zayıf güçleri nasıl etkilediğine dair fikirleri özetlenmektedir. Tek kutuplu bir dünyada, tek bir süper güç diğer devletlerin dış politikalarını etkilemektedir. Bu durumda, zayıf devletlerin hareket alanları oldukça sınırlıdır ve materyal güç sahibi olan süper güç diğer devletlerin dış politikalarını ve ittifak seçimlerini etkileyebilmektedir. Zayıf devletlerin üç seçeneği vardır: birbirleriyle ittifak kurmak, tek kutbun gücünden faydalanmak için işbirliği aramak veya tarafsız kalmak. Ancak, genellikle ittifaklar, tek kutbun gücünden faydalanmak veya onu sınırlamak için kurulmaktadır. Bu durumda, zayıf devletlerin hareket alanları oldukça sınırlıdır ve güçlü devletlerin baskısı altında kalmaları kaçınılmazdır. Bundan dolayı tek kutuplu bir sistemde tek kutup daha az ittifak desteğine ihtiyaç duyabilir ve bu güvenilirlik sorunlarına neden olabilir. Küçük devletlerin iki kutuplu bir sistemde daha fazla pazarlık gücüne ve etki alanına sahip olduğu, ancak tek kutuplu bir sistemde alternatif dengeleyici güç partneri eksikliği nedeniyle daha az etkili olduğu ifade edilmekte¹⁶⁶.

Bu araştırmada uluslararası siyasetteki tek kutuplu sistemlerin etkileri üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Walt'a göre, zayıf devletler genellikle tek kutuplu sistemlerde daha güçlü devletlerin peşinden gitme eğiliminde olabilirler, ancak bu politika çok yaygın değildir. Bu yüzden, tek kutuplu bir dünyada dengeleme politikası benimseyen devletler genellikle büyük bir kırılganlığı kabul etmek zorunda kalırlar. Walt'a göre, tek kutuplu sistemde dengeleme yapmak zordur çünkü tek bir süper güç, müttefiklerini ödüllendirebilmekte veya muhalefet edenleri cezalandırabilmektedir.

Küçük devletlerin dış politikaları üzerine üç nedensel açıklama incelenmektedir. İlk açıklama, uluslararası sistemdeki anarşik yapı ile ilgilidir ve küçük devletlerin dış politika davranışları üzerindeki etkisine odaklanır. Bu teori, uluslararası sistemin yapısının, küçük devletlerin güvenlik kaygılarını arttırdığını ve onları güçlü devletlerin baskısı altında tuttuğunu öne sürmektedir. Anarşik yapıda, hiçbir devletin diğerlerinin davranışlarını kontrol edememesi ve her devletin kendi güvenliğini sağlamak için hareket etmesi gerektiği düşünülür. Bu nedenle, küçük devletlerin güvenlik kaygıları ve

¹⁶⁶ Walt, a.g.e., pp.108-110.

bağımsızlık arayışları, dış politika davranışlarına yansır ve bu durum, uluslararası sistemdeki büyük güçlerle olan ilişkilerinde önemli bir faktör haline gelir. Bu açıklama, küçük devletlerin yapısal sınırlamalar nedeniyle daha pasif davranacakları fikrini desteklemektedir. İkinci açıklama, küçük devletlerin dış politikasının devlet düzeyindeki değişkenler tarafından etkilendiğini vurgulamaktadır. Bazı yazarlar, devlet içindeki kurumsal yapının, tercihlerinin veya düzenlemelerinin dış politika davranışına etki ettiğini savunurken, diğerleri yapısal faktörlerin yanı sıra, devlet içindeki kurumsal değişimlerin de küçük devlet dış politikasını etkilediğini öne sürmektedir. Üçüncü açıklama, küçük devletlerin gerçek bir peşinden gitme stratejisi izlemelerinin zorluğunu vurgulamaktadır. Bu strateji, büyük bir güçle önemli bir çıkar çatışması içinde olan zayıf bir devletin işbirliği yapmasını gerektirir. Bu koşullar altında bile, genellikle takip etmekten kaçınılan bir strateji olarak görülmektedir. Küçük devletlerin dış politikalarını anlamak için hem yapısal faktörleri hem de devlet içindeki değişkenleri dikkate almak gerekmektedir. Bu metinde ele alınan üç nedensel açıklama, küçük devletlerin dış politikalarını etkileyen farklı faktörleri vurgulamaktadır.¹⁶⁷ Sonuç olarak, üçüncü nedensel açıklama küçük devletlerin dış politikalarının sistemik faktörler yanı sıra devlet içindeki kurumsal yapılar, tercihler ve düzenlemeler gibi faktörlere de bağlı olduğunu savunur. Bu açıklama, küçük devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde iç değişkenlerin de önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır¹⁶⁸.

Fredrik Doerer, küçük devletlerin dış politikalarına etki eden üçüncü nedensel açıklamayı iç siyasi faktörler üzerine odaklanarak açıklamaktadır. Doerer'in çalışması, küçük devletlerin dış politikalarının sadece sistemik faktörlere değil, aynı zamanda devlet içindeki kurumsal yapılar, tercihler ve düzenlemeler gibi faktörlere de bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle, demokratik yapının küçük devletlerin dış politikası üzerinde bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. Bu açıklama, küçük devletlerin dış politikasının sadece sistemik faktörlere değil, aynı zamanda iç siyasi faktörlere de bağlı olduğunu savunmaktadır. Ancak, bu faktörlerin etkisinin ne kadar olduğu, küçük devletlerin dış politikalarını belirleyen en önemli faktörlerden biri olan sistemik faktörlerle karşılaştırıldığında tartışmalıdır. Doerer, devlet içindeki kurumsal yapıların, tercihlerin ve düzenlemelerin küçük devlet dış politikası üzerindeki etkisini incelerken, bu

¹⁶⁷ Walt, a.g.e., s.110.

¹⁶⁸ Elman, M. F. (1995). *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, Cambridge University, pp.171-214.

faktörlerin tek başına dış politika oluşumunu açıklamakta yetersiz kaldığına işaret etmektedir. Danimarka örneği üzerinden yaptığı analizde Fredrik Doeser göre iç parti muhalefeti ve kamuoyu muhalefetinin değişime engel olabileceği veya değişimi kolaylaştırabileceği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, bu iç siyasi faktörlerin etkisinin daha fazla olduğu devletlerin, demokratik yapıya sahip küçük devletler olduğunu belirtmektedir¹⁶⁹.

Küçük devletlerin dış politikası üzerinde etkili olan faktörler hakkında farklı düşünceler vardır. Bazı yazarlar, ideolojik veya fikişsel farklılıkların küçük devletlerin dış politika tercihlerini belirlediğini düşünürken, diğer yazarlar devlet ve birim düzeyindeki değişkenlerin etkili olduğunu savunuyor. Örneğin, Yeni Zelanda'daki siyasi partilerin ideolojik farklılıkları ülkenin dış politikasını etkileyebilmektedir.

Küçük devletlerin dış politikasının belirleyicisi elit ideolojisi olduğundan, büyük ve tehdit edici bir güce karşı ihtiyatlı bir politika izlerler. Ancak liderler zaman zaman Batı'ya yakınlaşmaya çalışabilir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan küçük devletler arasında Kırgızistan gibi ülkeler, genellikle Rusya'nın tehdit edici duruşuna karşı takip etmek yerine, dengeleme stratejileri izlemeye çalışırlar. Ancak zaman zaman, Kırgızistan'da yaşanan renkli devrimler sonucu bazı liderler Batı'ya yaklaşmaya ve Rusya'dan giderek uzaklaşmaya çalışmıştır. Rusya, Sovyet sonrası dönemdeki bazı küçük devletlerin Batı'ya yakın bir politika benimsemesi karşısında tepki göstermiştir. Rusya, genellikle bu değişimin nedeni olarak iktidara gelen elitlerin Batı yanlısı fikirlerinden kaynaklandığını savunmuştur. Bu durum, Rusya'nın bu küçük devletleri tehdit edici bir şekilde eleştirmesine ve hatta bazı durumlarda ekonomik veya siyasi baskı uygulamasına neden olmuştur. Bu paragraf küçük devletlerin güvenlik politikaları ve dış politika seçenekleri üzerine bir tartışmayı ele alıyor. Bazı düşünürler, küçük devletlerin güvenlik politikalarının, güç boşluğunu telafi etmek veya minimize etmek olduğunu savunuyor. Bu politikalar genellikle savunmacı veya işbirlikçi stratejilere dayanıyor. Küçük devletlerin karşı karşıya kaldığı geleneksel güvenlik ikilemi, etkiyi maksimize etmek ve otonomiyi korumak arasındadır. Küçük devletlerin tercih ettikleri politika, stratejik kültürlerine ve içsel kabul edilebilirliklerine bağlıdır. Bazı yazarlar ise, küçük devletlerin dış politikalarının, gelişme düzeyleri, modernleşme,

¹⁶⁹ Doeser, F. (2011). *Domestic Politics and Foreign Policy Change in Small States: The Fall of the Danish Footnote Policy*. Cooperation and Conflict, pp.222-245.

devletlerin boyutu ve liderlerin içe veya dışa yönelimli olmaları gibi faktörler tarafından belirlendiğini savunuyorlar. Küçük devletlerin dış politikalarını belirleyen faktörler üzerine farklı teoriler ve görüşler sunulmuştur. Bu teorilerden biri, küçük devletlerin güvenlik politikalarının güç eksikliği nedeniyle sınırlı olduğunu ve güvenliklerini korumak için işbirliği stratejilerini benimsemeleri gerektiğini savunur. Bu teoriye göre, küçük devletler etkinliği artırmak için ittifaklara katılabilir veya caydırma veya koruma sağlamak için büyük güçlerle işbirliği yapabilirler. Örneğin, Avrupa'da, küçük devletlerin NATO'ya katılarak güvenliklerini artırmaya çalıştıkları görülmektedir. Benzer şekilde, Kuzey Kore, küçük bir ülke olarak, güvenliğini korumak için büyük güçlerle ilişkiler kurmaya çalışmış ve bu nedenle Çin ve Rusya ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Diğer bir teori ise, küçük devletlerin dış politikalarının gelişme düzeyi, modernleşme ve liderlerin içe veya dışa yönelimli olup olmaması gibi faktörlerden etkilendiğini savunur. Bu teoriye göre, modernleşmiş ve dışa yönelimli liderlere sahip küçük devletlerin daha uzlaşmacı ve uyumlu bir dış politika izlemeleri beklenirken, daha az modern ve içe yönelimli liderlere sahip küçük devletlerin ise daha çatışmacı bir dış politika izlemeleri beklenir.

Dış politikanın oluşumunda iç politik etkilerin önemine değinmektedir. Bu etkiler arasında liderlerin hayatta kalması, hükümet/rejim güvenliği ve iç istikrar gibi faktörler yer alır. Bu durum özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde daha belirgindir. Bu ülkelerde liderler ve rejimler, sık sık iç tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır ve hayatta kalma problemleriyle mücadele etmektedirler. Bu sebeple, bu ülkelerin işbirliği ve ittifak davranışları da iç tehditlerin ve hayatta kalma problemlerinin dikkate alınmasıyla açıklanabilir. Bu paragrafta özellikle Steven David'in görüşlerine yer verilmektedir ve Üçüncü Dünya ülkelerinde iç tehditlerin diğer devletlerden gelen tehditlerden daha fazla olduğuna dikkat çekilmektedir¹⁷⁰.

İç tehditler liderlerin hayatta kalma sorunlarına neden olabilir ve bu da dış politika davranışlarına yansiyabilir. Liderler, güçlerini korumak için daha az tehdit oluşturan devletlerle işbirliği yapabilirler, ancak aynı zamanda en yakın tehditlerle de mücadele etmek zorundadırlar. Bu nedenle, dış politika davranışları, iç politik etkilerin yanı sıra ülkedeki güç dengeleri ve tehdit seviyeleri gibi birçok faktöre bağlıdır. Örneğin, Birleşik Devletleri'n Ortadoğu politikası incelendiğinde, iç tehditlerin etkisi açık bir şekilde görülebilir. ABD'nin Ortadoğu politikasındaki en önemli hedeflerinden biri, bölgedeki

¹⁷⁰ David, S.R. (1991). *Explaining Third World Alignment*, World Politics. C.43, No 2, pp.235-239.

terörizmle mücadeledir. Ancak, terörizmin ABD'nin iç güvenliği ve liderlerinin hayatta kalması için ciddi bir tehdit oluşturduğu düşünüldüğünde, bu politikanın iç politik etkilerden etkilendiği açık olmaktadır. Bu nedenle, ABD liderleri, terörizme karşı mücadelede, diğer ülkelerle işbirliği yaparak, iç tehdidi dengelemeye çalışırlar. Öte yandan, ABD'nin İran politikasındaki sert tutumu da iç tehditlerden etkilenebilir. İran'ın nükleer programı ABD için ciddi bir tehdit oluşturduğu düşünülmektedir. Ancak, İran'a karşı sert bir politika izlemek, İran'ın ABD'nin Orta Doğu'daki askeri varlığına karşı saldırgan bir tutum sergilemesine neden olabilir. Bu da ABD liderlerinin iç tehditlerle başa çıkmak için farklı bir politika izlemelerini gerektirebilir. Bu örnekler, liderlerin iç tehditlerin dış politikaya doğrudan etkisini göstermektedir¹⁷¹.

Michael Barnett ve Jack Levy'nin ortaya koyduğu teze göre, Üçüncü Dünya ülkelerinin ittifak politikaları, ülkelerin iç istikrarlarını koruma çabalarıyla açıklanabilmekte. Bu çalışmada, bir ülkenin iç dengeleme ve dış ittifak oluşturma arasında bir seçim yapmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Hangi stratejinin seçileceği veya hangisinin daha önemli olduğu, ülkenin iç istikrar yapısı ile yakından ilişkilidir. Ancak, iç politik ve ekonomik kısıtlamalar, güvenlik sağlamak için gereken kaynakların toplumdan sağlanmasını zorlaştırabilir. Bu nedenle liderler, iç kaynaklarına yönelik tepki riskini en aza indirmek için dış ittifaklara yönelme eğilimindedirler. Bu durum, liderlerin, ulusal çıkarları korumak için hem iç hem de dış politika arasında denge kurmaları gerektiği gerçeğini yansıtmaktadır. Dış tehditlerle karşılaştıklarında, liderler iç istikrarı korumak için dış ittifakları bir dengeleme stratejisi olarak benimserler. Küçük ve zayıf devletler, kendi başlarına tehditleri önlemek için gereken kaynaklardan yoksun kalabilirler. Bu nedenle, dış ittifaklar aracılığıyla dış kaynaklardan faydalanmaları gerekebilir. Bu ittifaklar, küçük devletlerin güvenlik açığını kapatmalarına ve daha fazla kaynak elde etmelerine yardımcı olabilir. Böylece, küçük devletler, kaynaklarını iç tehditlere yönlendirmeden, dış tehditlere karşı kendilerini koruyabilirler. Özetle, bu tez, bir ülkenin güvenliğini sağlamak için iç ve dış stratejiler arasında bir değiş-tokuş yapılabileceğini ve liderlerin iç politik ve ekonomik kısıtlamalar nedeniyle dış ittifaklara yönelebileceğini savunmaktadır. Örnek olarak Kırgızistan, SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan etti. Bağımsızlık sonrası dönemde, ülke siyasi ve ekonomik

¹⁷¹ Ayoob, M. (1984). *Security in the Third World: The Worm About to Turn* International Affairs, 60.1, pp. 41-51.

istikrarsızlık yaşadı ve iç istikrarsızlık ülkenin dış politika davranışlarını etkiledi. Özellikle 1990'larda Kırgızistan, iç çatışmalar ve etnik ayrılıkçılık gibi iç tehditlerle karşı karşıya kaldı. Bu durum, ülkenin dış politika stratejilerinde de yansımakta.

1990'larda Kırgızistan, hem Rusya hem de ABD ile yakın ilişkiler sürdürdü. Rusya ile yakın ilişkiler, ülkenin stratejik konumundan kaynaklanıyordu. Rusya, Kırgızistan'ın komşusu Kazakistan'ı da içeren Orta Asya bölgesindeki jeopolitik çıkarları için önemli bir müttefikti. Ayrıca Rusya, Kırgızistan'da birçok Rus etnik azınlığın yaşadığı ve Rusya ile yakın ekonomik, siyasi ve kültürel bağları olan bir ülkeydi. Diğer yandan, ABD, Kırgızistan'da önemli bir askeri üs olan Manas Hava Üssü'nü kurdu. Bu üs, Afganistan savaşı sırasında ABD askerlerinin Afganistan'a taşınması için stratejik bir öneme sahipti. Ayrıca, ABD Kırgızistan'a ekonomik yardım sağladı ve Kırgızistan'ın Batı ile daha yakın ilişkiler kurmasını sağlamak istedi. Kırgızistan, iç istikrarsızlık nedeniyle dış politika stratejilerinde çift başlılık yaşadı. Bir yandan Rusya ile yakın ilişkilerini sürdürürken, diğer yandan ABD ile de yakın ilişkiler kurdu. Bu stratejik tercihler, ülkenin iç istikrarı ve güvenliği ile yakından ilişkiliydi. Ülkenin dış politika stratejileri, iç istikrarın korunmasını ve dış tehditlerin dengelemesini hedeflemekteydi.

Harknett ve Vandenberg'in "her şeyi dengeleme" görüşünden yola çıkarak, devletlerin bazı durumlarda dış işbirliği oluşturma stratejilerinin temelinde iç tehditlerin yer aldığına dikkat çekilmektedir. Bir devlet, iç tehditlerin güvenliğini tehdit ettiği durumlarda, tehdit edici dış güçle işbirliği yaparak iç tehdidi bertaraf etmeye çalışabilir. Küçük ve zayıf devletlerin iç politikalarındaki tehditler, dış politika davranışlarını belirlemede büyük bir rol oynar. Bu nedenle, bu devletler iç istikrarı korumak için dış tehditlere karşı bir ittifak oluşturma yolunu tercih edebilirler. Özellikle iç tehditlerin varlığı, liderlerin iç kaynaklarına yönelik tepki riskini azaltmak için dış ittifaklara daha fazla yönelmesine neden olabilir. Bu bağlamda, dış politika kararları alınırken, iç politik kısıtlamaların ve tehditlerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle, iç tehditlerle yüzleşen küçük ve zayıf devletler, dış politikada daha uzlaşmacı bir tutum sergileyebilmektedir.

Küçük devletlerin dış politikalarının anlaşılmasında yalnızca küçüklük ve iç değişkenlerin kullanılması yeterli değildir. Küçük devletlerin dış politikalarını etkileyen birçok faktör vardır ve bunlar arasında uluslararası sistemik sınırlamalar da önemli bir role sahiptir. Uluslararası sistemdeki güç dengeleri, uluslararası kurumlar, küresel

normlar ve diğer ülkelerin politikaları, küçük devletlerin dış politikalarını şekillendiren faktörler arasında sayılabilir. Bu nedenle, küçük devlet dış politikası araştırmalarında, iç değişkenler yanında, uluslararası sistemik faktörler de dikkate alınmaktadır¹⁷². Küçük devletlerin dış politikaları sadece iç değişkenler ve küçüklük faktörleriyle açıklanamaz. Sistemik sınırlamalar ve fırsatlar, devletlerin dış politikalarında önemli bir rol oynar. Ancak, sistemik sınırlamaların yanı sıra devletlerin iç yapıları da dış politikalarını belirlemede etkilidir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikalarını tam olarak anlamak için, hem sistemik sınırlamaları ve fırsatları hem de devletlerin iç yapılarını dikkate alan bir teoriye ihtiyaç duyulmaktadır¹⁷³. Sistemik yaklaşım daha çok devletlerin genel eğilimlerini açıklamaya yöneliktir ve uzun dönemde etkilidir. Ancak kısa ve orta dönemdeki sapmaları, hataları veya yanlış algılamaları açıklamakta yetersiz kalabilir. Küçük devletlerin iç değişkenlerle yapılan açıklamaları, uluslararası sistemin zorunluluklarını yeterince dikkate almadığı için indirgemeci olabilmektedir. Bu nedenle küçük devletlerin dış politika davranışları daha çok yapısal sınırlamalarla şekillenir ve bu sınırlamaların farkında olmak önemli olmaktadır. Küçük devlet dış politikasının açıklanması için yapısal sınırlamaların yanı sıra iç dinamikleri de dikkate alacak bir teori geliştirilmelidir¹⁷⁴. Yeni bir yaklaşım, hem yapısal şartlara hem de iç değişkenlere odaklanarak küçük devletlerin dış politika davranışlarını daha bütüncül bir şekilde açıklama girişiminde bulunmalıdır. Bu yaklaşım, uzun vadeli yapısal faktörlerin yanı sıra, kısa ve orta vadeli iç politika değişkenlerinin de dış politika yapımı üzerindeki etkisini dikkate almalıdır. Böylece, küçük devletlerin dış politika davranışlarının tam bir resmini sunabilir ve diğer faktörlerle birlikte iç politikanın da rolünü anlamaktayız.

1.9. Neoklasik Realist Yaklaşım ve Küçük Devlet Durumu

Neoklasik realizm, güç dengesi ve yapısal imkânların önemini vurgulayan bir yaklaşımdır. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikalarını açıklamak için önemli bir araçtır. Küçük devletler, güçsüzlükleri nedeniyle daha fazla sistematik kısıtlamalara maruz kalırlar ve bu nedenle daha az manevra alanına sahiptirler. Bu nedenle, küçük devlet davranışlarını açıklamak için güç dengesi ve yapısal sınırlamalara öncelik vermek daha doğru olacaktır. Neoklasik realizm yaklaşımı, yapısal sınırlamaları öncelikli bir

¹⁷² Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., s.120.

¹⁷³ Waltz, K.N. (2015). *Uluslararası politika teorisi*, (çev. O. S. Binatlı), Original work published 1979, Ankara, 2015, ss.153-154.

¹⁷⁴ Waltz, a.g.e.s.165.

değişken bir şekilde kabul eder ve bu sınırlamalara odaklanmaktadır. Bu nedenle, neoklasik realizm yaklaşımı, küçük devletlerin güçsüzlüklerinden kaynaklanan yapısal sınırlamaları dikkate alarak davranışlarını açıklamaya çalışır ve bu nedenle küçük devletlerin dış politikalarının analizinde kullanılabilir bir araçtır. Neoklasik realizm, uluslararası ilişkiler teorisi içinde bir yaklaşımdır ve merkezi olarak uluslararası sistemde güç dağılımı ve yapısal faktörlerin devlet davranışlarını şekillendirdiğini vurgular. Neoklasik realizm, klasik realizm ile yapısal realizm arasında bir ara nokta olarak görülebilir. Bu yaklaşımda, devlet liderleri ve iç politikadaki faktörlerin de önemli olduğu kabul edilirken, uluslararası sistemdeki güç dengelerinin de devlet davranışlarını belirleyici bir rol oynadığına inanılır. Neoklasik realizm, devlet davranışlarını belirleyen yapısal faktörlerin yanı sıra, devletlerin iç politikalarına, siyasi liderlerin kişisel özelliklerine ve diğer aktörlerin rolüne de dikkat eder. Bu yaklaşım, uluslararası sistemin özellikle güç dağılımı bakımından belirleyici olduğunu, ancak aynı zamanda birim düzeyindeki faktörlerin de belirleyici olduğunu savunmaktadır. Neoklasik realizmin öncülerinden olan Robert Keohane ve Joseph Nye, 1970'lerde ortaya çıkan bu yaklaşımın geliştirilmesine öncülük sağlamaktadır.

Küçük devletler, diğer devletlere kıyasla materyal kapasiteleri bakımından zayıf olduklarından iç kırılganlık düzeyleri de yüksektir. Bu nedenle içsel tehditle yüzleşen küçük devletler, bu tehditlerle başa çıkma imkânları diğer devletlere göre daha az olduğundan, dış politika tercihleri daha fazla sınırlandırılmıştır. Bu nedenle içsel tehditler ve istikrarsızlık sorunları, küçük devletlerin dış politika davranışlarını doğrudan etkileyebilir. Bundan dolayı faktörler, küçük devletlerin dış politika tercihlerinin analizinde önemli bir rol oynayabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin davranışlarını açıklarken, yapısal sınırlamalar ve imkânlar kadar iç değişkenleri de müdahaleci değişken olarak dikkate almak ve bunların etkisini anlamak önemlidir. Küçük devletlerin iç değişkenler tarafından etkilenebileceği ve sistemik güç dağılımına uygun olmayan davranışlar sergileyebileceği bilinmektedir. Bu nedenle, neoklasik realizm yaklaşımı, iç değişkenleri de müdahaleci değişkenler olarak ele alarak yapısal-sistemik değişkenlerin yanı sıra küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklamak için faydalı bir teorik çerçeve sunar. Bu çerçeve, küçük devletlerin dış politika tercihlerinin sınırlandırılmışlığına dikkat çeker ve iç tehditlerin ve istikrarsızlık sorunlarının bu tercihleri doğrudan etkileyebileceğini vurgulamaktadır.

Soğuk Savaş sonrası, devletlerin dış politika davranışlarını açıklama konusunda neorealist yaklaşım yetersiz kalmış ve klasik realist teori yapısal sınırlamaları yeterince anlayamamıştır. Bu ihtiyaçtan dolayı neoklasik realizm adı verilen yeni bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Neoklasik realizm, sistematik yapısal sınırlamalara öncelik verirken aynı zamanda iç politikanın veya birim düzeyindeki değişkenlerin etkilerini de dikkate alır. Neoklasik realizm yaklaşımı, küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklarken oldukça faydalıdır. Bu yaklaşım özellikle küçük devletlerin materyal olarak güçsüz olduklarından, yapısal sınırlamalara maruz kaldıklarını dikkate alır. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika tercihleri diğer devletlere göre daha fazla sınırlandırılmıştır. Ancak, iç tehditlerin etkisi de dış politika davranışlarını doğrudan etkileyebilir, bu nedenle neoklasik realist yaklaşım iç değişkenleri de müdahaleci değişken olarak ele alır ve küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklamak için daha kapsamlı bir teorik çerçeve sunar. Ancak, küçük devletlerin bazı durumlarda beklenmedik davranışlar sergilemesinin nedeni iç değişkenlerden kaynaklanabilir. Bu nedenle, neoklasik realizm iç değişkenleri de teorik çerçeveye dahil eder. Hem yapısal-sistemik hem de iç değişkenlere odaklanan neoklasik realizm, küçük devletlerin dış politika davranışlarını daha iyi açıklama potansiyeline sahip olmaktadır.

Gideon Rose'un 1998 tarihli "Neoklasik Gerçekçilik ve Dış Politika Teorileri" makalesi, bu yaklaşımın klasik yaklaşımdan farklı olduğunu vurgulamak için farklı yazarların çalışmalarını incelemektedir. Bu çalışmalar, sistemik-yapısal kısıtların bağımsız değişkenler olarak kabul edilerek öncelik verilmesi gerektiğini belirtirken, içsel değişkenlerin bağımsız değişkenleri etkileyen ara değişkenler olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Neorealist teorilerden farklı olarak, neoklasik gerçekçilik yaklaşımı, küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklamak için içsel faktörleri de dikkate alır ve bu nedenle daha kapsamlı bir teorik çerçeve sunmaktadır¹⁷⁵.

Gideon Rose, neoklasik realizmin temel argümanının, bir ülkenin uluslararası sistemdeki konumu ve göreceli materyal güç kapasitesinin, o ülkenin dış politikasını belirleyen en önemli faktör olduğunu savunur. Devletler, kısa ve orta vadede iç politika faktörlerinin etkisiyle uluslararası sistemdeki konumlarına uygun davranabilirler, ancak uzun vadede sistem tarafından belirlenen sınırlamaları aşamazlar. Neoklasik realistler, uluslararası sistemin devletlerin dış politika davranışlarını sınırladığını ve fırsatlar

¹⁷⁵ Gideon, R. (1998). *Neoklasik Realizm ve Dış Politika Teorileri*, World Politics der. 51.1, s.162

sunduğunu savunur. Rathbun ise uluslararası sistemin devletlere güdüler sunduğunu, ancak bir devletin eylemlerini belirlemediğini ifade etmektedir¹⁷⁶. Anarşik yapı içinde, devletler tehditlere yanıt vermek için iç kaynakları seferber etmekten sorumludur. Anarşik yapı temel ve birincil faktördür, ancak dolaylıdır. İç politika yapım süreci ise ikincil faktördür, ancak doğrudan etkilidir, çünkü yapısal güçler belirli sınırları belirlemektedir¹⁷⁷.

Gideon Rose, neoklasik realizmin ikinci önemli varsayımının, bir devletin dış politikasını etkileyen faktörlerin uluslararası sistemdeki konumunun endirekt ve karmaşık olduğu olduğunu belirtmektedir. Neoklasik realistler, dış politikaya etki eden faktörlerin materyal güç kapasiteleri ile ilişkili olduğunu kabul etmekle birlikte, bu faktörlerin aktarımının doğrudan veya tam olmadığını vurgularlar. Bunun nedeni, sistemik baskıların, belirli birim düzeyindeki müdahaleci değişkenler vasıtasıyla değiştirilebileceği gerçeğidir. Bu nedenle, neoklasik realistler, bir ülkenin dış politikasını anlamak için hem sistemik hem de içsel değişkenleri bir arada ele almayı önerirler¹⁷⁸.

Schweller'a göre, devletlerin dış politikada gösterdiği uyum düzeyi, iç yapıları ve iç siyasi koşullarından kaynaklanmaktadır. İç politika süreçleri, dış politikayı etkileyen karmaşık bir aktarım mekanizmasıdır. Bu aktarım mekanizması, yapısal sınırlamalar ve teşvikler arasında bir dengeleme sağlar. Ancak, bu mekanizmanın mükemmel çalışması beklenemez ve devletlerin beklentilerden farklı tepkiler vermesine yol açabilir. Devletlerin iç yapısal özellikleri, toplumsal ve hükümet yapısı gibi faktörler, dış politika davranışlarını belirleyen önemli etmenlerdir. Örneğin, demokratik devletlerde seçmenlerin tercihleri, politikacıların dış politika kararlarını şekillendirmede belirleyici bir rol oynayabilir. Benzer şekilde, otoriter rejimlerde liderlerin kişisel tercihleri ve ideolojik görüşleri önemli olabilir. Ancak bu faktörler, devletin uluslararası sistemdeki konumuna ve materyal güç kapasitesine göre ikincil bir rol oynamaktadır. Bazı durumlarda, bu yapısal sınırlamalar, bazı devletlerin beklenenden daha az veya daha fazla tepki vermesine neden olabilir. Örneğin, güçsüz bir devletin, büyük bir devletin çıkarlarına karşı gelmesi zordur ve bu durum, güçsüz devletlerin yapısal teşviklere beklenenden daha az tepki vermesine neden olabilir. Sonuç olarak, bir devletin belirli bir

¹⁷⁶ Rathbun, B. (2008). *Neoclassical realism as the logical and necessary extension of structural realism*, Security Studies, 17(2), pp.292-320. doi: 10.1080/09636410802089151

¹⁷⁷ Gideon, a.g.e. ss.144-152.

¹⁷⁸ Gideon, a.g.e. ss.144-147.

dış politika davranışını benimsemesi, siyasal aktörlerin ve toplumsal grupların tercihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Ancak, uluslararası sistemin yapısal sınırlamaları ve diğer devletlerin davranışları da bu tercihleri belirleyen etmenler arasındadır¹⁷⁹.

Neoklasik realizm, uluslararası ilişkilerdeki güç dengesi kadar bölgesel ve iç faktörlerin de devletlerin dış politikalarını etkilediğini vurgulayan bir dış politika teorisidir. Hem büyük hem de küçük devletlerin dış politikalarının açıklanmasında kullanılabilir. Dış politika yönetimi, uluslararası ve iç politika etkileşiminden oluşur ve bu etkileşim dış politika davranışını sınırlayabilir ya da mümkün kılabilir. Sistemik faktörlerin yanı sıra, birim düzey müdahaleci değişkenlerin analizi de devlet davranışlarının belirli detaylarını açıklamak için gereklidir. Liderlerin dış politika kararlarını şekillendirmede hem uluslararası sistemik faktörler hem de iç politikaların etkisi göz ardı edilemez. Bu nedenle, dış politika teorileri, liderlerin kararlarını etkileyen bu faktörleri dikkate almalıdır. Örneğin, bir lider, iç politikadaki baskılar nedeniyle uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirmek için agresif bir dış politika benimseyebilir. Ayrıca, liderlerin kişisel özellikleri, değerleri ve ideolojileri de dış politika kararlarını etkileyebilir. Dış politika teorileri, liderlerin bu kişisel faktörlerini de analiz etmeli ve liderlerin uluslararası davranışlarına yansımalarını açıklamalıdır¹⁸⁰.

Lobell'e göre, dış politika analizinde bir devletin davranışlarını anlamak için iki temel yol vardır. İlk olarak, sistemik ve alt sistemik güçlerin bir devletin dış politika eylemlerini belirlediğini anlamak önemlidir. Bu sınırlamalar ve fırsatlar, bir devletin dış politikasında teşvik veya engel olarak ortaya çıkabilir. Ancak sadece bu faktörlerle bir devletin dış politikasını açıklayamayız. İkinci olarak, güç ve tehdit dengesi teorileri tarafından öngörülen rasyonel davranış, birim düzeyindeki engeller tarafından engellenebileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu engeller, liderlerin veya hükümetlerin belirli bir politikayı kabul etmelerine veya reddetmelerine neden olabilir ve dolayısıyla uluslararası sistemin yapısal özellikleri kadar iç politika faktörleri de dış politikayı şekillendirmede etkilidir. Birim düzey değişkenleri arasında bir devletin iç politikası, liderleri, kurumları ve algıları gibi birçok faktör yer alır. Bu faktörler, bir

¹⁷⁹ Gideon, a.g.e., s.168.

¹⁸⁰ Gideon, R. (1998). *Neoklasik Realizm ve Dış Politika Teorileri*, World Politics der. 51.1, s.152,

devletin uluslararası çevreye uyum sağlamasını engelleyebilir¹⁸¹. Neoklasik realistler, dış politika analizi için hem iç hem de dış değişkenleri kullanır. Ancak, devletlerin uzun vadede uluslararası çevrenin sınırlamalarını aşamayacaklarını kabul ederler ve bu nedenle yapısal sınırlamaların etkisini, yani neorealistlerin iddiasını kabul ederler. Ayrıca, müdahaleci değişkenler olarak bilinen birim düzeyindeki değişkenleri de dahil ederler. Bu şekilde oluşturulan değişkenlerin, dış politika üzerindeki etkisi şu şekilde ifade edilebilir:

Tablo 13. Neoklasik Nedensel Yapısı

Sistemik Yapı,	İçsel Yapı,	Dış Politika,
Bağımsız Değişken,	Müdahaleci Değişken,	Bağımlı Değişken.

Kaynak: Gideon, (1998). s.168.

Bu kısımda, devlet davranışlarının anlaşılması için neoklasik neden-sonuç mekanizmasındaki bağımsız ve müdahaleci değişkenlerin nasıl işlediğine odaklanacağız. İlk olarak, uluslararası sistemin yapısı veya güç dengesinin nasıl bağımsız değişken olarak etkilendiği açıklanacak. Sonrasında, hangi iç değişkenlerin bu yapıya müdahil olduğu ve bu değişkenlerin nasıl bir etki yarattığı açıklanacak. Sonuç olarak, yukarıdaki tartışmalar ışığında, küçük devletlerin dış politikası analizi için bir çerçeve oluşturmak mümkündür. Bu çerçeve, küçük devletlerin özelliklerini, uluslararası sistemin dinamiklerini ve ulusal güvenlik kaygılarını dikkate alarak şekillendirilmelidir. Bununla birlikte, küçük devletlerin iç ve dış siyasetleri arasındaki etkileşim ve bu etkileşimin dış politika kararlarına yansması da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu analizde, küçük devletlerin güçlü uluslararası aktörler karşısında karar alma süreçlerinde maruz kaldıkları baskılar da dikkate alınmaktadır.

1.9.1. Neoklasik Realist Yaklaşımında Bağımsız Değişken Faktörü

Uluslararası ilişkilerde neoklasik realizm yaklaşımının sınırları konusunda tartışmalar devam etmektedir. Neoklasik realizm, uluslararası sistemin anarşik yapısında sistemik güç dağılımının devletlerin dış politikalarını belirleyen ana değişken olduğunu kabul etmektedir. Ancak, küçük devletlerin dış politikalarının analizi için daha uygun bir yöntem gerekmektedir. Bu nedenle, Walt'ın tehdit dengesi teorisi, güç dengesi teorisinin revize edilmiş bir versiyonu olarak daha uygun bir yöntem olarak önerilmektedir. Walt'a

¹⁸¹ Lobell, S. E. (2009). Threat assessment, the state, and foreign policy: a neoclassical realist model, (Çev. H. Tarık Oğuzlu), Neoklasik Realizm, Devlet ve Dış Politika, Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy, Cambridge University Press, ss. 42-74.

göre, devletler güç dengesi yanı sıra toplam materyal güç, coğrafi yakınlık, saldırı kapasitesi ve algılanan niyetler gibi tehdit faktörlerine karşı dengeleme yaparlar. Bu faktörlerin göz önünde bulundurulması, küçük devletlerin dış politikalarını daha doğru bir şekilde analiz etmeye yardımcı olabilir. Bu varsayımlar, özellikle zayıf devletler için önemlidir çünkü zayıf devletler, büyük güçlere karşı daha kırılgan olabilirler ve bu nedenle peşinden gitme politikası izlemeye eğilimli olabilirler. Ancak ittifak kuramadıkları durumlarda, kaynaklarını harekete geçirerek dengeleme yapabilirler veya çok yakın tehdide uyumlu davranmak zorunda kalabilirler. Zayıf devletler, kolayca erişebildikleri bir ittifaka bağlandıklarında, ittifakın sağladığı desteğe fazlasıyla güvenerek bedava politikalar benimsemeye daha istekli olabilirler.

Walt'un Nedensel Yapısı aşağıdaki gibidir¹⁸²:

Bağımsız Değişken

Bağımlı Değişken

Önemli Dış Tehdit

Dengeleme veya Peşinden Gitme

Zayıf devletler, kolayca erişebildikleri bir ittifaka bağlandıklarında, ittifakın sağladığı desteğe fazlasıyla güvenerek bedava politikalar benimsemeye daha istekli olabilirler. Neoklasik realizm yaklaşımı, uluslararası sistemdeki güç dengesi ve dağılımının devletlerin dış politikalarının sınırlarını belirlediğini varsayar. Küçük devletlerin dış politikalarını etkileyen faktörler arasında ise kutupluluk gibi sistemik güç dağılımı şekilleri de yer alır. Kutuplaşma, büyük devletler arasında gücün nasıl dağıldığına dair bir gerçektir ve çok kutuplu güç dengesi sistemlerinde, güç kabaca ikiden fazla büyük devlet arasında eşit olarak dağıldığı için büyük güçler arasındaki çatışma, işbirliği ve anlaşmazlık dinamikleri küçük devletlerin dış politikalarını etkileyebilir. Bu durum, küçük devletlerin yapısal teşviklere yanıt olarak beklenenden daha az veya daha fazla tepki vermesine neden olabilir. Sonuç olarak, küçük devletlerin dış politikalarını analiz etmek için sadece güç dengesi teorisine dayanan yaklaşımlar yetersiz kalabilir¹⁸³.

Uluslararası sistemin iki kutuplu olduğu durumlarda, büyük güçler arasındaki etkileşimler, küçük devletlerin dış politikalarını belirler. Blok içindeki küçük devletler genellikle blok liderlerinin politikalarını takip etmek zorundadırlar ve hareket alanları sınırlıdır. Ancak blok dışındaki küçük devletler, iki büyük gücün onları kendi tarafına çekmek için rekabet ettiği bir ortamda, daha fazla müzakere gücüne sahip olabilirler.

¹⁸² Walt, S. (1988). *Testing Theories of Alliance Formation, The Case of Southwest Asia*, International Organization 42, no. 2, p.281.

¹⁸³ Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., ss. 188-194

Buna karşılık, gevşek iki kutuplu sistemlerde büyük güçler arasındaki rekabet daha az belirgin olur ve blok içindeki küçük devletlerin pozisyonu güçlenebilirken, blok dışındaki küçük devletlerin konumu ve müzakere gücü zayıflayabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politikalarını etkileyen faktörler, sistemdeki güç dengesi ve kutupluluk gibi faktörlerin dinamiklerine bağlı olarak farklılık gösterir¹⁸⁴.

Tek kutuplu sistemdeki güç dağılımı diğer sistemlerden farklıdır ve küçük devletlerin dış politikalarını etkiler. Tek bir devletin orantısız biçimde yürüttüğü sistemde, süper gücün kapasitesi ve etki gücü diğer devletlerin dış politika seçimlerini etkiler ve hareket alanlarını daraltır. Bu nedenle, küçük devletlerin pazarlık gücü ve etkisi daha azdır. Ayrıca, tek kutuplu sistemde süper gücün diğer devletlerin ittifak desteğine daha az ihtiyacı olması, küçük devletlerin güvenilirliği konusunda endişelenmelerine neden olabilir. İki kutuplu sistemde ise küçük devletler rakip kutuplar arasında pazarlık gücü kazanarak pozisyonlarını güçlendirebilirler¹⁸⁵.

Küçük devletler, diğer güç dengelerinin eksikliği ve tek kutuplu sistemlerin onlara olan ilgisinin azalması nedeniyle dış politikalarını sınırlı bir hareket alanı içinde belirlerler. Ayrıca, bölgesel sistemlerdeki güç dağılımı da küçük devletlerin dış politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bölgesel kutupluluk, küçük devletlerin dış politikalarındaki benzerlikleri veya farklılıkları belirleyebilir. Bu nedenle, uluslararası sistemdeki güç dengesi kadar bölgesel sistemdeki güç dağılımının da dikkate alınması gerekmektedir. Bölgesel sistemlerdeki kutupluluk, küçük devletlerin fırsatlarını veya sınırlamalarını belirleyebilir ve bu da dış politika davranışları üzerinde etkili olabilmektedir.

Küçük devletlerin dış politikaları, genellikle büyük güçlerin politikaları, stratejileri ve davranışları tarafından etkilenir. Büyük güçler, bölgedeki veya küçük devlete yakın olan ülkelerde politika izleme yeteneğine sahip olduklarından, küçük devletlerin dış politikalarını da şekillendirebilirler. Büyük güçlerin küçük devletlere yönelik politikaları, küçük devletlerin dış politikalarını etkileyen yapısal sınırlamaları ve fırsatları da ortaya çıkarabilir. Büyük güçler, küçük devletlere karşı tehdit edici, sınırlayıcı veya destekleyici politikalar izleyerek bu etkilemeyi sağlamaktadır.

¹⁸⁴ Handel, a.g.e., s.194.

¹⁸⁵ Handel, a.g.e., s.282.

Büyük güçlerin küçük devletlerin dış politikalarını etkilediği ve üç farklı şekilde etkileme yöntemi olduğu belirtilmektedir: tehdit edici politikalar, kısıtlayıcı politikalar ve destekleyici politikalar. Tehdit edici politikaların, güçlü, saldırgan ve yakın devletler tarafından uygulanabileceği ve küçük devletlerin dış politikalarını büyük ölçüde etkileyebileceği ifade edilmektedir. Destekleyici politikalar ise küçük devletlere yardım ve işbirliği sunarak fırsatlar yaratabilir. Bu durumda, küçük devletler bağımsız bir dış politika izleme konusunda zorlanabilmektedir. Rekabet ortamı, küçük devletlerin pazarlık imkanlarını artırırken hareket alanlarını daraltabilir ve onları bir tarafı tercih etmeye zorlayabilmektedir. Büyük güçlerin politikaları ve davranışları, küçük devletlerin dış politikalarını etkileyen yapısal sınırlamaları ve fırsatları oluşturur. Büyük güçler, küçük devletlerin bulunduğu bölgeye veya bir küçük devlete yönelik politika izleme kapasitesine sahip oldukları için, küçük devletlerin dış politikalarını etkilerler. Büyük güçlerin izlediği tehditkar politikalar küçük devletlerin dış politikalarını sınırlayabilirken, destekleyici politikalar fırsatlar sunmaktadır. Coğrafi yakınlık, saldırı kapasitesi ve saldırgan niyetler gibi faktörler tehdit düzeyini artırabilir ve küçük devletlerin dış politikalarını sınırlayabilmektedir. Bu nedenle, küçük devletler bağımsız bir dış politika izlemekte zorlanabilmektedir. Ancak, bu konuda her zaman istisnalar vardır ve her durumda farklı dinamikler söz konusu olabilmekte. Büyük güçlerin politikaları ve davranışları küçük devletlerin dış politikalarını etkiler ve küçük devletlerin seçeneklerini sınırlamakta. Bu etki üç şekilde gerçekleşebilir: tehdit edici politikalar, kısıtlayıcı politikalar ve destekleyici politikalar. Tehdit edici politikalar, büyük güçlerin zaman zaman küçük devletlerin hayatta kalmasını tehlikeye atabilecek politikalar izleyebileceği anlamına gelir. Küçük devletler, bu tehditlere karşı çeşitli dengeleme yolları arayabilir veya destekleyici politikaların avantajlarını kullanarak dış politikalarını şekillendirebilmektedir.

Sonuç olarak, büyük güçlerin politikaları ve stratejileri küçük devletlerin dış politikalarını etkileyebilir ve yapısı küçük devletlerin seçeneklerini kısıtlayabilir. Bu durumda küçük devletler, büyük güçlerin tehditkar politikalarına karşı dengeleme yapabilecekleri veya destekleyici politikalardan faydalanarak dış politikalarını şekillendirebilecekleri seçenekler ararlar. Bu durum, küçük devletlerin bağımsız dış politikalarını izleme konusunda zorlanmalarına neden olabilmektedir.

1.9.2. Neoklasik Realist Yaklaşımında Müdahaleci Değişken Faktörü

Neoklasik realiste müdahaleci değişken, uluslararası sisteme yönelik aktif müdahalelerin (askeri, ekonomik, diplomasi gibi) bir devletin dış politikası üzerindeki etkisini açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Bu müdahaleler, bir devletin iç dinamikleri veya coğrafi konumu gibi içsel faktörler yerine, diğer devletlerin davranışlarına veya uluslararası sistemin kendisine yanıt olarak gerçekleştirilir. Müdahaleci değişken, neoklasik gerçekçilikte devletlerin dış politikalarını etkileyen bir faktör olarak kabul edilir ve bir devletin müdahaleci davranışları, çıkarları, güvenlik endişeleri ve güç dengesi hesaplamaları ile açıklanabilmektedir.

Neoklasik gerçekçilik yaklaşımı, bir devletin dış politikasının sadece güç dengesi ve tehdit faktörlerine göre belirlenmediğine inanır. Bu yaklaşıma göre, bir devletin dış politikası aynı zamanda iç siyasi yapı, ulusal kimlik ve kültürel faktörler gibi içsel faktörler tarafından da şekillenir. Bu yaklaşıma göre, dış politika şekillenirken bağımsız değişkenlerin etkileri, birim düzeyindeki müdahaleci değişkenler aracılığıyla dönüştürülebilir ve değiştirilebilir. Ancak, hangi değişkenlerin sisteme müdahale ettiği, nasıl müdahale ettiği ve dönüştürdüğü soruları cevaplamaktadır.

Bu bölümde, etkileyici faktörlerin (müdahaleci değişken) ne oldukları ve nasıl işlediği ele alınmaktadır. Özellikle, küçük devletler için daha kritik olan etkileyici faktörlerin neler olduğu ve bu faktörlerin küçük devletlerin dış politikalarını nasıl etkilediğini değerlendirmektedir. Müdahaleci değişkenler, dış politikayı etkileyen faktörlerdir ve devletin dış politikasını şekillendirirken rol oynarlar. Bu değişkenler arasında, ideoloji, liderlik, kamuoyu, ekonomik yapı, sivil toplum, medya, bürokrasi gibi iç dinamikler yer alır. Ayrıca, küresel ve bölgesel düzeydeki olaylar, güvenlik tehditleri, ekonomik çıkarlar, diğer devletlerle olan ilişkiler ve uluslararası kurumlar da müdahaleci değişkenler arasında yer almaktadır.

Küçük devletler açısından, müdahaleci değişkenlerin özellikle ideoloji, liderlik, güvenlik tehditleri ve diğer devletlerle olan ilişkiler gibi faktörlerin rolü daha önemlidir. Bu değişkenler, küçük devletlerin dış politikalarını şekillendirirken belirleyici bir faktör haline gelebilirler. Örneğin, bir liderin tutumu ya da küçük bir devletin güvenlik tehditleri, küçük devletlerin dış politikalarını belirleyen müdahaleci değişkenler arasında yer almaktadır.

Netiycede neoklasik realist yaklaşım, dış politikanın sadece güç ve tehdit dağılımının bir yansıması olmadığına inanır ve müdahaleci değişkenlerin dış politikayı şekillendirmedeki rolüne odaklanır. Bu değişkenler arasında ideoloji, liderlik, güvenlik tehditleri ve diğer devletlerle olan ilişkiler gibi faktörler yer alır ve özellikle küçük devletlerin dış politikalarını etkilemektedir¹⁸⁶.

Neoklasik realistlerin bakış açısına göre, bir devletin dış politikası yalnızca güç ve tehdit dağılımının bir basit yansıması değildir. Sistemdeki baskı ve fırsatlar, birim düzeyindeki liderler tarafından algılanır ve bu algılar dış politika tercihlerini şekillendirmede önemli bir rol oynar. Ancak, bu süreç mekanik bir aktarım değildir; liderlerin güç dengesi konusundaki algılamaları, yanlış yorumlamaları ve diğer müdahaleci değişkenler sistemin etkilerini dönüştürmek ve değiştirmek için kullanılmaktadır.

Liderlerin kararları, neoklasik realistler tarafından öngörülen mekanik bir formülle açıklanamaz. Dış politika davranışının kapasitelerden kaynaklanması, kısa ve orta vadede zorlu ve değişken bir süreçtir ve birçok faktörün etkisi altındadır. Politika yapıcısının göreceli güç dağılımını yanlış okuması, tehdit algılamalarındaki değişimler ve liderlerin çevrelerinden gelen empoze edilmiş teşvikler, yanıltıcı dış ve güvenlik politikalarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Bu nedenle, neoklasik realistler, liderlerin güç dengesi konusundaki algılamalarını ve yanlış algılamalarını analiz etmek ve dış politika tercihlerinin gerçek dünya sonuçlarına nasıl yansıdığını anlamak için bu faktörleri dikkate almak gerektiğini savunmaktadırlar. Bu süreç, liderlerin karar alma süreçlerinde yer alan diğer müdahaleci değişkenlerin etkilerini de içerir. Bu değişkenler, liderlerin kültürü, inançları, siyasi ideolojileri ve hatta kişisel özellikleri gibi faktörleri içerebilir. Bu nedenle, dış politikanın neoklasik realistler tarafından incelenmesi, liderlerin karar alma süreçlerindeki karmaşık etkenlerin göz önüne alınmasını ileri sürmektedir.

Lobell, neoklasik yaklaşıma uygun olarak, dış politikayı sadece güç veya tehdit dağılımının bir yansıması olarak görmez. Bunun yerine, sistemik baskılar ve fırsatlar, karar vericilerin algıları ve güç dengesi konusundaki yanlış anlayışlar gibi birim düzeyindeki müdahaleci değişkenler yoluyla şekillenir ve değiştirilir. Ancak, liderlerin

¹⁸⁶ Randall, L. Schweller, (2004). *Unanswered Threats A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing*, International Security, p.29.

fiili materyal kapasitelerin yanlış değerlendirmesi gibi problemlerle karşılaşabilecekleri ve güç dengesi konusundaki yanıltıcı algılamalarının yanı sıra, politika yapıcılarının yanıltıcı dış ve güvenlik politikaları geliştirebilecekleri göz ardı edilemez. Lobell'e göre, devlet liderlerinin güç dengesi konusundaki algıları ve yanıltıcı algılamaları, dış politika üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir¹⁸⁷.

Algılama hataları, dış politikada yanlış tercihlere neden olabilir. Bir lider, kapasitelerin dağılımını yanlış anlarsa, tarafsız kalmaları gereken bir çatışmada taraf tutabilir, önemsiz bir tehdide ciddi tepki verebilir veya bir savaşta yanlış tarafa tutabilmektedir.

Neoklasik realist teoride, liderlerin algılamaları, dış politika tercihlerini şekillendirmede etkili bir faktördür. Liderler, zayıf bir devleti daha güçlü algıladıklarında, dengeleme yapmak yerine onunla işbirliği yapabilirler. Bu nedenle, siyasi elitlerin gücü nasıl algıladığı da önemlidir. Devlet liderleri, uluslararası konularda öncü rol oynarlar ve güçteki değişimleri fark etmeleri önemlidir. Bir lider, devlet gücünde göreceli bir artış fark ederse, genişleme politikası izleyebilir. Ancak, liderlerin algılamaları bazen yanlış olabilir ve bu da hatalı dış politika tercihleriyle sonuçlanabilir. Bu nedenle, neoklasik realistler liderlerin algılamalarını analiz etmek ve gerçek dünya sonuçlarına nasıl yansıdığını anlamak için bu faktörleri dikkate almaları gerektiğini savunmaktadır¹⁸⁸.

Neoklasik realistler, devlet gücü ve devlet-toplum ilişkisini dikkate alan ikinci bir müdahaleci değişkeni ele alırlar. Onlara göre, bir ülkenin toplam kaynaklarına liderler kolayca erişemeyebileceğinden, göreceli gücün brüt bir değerlendirmesi yetersizdir. Uluslararası güç analizleri, hükümetin kaynakları yönlendirmede ve kaynak sağlamada yeteneklerini de göz önünde bulundurmalıdır. Dolayısıyla, devlet gücü, ulusal kapasitelerle liderlerin davranışı arasında müdahaleci bir değişkendir. Dış politika, ulus tarafından değil, hükümet tarafından yapılır. Devlet gücü, hükümetin amaçları için toplumdan kaynak toplayabilme yeteneğini yansıtır. Bu kaynak toplama yeteneği, karar vericilerin hedeflerini başarabilme kabiliyetlerini etkiler. Christensen, ulusal siyasi güç kavramını kullanarak liderlerin, ülkelerinin insan ve malzeme kaynaklarını harekete geçirme yeteneklerini tanımlıyor. Bu kavram, devletlerin uluslararası zorluklarla başa

¹⁸⁷ Lobell, S. E. (2009). *Threat assessment, the state, and foreign policy: a neoclassical realist model*, (Çev. H. Tarık Oğuzlu), *Neoklasik Realizm, Devlet ve Dış Politika, Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press, ss.63-74.

¹⁸⁸ Randall, L. Schweller, (2004). *Unanswered Threats A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing*, *International Security*, pp.336-337.

çıkmak için benimsedikleri stratejiler ve bu zorluklara karşı koymak için kullanabilecekleri kaynaklar arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir müdahaleci değişken olarak işlev görüyor. Zakaria'nın devlet gücü kavramı gibi, ulusal siyasi güç kavramı da liderlerin dış politikada ne kadar başarılı olacaklarını belirlemede kritik bir faktördür. Ulusal siyasi güç, bir devletin iç ve dış kaynaklarını etkin bir şekilde kullanabilme yeteneği ile ilgilidir. Liderlerin, ülkelerinin güç kaynaklarını doğru şekilde algılaması ve bu kaynakları uygun stratejilerle kullanması, ülkenin güvenliği açısından önemli olmaktadır.

Mastanduno, Lake ve Ikenberry gibi düşünürler, devlet davranışlarının iki yönü olduğunu savunmaktadır. İlk olarak, uluslararası yapı, devletlerin eylemlerini etkileme gücü olarak görülür. Bu güç veya kapasite dağılımına atıfta bulunur. Böylece, güçlü devlet veya zayıf devlet sıfatında sınıflandırılabilirler. İkinci olarak, devletlerin toplumla olan ilişkilerine odaklandığımızda, bazı devletler daha özerkken, bazıları ise toplumsal gruplar tarafından daha fazla sınırlandırılır ve daha az merkeziyetçi bir yapıya sahiptir. Bu yapısal farklılıklar, devletlerin toplum ve ekonomiyi şekillendirme kapasitesinde önemli farklılıklar yaratabilir. Örneğin, daha merkeziyetçi bir yapıya sahip devletler, toplum ve ekonomiyi politika amaçları doğrultusunda daha kolay şekillendirebilirler. Diğer taraftan, daha özerk devletler, özel taleplere direnmek veya toplumsal grupların taleplerini etkilemek konusunda daha az yetenekli olabilirler. Devletlerin iç yapısal farklılıkları, toplum ve ekonomiyi şekillendirme kapasitelerinde önemli farklılıklar yaratabilir. Bu farklılıklar, devletin gücünü ve dış politika davranışını etkiler. Özerk veya merkeziyetçi olmayan devletler, özel taleplere karşı koymada veya toplumsal grupların taleplerini etkilemede daha az yetenekli olabilirler. Bu nedenle, devletin dış politikası, toplumun baskılarına veya taleplerine daha açık olabilmektedir. Diğer taraftan, merkeziyetçi devletler, sosyal güçlere karşı daha güçlü bir şekilde mücadele edebilirler ve toplum ve ekonomiyi politika amaçları doğrultusunda daha kolay şekillendirebilirler. Bu nedenle, dış politika davranışı daha sert ve merkezi kontrollü olabilir. Bu nedenle, devlet-toplum ilişkisi, devletin iç yapısı ve toplumun etkileşimi ile ilgilidir ve bu faktörler, devletin gücü ve dış politika davranışını şekillenmektedir.

Bu bağlamda, devletlerin iç ve uluslararası pozisyonlarına bakarak, hem güç ve kapasitelerin dağılımı hem de devlet-toplum ilişkisi önemlidir. Bu faktörler, devletlerin güçlü veya zayıf olarak sınıflandırılmasını etkiler ve devletlerin dış politika davranışını

şekillendirir. Bu açıklama devletlerin iç ve dış davranışlarını belirleyen faktörleri ele alan birçok düşünürün farklı perspektiflerini içeriyor. Mastanduno, Lake ve Ikenberry gibi düşünürler, devlet davranışlarının hem iç hem de uluslararası pozisyonlarına bakarak, devletlerin güç ve kapasitelerinin dağılımına göre sınıflandırılması gerektiğini savunuyorlar. Bu nedenle, devletlerin iç yapısal farklılıklarının, toplumu ve ekonomiyi şekillendirme kapasitelerinin de önemli olduğu belirtilmektedir.

J.W. Taliaferro'nun neoklasik realist modelinde devletlerin gücünü belirleyen faktörlere işaret etmektedir. Bu modelde devletlerin gücü, devletin kaynaklarını mobilize etme ve toplama yeteneğine bağlıdır. "Göreceli" kelimesi ise, devletlerin diğer devletlerle karşılaştırıldığında sahip oldukları bu kaynakların önemine ve etkisine vurgu yapmaktadır. Yani, devletin kaynakları mobilize etme ve kaynak toplama konusundaki göreceli yeteneği, diğer devletlerle karşılaştırıldığında devletin gücü üzerinde etkili olur. Bu modelde resmi kurumlar, devlet destekli milliyetçilik veya devlete ait olmayan ideolojiler, devlet gücünü belirleyen faktörler olarak öne çıkar. Devletin siyasi ve askeri kurumlarının, özellikle ekonomiye müdahale konusunda organize etme stratejilerinin, devlet gücünün seviyesini etkilediği üzerinde durulur. Mobilizasyon stratejisi ve kaynak alma stratejisi arasındaki değiş tokuş, devletlerin güçlerinin, devletin kendi iç kurumsal tercihleri ile belirlendiğini ifade ediyor. Yani, devletler, kaynakları mobilize etme ve kaynak toplama yeteneklerini belirleyen kurumsal tercihleri yaparak uzun dönemde güç kapasitelerini belirlerler. Bu tercihler, örneğin ekonomik politikalar, devlet kurumlarının yapılandırması, siyasi ideolojiler, milliyetçilik politikaları gibi unsurlar olabilir. Bu unsurlar, devletin güç kapasitesini etkiler ve uzun dönemde devletin gücünü belirler. Mobilizasyon stratejisi, ekonomik büyümeyi teşvik ederek zenginlik yaratırken, kaynak alma stratejisi, vergilendirme ve kamulaştırma yoluyla güç yaratırken zenginlik tüketir. Bu nedenle, devletlerin uzun vadeli güç kapasitelerini etkileyecek tercihler yapmaları gerektiği sonucuna varılmaktadır. Özetle, Taliaferro'nun neoklasik realist modeli, devletin gücünü belirleyen faktörlerin, kurumsal yapı, milliyetçilik ve ideolojik tercihler olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, devletlerin mobilizasyon ve kaynak alma stratejileri arasında yapacakları tercihlerin, uzun dönem güç kapasitelerini belirleyeceği önemli bir nokta olabilmektedir¹⁸⁹. J.W. Taliaferro neoklasik realist modelinde devlet gücünün

¹⁸⁹ Taliaferro, J. W. (2006). *State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource Extractive State*, Security Studies, pp.491-493.

belirlenmesinde devlet destekli milliyetçilik ve ideolojinin etkisi olduğunu söyler. Devlet destekli milliyetçilik, toplumun bir arada çalışmasını ve liderlerin toplumdan kaynak sağlama ve kaynakları mobilize etme çabalarını kolaylaştırır. Ideoloji ise liderlerin toplum ve ekonomideki rolü hakkındaki ortak fikirleri belirlemelerinde ve bu konuda toplumun desteğini alabilmelerinde etkili olmaktadır¹⁹⁰.

Tablo 145. Küçük Devlet Taliaferro Neoklasik Realist Bakışı

Dış Tehditler veya Kırılganlık Seviyesi (Bağımsız Değişken- UA Yapı)	Devlet Gücü (Müdahaleci Değişken-İçsel Yapı)	Adaptif Stratejiler (Bağımlı Değişken- Dış Politika)
Göreceli Güç Dağılımı	Devlet Kurumları	Benzeme
Saldırı-Savunma Dengesi	Devlet Destekli Milliyetçilik	İnovasyon
Coğrafya Etken	İdeoloji	Mevcut Stratejiyi Devam Ettirme

Kaynak: Taliaferro, (2006). s.491.

Neoklasik realistler, devletlerin iç istikrar ve uyum düzeylerini dikkate alarak, bu değişkenleri üçüncü bir müdahaleci faktör olarak ele alırlar. İçsel istikrar, devletin yönetimindeki farklı devletin içyapısal faktörlerinin, örneğin sosyal gruplar arasındaki rekabet düzeyi, iktidarların meşruiyet sorunları veya alt grupların devlete olan bağlılık düzeyi gibi değişkenlerin, dış politika davranışını ve dengesini etkilediği belirtiliyor. Bu faktörler, devletin dış politikasını etkileyen yapısal sınırlamalar ve fırsatlarla uyumlu olmayabilir. Yani, devletin iç dinamikleri, dış politika davranışında bir rol oynar ve bu davranış, iç dinamiklere uygun veya uygun olmayabilir. Diyelim ki ülke A, coğrafi konumu nedeniyle hem batı hem de doğu tarafında stratejik öneme sahip. Ancak ülkede farklı etnik, dini ve siyasi gruplar var ve bu gruplar arasında çıkar çatışmaları var. Batıdaki bir grup, ülkenin batıya yönelik politika izlemesini isterken, doğudaki bir grup ise doğuya yönelik politika izlenmesini savunuyor. Bu iç bölünmeler, devletin dış politikasını oluşturma ve uygulama sürecini etkiler. Belki de devletin dış politika kararları, bölgesel stratejik konumu nedeniyle doğuya veya batıya yönelik olmalıydı, ancak iç bölünmeler nedeniyle ülkenin dış politikası tutarsız ve belirsiz hale gelebilir. Bu da ülkenin dış politikada zayıf bir konuma düşmesine ve rekabetçi konumunu kaybetmesine neden olabilir. Kırgızistan, özellikle son yıllarda siyasi istikrarsızlıkla mücadele etmek zorunda kalan bir ülke olmuştur. Bu siyasi istikrarsızlıklar, ülke içindeki

¹⁹⁰ Taliaferro, a.g.e., pp.491-493.

sosyal gruplar arasındaki rekabet ve bölünmelerin bir sonucudur. Örneğin, 2010 yılında gerçekleşen devrim sürecinde, farklı etnik gruplar arasındaki çekişmeler ve toplumsal grupların siyasi talepleri gibi faktörler, siyasi istikrarsızlığı kışkırtmıştır.

Kırgızistan'da ayrıca, iktidarların meşruiyet sorunları da siyasi istikrarsızlığı etkileyen bir faktördür. Örneğin, son yıllarda yapılan seçimlerde, muhalefet partileri tarafından yapılan hile iddiaları, hükümetin meşruiyetine yönelik tartışmaları beraberinde getirdi. Bu tür iç değişkenler, Kırgızistan'ın dış politika davranışını ve dengesini de etkileyebilir.

Kırgızistan'ın Rusya ve Çin gibi güçlü komşuları ile sınır komşusu olması da bir diğer dış etken olarak düşünülebilir. Kırgızistan'ın siyasi ve ekonomik politikaları, bu komşuların çıkarlarına uygun olmadığına, bu ülkelerin Kırgızistan'a baskı yapması ve ülkenin dış politikasını etkilemesi muhtemeldir.

Schweller, devletlerin dış politika davranışlarının, iç politikada karşılaştıkları sorunlarla ilişkili olduğunu savunmaktadır. İç politikada uyum ve istikrar sorunları yaşayan bir devlet, bir dış tehditle karşı karşıya kaldığında etkili bir şekilde dengelenme yapamayabilir veya yetersiz önlemler alabilir. Bu nedenle, devletlerin iç politikadaki istikrar ve uyum düzeylerini korumaları, dış politikada başarılı olmaları için önemlidir. Schweller, iç değişkenlerin devletlerin dengelenme davranışlarını ve toplumdan kaynak sağlama başarısını etkilediğini savunur. Bu değişkenler arasında politik elitlerin görüş birliği, hükümet ve rejim kırılganlığı düzeyi, sosyal grupların ve elitlerin uyum düzeyi yer almaktadır. Bu iç değişkenler, devletlerin dengelenme davranışını ve dış politikada başarılarını etkileyebilir¹⁹¹. Kırgızistan, son yıllarda iç siyasi istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmış bir ülke olarak örnek verilebilir. 2010 yılında gerçekleşen devrim sonrası ülkede siyasi çekişmeler arttı ve sonuçta 2017 yılında bir seçim krizi yaşandı. Bu krizin ardından ülke genelinde protestolar patlak verdi ve hükümet değişti. Ancak bu değişiklikler, ülkede istikrar sağlanmasını sağlamadı. Ayrıca, ülkede etnik gruplar arasında gerilimler de yaşanmaktadır. Tüm bu iç politik sorunlar, Kırgızistan'ın dış politikada da zayıf bir konumda olmasına neden olmuştur. Örneğin, Rusya ve Çin gibi büyük güçlerin bölgedeki etkilerine karşı etkili bir şekilde dengelenememiştir. Bu nedenle, iç istikrar ve uyumun korunması, Kırgızistan'ın dış politikada başarılı olması için önemli olmaktadır.

¹⁹¹ Schweller, a.g.e., pp.169-170.

Schweller, hükümet veya rejimin güçlü olup olmadığı ve yönetimin meşruiyeti gibi faktörlere bağlı olarak iktidarın erken sona erme olasılığına yönelik bir kavram olan "hükümet/rejim kırılabilirliğini tanımlar. Bu kavram, yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkiyi de kapsar. Yönetimin otoritesinin zorbalığa dayalı olup olmadığı, halkın beklentilerini karşılayıp karşılamadığı, halkın desteğini ne kadar aldığı ve yönetimin ne kadar özerk olduğu gibi faktörler de dikkate alınır. Rejim kırılabilirliği, liderlerin dış politika tercihlerini yaparken iç maliyetlerini de dikkate almaları gerektiği anlamına gelir. Liderler, meşruiyet eksikliğiyle ilgili sorunlar nedeniyle toplumdan kaynak toplamakta zorluk çekebilirler. Bu nedenle, liderlerin dış politika seçimleri üzerinde kısıtlamalara neden olabilir¹⁹². Schweller, yönetimlerin iç istikrar ve meşruiyet sorunlarına sahip olduğunda, dış tehditlere karşı dengeleme yapmak için iç kaynakları kullanmalarının daha muhtemel olduğunu belirtir. Bu nedenle, liderler toplumdan kaynak toplamak yerine, iç politikalara odaklanarak toplumun desteğini kazanmak için çaba harcamalıdır. Ancak liderlerin dış politika tercihlerinde, iç kaynakların kullanımının meşruiyet ve rejim kırılabilirliği sorunlarına bağlı olarak sınırlamaları olabilmektedir.

Bu durumda, liderler iç politikalara odaklanarak halkın beklentilerini karşılamalı ve meşruiyetlerini güçlendirmelidir. Dış yardım aramak yerine iç kaynakları kullanarak dengeleme yapmak, iç istikrarı korumak ve toplumun desteğini kazanmak açısından daha uygun olabilir. Ancak liderlerin dış politika tercihleri, meşruiyet ve rejim kırılabilirliği sorunlarına bağlı olarak sınırlanabilir. Bu nedenle, liderlerin dış politika tercihleri, iç politikalarının güçlendirilmesi ve toplumun desteğinin kazanılması ile dengelemeli bir şekilde ele alınmaktadır.

Barnett ve Levy, az gelişmiş ülkelerde liderlerin ve rejimlerin, iç tehditlerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını ve bu tehditlerin ülkenin hayatta kalmasını etkileyen ciddi sorunlara neden olduğunu belirtiyorlar. Bu iç tehditler, örneğin etnik veya dini ayrışmalar, politik muhalefet, ekonomik krizler veya güvenlik sorunları gibi birçok farklı faktöre bağlı olabilir. Bu iç tehditlerin etkisi nedeniyle, bu liderler ve rejimler, dış politika kararlarını bu tehditleri azaltmaya veya ortadan kaldırmaya odaklayabilirler. Örneğin, ülkenin dış politikası, ekonomik kalkınma ve güvenliğin artırılması yönünde şekillenebilir. Bu nedenle, iç tehditlerin ne kadar büyük olduğu ve liderlerin bu tehditlere

¹⁹² Randall, L.S. (2004). *Unanswered Threats A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing*, International Security, pp. 173-175.

nasıl yanıt verdiği, ülkenin dış politika davranışını etkileyebilir. Ayrıca bu makalede Mısır'ın iç dinamiklerinin ve dışsal faktörlerin ülkenin dış politikası üzerindeki etkilerinin incelenmesine odaklanmaktadır. Barnett ve Levy, bu makalede, Mısır'ın iç dinamiklerinin ve dışsal faktörlerin ülkenin dış politikası üzerindeki etkilerinin incelenmesine odaklanmaktadır. Mısır'ın farklı dönemlerindeki siyasi liderlerinin iç politikadaki sorunları ve baskılarının, dış politika tercihlerini nasıl şekillendirdiğini ve Mısır'ın farklı dış politika ittifaklarına nasıl yöneldiğini tartışmaktadırlar. Makale, iç ve dış faktörlerin birbirleriyle nasıl etkileşim içinde olduğunu anlamak için bir model sunmakta ve Mısır örneği üzerinden bu modele uygulamaktadır. Barnett ve Levy'nin "İç Kaynaklı İttifaklar ve Uyumlar: Mısır Örneği" makalesi, devletlerin dış politikalarındaki ittifak ve uyum oluşumunu iç dinamiklerine dayalı bir model üzerinden açıklamaya çalışır. Bu modele göre, devletlerin dış politika davranışı, iç politika dinamiklerindeki değişikliklerden etkilenir ve bu değişiklikler devletlerin diğer devletlerle ittifak kurma veya uyum sağlama tercihlerini belirler. Makale, Mısır'ın 1950'ler ve 1960'lar boyunca Sovyetler Birliği ile olan ittifakının ve daha sonraki ABD'ye yakınlaşmasının nedenleri üzerine odaklanır¹⁹³.

Kırgızistan da iç tehditlerle yüzleşen bir ülke olarak örnek verilebilir. Kırgızistan, 2010 yılında halk ayaklanması sonucu devrimle yönetiminin değiştiği bir ülke. Bu devrim sonrasında Kırgızistan, iç istikrarsızlık ve siyasi çekişmelerle mücadele etmek zorunda kaldı. Bu iç tehditler arasında, etnik gruplar arasındaki gerilimler, siyasi elitler arasındaki çekişmeler ve yolsuzluklar yer almaktadır. Bu iç tehditler, Kırgızistan'ın dış politika davranışlarını da etkiledi. Örneğin, ülkenin güvenlik politikaları ve dış politika öncelikleri, iç istikrarsızlık nedeniyle değişkenlik gösterdi. Bu durum, Kırgızistan'ın bölgesel işbirliği ve entegrasyon politikalarını da etkiledi. Bu iç tehditler genellikle güvenlik, istikrar ve ekonomik dengeleri tehdit eder ve liderler bu tehditleri bertaraf etmek için dış işbirliği arayışına girebilirler. Bu, iç kaynakların sınırlı olduğu, dış kaynakların daha az maliyetli ve hızlı bir strateji olduğu ve iç istikrarı koruma endişelerinin dış politika davranışlarını yönlendirdiği düşüncesiyle açıklanmaktadır. Bu bağlamda, devletlerin entegrasyon politikalarını dış tehditlerden nazaran içsel tehditlerden yönlendirildiği ve iç tehditlerin varlığı durumunda liderlerin benzer stratejiler izlediği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, küçük ve zayıf devletlerin daha fazla

¹⁹³ Barnett ve Levy. (1962). *Domestic Sources of Alliances and Alignments: The Case of Egypt*, Journal of Conflict Resolution, pp. 370-378.

etkilendiği ve iç tehditlerin rejim/hükümet güvenliği konusunda özellikle büyük bir endişe kaynağı olduğu düşünülen bir bakış açısı mevcuttur.

Küçük devletlerin dış politikasını açıklamada dikkate alınması gereken müdahaleci değişkenlerin birim düzeyinde neler olduğu tartışılmaktadır. Müdahaleci değişkenler, karar vericilerin algılarıdır ve güç veya tehdit dengeleri gibi faktörlerin yanlış değerlendirilmesi dış politikayı etkileyebilir. Küçük devletlerin elitleri de güç ve tehditleri yanlış değerlendirerek hatalı dış politika kararları alabilirler. Ayrıca, büyük güçlerin arasında kalan küçük devletler, yanlış algılamalar nedeniyle hatalı tercihler yapabilirler. Bu çalışmada, normal koşullarda bulunan küçük devletlerin dış politikalarında da değerlendirme hataları yapabilecekleri belirtilmektedir. Bu hataların maliyeti normal koşullara göre yüksek olmasa da küçük devletlerin dış politikasını açıklamak için yeterli bir açıklama sağlamayabilir. Bu nedenle, müdahaleci değişkenlerin küçük devletlerin dış politikasını açıklamada önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir.

Bu konu bağlamında kaynaklarda küçük devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde etkili olan üç müdahaleci değişken ele alınmaktadır:

İlk değişken olan ulusal güç, bir devletin ekonomik ve askeri gücünü ifade eder ve bu güç, bir devletin diğer devletlerle olan ilişkilerini belirleyebilir.

İkinci müdahaleci değişken olan devlet gücü, liderlerin belirli bir dış politika amacına ulaşmak için, ülkenin insan gücü, ekonomisi ve ordusu gibi kaynakları toplumdan toplama ve mobilize etme yeteneği olduğunu belirtiyor. Bu kaynaklar, liderlerin dış politika hedeflerine ulaşmak için kullandıkları araçlar olarak düşünülebilir. İnsan gücü kaynağı, ordunun gücü ve ekonomik kaynaklar, liderlerin dış politika hedeflerine ulaşmalarını sağlayacak araçlar olarak değerlendirilebilir. Bu değişken, küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklamak için yeterli olmayabilir çünkü küçük devletlerin iç dengeleme yetenekleri sınırlıdır. Üçüncü müdahaleci değişken ise iç istikrar unsuru olarak ele alınmaktadır. Küçük devletler, diğer devletlere göre kapasiteleri bakımından hem iç hem de dış politikada daha kırılgandır. Bu kırılganlık, iç istikrar sorunlarından kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmada, iç istikrarın dış politika davranışlarını etkileyen bir değişken olduğu belirtiliyor. İç istikrar, iç politikadaki faktörlerin, devletlerin dış politika davranışını etkilediğini ve bu faktörlerin yapısal sınırlamalar ve fırsatlarla uyumlu olmadığı durumlarda dış politika davranışının zorlanabileceğini belirtmektedir. Örneğin, devletin

iç bölünmeleri ve çatışmaları, iktidarın meşruiyet sorunları veya alt grupların devlete olan bağlılık düzeyi gibi faktörler, devletin dış politikada başarılı olmasını engelleyebilir. Bu nedenle, iç istikrar ve uyum düzeyinin yüksek olması, dış politika başarısı için önemlidir. Küçük devletlerin iç istikrar sorunları yaşama olasılığının daha yüksek olduğu ve bu sorunların devletlerin dış politika davranışlarını etkileyebileceği belirtilmektedir. Küçük devletler, rejim güvenliği, toprak bütünlüğü, ayrılıkçı hareketler ve meşruiyet gibi alanlarda yaşanan iç sorunlarla karşı karşıya kalma eğilimindedir. Bu sorunlar, küçük devletlerin sistematik sınırlamalara ve fırsatlara uygun bir şekilde hareket etmelerini engelleyebilir. Bununla birlikte, iç politikada daha istikrarlı olan küçük devletlerin, yapısal sınırlamalara uygun davranmalarının daha olası olduğu belirtilmektedir. Yani, iç istikrar sorunları, küçük devletlerin dış politika davranışının yapısal şartlarla arasına girerek, devletlerin dış politikalarını etkileyebilir. Küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklamak için sadece müdahaleci değişkenlerin yeterli olmayabileceği, ancak iç istikrarın da önemli bir faktör olduğu belirtiliyor.

Bu çalışmada iç istikrarın küçük devletlerin dış politikalarını nasıl etkilediği ve bir devletin iç istikrarının ne anlama geldiği ve nasıl ölçüldüğü hakkında bilgi veriyor. İç istikrar, devletin içindeki farklı sosyal gruplar arasındaki rekabet düzeyi, iktidarın meşruiyet sorunları ve alt grupların devlete bağlılık düzeyi gibi faktörlere bağlı olarak ölçülmekte ve çalıştırılmaktadır. Bu faktörler, bir devletin iç istikrarını etkileyebilir ve devletin dış politikasını da belirleyebilir. Örneğin, bir devlette farklı sosyal gruplar arasında yüksek düzeyde rekabet ve çatışmalar varsa, bu durum iç istikrarı olumsuz etkileyebilir ve devletin dış politikası da bu istikrarsızlıktan etkilenebilir. Benzer şekilde, iktidarın meşruiyet sorunları veya alt grupların düşük devlete bağlılık düzeyi de iç istikrarı olumsuz etkileyebilir ve dış politika davranışlarını da belirleyebilir. İç istikrar düzeyi, küçük devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen önemli bir faktördür ve davranışların yönünü değiştirebilmektedir. Küçük devletler, iç istikrar sorunlarına daha fazla maruz kalma eğilimindedirler. Ayrıca rejim güvenliği ve toprak bütünlüğüne doğru içsel korkuların varlığı, istikrarsızlıklara neden olabilir. Bu tehditlerin boyutu, şiddeti ve dış güçlerle olan bağlantısı, istikrarlı durumu etkileyebilir. İçsel tehditlerin çok yoğun, şiddetli ve dış güçlerle ilişkili olması durumunda, istikrar düzeyi çok düşük olacaktır. Bu durumda, küçük devletlerin içindeki kaosla mücadele etmeleri çok zordur. Ancak, içsel tehditlerin boyutu, şiddeti ve dış güçlerle olan bağlantısı, devletlerin mücadele edebilir

seviyedeyse, istikrarlılık durumu daha yüksek olabilir. İçsel tehditlerin yok olduğu ya da az olduğu veya dış güçlerle bağlantısının az olduğu durumlarda ise, yüksek içsel istikrar düzeyi mevcut olabilir. Bu durumda, küçük devletler de dış politikada daha az sınırlamalara maruz kalabilirler. Ancak, iç istikrar düzeyinin düşük olması durumunda, hükümete ve rejim güvenliğine içsel tehditlerin daha korkunç niteliği taşıdığına işaret edilmektedir. Bu nedenle, küçük devlet liderleri, iç istikrarı korumak için dış politikalarında sınırlamalara uymak zorunda kalabilirler. Kısacası, iç istikrar düzeyi, küçük devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen önemli bir faktördür. İç istikrarın düşük olması, hükümet ve rejim güvenliği sorunlarına neden olabilir ve bu sorunlar, küçük devletlerin dış politika hareketlerini sınırlayabilir. Ancak, iç istikrar düzeyinin düşük olduğu durumlarda hükümet ve rejim güvenliğine yönelik iç tehditler hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, devletin iç istikrarı ve onunla ilgili sorunları, küçük devletlerin olsun dış politikada davranışlarına yön veren önemli bir faktörlerdir ve devlet liderleri bu faktörleri göz önünde bulundurarak dış politika stratejilerini belirlemelidirler. Küçük devletler, hükümet ya da rejim güvenliğine yönelik tehditlerle karşı karşıya kalabilirler. Bu tehditler, darbeler, isyanlar, ayrılıkçı hareketler ve iç çatışmalar gibi birçok şekilde ortaya çıkabilir. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde liderler sık sık darbeler yoluyla görevden alınmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki küçük devletlerde de iç tehditler daha sık görülmeye başlanmıştır. Mafya girişimleri, darbeler, şiddetli muhalefet ayaklanmaları ve iç kargaşalar gibi içsel tehditler liderlerin iktidarını hatta hayatta kalmasını bile büyük tehlike oluşturmuştur. Küçük devlet liderleri, iç tehditlerle başa çıkmak için daha fazla çaba sarf etmek zorundadır. Bu durumda, dış politika kararlarına da yansiyabilir ve liderler tehdit eden büyük güçlerle bile işbirliği yapmak zorunda kalabilir. İç tehditler, küçük devletlerde istikrarsızlık yaratarak, liderlerin dış politika kararlarını etkileyebilir. Bu nedenle, iç tehditlerin varlığı ve yoğunluğu küçük devletlerin istikrar düzeyini önemli ölçüde etkileyebilir. Eğer iç tehditler çok şiddetli ve dış güçlerle bağlantılıysa, istikrar düzeyi düşük olabilir. Ancak, iç tehditlerin yokluğu ya da az olması durumunda istikrar düzeyi daha yüksek olabilir.

1.10. Küçük Devlet Dış Politika Değerlendirmesi

Neoklasik realist yaklaşım, uluslararası ilişkilerde yapısal faktörlerin önemine odaklanır. Bu yaklaşım, büyük güçlerin küçük devletler üzerindeki politikalarını

inceleyerek, küçük devletlerin dış politikalarının yapısal olarak nasıl etkilendiğini ortaya koymaktadır. Küçük devletlerin dış politikaları, büyük güçlerin söz konusu bölgeye yönelik agresif, işbirlikçi ya da rekabetçi tutumlarına bağlı olarak şekillenmektedir. Bu nedenle, büyük güçlerin politikaları, küçük devletlerin uluslararası ilişkilerinde önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Büyük güçlerin tehdit edici politikaları, küçük devletlerin dış politikalarını yapısal olarak sınırlar. Bu tehditler, küçük devletlerin hayatta kalması, güvenliği veya iç istikrarı ile ilgili olabilir. Walt, bir büyük gücün tehdit edici olup olmadığını belirlemek için coğrafi yakınlık, saldırı kapasitesi ve saldırgan niyetlerin varlığı gibi göstergeleri önerir. Küçük devletler, büyük güçlerin tehditkar ya da rekabetçi politikalarına karşı savunmasızdırlar çünkü iç yapıları daha kırılgan ve geçirgendir. Küçük devletler iç tehlike ile karşı karşıya kaldığında, dışarıdan gelebilecek tehditler daha büyük bir risk oluşturabilir. Küçük devletlerin iç tehditleri, büyük güçlerin dış politikaları ile de bağlantılı olabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin iç tehditleri ile başa çıkarken, aynı zamanda büyük güçlerin dış politikaları ile de ilgilenmeleri gerekebilir.

Neoklasik realist yaklaşım, büyük ve bölgesel güçlerin küçük devletlere yönelik politikalarının yapısal imkan ve sınırlamalarını dikkate alır. Bu politikalar tehdit edici, destekleyici veya rekabetçi olabilir. Örneğin, bir büyük güç tehdit edici bir politika benimsediğinde, bu küçük devletlerin hayatta kalması, güvenliği veya iç istikrarı için bir yapısal sınırlama yaratabilir. Örneğin, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etme politikası, Ukrayna'nın iç işleyişine doğrudan müdahale ettiği için yapısal bir sınırlama yaratmakta.

Büyük güçlerin politikaları, küçük devletlerin dış politikalarını şekillendirmede önemli bir rol oynarlar. Bu politikalar genelde destekleyici, rekabetçi ya da tehdit edici olabilir. Büyük güçler de, küçük devletin iç güvenliğini kendi menfaatine uygun fırsatlar yaratabilecek ittifaklar da oluşturabilirler. Ancak, büyük güçler arasındaki rekabet, küçük devletlerin çıkarlarının feda edilmesine neden olabilir. Örneğin, İran'a uygulanan yaptırımlar, diğer ülkelerin petrol ihracatını artırma fırsatı yaratabilirken, İran'ın güvenliğini ve ekonomik kalkınmasını olumsuz etkileyebilir.

Küçük devletlerin iç tehditlerinin müdahaleci değişken olarak dikkate alınması da önemlidir. Örneğin, bir küçük devletin iç tehditleri rejim veya hükümet güvenliğine yönelik olabilir. Bu tehditler, devletin iç istikrarını ve dış politikasını etkileyebilir. Örneğin, Suriye'deki iç savaş, ülkenin iç istikrarını ciddi şekilde etkiledi ve bölgedeki diğer ülkelerin dış politikasını da etkilemektedir.

Küçük devletlerin iç tehditlerle karşı karşıya kalması, liderleri veya hükümet mensupları ilk önce yakın tehlikeyi ortadan kaldırmak için çalışmaları gerektiği anlamına gelir ve bu bağlamda çalışma dış politika davranışlarını da doğrudan etkiler. Dış politikada iç tehditlerin etki düzeyi, tehditlerin şiddeti, yoğunluğu ve dış güçlerle olan ilişkileri göz önünde bulundurularak değişebilir. Örneğin, El Salvador, Latin Amerika'da küçük bir devlettir ve son yıllarda yüksek seviyede iç şiddet ve suç oranları ile karşı karşıyadır. Bu iç tehditler, hükümetin dış politikasını da etkilemiştir. Özellikle, ABD ile ilişkileri güçlendirmek ve dış yardım almak için çaba sarf etmiştir. Öte yandan, El Salvador'un istikrar seviyesi yüksek değildir ve dış tehditlere karşı meydan okuyucu bir strateji izleyemez.

Sonuç olarak, küçük devletlerin iç istikrar düzeyleri, dış politika yapımını doğrudan etkileyebilir ve bu durum dış yardıma ve daha uyumlu dış politika izlemeye zorlayabilir. Küçük devletlerin dış politika davranışları, büyük güç politikaları ve iç istikrar düzeyleri gibi faktörler tarafından etkilenir. Bu faktörler, küçük devletlerin meydan okuyucu, rekabetçi veya uyumlu dış politika tercihlerinin benimsemesine yol açabilir. Küçük devlet, hangi politika seçeneklerini tercih edeceği de, büyük devlet politikaları ve iç istikrar düzeyleri gibi faktörlerle ölçülür. Küçük devlet dış politika analizi için neoklasik bir nedensel mekanizma kullanılabilir. Bu mekanizma, bağımsız, müdahaleci ve bağımlı değişkenleri ilişkilendirir. Bu sayede, küçük devletlerin dış politika davranışlarını anlamak için bir çerçeve ve varsayımlar elde edilebilir.

Tablo 156. Neoklasik Realist Görüşü Temelinde Küçük Devletlerin Dış Politika Özeti

Büyük Güç Politikaları (Bağımsız Değişken)	İç İstikrar Düzeyi (Müdahaleci Değişken)	Dış Politika Stratejileri (Bağımlı Değişken)
• Tehdit Edici • Destekleyici • Rekabetçi	• Düşük • Çok Düşük • Yüksek	• Meydan Okuyucu • Uyumlu; Peşinden Gitme • Rekabetçi

Kaynak: Bu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

Birinci varsayım, belirli koşullar altında küçük devletlerin meydan okuyucu bir dış politika stratejisi izleyebileceğini öne sürmektedir. Bu koşullar ise büyük güç tehdidiyle karşı karşıya kalmak, dışsal desteğin bulunmaması veya rekabetçi büyük devlet siyasetinden faydalanamamak ve içsel stabilite düzeyinin düşük olmasıdır. Bu varsayım, bazı durumlarda doğru olabilir ancak her zaman doğru değildir. Bazı küçük devletler, iç

istikrar düzeylerinin düşük olduğu durumlarda bile meydan okuyucu bir strateji izlemezler ve iç tehditlerle mücadele etmek için daha uyumlu bir dış politika izleyebilirler. Ayrıca, bazı küçük devletler, büyük güçlerle ilişkilerini dengeleyerek meydan okuyucu bir tutum sergilemek yerine, daha işbirliği odaklı bir yaklaşım benimseyebilirler. Bu nedenle, birinci hipotez, genelleştirilebilir ve her küçük devletin dış politika davranışları farklı koşullar altında şekillenmektedir.

İkinci varsayıma göre, bir küçük devletin iç tehditlerle karşı karşıya kaldığı durumlarda uyumlu bir dış politika stratejisi izleyebileceğini öne sürüyor. Ancak, eğer küçük devlet dış destek bulamaz veya büyük güçlerin rekabetinden yararlanamazsa, iç tehditle ilişkili dış tehdidi yatıştırmak için dış politika stratejisi izlemesi gerekebilir. Bu durumda, iç tehditler daha hayati hale gelir ve küçük devletin hayatta kalma sorunu ortaya çıkabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin dış tehditleri dengelemek için dış politika stratejileri izlemeden önce iç istikrarlarını sağlamaları ve iç tehditleri dengelemeleri gerekmektedir.

Üçüncü varsayıma göre, küçük devletler büyük güç tehdidiyle karşı karşıya kalmadıklarında, iç istikrar ortamı düşük veya çok düşük olsa bile uyumlu bir dış politika stratejisi izleyebilirler. Ancak, bu varsayımın doğruluğu, iç tehditlerin yoğunluğu ve şiddeti ile dış tehditlerin varlığına bağlıdır. Eğer küçük devletler yüksek düzeyde iç istikrarsızlıkla karşı karşıya kalmazlarsa ve iç tehditleri kendi imkânlarıyla dengeleyebilirlerse, dış destek arama ihtiyaçları olmayacaktır. Ancak, iç tehditler çok yoğunsa veya dış güçlerle ilişkiliyse, küçük devletler iç tehditleri dengelemede başarısız olabilirler ve dış kaynaklardan destek arama ihtiyacı duyabilirler. Bu nedenle, üçüncü varsayımın doğruluğu, durum ve koşullara bağlı olmaktadır.

Dördüncü varsayım, küçük bir devletin yüksek iç istikrar düzeyine sahip olması durumunda, rekabetçi büyük güç politikalarından faydalanabileceğini ve uyumlu bir dış politika stratejisi izleyebileceğini öngörmektedir. Bu varsayım, küçük devletin iç istikrarının rekabetçi bir dış politika izlemesine olanak sağlayacak kadar yüksek olduğunu varsayar. Bu durumda, küçük devletler büyük güçlerin rekabetçi politikalarından faydalanarak, iç ve dış politikalarında daha fazla hareket kabiliyeti kazanabilirler. Ancak, iç istikrar düzeyi düşükse veya dış politikada farklı koşullar söz konusuysa, bu varsayım doğru olmayabilir. Bu varsayım, belirli koşullar altında doğru olabilir. Örneğin, bir küçük

devletin yüksek iç istikrar ortamı varsa ve rekabetçi büyük güç politikalarından faydalanabilecek durumdaysa, rekabetçi bir dış politika stratejisi izleyebilir. Ancak, bu koşullar gerçekleşmediğinde, varsayım doğru olmayabilir. Örneğin, bir küçük devlet iç istikrarını kaybetmişse veya büyük güçlerin bölgesindeki politikaları çok zayıf bir konumda olduğu için faydalanamıyorsa, rekabetçi bir dış politika izlemekte zorlanabilir veya bu politikaları uygulayamayabilir. Bu nedenle, herhangi bir varsayımın doğru olup olmadığı, o koşulların varlığına bağlı olmaktadır.

Beşinci varsayıma göre, büyük güçlerle karşı karşıya olmayan küçük devletler, yüksek iç istikrar düzeyinde rekabetçi veya uyumlu dış politika stratejileri izleyebilirler. Bu varsayım, neorealist bakış açısına uygun olarak küçük devletlerin dış politika stratejilerinin büyük ölçüde büyük güçlerin politikalarına bağlı olduğunu kabul ederken, aynı zamanda küçük devletlerin iç istikrar ve dış tehdit seviyelerinin stratejilerini belirlemede önemli bir etkiye sahip olduğunu öne sürmektedir. Bu doğru olabilir çünkü küçük devletlerin iç istikrar ve dış tehdit seviyeleri, dış politika stratejileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Özellikle, küçük devletlerin yüksek iç istikrar ortamında rekabetçi veya uyumlu dış politika stratejileri izleyebileceklerine dair öngörü, mantıklıdır. İç istikrar düzeyi arttıkça, küçük devletlerin dış politikada daha fazla özgürlükleri olabilir ve çeşitli stratejileri benimseyebilirler. Ayrıca, küçük devletlerin önemli bir dış destek aldıklarında daha az rekabetçi stratejiler izleyebilecekleri de doğrudur. Ancak, küçük devletlerin büyük güçler arasındaki rekabet ortamında riski dağıtma stratejisi izleyerek her bir büyük güçle işbirliği yapabilecekleri iddiası, bazı eleştirilere neden olabilir. Küçük devletlerin büyük güçlerle işbirliği yapma kapasiteleri sınırlıdır ve bu güçlerin çıkarları çatışabilir. Bu nedenle, küçük devletlerin büyük güçler arasında tarafsız kalmak yerine, bir taraf seçme eğiliminde olabilecekleri ve dolayısıyla rekabetçi bir strateji izleyebilecekleri de mümkündür.

Altıncı varsayıma göre, bir küçük devletin büyük güç tehdidiyle yüzleştiğinde, iç istikrara bağlı olmadan da meydan okuyucu bir dış politika stratejisi izleyebileceğini öngörmektedir. Bu varsayım, küçük devletin dış destek bulduğu veya rekabetçi büyük güç politikalarından yararlandığı durumlarda geçerli olabilir. Bu durumda, küçük devlet, tehditlere karşı meydan okuyucu bir strateji izleyerek tehditleri dengeleme şansını artırabilir. Ancak, her zaman doğru olmayabilir. İç istikrarsızlık veya diğer faktörler,

küçük devletin dış politika stratejisi üzerinde etkili olabilir ve meydan okuyucu bir strateji, durumu daha da kötüleştirebilir. Bu nedenle, bu varsayım duruma ve koşullara bağlı olarak geçerli olabilir veya olmayabilir. Ancak, dış destek veya rekabetçi politikalar kullanarak meydan okuma stratejisi izlemek, bazen büyük güçler tarafından cevapsız bırakılmayabilir ve sonuçta daha büyük bir tehditle karşı karşıya kalabilir. Bununla birlikte, küçük devletler genellikle güçsüz oldukları için, tehditlerle başa çıkmak için dış destek arama veya dengeleme stratejileri izleme eğilimindedirler. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika stratejileri, sadece iç istikrara değil, aynı zamanda güç dengesi, coğrafi konum ve diğer faktörlere de bağlı olmaktadır.

Tablo 167. Küçük Devlet Dış Politika Analizi İçin Alınan Varsayımlar

Hipotez NO	Büyük Güç Politikaları Eğer;	Küçük Devlet Durumu Eğer;	Küçük Devlet Dış Politika Stratejileri Varsayım;
1	Büyük güç tehdidi varsa, dış destek yoksa veya rekabetçi büyük güç politikaların faydalanmasını sınırlıyorsa;	Düşük düzeyde iç istikrar ortamı mevcutsa;	Meydan okuyucu strateji izleyebilir. Bu hipotez, belirli koşullar altında küçük devletlerin meydan okuyucu bir dış politika stratejisi izleyebileceğini öne sürmektedir. Bu koşullar ise büyük güç tehdidiyle karşı karşıya kalmak, dışarıdan yardım alamamak ya da rekabetçi büyük güçlerin politikalarından kullanamamak ve iç istikrarın seviyesi düşük olmasıdır. Bu hipotez, bazı durumlarda doğru olabilir ancak her zaman doğru değildir. Bazı küçük devletler, iç istikrar düzeylerinin düşük olduğu durumlarda bile meydan okuyucu bir strateji izlemezler ve iç tehditlerle mücadele etmek için daha uyumlu bir dış politika izleyebilirler. Ayrıca, bazı küçük devletler, büyük güçlerle ilişkilerini dengeleyerek meydan okuyucu bir tutum sergilemek yerine, daha işbirliği odaklı bir yaklaşım benimseyebilirler. Bu nedenle, birinci hipotez, genelleştirilebilir ve her küçük devletin dış politika davranışları farklı koşullar altında şekillenir.
2	Büyük güç tehdidi varsa, dış destek yoksa veya rekabetçi büyük güç politikaların faydalanmasını sınırlıyorsa;	Çok düşük iç istikrar ortamı mevcutsa;	Uyumlu ya da peşinden gitme strateji izleyebilir. Bir küçük devletin iç tehditlerle karşı karşıya kaldığı durumlarda uyumlu bir dış politika stratejisi izleyebileceğini öne sürüyor. İç tehditlerin yoğunluğu ve şiddeti yüksek olduğunda, küçük devletler için çok düşük bir istikrar seviyesi ortaya

			çıkılmaktadır. Yüksek düzeyde iç tehditlerle karşı karşıya kalan küçük bir devlet, bu tehditleri kendi imkanlarıyla dengeleyemeyebilir ve hükümet, rejim veya devletin hayatta kalma sorunuyla karşı karşıya kalabilir. İç tehditlerin yoğunluğu ve şiddeti yüksek olan küçük bir devletin, iç istikrarı sağlayamadığı durumlarda dış politikalarında da başarısız olabileceğini ve bu durumda iç tehditlerin daha da büyük bir tehdit haline gelebileceğini belirtmektedir. Eğer küçük devletler, dış destek veya büyük güç rekabetinden yararlanamazlarsa, iç tehditleri dengeleyemeyebilirler ve iç tehditle ilişkili dış tehdidi yatıştırmak için dış politikalarını değiştirmek zorunda kalabilirler. Bu, küçük devletlerin iç tehditlerle başa çıkmak için dış politika stratejilerini kullanabilecekleri anlamına gelir.
3	Büyük devlet tehdidi mevcut değilse;	Düşük ya da çok düşük iç istikrar durum varsa;	Bu durumda uyumlu politika izleyebilir. Üçüncü varsayım, bir küçük devletin büyük güç tehdidiyle karşılaşmadığı durumlarda, iç istikrar ortamının düşük veya çok düşük olduğu durumlarda bile uyumlu bir strateji izleyebileceğini öngörüyor. Bu varsayıma göre, iç tehditlerin yoğunluğu ve şiddeti ile dış tehditlerin varlığı arasındaki ilişki, küçük devletlerin dış politika stratejilerini etkileyebilir. Eğer küçük bir devlet, iç istikrarsızlıkla karşı karşıya kalmazsa ve iç tehditleri kendi imkanlarıyla dengeleyebilirse, dış destek arama ihtiyacı olmayabilir. Ancak, iç tehditler çok yoğunsa veya dış güçlerle ilişkiliyse, küçük devletler iç tehditleri dengelemede başarısız olabilirler ve dış kaynaklardan destek arama ihtiyacı duyabilirler. Dolayısıyla, bu hipotez doğru olabilir ancak duruma ve koşullara bağlıdır.
4	Büyük güçlerden faydalanma imkânı olan küçük devlet ise;	iç istikrar ortamı yüksekse;	Bu durumda rekabetçi politika izleyebilir. Bu varsayım, belirli koşullar altında doğru olabilir. Örneğin, bir küçük devletin yüksek iç istikrar ortamı varsa ve rekabetçi büyük güç politikalarından faydalanabilecek durumdaysa, rekabetçi bir dış politika stratejisi izleyebilir. Ancak, bu koşullar gerçekleşmediğinde, varsayım doğru olmayabilir. Örneğin, bir küçük devlet iç istikrarını kaybetmişse veya büyük güçlerin bölgesindeki

			politikaları çok zayıf bir konumda olduğu için faydalanamıyorsa, rekabetçi bir dış politika izlemekte zorlanabilir veya bu politikaları uygulayamayabilir. Bu nedenle, herhangi bir varsayımın doğru olup olmadığı, o koşulların varlığına bağlıdır.
5	Büyük güçlerin tehdidiyle yüzleşmeyen küçük devlet;	İç istikrar durumu yüksekse;	Rekabetçi veya uyumlu strateji izleyebilir. Büyük güç tehdidiyle yüzleşmeyen küçük bir devlet, kendisine doğrudan bir büyük güç tehdidi olmadan kendi içindeki sorunlarına odaklanabilir. Bu durumda, iç istikrar ortamı ne kadar düşük veya kötü olursa olsun, küçük devlet uyumlu bir strateji izleyebilir. Ancak, iç tehditler çok yoğunsa veya dış güçlerle ilişkiliyse, küçük devletler iç tehditleri dengelemede başarısız olabilirler ve dış kaynaklardan destek arama ihtiyacı duyabilirler. Dolayısıyla, üçüncü varsayım doğru olabilir ancak duruma ve koşullara bağlıdır. İç istikrar düzeyi arttıkça, küçük devletlerin dış politikada daha fazla özgürlükleri olabilir ve çeşitli stratejileri benimseyebilirler. Ayrıca, küçük devletlerin önemli bir dış destek aldıklarında daha az rekabetçi stratejiler izleyebilecekleri de doğrudur.
6	Büyük güçlerin tehdidi olan küçük devlet;	İç istikrar düzeyi önemli değil	Bu durumda meydan okuyucu politika izleyebilir. Altıncı varsayım, küçük devletlerin büyük güç tehditleri ile karşı karşıya kaldıklarında iç istikrara bağlı kalmadan, dış destek veya rekabetçi büyük güç politikalarından yararlanarak meydan okuyucu bir strateji izleyebileceklerini öne sürmektedir. Ancak, bu her zaman doğru olmayabilir ve bazı durumlarda dış destek veya rekabetçi büyük güç politikalarının kullanılması bile tehditleri dengelemek için yeterli olmayabilir. Bu nedenle, bu hipotezin doğru olup olmadığı duruma ve koşullara bağlıdır. Ancak, dış destek veya rekabetçi politikalar kullanarak meydan okuma stratejisi izlemek, bazen büyük güçler tarafından cevapsız bırakılmayabilir ve sonuçta daha büyük bir tehditle karşı karşıya kalabilir. Bununla birlikte, küçük devletler genellikle güçsüz oldukları için,

			tehditlerle başa çıkmak için dış destek arama veya dengeleme stratejileri izleme eğilimindedirler. Bu nedenle, küçük devletlerin dış politika stratejileri, sadece iç istikrara değil, aynı zamanda güç dengesi, coğrafi konum ve diğer faktörlere de bağlı olacaktır.

Kaynak: Bu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

Öncelikle, varsayımların doğruluğunu test etmek için örnek olay incelemesi yöntemi kullanılır. Bu yöntem, bir küçük devletin dış politikasının nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmak için kullanılır. Bu amaçla, büyük güçlerin politikaları bağımsız değişken olarak ele alınırken, küçük devletin iç istikrar düzeyini belirleyen iç tehditler müdahaleci değişken olarak ele alınmaktadır. Kırgızistan örneği üzerinden bu yöntem kullanılarak küçük bir devletin dış politikasının analizi yapılacaktır. Yöntem, bağımsız ve müdahaleci değişkenlerin nasıl işlediğini göstererek, dış politika davranışının nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Kırgızistan'da hükümet karşıtı protestolar, etnik gerilimler ve terörizm tehdidi gibi iç tehditler incelenecektir. Bunların yanı sıra, Kırgızistan'ın Rusya, Çin ve ABD gibi büyük güçlerle ilişkileri de ele alınarak, bu ilişkilerin Kırgızistan'ın dış politikası üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu yöntem sayesinde, Kırgızistan'ın büyük güçlerle ilişkilerinde izlediği stratejilerin, iç tehditlerin varlığına veya yokluğuna bağlı olarak nasıl değiştiği ortaya çıkarılacaktır. Bu da, hipotezlerin geçerliliğini test etmek için önemli bir veri sağlayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK DEVLET KIRGIZİSTAN'IN MÜDAHALECI DEĞİŞKEN DURUMU: İÇ VE DIŞ POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE ZORLUKLARI

Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden küçük bir Orta Asya ülkesidir. Ülkenin dış politikası, bölgesel ve küresel güçler arasındaki rekabetin ortasında kalırken, iç politikası da siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkla karşı karşıyadır. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın müdahaleci değişken durumu iç ve dış politika öncelikleri ve zorlukları olarak incelenebilir.

Kırgızistan'ın iç politikasındaki en önemli müdahaleci değişken, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık olarak öne çıkar. Ülkenin siyasi sistemi, hükümet ve muhalefet arasındaki gerilimler nedeniyle sık sık çatışmalar yaşar. Ekonomi de istikrarsızdır ve işsizlik oranı yüksektir. Bu nedenle, ülkenin iç politikasında öncelikli hedef, siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmasıdır.

Kırgızistan'ın dış politikası ise, bölgesel ve küresel güçler arasındaki rekabet nedeniyle karmaşık bir yapıya sahiptir. Ülke, Rusya, Çin, ABD ve Avrupa Birliği gibi güçlerin nüfuzu altındadır ve bu güçler arasındaki rekabet, Kırgızistan'ın dış politikasını etkilemektedir. Kırgızistan, bölgesel işbirliği örgütleri olan Kolektif Antlaşma Örgütü, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği'ne üyedir ve bu örgütlerin çıkarlarını korumak için çaba göstermektedir. Bununla birlikte, Kırgızistan'ın Batı ile ilişkileri de önemlidir ve ülke, BM üyesidir ve NATO'nun Asya-Pasifik Ortaklığı'na ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na üyedir. Ancak, Kırgızistan'ın dış politikası zorluklarla da karşı karşıyadır. Özellikle, Rusya ve Çin arasındaki rekabet, Kırgızistan'ın çıkarlarına ve kararlarını etkilemektedir. Bununla birlikte, Kırgızistan'ın Batı ile ilişkileri de sık sık sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, ABD'nin Kırgızistan'daki askeri

varlığı, ülkenin Rusya tarafından baskı altında tutulmasına neden olmuştur ve ülke meydan okuyucu davranışta bulunarak ABD'nin üssünün kapatmıştır. Kırgızistan'ın müdahaleci değişken durumu, iç ve dış politika öncelikleri ve zorlukları ile şekillenmektedir.

Ayrıca Kırgızistan, Çin ile de yakın ticari ve siyasi ilişkilere sahiptir. Ancak bu ilişkiler, Kırgızistan'ın Doğu Türkistan'daki Uygur Müslümanlarına yönelik baskılarına sessiz kalması nedeniyle eleştirilmektedir. Kırgızistan'ın dış politika öncelikleri arasında, Orta Asya'da bölgesel işbirliğinin artırılması, Rusya ile stratejik ilişkilerin sürdürülmesi, Çin ile ekonomik işbirliğinin artırılması ve Batı ile ilişkilerin geliştirilmesi yer almaktadır. Ancak ülke, bu hedeflerini gerçekleştirmek için bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle Rusya ile stratejik ilişkilerin sürdürülmesi, ülkenin bağımsız dış politika yürütmesini engelleyebilirken, Çin ile ekonomik işbirliği, ülkenin bağımsızlığı ve güvenliği açısından endişelere neden olabilmektedir.

Kırgızistan'ın iç istikrarı ve dış politika öncelikleri arasında bir denge kurması gerekmektedir. İç politikadaki sorunlar, dış politikadaki hedeflerine ulaşmasını engelleyebilirken, dış politikadaki gelişmeler de iç istikrarı olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle Kırgızistan, iç ve dış politikalarını sonraki alt bölümlerde incelenecektir. Ancak Kırgızistan, iç politikadaki sorunları çözmeye çalışırken, dış politika önceliklerini de ihmal etmemelidir. Bölgesel işbirliği, uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi ve uluslararası örgütlere üyelik gibi dış politika hedefleri, ülkenin güvenliği, ekonomik kalkınması ve uluslararası alanda etkili olması için gereklidir. Bu nedenle Kırgızistan, iç ve dış politikaları arasında bir denge kurarak, ülkenin istikrarını ve güvenliğini sağlayacak bir strateji izlemelidir. Bu strateji, ülkenin iç politika önceliklerini çözümlmeye ve aynı zamanda dış politika hedeflerine ulaşmaya odaklanmalıdır.

2.1. Kırgızistan'ın Küçük Devlet Olarak Nitelendirilmesi

Kırgızistan'ın küçük devlet olarak nitelendirilmesi, hem nüfus hem de ekonomik ve politik kapasite açısından ele alınabilir. Bir ülkenin nüfusunu şekillendiren en önemli unsurlardan biride ülkenin tarihi ve coğrafi yapısıdır. Bu nedenle doğal güzellikleri ve tarihi göçebe kültürüyle bilinen Kırgızistan'ın demografik yapısı incelemeden önce genel hatlarla öz bir şekilde coğrafi yapısına göz atmakta fayda vardır. Orta Asya'nın kuzeydoğusunda yer alan Kırgızistan, 198.500 km²'lik yüzölçümü itibarıyla bölgenin en küçük ülkelerinden biridir. Kırgızistan'ın ortalama rakımı 2750 m'dir. Kırgızistan'ın

toplam alanın %94'ünden fazlasının deniz seviyesinden yüksekliği 1000 m'yi aşar ve toplam yüzölçümünün yaklaşık %40'ı 3000 m'den yüksektir. Kırgızistan'ın en yüksek noktası olan Jeniş Cokusu (Zafer Tepesi), deniz seviyesinden 7439 metre, en alçak nokta olan Kara Darya'dır (Kara Nehir) ise, deniz seviyesinden 132 metre yüksekliktedir. Bölgenin efsanevi dağları olan “Tanrı Dağları”nın, yaklaşık üçte ikisi Kırgızistan toprakları içinde yer almaktadır. Doğu batı istikametinde 2000 km uzunluğunda ve 400 km genişliğinde bir kara kitlesi olan ve çadırlar topluluğunu andıran Tanrı Dağları ülkenin kültürel kimliğinin şekillenmesinde önemli bir unsur olmuştur. Burada ceviz ormanlarına ev sahiplik yapan ülkenin güneybatında bulunan Tien Şan dağlarını da unutmamak lazım. Türklerin yerleşik düzen ile göçebelik hayatı iç içe yaşadıkları ve Türk tarihini etkileyen önemli hadiselerin yaşandığı iki önemli ova olan Fergana Ovası (ülkenin güneyinde) ile Talas Ovası (Çuy bölgesi, ülkenin kuzeyi) ülkenin toprakları içinde yer almaktadır¹⁹⁴.

Yer altı kaynakları bakımında bölge ülkelerine göre fakir olan ülke, su kaynakları açısından bölgeye göre zengindir. Ülkede yaklaşık 40.000 dere ve ırmak ile 1923 adet göl bulunmaktadır. Kırgızistan'ın en önemli nehirleri; Narın (535 km), Cuy (221 km) ve Catkal (205 km)'dir. Ülkenin en önemli göller ise doğal harikası, kıyıları Tanrı Dağları tarafından çevrelenmiş, krater bir göl ve aynı zamanda ülkenin cazibe merkezlerinden bir olan Issık Køl (6236 km²) başta olmak üzere Son Kol (275km²) ve Catır Køl (175 km²)'dür. Ülkenin yüzölçümünün yaklaşık %4,4'ünü su teşkil etmektedir. Genel olarak bakıldığında Kırgızistan'ın yüzölçümünün, %5,3'ünü ormanlık alanlar, %54,1'ini tarımsal alanlar, %36,2'sini ise diğer arazi oluşturmaktadır. Kırgızistan'ın Kuzeyinde Kazakistan, batısında Özbekistan, güneydoğu ve doğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, güneybatısında Tacikistan bulunmaktadır.

Ülkenin coğrafi yapısı ve tarihsel süreç içinde yaşanan olaylar Kırgızistan'ın demografik yapısı üzerinde önemli izler bırakmıştır. Yüzölçümünün küçüklüğü ve ülkenin dağlık yapısının da etkisiyle ülke yoğun bir nüfusa sahip değildir. Kırgızistan'daki nüfus yoğunluğu Km² başına 34'tür. BM verilerine göre Kırgızistan 2020 nüfusunun yıl ortasında 6 524 195 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bu durumda Kırgızistan nüfusu toplam dünya nüfusunun % 0,08'ini oluşturmakta ve dünya nüfus sıralamasında 111. sıraya denk gelmektedir. Nüfusun % 35,6'sı kentsel (2020'de 2 322 557 kişi) alanda

¹⁹⁴ Yüce, M. (2021). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, I. Baskı, İstanbul, ss. 11-14.

yaşamaktadır. Ortalama yaşam beklentisi kadınlarda 76 yaş, erkeklerde 67,9 yaş, kadın-erkek ortalama 72 yaştır. Kırgızistan'da bebek ölüm oranı ve 5 yaş altı çocukların ölümü bakıldığında, 1.000 canlı doğumda 13,2 bebek ölümü gerçekleşmektedir. Aynı şekilde 5 yaş altı çocuklara bakıldığında ise her bin çocuktan 15,6 kişi ölmektedir¹⁹⁵. Küçük devletler genellikle dış politikada daha az etkilidir ve genellikle büyük devletlerin politikalarına daha bağımlıdır. Bununla birlikte, küçük devletlerin kendi güvenlikleri, ekonomik kalkınmaları ve diğer ulusal çıkarları konusunda proaktif ve stratejik olmaları gerekmektedir. Kırgızistan'ın coğrafi konumu ve nüfusu, onun küçük bir devlet olarak sınıflandırılmasına neden olmaktadır. Kırgızistan, Orta Asya'da yer almakta olup, bunun yanı sıra, Kırgızistan'ın ekonomisi de diğer devletlere kıyasla daha küçüktür ve büyük ölçüde tarım, hayvancılık ve madencilik sektörlerine dayanmaktadır. Güvenlik sorunları olarak Kırgızistan'ın küçük bir devlet olarak sınıflandırılması, onun güvenlik sorunlarına daha farklı bir perspektiften bakmasını gerektirmektedir. Küçük devletler genellikle kendi güvenliklerini sağlamak için ittifaklar kurmaya veya büyük devletlerle işbirliği yapmaya daha meyillidir. Küçük devletler aynı zamanda ekonomik kalkınma konusunda da çeşitli zorluklarla karşılaşabilirler. Kırgızistan için, ekonomik kalkınma ve büyüme, çeşitli ekonomik reformları ve yatırımları gerektirmektedir. Küçük devletlerin karşılaştığı zorluklar ve fırsatlar, onların dış politika stratejilerini ve ulusal güvenlik politikalarını şekillendirebilir. Kırgızistan gibi ülkeler, sınırlı kaynaklara ve dış politika etkisine rağmen, stratejik işbirliği, diplomatik girişimler ve kapsamlı ekonomik reformlar yoluyla ulusal çıkarlarını korumaya ve teşvik etmeye çalışmalıdır. Kırgızistan hakkında araştırmalarda yaklaşık 6,5 milyon nüfusu bulunan Kırgızistan, nüfusunun tam üçte biri 15 yaşın altında ve yine nüfusun üçte biri kentsel alanlarda yaşamaktadır. Dolayısıyla çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamak, tarım ve hayvancılıkla yaşamını sürdürmektedir. Toplam nüfusun yaklaşık üçte ikisi Fergana, Talas ve Chu vadilerinde yaşamaktadır. Ülkenin nüfus tahminlerine bakıldığında 2050 yılında nüfusun yıllık % 0,6 civarında büyümesi beklenmektedir. Tahmini hesaplamalara göre Kırgızistan'daki nüfusun kabaca 2020'de 6 301 718; 2030'da 6 997 284; 2040'ta 7 596 178 ve 2050'ye kadar 8 112 653 olacağını beklenmektedir¹⁹⁶.

¹⁹⁵ Yüce, a.g.e. s.12.

¹⁹⁶ Yüce, a.g.e. ss. 12-13.

Uluslararası sistemde küçük devletler, toprak büyüklüğü, nüfus, gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) ve askeri güç açısından sınırlı kapasiteye sahip olduklarıyla tanınırlar. Küçük bir devletin küçüklüğünü belirlerken nüfus özellikle diğer maddi göstergeler arasında ön plana çıkar. 1960'lardan bu yana 10 milyondan az nüfusa sahip olan ülkeler küçük güçler olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, bir devletin uluslararası sahnede yerine ilişkin öz algısı da büyüklüğünü belirlemekte başka bir işaret olarak kabul edilir. Küçük güçler, güvenliklerini diğer devletler, kurumlar veya süreçlerin yardımı olmadan sağlayamayacaklarının farkında olan devletler olarak tanımlanır.

Küçük güçlerin maddi ve yapısal kısıtlamaları genellikle dış politika faaliyetlerini çoğunlukla komşu ve bölgesel alanlara odaklanmaya zorlar. Daha güçlü devletlerle ilişkilerinde dikkat, ılımlılık ve riskten kaçınma hâkim olur. Genellikle devletçilik stratejisi olarak askeri gücü kullanmaktan kaçınırlar ve diplomatik kanallara ve araçlara başvurmayı tercih ederler. Büyük güçle ittifak, bölgesel ve/veya uluslararası kuruluşlarda etkin bir rol oynamak veya tarafsızlık politikası izlemek, küçük devletlerin liderlerinin karmaşık ve ürkütücü dış dünyayla başa çıkmak için benimsedikleri en yaygın diplomatik yöntemlerdir. Güçlü saldırgan kabiliyetlere sahip devletlere yakın coğrafi konumda bulunan küçük devletler, müttefik veya dış yardımın bulunmadığı durumlarda büyük gücün yolunda giderek uyum sağlama davranışı sergileyebilir. Büyük güçle uyum sağlamanın bazı mali faydaları da olabilir, örneğin büyük pazarlara ve yabancı sermayeye erişim. Küçük devlet ayrıca, yakın çevresindeki diğer devletlere ve küresel alana karşı konumunu iyileştirebilir.

Küçük devletlerin benimsediği ikinci dış politika davranışı, zaman, enerji ve kaynaklarını bölgesel ve/veya çok taraflı kuruluşlara ayırmaktır. Bu tür kuruluşlar, üyeleri arasında resmi eşitliği desteklediği, güçlü devletlerin tasarımlarını ve faaliyetlerini sınırlama potansiyeline sahip olduğu ve çeşitli kabiliyetlere sahip devletler arasında danışma, tartışma ve bilgi alışverişi platformu olarak işlev gördüğü için küçük güçler için cazip gelir. Ayrıca, bazı küçük güçler, eğitim, çevre, sağlık ve insan hakları gibi küresel konuları bu bölgesel ve/veya uluslararası kuruluşların gündemine getirerek, bu sorun alanlarında yeni prensipler, kurallar ve normlar belirlemeye katkıda bulunur. Bu norm girişimci tutum sonunda küçük güçlerin itibarını artırır ve dolaylı olarak diğer öncelikli alanlardaki hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olur. İç tehditler, hükümetleri devirmeye yönelik çabalar, devlet kurumlarını kontrol etme mücadeleleri, kaynaklar için

rekabet ve otonomi veya bağımsızlık için yarışan etnik veya dini hareketler gibi unsurları içerir¹⁹⁷. Bu iç güvenlik kaygıları, devletlerin dış politika kararlarını etkiler. Kırgızistan'da Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde Oş'ta gerçekleşen Kırgız ve Özbek azınlıklar arasındaki etnik çatışmalar, ülke genelinde yaşanan halk ayaklanmalar ve sınır çatışmaları gibi istikrarsızlıklar zaman zaman tekrarlanmıştır. Orta Asya'da yer alan beş küçük devleti arasında, Türkmenistan ve Kazakistan ekonomik olarak değerli ve dolayısıyla pahalı doğal kaynağa, doğalgaza sahiptir. Özbekistan enerji açısından zengin bir ülke olup, bu avantajlar daha fazla dış politika seçeneğine sahip olmasını sağlar. Kırgızistan ve Tacikistan'a göre ekonomik öz-yeterliliğe daha yakındır. Coğrafi konum, sınırlı kapasiteli küçük devletlerin dış politika tercihlerinde önemli bir rol oynayabilir. Dış saldırı olasılığı, mülteci akışları ve sınırlardan suçluların ve aşırılık yanlılarının sızması, küçük güçler için komşuların önemini artırır. Kırgızistan ve Tacikistan'ın Çin'in sorunlu Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi ile komşuluk yapması ve Tacikistan ile Türkmenistan'ın hareketli Afganistan ile komşuluk yapması, bu ülkelerin dış politika eylemlerini etkiler¹⁹⁸.

Kırgızistan Orta Asya devletleri gibi küçük devlet olarak kabul edilir çünkü nüfusu yaklaşık 7 milyon üzeri ve coğrafi büyüklüğü yaklaşık 199.951 km²'dir. Bu faktörler, Kırgızistan'ın küçük devletler kategorisine girmesini sağlar. Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi diğer Orta Asya devletleri arasında nüfus ve coğrafi büyüklük bakımından küçük bir devlettir Tacikistan hariç. Nüfus açısından, Örneğin, Kazakistan'ın nüfusu yaklaşık 18,5 milyon kişi, Özbekistan'ın nüfusu yaklaşık 33,5 milyon kişi, Türkmenistan'ın nüfusu yaklaşık 5,9 milyon kişi ve Tacikistan'ın nüfusu yaklaşık 6 milyon kişi olarak kaydedilmiştir.

Coğrafi olarak, Kırgızistan'ın yüzölçümü yaklaşık 199,951 km²'dir. Bu, diğer Orta Asya devletlerinin yüzölçümünden daha küçüktür. Örneğin, Kazakistan yaklaşık 2,7 milyon km², Özbekistan yaklaşık 447,978 km², Türkmenistan yaklaşık 488,100 km² ve Tacikistan yaklaşık 144,100 km² yüzölçümüne sahiptir. Kırgızistan'ın küçük bir devlet olması ayrıca ekonomik açıdan da görülmektedir. Diğer Orta Asya küçük devletlerine kıyasla Kırgızistan'ın milli geliri düşüktür. Buna karşın, Kırgızistan'ın demokratik yapıdaki siyasi sistemi ve dinamik ekonomisiyle diğer Orta Asya devletleri arasında

¹⁹⁷ Kelkitli, F.A. (2022). *Small State Foreign Policy in Central Asia: The Cases of Kyrgyzstan, Tajikistan, and Turkmenistan*, Insight Turkey, 24(4), SETA Vakfı, ss.145-166., Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/10.2307/48706293>

¹⁹⁸ Kelkitli, a.g.e., s.148.

önemli bir yeri bulunmaktadır. Kırgızistan stratejik coğrafi konumu ve demokratik yapıdaki siyasi sistemi ile Orta Asya'da önemli bir konuma sahiptir. Örneğin, Türkmenistan, yüzölçümü bakımından Kırgızistan'dan daha büyük bir ülkedir. Türkmenistan'ın yüzölçümü yaklaşık 488,100 km² iken Kırgızistan'ın yüzölçümü yaklaşık 199,951 km²'dir. Ancak nüfus bakımından Kırgızistan, Türkmenistan'dan daha büyük bir ülkedir. Kırgızistan'ın nüfusu yaklaşık 7,1 milyon iken¹⁹⁹, Türkmenistan'ın nüfusu yaklaşık 5,9 milyondur. Bu nedenle, nüfus faktörü dikkate alındığında Kırgızistan, Türkmenistan'dan büyük bir devlet olarak kabul edilir. Bununla birlikte, büyüklük kriteri göz önüne alındığında Türkmenistan, Orta Asya ülkeleri arasında en büyük ikinci ülke olarak kabul edilir. Kırgızistan, diğer Orta Asya ülkeleriyle karşılaştırıldığında düşük bir milli gelir seviyesine sahiptir. Ekonomisi, tarım ve madencilik gibi sektörlerle dayanmaktadır. Ayrıca, Kırgızistan, stratejik konumu nedeniyle uluslararası ticarete önemli bir rol oynayabilir. Türkmenistan, doğal gaz rezervlerine sahip olması nedeniyle önemli bir enerji ihracatçısıdır. Ancak, ekonomisi çoğunlukla tek bir sektöre bağımlıdır ve diğer sektörler yeterince gelişmemiştir. Ekonomisi aynı zamanda kamu sektörü ağırlıklıdır ve özel sektör yatırımları sınırlıdır. Kırgızistan demokratik bir ülke iken, Türkmenistan kapalı bir dış politika izlediği için Uluslararası konumda etkisizdir. Ancak, her iki ülkenin de ekonomik olarak zorluklarla karşı karşıya kaldığı ve yoksulluk oranlarının yüksek olduğu bilinmektedir.

SSCB'nin dağılmasından sonra Orta Asya ülkelerindeki yolsuzluk sorunları arttı ve bu durumun nedeni SSCB dönemi ile ilgilidir. SSCB'nin merkezi planlama ekonomisi, yolsuzluğun yaygın olduğu bir ortam yarattı, çünkü ekonomi tamamen devlet tarafından yönetiliyordu ve özel sektör yoktu. Bu durum, kamu kaynaklarının kötü kullanımı, rüşvet, kayırmacılık ve diğer yolsuzluk faaliyetlerine zemin hazırladı. SSCB'nin çöküşü, Orta Asya ülkelerinde bir dizi ekonomik ve sosyal sorun yarattı. Bu ülkelerin birçoğu, eski SSCB cumhuriyetlerinden bağımsızlıklarını ilan etmelerine rağmen, hala merkezi planlama ekonomisine dayanan bir yapıya sahipti. Bu yapı, devletin ekonomiyi kontrol etme konusundaki gücünü korudu ve yolsuzluğun yaygınlaşmasını kolaylaştırdı. Ayrıca, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya ülkeleri, yeni bir siyasi, ekonomik ve sosyal düzene geçiş yapmak zorunda kaldı. Bu süreçte, birçok ülke hızlı bir şekilde özelleştirme ve piyasa reformları yaparken, bazıları yavaş kaldı ve bu durum da yolsuzluk sorunlarının

¹⁹⁹ Erişim adresi: <https://www.stat.kg/>, erişim tarihi: 20.01.2024

artmasına neden oldu. Orta Asya ülkeleri küçük devletler olmalarına rağmen bazı adımlarla büyük güçlere karşı korunabilirler. Orta Asya ülkeleri, bölgesel işbirliği yoluyla birlikte hareket ederek, birbirlerine yardım ederek ve karşılıklı olarak güçlerini artırarak büyük güçlere karşı daha güçlü bir konum elde edebilirler.

Tablo 19: Orta Asya ülkeleri arasında genellikle benzer tarafları

Tarihi, kültürel ve dilsel bağlantılar:	Doğal kaynaklar:	Coğrafi konum:	Benzer ekonomik yapılar:	Siyasi istikrarsızlık:
Bu ülkelerin çoğu, aynı tarihi, kültürel ve dilsel bağlantılara sahip olan Türk Dünyası halkları olarak tanınır (Tacikistan hariç). Bu nedenle, benzer gelenekler, adetler ve dil özellikleri paylaşılır. 70 yıl aynı Sovyet sistemi çatısı altında yaşamaktan Rus dili hâkimiyeti vardır.	Orta Asya ülkeleri, zengin doğal kaynaklara sahiptir. Özellikle, petrol, doğal gaz, uranyum, altın ve diğer mineraller açısından oldukça zengindirler.	Çin, Rusya, İran ve Afganistan gibi büyük ve nüfuslu ülkelerin arasında yer almaktadır. Bu nedenle, coğrafi konumları, ticaret ve ulaşım açısından stratejik bir öneme sahiptir. Eski Büyük İpek yolun kalbidir.	Bu ülkelerin çoğu, hala tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomilerle yönetilmektedir. Ancak son yıllarda, hükümetler, ekonomik çeşitlendirme ve sanayileşme konusunda daha fazla yatırım yapmaya başlamıştır.	Bu ülkeler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra siyasi istikrarsızlıkla karşı karşıya kalmıştır. Birçok ülkede, hükümetlerin değişmesi, iç savaşlar ve terörizm gibi sorunlar yaşanmıştır. Orta Asya ülkeleri arasında benzer sorunlar arasında yolsuzluk, demokrasi eksikliği, sınırlı ekonomik çeşitlilik ve bağımlılık, az gelişmiş altyapı, terörizm ve sınır güvenliği sorunları yer almaktadır. Yolsuzluk, tüm Orta Asya ülkelerinde ciddi bir sorundur ve ekonomik kalkınmayı olumsuz yönde etkiler. Aynı zamanda, demokratik ilkelerin eksikliği, yolsuzluğu ve diğer sorunları kökten çözmek için gerekli olan etkili politikaların uygulanmasını zorlaştırır.

Kaynak: Bu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

Bu, örneğin, bir bölgesel birlik kurmak veya bölgesel ekonomik entegrasyonu artırmak yoluyla yapılabilir. Orta Asya ülkeleri, dış politikalarını büyük güçlerle iyi ilişkiler kurarak ve diyalog yoluyla yöneterek de korunabilirler. Özellikle büyük güçlerle olan ticari ilişkilerin iyi yönetilmesi, yatırımın teşvik edilmesi, dış yardımın alınması ve uluslararası kuruluşlarda etkin bir rol oynanması gibi faktörler, Orta Asya ülkelerinin uluslararası alanda daha güçlü bir konuma sahip olmasına yardımcı olabilir. Orta Asya

lkeleri, askeri g yoluyla da kendilerini koruyabilirler. Bununla birlikte, bu yöntem, diğr ülkelerle ilişkileri zorlaştırabileceği için, en son are olarak dşnlmelidir. Diplomasi yolu Orta Asya lkelerinin büyük güçlerle aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için iyi bir yoldur. Örneğin, diğr ülkelerle müzakere ederek, anlaşmazlıkların mümkün olan en barışçıl yolla çözülmesini sağlayabilirler. Bu nedenle, Orta Asya lkelerinin birlikte hareket ederek bölgesel işbirliği oluşturmaları, diyalog yoluyla dış politikalarını yönetmeleri, askeri güç kullanımını en son are olarak görmeleri ve diplomatik yollarla anlaşmazlıkları çözmeye çalışmaları, küçük devlet statüsünde olmalarına rağmen büyük güçlere karşı korunmaları için önemli adımlardır.

Küçük devletlerin tanımı hakkında çoklu faktörlerin kullanımı da eleştirilmektedir. Bu faktörler arasında nüfus, coğrafi büyüklük, GSYH ve askeri kapasite gibi niceliksel faktörler yer almaktadır. Ancak, bu faktörlerin belirleyici olup olmadığı konusunda belirsizlik vardır ve hangi faktörlerin kullanılacağına karar vermek araştırmacının subjektif tercihine bağlıdır. Dolayısıyla, küçük devletleri tanımlamak ve büyük devletlerden ayırmak için çoklu faktörler kullanımı yeterli olmayabilir. Ayrıca, "küçük" ve "büyük" kavramlarının göreceli olması ve nerede ayırım yapılacağı konusunda belirsizlikler de mevcuttur. Bu nedenle, Peter R. Baehr²⁰⁰ göre küçük devlet veya küçüklük kavramının analitik araç olarak kullanılmasının yetersiz olduğunu düşünmektedir ve bu kavramların dünya politikalarının anlaşılması için uygun olmadığını belirtmektedir.

Tablo 20. Nicel Faktörlere Göre Orta Asya Küçük Devletleri

Devletler	Nüfus*	Yüzölçümü*	GSYH* (Milyar)	Askeri Harcama* (GSYİH'nin yüzdesi)
Kazakistan	19.621.972	2.724.900 km2	225.5	GSYİH'nin% 0,5
Özbekistan	35.648.100	447.400 km2	80.39	GSYİH'nin% 3,6
Kırgızistan	6.974.900	199.951 km2	11.54	GSYİH'nin% 1,5
Türkmenistan	6.430.770	488.100 km2	56.54	GSYİH'nin% 2,9
Tacikistan	9.952.787	144.100 km2	10.49	GSYİH'nin% 1,0

Kaynak: World Bank, erişim adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/>, 2023.

Kırgızistan, Orta Asya'da yer alan bir küçük devlettir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanmıştır. Kırgızistan'ın iç politika öncelikleri arasında, ekonomik kalkınma, yolsuzlukla mücadele, demokratikleşme, etnik ve dini çatışmaların önlenmesi ve güvenlik yer almaktadır. Ancak Kırgızistan, oğu Orta

²⁰⁰ Baehr, P. (1975). *Küçük devletler, bir analiz aracı (Small States, A Tool for Analysis)*, World Politics, 27/3, ss.456-466.

Asya ülkesi gibi, güçlü bir liderlik ve siyasi istikrar eksikliği nedeniyle iç istikrar sorunlarıyla karşı karşıyadır. Siyasi krizler, hükümet karşıtı protestolar, seçimlerin adaletsizliği, yolsuzluk ve organize suçlar Kırgızistan'ın karşı karşıya olduğu temel sorunlardan bazılarıdır. Kırgızistan'ın iç politika öncelikleri arasında, ekonomik kalkınma, yolsuzlukla mücadele, etnik ve dini farklılıkların yönetimi ve güvenlik önlemlerinin alınması yer almaktadır. Bu öncelikler, ülkede istikrarın sağlanması ve vatandaşların refah düzeyinin artırılması açısından hayati önem taşımaktadır.

Kırgızistan'ın dış politika öncelikleri arasında, bölgesel istikrarın sağlanması, komşu ülkelerle iyi ilişkilerin sürdürülmesi, Rusya ve Çin gibi büyük güçlerle olan ilişkilerin dengelemesi ve AB ve ABD gibi Batılı ülkelerle ekonomik ve siyasi işbirliğinin artırılması yer almaktadır. Ancak Kırgızistan'ın dış politika öncelikleri de iç politika sorunları nedeniyle sık sık aksamaktadır. Kırgızistan, Rusya'nın bölgedeki en önemli aktörüdür ve Rusya'nın bölgedeki askeri varlığı Kırgızistan için güvenlik garantisi olarak kabul edilir. Ancak Kırgızistan, Rusya'nın bölgedeki politikalarından endişe duymaktadır ve bölgesel istikrarı sağlamak için başka ülkelerle de ilişkilerini sürdürmek istemektedir. Bu durum, Kırgızistan'ın Rusya ve Batı arasında denge kurma çabalarını zorlaştırmaktadır. Nicel unsurlar, genellikle sayısal verilere dayalı olarak bir devletin boyutunu ve gücünü ölçmeye yardımcı olan faktörlerdir. Kırgızistan'ın küçük devlet olarak nitelendirilmesinde bazı nicel unsurlar şunlar olabilir. Kırgızistan, coğrafi ve demografik özellikleri itibarıyla küçük bir devlettir. İşte Kırgızistan'ı küçük devlet olarak nitelendiren unsurlar olarak coğrafi boyut açısından Kırgızistan, Orta Asya'da yer alan topraklarıyla göreceli olarak küçük bir alana sahiptir.

Askeri kapasite gücü Kırgızistan'ın askeri gücü diğer büyük devletlere kıyasla çok daha sınırlıdır. Küçük bir ordusu ve savunma kapasitesi vardır. Bu, ülkenin güvenlik açısından daha bağımlı olduğu anlamına gelebilir. Uluslararası ilişkilerde Kırgızistan, uluslararası arenada daha küçük bir ağırlığa sahiptir. Diğer büyük devletlerle kıyaslandığında diplomasi ve siyasi etkisi daha sınırlı olabilir. Küçük devletler genellikle büyük güçlerin politikalarına ve bölgesel dinamiklere uyum sağlamak zorunda kalmaktadır. Kırgızistan'ın dış ticaret hacmi, diğer büyük devletlerle karşılaştırıldığında daha düşüktür. Dış ticaretin nicel boyutu, ülkenin ekonomik açıdan diğer devletlerle olan bağımlılığını ve küresel ticaretteki rolünü yansıtabilir. Bu unsurlar Kırgızistan'ı küçük

devlet olarak nitelendiren faktörlerdir. Ancak, her küçük devletin kendine özgü koşulları ve dinamikleri vardır ve bu nedenle Kırgızistan'ın küçük devlet olarak tanımlanması, diğer küçük devletlerden farklı özelliklere sahip olabileceğini unutmamak önemlidir.

Kırgızistan'ı küçük devlet olarak algı unsurunu değerlendirmek için önemli noktaları bağımsızlık tarihi olarak Kırgızistan Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu nedenle, uluslararası toplumda genç bir devlet olarak algılanır, ancak geçmiş tarihe bakıldığında Kırgız boyu veya Kırgız Kaganatı büyük bir tarihi olan önemli bir en eski devletlerden biri olmuştur.

Jeopolitik konum olarak Kırgızistan, Orta Asya'da stratejik bir konuma sahiptir. Çevresindeki büyük güçlerle sınırları bulunması, bölgesel politikalar üzerinde etkili olabileceği algısını güçlendirir. Kırgızistan, ekonomik olarak az gelişmiş bir ülke konumundadır. Kaynakların sınırlı olduğu ve ekonomik kalkınma zorluklarıyla karşı karşıya olduğu algısı hakimdir. Kültürel ve etnik yapı olarak Kırgızistan, çeşitli etnik grupların ve kültürlerin bir arada yaşadığı bir ülkedir. Bu da çeşitlilik ve kültürel zenginlik algısını güçlendirir. Kırgızistan, diğer ülkelerle diplomatik ilişkilerini sürdüren bir devlettir. Genellikle bölgesel işbirlikleri ve uluslararası platformlardaki aktif katılımıyla tanınır. Kırgızistan'ın güvenlik meseleleri ise bazı güvenlik sorunlarıyla karşı karşıyadır. Özellikle ülke içinde sistem istikrarsızlığı, terörizm, etnik çatışmalar ve sınırlarındaki istikrarsızlık gibi faktörlerin varlığı güvenlik algısını etkiler. Bu algı unsurları, Kırgızistan'ın küçük devlet olarak nasıl algılandığını ve dış ilişkilerinde nasıl değerlendirildiğini yansıtabilir. Ancak, bu algılar zamanla değişebilir ve farklı aktörler arasında farklı şekillerde algılanabilir.

Bir devletin büyüklüğünü tanımlarken, coğrafi boyutları, nüfusu, ekonomik gücü ve tarihsel geçmişi gibi faktörler genellikle göz önüne alınır. Kırgızistan gibi küçük devletlerin de geniş ve zengin bir tarihe sahip olabilir ve bu tarih, o devletin kimliği ve ulusal karakteri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir²⁰¹. Dolayısıyla, bir devletin büyüklüğü sadece coğrafi boyutlarıyla değil, aynı zamanda tarih ve kültür gibi faktörlerle de değerlendirilir. Küçük devletlerin tarihi ve büyüklüğü konusu geniş bir perspektife sahiptir. Küçük devletler, coğrafi olarak sınırlı olsalar da genellikle zengin bir tarihe ve

²⁰¹ Osmonov, Ö., A. Elebesova, T.A. Tömönbaeva ve A.G. Kanimetov (2006). *Düynö Tarihi, Uruntuu Uçurlar Bayırkı Doordon XIX kılımdın Ortosuna Çeyin*, Uçkun, ss.23-60, Bişkek.

kültüre sahiptirler. İşte bu konuda genelde göz ardı edilmektedir. Kültürel Zenginliğin önemi, Küçük devletler, genellikle etnik ve kültürel çeşitliliğe sahip olabilir. Bu çeşitlilik, tarih boyunca farklı medeniyetlerden ve kültürlerden etkilenmiş olmalarına dayanabilir. Tarihsel Bağlamın önemi, Küçük devletler, tarih boyunca önemli olaylara ev sahipliği yapabilir. Örneğin, stratejik konumları nedeniyle büyük imparatorlukların parçaları olabilirler veya bağımsızlık mücadeleleriyle tanınabilirler. Bağımsızlık Süreci, Küçük devletlerin bağımsızlık süreçleri genellikle karmaşıktır. Büyük güçler arasında bölünmüş olabilirler ve bağımsızlık kazanma süreci, tarihlerinde önemli bir dönemeç olabilir. Diplomasi ve İlişkiler olarak, Küçük devletler, genellikle dış ilişkilerde aktif bir rol oynamak zorundadır. Diplomasi ve uluslararası ilişkiler, bu devletlerin büyüklüğünden bağımsız olarak önemli hale gelir. Coğrafi Sınırlılıklar, Küçük devletler genellikle sınırlı coğrafi alanlara sahiptir. Bu durum, ekonomik kalkınma, doğal kaynak yönetimi ve nüfusun yerleşimi gibi konularda benzersiz zorluklar yaratabilir. Uluslararası Sahne, Küçük devletler, uluslararası sahnede etkili olmak için çeşitli stratejiler kullanabilirler. İyi yönetilen diplomatik ilişkiler, küçük bir ülkenin gücünü artırabilir. Sonuç olarak, bir devletin büyüklüğü, sadece coğrafi boyutları değil, aynı zamanda tarihi, kültürel ve diplomatik bağlam içinde değerlendirilmelidir. Küçük devletlerin tarihleri genellikle karmaşıktır ve kültürel zenginlikleri, dünya sahnesinde etkili bir rol oynayabilecekleri anlamına gelebilir.

2.2. Kırgızistan'ın Bağımsızlık Sürecinin Zorlukları ve Avantajları

Kırgızistan, Orta Asya'daki coğrafi konumu, etnik çeşitliliği, komşu ülkelerle olan ilişkileri ve küresel güç dinamikleri nedeniyle bir dizi dış politika sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorunları daha detaylı ele alacak olursak, Kırgızistan, Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol" inisiyatifi kapsamında önemli bir konuma sahiptir. Bu, Kırgızistan için ekonomik fırsatlar yaratırken, aynı zamanda Çin'e olan bağımlılığı ve Çin'in bölgedeki artan etkisi nedeniyle dış politika sorunlarına da yol açabilir. Kırgızistan, tarih boyunca Rusya ile derin tarihi, kültürel ve politik bağlara sahip olmuştur. Ülke, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGÖ) gibi Rusya liderliğindeki bölgesel örgütlerin bir üyesidir. Bu, Rusya'nın bölgedeki etkisi ve Kırgızistan'ın Rusya'ya olan ekonomik ve güvenlik bağımlılığı ile ilgili dış politika sorunlarına neden olabilir. Bölgede etnik gerilimler söz konusudur. Özellikle Özbekistan, Tacikistan ile olan sınır bölgelerinde, etnik Kırgız ve Özbek, Tacik toplulukları arasında zaman zaman gerilimler yaşanmıştır. Bu, iki ülke

arasındaki dış politika ilişkilerinde sınır sorunlarını zorlaştırabilir. Orta Asya ülkeleri arasında, su kaynaklarının paylaşılması konusunda zaman zaman anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Kırgızistan'ın yukarı havza konumu, komşu ülkelerle su kaynakları üzerindeki hak iddialarında gerilimlere neden olabilir²⁰².

Kırgızistan'ın güneyindeki sınırlarının yakınında yer alan Afganistan'daki istikrarsızlık, sınır güvenliği ve radikalizm ile ilgili endişelere yol açabilir. Kırgızistan, dış yardım ve yatırımlara büyük ölçüde bağımlıdır. Bu bağımlılık, dış politika kararlarını etkileyebilir ve ülkenin ulusal çıkarlarını koruma kabiliyetini sınırlayabilir. Bu ve benzeri sorunlar, Kırgızistan'ın dış politika ajandasını şekillendiren anahtar faktörlerdir. Her bir sorun, kendi içinde derinlemesine bir analiz ve stratejik yaklaşım gerektirir.

Kırgızistan'ın bağımsızlık süreci, bir dizi zorluk ve avantajlarla birlikte gelmiştir. İşte Kırgızistan'ın bağımsızlık sürecinin bazı zorlukları ve avantajlarını temel başlıklar bağlamında bakarsak ekonomik, etnik ve dini çeşitlilik, siyasi istikrarsızlık, özgürlük ve bağımsızlık, insan haklarına saygı, kültürel kimlik ve dil, demokratik reformlar ve uluslararası ilişkilerde yerini bulmak gibi konular söz konusudur.

Bağımsızlıkla birlikte Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nin merkezi planlı ekonomisinden serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmak zorunda kaldı. Bu süreç, ekonomik reformlar, kaynakların yönetimi, işsizlik ve yoksulluk gibi bir dizi zorlukla beraberinde geldi. Kırgızistan, çeşitli etnik ve dini gruplara ev sahipliği yapmaktadır. Bu çeşitlilik, zaman zaman etnik ve dini gerilimlere yol açabilen bir zorluk oluşturmuştur. Hükümet, bu çeşitliliği dengelemek ve toplumsal uyumu sağlamak için çaba harcamak zorundadır. Bağımsızlık sürecinde Kırgızistan, siyasi istikrarsızlık yaşamıştır. Hükümet değişiklikleri, politik çekişmeler ve siyasi istikrarsızlık, ülkenin yönetiminde zorluklar yaratmış ve bazı dönemlerde istikrarsızlık ortamı oluşmuştur. Bağımsızlık, Kırgızistan'a özgürlük ve bağımsızlık getirmiştir. Ülke, kendi kaderini belirleme hakkına sahip olmuş ve uluslararası ilişkilerde daha aktif bir rol oynama imkânı bulmuştur. Bağımsızlık, Kırgızistan'ın kültürel kimliğini ve dilini koruma ve geliştirme fırsatı sunmuştur. Kırgızistan, kendi kültürünü, geleneklerini ve dilini daha özgürce yaşatabilme imkânına sahip olmuştur. Bağımsızlık, Kırgızistan'ın uluslararası ilişkilerde daha aktif bir rol

²⁰² Koyçiyev, T. (2000). *Strategiya Razvitiya Kirgizstana na 2000–2010*, Bişkek, ss.24-48.

oynamasını sağlamıştır. Ülke, uluslararası toplumla işbirliği yapma, uluslararası ticaret ve ekonomik ilişkiler geliştirme, uluslararası örgütlere üyelik gibi avantajlara sahip olmuştur. Bağımsızlık süreci, Kırgızistan'da demokratik reformların gerçekleşmesine olanak tanımıştır. Seçimler, sivil toplumun güçlenmesi, ifade özgürlüğü gibi demokratik değerlerin yaygınlaşması için çaba harcanmıştır. Kırgızistan'ın bağımsızlık sürecindeki zorluklar ve avantajlar, ülkenin tarihi, siyasi, sosyal ve ekonomik dinamiklerine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu faktörler, Kırgızistan'ın bağımsızlık sürecini şekillendirmiştir ve ülkenin bugünkü durumunu etkilemektedir²⁰³.

2.2.1. Jeopolitik ve Sosyo Ekonomik Durumu

Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Coğrafya açısından, bu ülke, dünya okyanuslarından oldukça uzakta, Avrasya'nın merkezinde yer alır. Kuzeyden güneye 453,9 kilometre, batıdan doğuya 925 kilometre uzanır ve toplamda 199,5 bin kilometre karelik bir alanı kaplar. Bu büyüklük, Portekiz, Hollanda, Belçika ve İsviçre'nin toplam alanıyla hemen hemen eşdeğerdir. Kırgızistan, Orta Asya'nın %5'lik bir kısmını kaplar ve bölge nüfusunun %9'unu, Gayrisafi Yurtiçi Hasılasının ise yaklaşık %6,5'ini oluşturur. Ülkenin %4,2'si ormanlarla, %4,4'ü ise sularla kaplıdır. Kırgızistan'ın Çin ile 858 km, Kazakistan ile 1051 km, Tacikistan ile 870 km ve Özbekistan ile 1099 kilometrelik sınırları bulunmaktadır²⁰⁴.

Tyan Şan dağlarının batısında yer alan Kırgızistan, doğuda Çin ile komşudur. Bu konum, ülkenin ortalama rakımını 2750 metreye çıkarır ve topraklarının %94,2'si deniz seviyesinden 3000 metre yüksekte yer alır, bu da ülkenin dağlık bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Tarihsel olarak, dağlarla çevrili ülkeler, düşman saldırılarına karşı doğal bir savunma sağlamıştır. Ancak 21. yüzyılda dünya değişmiş ve yeni koşullar ortaya çıkmıştır. Dağlık ülke olmanın bazı avantajları olsa da Kırgızistan gibi askeri ve ekonomik kapasitesi sınırlı bir ülke için, zorlu dağlık bölgeler bazen devlet kontrolünden yoksun kalabilir. Özellikle sınır bölgelerinde, yetersiz koruma nedeniyle yasa dışı insan ve mal geçişleri, hatta bazen ekstremist güçlerin gizlenmesine ve silah dağıtımına uygun bir ortam sağlanabilir. 1999'daki Batken olayı, bu duruma iyi bir örnektir ve Kırgızistan'ın

²⁰³ Koyçiyev, a.g.e., ss.7-10.

²⁰⁴ Süyünbaev, M. (2004). *Geopolitiçeskiye osbennosti Kırgızstana – Vnutrenniy i Vneşniy aspekti*, erişim adresi: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=10889993280>, erişim tarihi: 05.10.2023.

askeri kapasitesinin sınırlılığını ortaya koymuştur. Bu olay, devlet yetkililerini güvenlik konusunda yeni tedbirler almaya yönlendirmiştir²⁰⁵.

Kırgızistan'ın dağlık coğrafi yapısı ülkenin demografik yapısını ciddi bir şekilde etkilemektedir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere nüfusun yaklaşık %35'i kentlerde geri kalan %65'i ise kırsal kesimde yaşamaktadır. Ülkenin dağlık yapısı nedeniyle tarımsal alanları dardır. O nedenle kırsal kesimde yaşayan halkın çok önemli bir kesimi hayvancılık ile uğraşmaktadır. Ancak hayvancılıkta elde edilen gelir yeterli olmadığı için her ailede bir ya da birkaç kişi ya ülkenin nispeten gelişmiş kentlerine ya da başta Rusya Federasyonu olmak üzere bölge ülkelerinde çalışmaya gitmekte ve çoğu zaman oraya yerleşmektedir. Ekonomik şartların sonucu yaşanan yoğun iç göç ve dış göç hareketleri ülkenin demografik yapısı üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Bilindiği üzere Dünya nüfusunun sosyo-ekonomik yaşamının göstergelerinden biri yüksek bir göç düzeyidir²⁰⁶.

Görüldüğü üzere Kırgızistan sürekli göç veren bir ülke konumundadır. Göç yoluyla yurt dışına gidenler ülkeye döviz girişini sağlamaktadır. Bu yol ile ülkeye gelen döviz ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Ancak bu durumdan hareketle, göçün bir bütün olarak Kırgızistan nüfusunun nicel ve nitel parametreleri üzerinde doğurduğu olumsuz etki göz ardı edilmemelidir. Kırgızistan'da göçte bir artış olduğu istatistiksel verilerde kendisini açıkça göstermektedir. Bu göç demografik potansiyel kaybına neden olduğu kadar eğitilmiş insanın yurtdışına çıkmasına da neden olmaktadır. Yaşanan göçün ülke için oluşturduğu en önemli sakınca kuşkusuz beyin göçüdür. Özellikle nitelikli işgücünün göç etmesi işgücü piyasasını belirsiz hale getirerek ekonomik kalkınmaya olumsuz etki yapmaktadır. Ayrıca yaşanan göçler ailelerin parçalanması, çocukların öz kültürlerine yabancılaşması ve çocuk suçlarının artması gibi sosyal sakıncaları da doğurmaktadır²⁰⁷.

Kırgızistan, güvenlik sorunlarını çözme konusunda Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ), Şanhay İş birliği Örgütü (SİÖ) gibi uluslararası örgütlerin ve Rusya, ABD, Çin gibi askeri kapasitesi güçlü devletlerin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Ülkenin

²⁰⁵ İbrahimov, E. (2013). *Türkiye-Kırgızistan İlişkileri: Bugünden Yarına Çalıştayı*, 6 Mayıs, ORSAM Tutanakları No:32, ss. 1-4.

²⁰⁶ Yüce M.(2021). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, I. Baskı, İstanbul, ss.14-15.

²⁰⁷ Yüce, a.g.e. s.17.

bu büyük devletlerle yakın ilişkiler kurma çabası, güvenlik ve istikrar arayışından kaynaklanmaktadır. Kırgızistan'ın coğrafi yapısı, ülkeyi dış dünyadan izole ederek jeoekonomik açıdan zayıflatmaktadır. M. Süyünbaev'e göre, dağlar, ülkenin iç bölgeleri arasındaki iletişimi ve yönetim etkinliğini zorlaştırmaktadır. Tıpkı Orta Çağ Avrupası'nın feodal bölünmüşlüğü'nün siyasi gerilemeye yol açtığı gibi, çağdaş Kırgızistan da coğrafi bölünmüşlükten olumsuz etkilenmektedir. Ülke, güney ve kuzey bölgelerini birleştiren tek bir ulaşım yoluna sahip olup, bu da jeopolitik bölünmüşlüğü'nü aşması gerektiğini göstermektedir ²⁰⁸.

Kırgızistan, Avrasya (Rus), İslam, Batı ve Çin olmak üzere dört büyük bölgesel sistemle sınır komşusudur. Süyünbaev'e göre, Rus sistemi Kırgızistan'a kültürel ve eğitimsel anlamda yenilenme fırsatları sunmuştur, ancak İslam modeli ülke için uygun değildir. Çin sistemine yakınlaşmanın ise ülkeyi "insan okyanusunda kaybolmak" anlamına geleceği belirtilmiştir. Sovyet döneminin Kırgızistan üzerindeki etkileri karmaşık olmakla birlikte, Rus yönetimi altında kültürel ve eğitimsel yenilenme yaşanmıştır. Günümüzde, özellikle genç nesiller arasında İslama yönelik artan bir ilgi gözlemlenmektedir. Kırgızistan Kazakistan'ın daha gelişmiş kısmı ile Özbekistan, Tacikistan ve Çin'in geri kalmış kısımlarıyla sınırdaş bulunmaktadır. Böylece Kırgızistan'ın Çüy bölgesinin göreceli olarak daha gelişmiş olması Kazakistan'ın etkisinden dolayıdır. Eğer genel olarak Orta Asya bölgesini ele alacak olursak, bu bölge Rusya'nın, Çin'in, İran'ın ve Afganistan'ın daha geri kalmış bölgeleriyle sınırlarını paylaşmaktadır. Fakirliğin çemberinde (ortamında) zengin olmak çok zordur ²⁰⁹.

Kırgızistan'ın temel jeopolitik özellikleri arasında şu unsurlar öne çıkmaktadır. Coğrafi Konumu: Kırgızistan, Orta Asya'da stratejik bir konuma sahiptir. Çin, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi ülkelerle komşudur. Bu coğrafi konumu, bölgesel etkileşim ve işbirliği potansiyeli yaratmaktadır.

Dağlık Yapı: Ülke büyük ölçüde dağlık araziye sahiptir, bu da doğal engellerle çevrili olmalarını ve coğrafi izolasyonlarını artırır. Dağlık yapısı, tarım alanlarını sınırlayabilir ancak aynı zamanda stratejik savunma avantajları sağlayabilir. Orta

²⁰⁸ Megoran, N. (2004). *The Critical Geopolitics of the Uzbekistan-Kırgızistan Fergana Valley Boundary Dispute*, Political Geography, Vol: 23, Is: 6, August, pp. 731- 764.

²⁰⁹ Coldoşov, A. (2017). *Kırgızistan İç Siyaseti, Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Orta Asya Araştırmaları Merkezi (ORASAM), 656, Bişkek, ss5-8.

Asya'nın kuzeydoğusunda yer alan Kırgızistan, 198.500 km²'lik yüzölçümü itibariyle bölgenin en küçük ülkelerinden biridir. Kırgızistan'ın ortalama rakımı 2750 m'dir. Kırgızistan'ın toplam alanın %94'ünden fazlasının deniz seviyesinden yüksekliği 1000 m'yi aşar ve toplam yüzölçümünün yaklaşık %40'ı 3000 m'den yüksektir. Kırgızistan'ın en yüksek noktası olan Jeniş Cokusu (Zafer Tepesi), deniz seviyesinden 7439 metre, en alçak nokta olan Kara Darya'dır (Kara Nehir) ise, deniz seviyesinden 132 metre yüksekliktedir. Bölgenin efsanevi dağları olan "Tanrı Dağları"nın, yaklaşık üçte ikisi Kırgızistan toprakları içinde yer almaktadır. Doğu batı istikametinde 2000 km uzunluğunda ve 400 km genişliğinde bir kara kitlesi olan ve çadırlar topluluğunu andıran Tanrı Dağları ülkenin kültürel kimliğinin şekillenmesinde önemli bir unsur olmuştur. Burada ceviz ormanlarına ev sahiplik yapan ülkenin güneybatında bulunan Tien Şan dağlarını da unutmamak lazım.

Etnik ve Kültürel Çeşitlilik: Kırgızistan çok uluslu ve çok kültürlü bir devlettir. Nüfusu çoğunlukla doğal olarak Kırgızlardan oluşmaktadır. Birinci ilk unsur olan Kırgızlardan başka başta Özbekler, Tacikler, Kazaklar, Tatarlar, Ruslar, Almanlar ve Ukraynalılar olmak üzere 80 millet yaşadığı bilinmektedir. Bu durumu ülkenin ilk Cumhurbaşkanı Askar Akaev "Ortak Ev- Obşiy Dom" kavramı ile ifade etmiştir. Bu politika çerçevesinde bağımsızlığından itibaren Kırgızistan Milliyetler arasındaki barış ve dengeyi sağlamak için devlet politikasının temelinde, "hoşgörü, iyi niyet, her bir etnik grubun haklarına saygı göstermek, uyum ve işbirliği" olmak üzere beş ilkeye yer vermiştir²¹⁰. Kırgızistan, farklı etnik grupların bir arada yaşadığı bir ülkedir. Bu durum, iç politika ve bölgesel istikrar üzerinde etkili olabilir. Etnik ve kültürel çeşitlilik, dış ilişkilerde bir denge unsuru olarak rol oynayabilir.

Enerji ve Su Kaynakları: Kırgızistan, su ve enerji kaynakları açısından zengindir. Bu, bölgesel işbirliği ve enerji projelerine katılım potansiyelini artırabilir. Ancak, su kaynaklarının kullanımı konusundaki bölgesel rekabetler de önemlidir.

²¹⁰ Yüce M. (2021). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, I. Baskı, İstanbul, s.18.

Jeopolitik Dengeler: Kırgızistan, Rusya'nın etkisi altında kalmış olsa da, bağımsız bir dış politika izleme çabasındadır. Aynı zamanda Çin'in ekonomik etkisi ve Orta Asya'daki diğer aktörlerle olan ilişkiler de jeopolitik denklemin bir parçasıdır.

Uluslararası Güvenlik İşbirliği: Kırgızistan, bölgesel güvenlik konularında diğer Orta Asya ülkeleriyle işbirliği yapmaktadır. Özellikle terörle mücadele ve sınır güvenliği gibi konularda uluslararası işbirliği önemli bir rol oynamaktadır. Bu jeopolitik özellikler, Kırgızistan'ın hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Ülkenin stratejik konumu, doğal kaynakları ve kültürel çeşitliliği, dış politika ve bölgesel işbirliği stratejilerini etkilemektedir.

2.3. Kırgızistan'ın İç Politikasını Etkileyen Temel Zorluklar

Kırgızistan, bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından bu yana bir dizi iç politika zorluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu zorlukların başında politik istikrarsızlık ve yönetim sorunları gelmektedir. Ülkede 2005 ve 2010 yıllarında yaşanan devlet başkanlığı değişiklikleri, politik istikrarsızlığın en belirgin göstergelerinden biridir. Bu durum, hükümet yapılarının sürekli değişmesi ve zayıf kurumsal yapılar nedeniyle devletin etkinliğini ve yönetim kalitesini önemli ölçüde sınırlamaktadır²¹¹. Ayrıca, hükümet içi güç mücadeleleri ve bölgesel çıkar çatışmaları, siyasi istikrarı daha da zorlaştırmaktadır. Ekonomik zorluklar da Kırgızistan'ın iç politikasını etkilemektedir. Ülke, bağımsızlığını kazandıktan sonra, Sovyet döneminin sona ermesiyle birlikte ekonomik geçiş sürecine girmiştir. Bu süreç, yapısal reformlar, özelleştirme ve yeni bir piyasa ekonomisine geçiş gibi zorlukları beraberinde getirmiştir. Yüksek işsizlik oranları, yoksulluk ve ekonomik eşitsizlik, hükümetin karşı karşıya olduğu başlıca sorunlardır. Bu ekonomik zorluklar, sosyal huzursuzluğa ve siyasi istikrarsızlığa katkıda bulunabilir. Etnik çatışmalar ve toplumsal bölünmeler de Kırgızistan'ın iç politikasını etkileyen önemli faktörler arasındadır. Kırgızistan, çeşitli etnik grupların bir arada yaşadığı bir ülke olup, etnik çatışmalar özellikle 1990'lar ve 2000'lerin başında önemli bir iç politika sorunu olmuştur. Bu çatışmalar, toplumsal bütünlüğü tehdit etmekte ve ülkenin istikrarını zayıflatmaktadır. Ayrıca, Kırgızistan'ın jeopolitik konumu, dış politikadaki zorlukları iç politikaya yansıtmaktadır. Rusya, Çin ve diğer Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkiler hem ekonomik

²¹¹ Coldoşov, A.(2017). Kırgızistan İç Siyaseti, Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Orta Asya Araştırmaları Merkezi (ORASAM), 656, Bişkek, ss.5-7.

hem de güvenlik açısından önemlidir. Bu ilişkiler, iç politikada dengeli bir yaklaşım gerektirir ve dış politikadaki değişiklikler, iç politikaya doğrudan etki edebilir. Sonuç olarak, Kırgızistan'ın iç politikası, karmaşık bir dizi iç ve dış faktörlerden etkilenmektedir. Politik istikrarsızlık, ekonomik zorluklar, etnik çatışmalar ve jeopolitik konum, ülkenin iç politikasını şekillendiren başlıca unsurlardır. Bu zorlukların üstesinden gelmek, Kırgızistan'ın gelecekteki istikrarı ve gelişimi için hayati öneme sahiptir ²¹².

2.3.1. Ekonomik Kriz

Dağlık bir araziye sahip olan Kırgız SSC'nin ekonomik yapısı hayvancılık, orman ve tarıma dayanmaktaydı. Dağlık arazide çok sayıda koyun, keçi, sığır ve at yetiştirilen Kırgızistan'da, hayvan ürünleri ile bu ürünlerden oluşan bir ekonomik yapı gelişmiştir. Doğal olarak ta Kırgızistan, dışarıya et, deri, yün ve halı ihraç etmekteydi. Sulanabilen vadilerdeki verimli alanlarda buğday, pamuk, kenevir, tütün, yağlı tohumlar, şeker pancarı, üzüm, mısır, muhtelif meyveler ve sebzeler yetiştirilmesi ülkede hayvancılıktan sonra tarımı ikinci önemli sektör haline getirmiştir. Zira çalışan nüfusun % 34'ü tarım ve ormancılık alanlarında istihdam edilmektedir. Ancak, ülkede sanayi yeterince gelişmemiş ve dolayısıyla ihracatta tarım ürünlerinin payı oldukça yüksekti. GSYH'nin büyük ölçüde tarım sektörüne bağımlı olması ise, ülke ekonomisinin hava koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermesine neden olup, ekonomik istikrar açısından olumsuz bir etken teşkil etmektedir. Bilindiği üzere, her ekonomi kendi tarihsel çizgisinde yol almakta ve bu birikimin sonuçlarını taşımaktadır. Bu nedenle Mehmet Yüce'ye göre, salt statik ortamı dikkate alarak genel ekonomi değerlendirmesi yapmak isabetli sonuç vermemektedir. Bu bağlamda, Kırgızistan ekonomisinde yaşanan birçok sorunun kökeninin merkezi planlamanın uygulandığı SSCB dönemine dayandığı kuşkusuzdur. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın ekonomik tarihi, üç aşamaya ayırmak mümkündür: - Sovyet Öncesi Dönem; - Sovyet Dönemi;- Sovyet Sonrası Dönem²¹³.

Kırgızistan'ın ekonomik krizi, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve ardından gelen karmaşık geçiş sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sovyet döneminin sona ermesiyle, Kırgızistan merkezi planlamadan piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. Bu dönem, özelleştirme, ekonomik liberalizasyon ve piyasa reformları gibi zorunlu adımları

²¹². Huskey, E. (2008). *Foreign Policy in a Vulnerable State: Kyrgyzstan as Military Entrepot Between the Great Powers*, China & Eurasia Forum Quarterly 6 (4), pp.5– 18.

²¹³ Yüce, a.g.e., s.263.

beraberinde getirmiştir. Ancak bu geçiş süreci, kısa vadede yüksek işsizlik, üretimde düşüş ve genel bir ekonomik durgunluk gibi ciddi zorlukları da beraberinde getirmiştir. Ülkenin sanayi ve tarım sektörleri, bu değişikliklere uyum sağlamakta zorlanmış, bu da ekonomik istikrarsızlığa yol açmıştır. Ekonomik dönüşüm sürecinde, Kırgızistan'ın dış ticaret yapısında da önemli değişiklikler olmuştur. Sovyet döneminde bölgesel ticaret ağlarına entegre olan ülke, bu ağların çökmesiyle birlikte yeni ticaret ortakları ve pazarlar bulmak zorunda kalmıştır. Bu durum, ihracat gelirlerinde dalgalanmalara ve dış ticaret açığının artmasına neden olmuştur.

Kırgızistan maden, tarım ve yurtdışında çalışan vatandaşların gelirlerine dayalı bir ekonomiye sahip, düşük orta gelirli bir ülkedir. Pamuk, yün ve et ana tarım ürünleridir. Bu ürünler içinde pamuk ihraç edilmektedir. Ülkenin sahip olduğu en önemli maden işletmeciliği olan Kumtor altın madeni işleten Kanada firması dışında ülkede batı kaynaklı büyük yatırımcı şirketi bulunmamaktadır. Ağırlıklı olarak Rusya ve Kazakistan'da bulunan Kırgız göçmen işçilerin gelirleri, Kırgızistan'ın GSYH'sinin dörtte birinden fazlasına eşdeğerdir²¹⁴.

Ayrıca, ülkenin ekonomik kalkınmasını etkileyen bir diğer önemli faktör, yabancı yatırımların ve uluslararası finansal desteklerin sınırlı olmasıdır. Ekonomik istikrarsızlık ve siyasi riskler, yabancı yatırımcıların ülkeye olan ilgisini azaltmış, bu da ekonomik büyüme potansiyelini kısıtlamıştır. İç politikadaki istikrarsızlık ve yönetim sorunları da Kırgızistan'ın ekonomik krizini derinleştiren faktörler arasında yer alır. Siyasi belirsizlikler, hükümet politikalarının etkin uygulanmasını engellemiş ve ekonomik reformların istikrarlı bir şekilde hayata geçirilmesini zorlaştırmıştır. Son olarak, Kırgızistan'ın coğrafi konumu ve sınırlı doğal kaynakları, ülkenin ekonomik gelişimini kısıtlayan önemli faktörlerdendir. Dağlık arazi yapısı ve ulaşım altyapısının yetersizliği, iç ve dış ticaretin maliyetlerini artırmakta ve ekonomik etkinliklerin genişlemesini sınırlamaktadır. Bu çok yönlü zorluklar, Kırgızistan'ın ekonomik krizini anlamak ve çözüm yolları geliştirmek için dikkate alınması gereken temel unsurlardır. Ülkenin ekonomik istikrarını sağlamak ve sürdürülebilir kalkınma yoluna girmesi, bu zorlukların üstesinden gelinmesine bağlıdır ²¹⁵. Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kırgızistan'da küçük

²¹⁴ Yüce, a.g.e., ss.18- 19

²¹⁵ Çotaev, Z. (2023). *Kırgızistan Dış Politikasında Türkiye İle İlişkilerine Genel Bakış*, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, UDK 339.9, ss.3-7, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

ölçekli işletmelerin gerçekleştirdiği ticaret başta olmak üzere hizmet sektörü ekonomide en büyük paya sahiptir. Bunun yanında tarım sektörü de ekonomideki ağırlığını sürdürmektedir. Ülkede altın üretimi de önemli yer tutmakta olup Kumtor altın madeni bu sektörden elde edilen gelirlerin büyük bölümünü oluşturmaktadır. Kırgızistan GSYH'si Kumtor altın madenine ve tarım sektörüne önemli ölçüde bağımlı olmasından ötürü istikrarsızlık riski barındırmaktadır. Değişkenlik gösterebilen altın fiyatları, üretim seviyesi ve iklim koşullarından ekonomi önemli ölçüde etkilenebilmektedir. Diğer taraftan, Kırgızistan'da kayıt dışı ekonominin büyük boyutlara ulaştığı bilinmektedir. Kırgızistan, yüksek dış borcu sebebiyle Dünya Bankası ve IMF tarafından ortak yürütülen Aşırı Borçlu Fakir Ülkeler (HIPC) Programına 2006 yılında başvurarak Bir milyar dolara yakın borcunun silinmesi gibi imkânlardan faydalanmayı gözden geçirmiştir. Ancak, bu programa dahil olunmasının prestij kaybına sebep olacağı nedeniyle, ayrıca IMF ve Dünya Bankası'nın ülke ekonomisi üzerinde bulunacağı çeşitli taleplerin yükümlülüğüne girilmek istenmemesinden dolayı 2007 yılı Şubat ayında hükümet bu programa dahil olmaktan vazgeçmiştir. Kırgızistan ekonomisini olumsuz yönde etkileyen en önemli unsurlardan biri de ülkede yaşanan siyasal belirsizliktir. Ülkede kısa zaman aralığında (2005 ve 2010) yaşanan halk ayaklanmasına dayalı iki darbe ve darbe sırası ve sonrası yaşanan taşkınlıklar, hukuk ve insan hakları ihlali hem ülkenin imajı hem de ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Her iki darbe sonrasında ekonomik göstergelerdeki gerileme ile birlikte ülkede oluşan güven bunalımının yarattığı olumsuz yatırım iklimi nedeniyle daha önce demokrasi adası olarak görülen ve bu nedenle yönünü Kırgızistan'da çeviren yabancı yatırımlarda tercih değişimine neden olmuş, yatırımlarını başka ülkelere kaydırmışlardır²¹⁶.

2.3.2. Milli Eğitim ve Kimlik Sorunu

Kırgızistan'ın milli eğitim ve kimlik sorunu, bağımsızlığını kazanmasının ardından öne çıkan karmaşık ve çok boyutlu bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Kırgızistan, ulusal kimliğini yeniden tanımlama ve kendi tarihini, kültürünü ve dillerini daha fazla vurgulayan bir eğitim sistemi oluşturma sürecine girmiştir. Kimlik, kişinin ya da sosyal bir grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan ve dış gözlemle kavranabilen

²¹⁶ Yüce a.g.e., ss.271- 272.

özelliklerdir. Sosyolojik anlamda kimlik, bir ferдин benlik duygusu veya kendini bilmenin bir yansımasıdır. Kimlik, kişiye ve topluma nitelik kazandıran, ne olduğunu belirleyen ve öteki konumundan ayıran bir karakter yapısıdır. Kimlik sorunu, açıkça gösterdiği gibi ferдин bir grup içinde kayıp olmasına ve amorf bir yapıya dönüşmesine set çeken bir mobilizasyon gücüdür. Bir toplumda kimliğin silinmesi, dışlanması insanı insan yapan, evrensel bir varlık olarak algılanmasına zemin hazırlayan değerlerden soyutlanması demektir. İnsanlığın yakın tarihinde ortaya çıkan Sovyet modeli komünist sistem bireysel değerleri “anonymity”ye dönüştürmüş, ulusal kimliklerin adeta silinmesine yol açmıştır²¹⁷. Sovyet Rusya zamanında “böl ve yönet” politikasını uygulamak için, günümüzde Orta Asya bölgesinde yaşanan kimlik sorunun çıkmasına neden olmuştur. Bu konuda Kırgız edebiyatının dünyaca ünlü yazarı Cengiz Aytmatov bu politikayı metaforlaştırarak, “Mankurt” kavramlarıyla “Gün Olur Asra Bedel” isimli eserinde anlatmıştır. Kırgız milli kimliğinin modern dönemi, Kırgız Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla örtüşmektedir. Ancak, bu süreçte karşılaşılan dört önemli faktör, kimlik oluşturmaya karmaşık hale getirmiştir. İlk olarak, Kırgızlar, Türkler tarafından kurulan ilk bağımsız milli devlete sahip olmalarına rağmen, daha önce devlet yönetimi deneyimi olmayan bir kadroyla karşı karşıyaydı. İkinci olarak, yeni devlet, etnik olarak SSCB mirasçısıydı ve farklı milletleri içinde barındırıyordu, bu da milliyet politikasının dengeli bir şekilde oluşturulmasını gerektiriyordu. Üçüncüsü, Kırgız halkının uzun yıllar boyunca asimilasyon ve kültürel zorlamalara maruz kalması, milliyetçilik kavramına yabancılaşmış bir toplum yaratmıştı. Dördüncüsü ise, Kırgızistan'ın sosyo-ekonomik açıdan zorlu koşullar altında olması ve komşu ülkelerle olan karmaşık ilişkileri, milli politikayı şekillendiren baskılara neden olmaktaydı. Bu zorlu şartlar altında, milli politika oluşturulurken çok hassas denge gerekiyordu ve aynı zamanda Kırgız millet bilincinin oluşturulmasını zorunlu kılıyordu²¹⁸. Sovyet sonrası bağımsızlık süreci içinde hem eğitim politikalarında önemli değişiklikleri beraberinde getirmiş hem de geniş bir etnik çeşitlilik barındıran ülkede kimlik politikalarının yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması, Kırgızca'nın eğitimde daha fazla kullanılmasını, tarih ve kültür derslerinde yerel unsurların ön plana çıkarılmasını ve Sovyet döneminin etkisinden uzaklaşarak milli değerlerin vurgulanmasını içermiştir. Ancak, bu süreçte karşılaşılan

²¹⁷ Yüce, a.g.e. s.21.

²¹⁸ Yüce, a.g.e. ss.38- 39.

zorluklar arasında, öğretmenlerin yeni müfredat ve öğretim yöntemlerine uyum sağlamada yaşadıkları güçlükler, eğitim materyallerinin yetersizliği ve finansal kaynakların kısıtlılığı sayılabilir. Öte yandan, Kırgızistan'ın çok etnikli yapısı, eğitim ve kimlik politikalarında dengeli bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Etnik gruplar arasındaki farklı ihtiyaç ve beklentilere cevap vermek, ulusal birliği ve toplumsal uyumu korumak adına önemlidir. Farklı etnik grupların dillerinin ve kültürlerinin korunması, eğitim sistemi içinde de dikkate alınması gereken bir husustur. Kırgızistan'ın eğitim ve kimlik sorunu, aynı zamanda ülkenin uluslararası alandaki konumunu ve dış politikasını da etkilemektedir. Kültürel ve eğitimsel iş birlikleri, ulusal kimlik politikalarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, ülkenin bölgesel ve global düzeyde entegrasyon süreçlerine de katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak, Kırgızistan'ın milli eğitim ve kimlik sorunu, yalnızca eğitim politikalarıyla sınırlı olmayıp, geniş bir kültürel ve politik bağlam içinde ele alınması gereken bir konudur. Ülkenin bu sorunu çözümleyebilmesi hem iç politikasının sağlıklı işleyişi hem de uluslararası arenada başarılı bir konum elde etmesi için kritik öneme sahiptir ²¹⁹.

2.3.3. Kadro Yetersizliği Sorunu

Kırgızistan, kamu ve özel sektörlerde ciddi bir kadro yetersizliği sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu durum, ülkenin sosyo-ekonomik gelişimini ve yönetim kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Kamu sektöründe, nitelikli ve deneyimli personel eksikliği, devletin çeşitli kademelerinde verimliliği ve etkinliği düşürmektedir. Eğitim, sağlık, hukuk ve kamu yönetimi gibi kritik alanlarda yetkin personel bulmakta yaşanan zorluklar, bu hizmetlerin kalitesini ve erişilebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle, Sovyet sonrası dönemde yaşanan siyasi ve ekonomik değişiklikler, kamu sektöründe çalışacak uzmanlar için gerekli olan beceri setlerinin yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Ancak bu ihtiyaca yönelik olarak yeterli eğitim ve profesyonel gelişim programlarının eksikliği, bu alanda bir boşluk yaratmıştır. Özel sektörde ise, gelişmekte olan ekonomik yapı ve sürekli değişen piyasa koşulları nedeniyle, özellikle teknik ve yönetim becerilerine sahip profesyonellerin yetersizliği göze çarpmaktadır. Bu durum, yerel işletmelerin rekabetçilik düzeyini ve inovasyon kapasitesini sınırlamaktadır. Ayrıca,

²¹⁹ *Kyrgyzstan's future lies in EAEU* President Jeenbekov (2019), Erişim Adresi
<http://en.kabar.kg/news/future-of-kyrgyzstantogether-with-the-eaec-president-jeenbekov/>,
tarihi: 25.12.2023 erişim

nitelikli iş gücünün yurt dışına göç etmesi (beyin göçü), özellikle genç ve eğitimli nüfus arasında yaygın bir sorun olarak karşımıza çıkmakta ve ülkenin insan kaynakları potansiyelini azaltmaktadır. Kadro yetersizliği sorunu, aynı zamanda eğitim sisteminin kalitesi ve işgücü piyasasının ihtiyaçları arasındaki uyumsuzlukla da ilişkilendirilebilir. Eğitim sisteminin, iş piyasasının gerektirdiği beceri ve bilgileri yeterince sağlayamaması, mezunların iş bulma süreçlerini zorlaştırmakta ve işverenlerin nitelikli personel bulma çabalarını engellemektedir. Kırgızistan'ın bu kadro yetersizliği sorununu aşabilmesi için eğitim sistemini güçlendirmesi, mesleki ve teknik eğitimi teşvik etmesi, kamu ve özel sektörde çalışanların sürekli profesyonel gelişimine olanak sağlayacak politikalar geliştirmesi ve beyin göçünü azaltacak teşvikler sunması gerekmektedir. Bu çabalar, ülkenin kalkınma hedeflerine ulaşmasında ve uluslararası rekabetçiliğini artırmada kritik bir rol oynayacaktır ²²⁰.

2.3.4. Yolsuzluk

Kırgızistan, bağımsızlığını kazandığından bu yana, yolsuzluk sorunuyla ciddi şekilde mücadele etmektedir. Bu durum, ülkenin siyasi ve ekonomik gelişimini önemli ölçüde etkilemekte ve kamu yönetimindeki etkinliği sınırlamaktadır. Yolsuzluk, kamu sektöründe, özellikle hükümetin üst düzey kademelerinde yaygın bir şekilde görülmekte, bu da kamu kaynaklarının kötüye kullanılması, adil olmayan iş pratikleri ve genel olarak devletin güvenilirliğinin azalmasına neden olmaktadır. Kırgızistan'ın yolsuzlukla mücadelesinde karşılaştığı en büyük engellerden biri, etkili yasal ve düzenleyici çerçevelerin eksikliği ve bu çerçevelerin uygulanmasındaki zayıflıklardır. Ayrıca, yolsuzlukla mücadelede kararlılık gösteren bağımsız kurumların ve yargı sisteminin eksikliği, bu sorunun üstesinden gelmesini zorlaştırmaktadır. Kamu ihale süreçleri, vergilendirme ve gümrük işlemleri gibi alanlarda yolsuzluk faaliyetlerinin yaygın olması, yatırımcı güvenini zayıflatmakta ve ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra, yolsuzluk, Kırgızistan'da sosyal adaletsizliğe ve halkın devlete olan güveninin azalmasına yol açmaktadır. Kamu hizmetlerine erişimde eşitsizlikler ve adaletsizlikler, toplumsal huzursuzluğa ve devlet kurumlarına olan güvensizliğe neden olmaktadır. Yolsuzluğun yaygın olduğu bir ortamda, vatandaşların temel hak ve hizmetlere erişimi engellenmekte ve bu durum, toplumun genel refahını olumsuz

²²⁰ Engvall, J. (2007). *Kyrgyzstan: Anatomy of a state. Problems of Post-Communism*, 54(4), pp.33- 45.

etkilemektedir. Kırgızistan'ın yolsuzluk sorununu çözümlmek için kapsamlı ve çok yönlü bir yaklaşıma ihtiyacı vardır. Bu yaklaşım; şeffaflığın artırılması, yasal ve düzenleyici çerçevelerin güçlendirilmesi, bağımsız denetim mekanizmalarının oluşturulması ve yargı sisteminin reforme edilmesini içermelidir. Ayrıca, hükümetin yolsuzlukla mücadelede göstereceği siyasi irade ve toplumun bu süreçteki katılımı, sorunun üstesinden gelinmesinde hayati önem taşımaktadır²²¹.

2.4. Kırgızistan'da İç Güvenlik Durumu ve Siyasi İstikrarsızlık

Kırgızistan'da iç güvenlik durumu ve siyasi istikrarsızlık, bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından bu yana süregelen ve ülkenin genel istikrarını etkileyen önemli meseleler arasında yer almaktadır. Siyasi alanda, 2005 ve 2010 yıllarında meydana gelen devrimler, hükümet karşıtı protestolar, lider değişiklikleri ve politik belirsizlikler gibi olaylar, siyasi istikrarsızlığın en belirgin göstergeleri olarak kabul edilir. Bu istikrarsızlık, genellikle yönetimdeki yolsuzluklar, etnik gerilimler, ekonomik zorluklar ve güç mücadeleleri gibi faktörler tarafından tetiklenmektedir. Bu durum, hükümetin ve kamu yönetiminin etkinliğini sınırlayarak, devletin kalkınma ve reform çabalarını zorlaştırmaktadır. İç güvenlik meselelerine gelince, Kırgızistan, etnik çatışmalar, terörizm tehditleri ve sınır güvenliği sorunları gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Ülkenin, çeşitli etnik gruplar arasındaki gerilimler, zaman zaman şiddete varan çatışmalara yol açabilmekte ve toplumsal uyumu tehdit etmektedir. Terörizm ve aşırıcılık, özellikle bölgesel ve uluslararası düzeyde, Kırgızistan'ın iç güvenliğini etkileyen başlıca unsurlardan biri haline gelmiştir. Sınır güvenliği ise, özellikle Kırgızistan'ın komşu ülkelerle olan sınır bölgelerindeki istikrarsızlık ve yasa dışı faaliyetler nedeniyle, sürekli bir endişe kaynağıdır. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın iç güvenlik durumunu ve siyasi istikrarını güçlendirebilmek için, etkili yönetim, şeffaf ve hesap verebilir hükümet yapıları oluşturmak, toplumsal çeşitliliği ve etnik uyumu destekleyecek politikalar geliştirmek, terörizmle mücadelede etkin stratejiler uygulamak ve sınır güvenliğini sağlamak büyük önem taşımaktadır. Bu çabalar, hem Kırgızistan'da iç barışını ve istikrarını korumak hem

²²¹ Singh, A., Jain-Chandra, ve Mohommad, A. (2023). *Inclusive Growth, Institutions, and the Underground Economy*, IMF Working Paper, pp.2-3. erişim adresi: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp1247.pdf>, Erişim: 12 Aralık 2023

de bölgesel ve uluslararası alanda daha güçlü bir konum elde etmek için kritik öneme sahiptir ²²².

2.4.1. Kırgız Topluma Siyasi İstikrarsızlığın Etkisi

Kırgız toplumunda siyasi istikrarsızlığın etkileri, bağımsızlığın kazanılmasından bu yana, ülkenin sosyal, ekonomik ve politik yapısını etkileyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Siyasi istikrarsızlık, hükümet değişiklikleri, genel politik belirsizlikler ve devlet yönetimindeki yolsuzluk olayları gibi unsurlarla karakterize edilmekte ve toplumsal hayatın birçok yönünü doğrudan etkilemektedir. Siyasi istikrarsızlığın toplumsal etkileri, öncelikle hükümetin ve kamu kurumlarının etkinliğinde görülmektedir. Hükümet değişiklikleri ve politik belirsizlikler, kamu hizmetlerinin sürekliliğini ve kalitesini olumsuz etkileyebilmekte, bu da vatandaşların temel hizmetlere erişimini kısıtlamaktadır. Ayrıca, siyasi istikrarsızlık, yatırımcı güvenini azaltarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir ve işsizlik oranlarının artmasına neden olabilir. Toplumsal düzeyde, siyasi istikrarsızlık, halkın devlete ve kamu kurumlarına olan güvenini zayıflatmaktadır. Yolsuzluk iddiaları ve yönetimdeki sürekli değişiklikler, vatandaşların siyasi süreçlere katılımını ve kamu yönetimine olan inancını azaltabilmektedir. Bu durum, toplumsal huzursuzluğa ve siyasi katılımın düşmesine yol açabilir. Etnik çeşitlilik açısından, Kırgızistan'ın siyasi istikrarsızlığı, farklı etnik gruplar arasındaki ilişkileri de etkilemektedir. Siyasi güç mücadeleleri ve etnik çatışmalar, toplumsal bölünmeleri derinleştirebilir ve etnik uyumu zedeleyebilir. Bu durum, toplum içindeki gerilimleri artırabilir ve uzun vadede ulusal birliği tehdit edebilir. Sonuç olarak, Kırgızistan'da siyasi istikrarsızlığın toplumsal etkileri, geniş kapsamlı ve derinlemesine bir yaklaşım gerektirir. Ülkenin siyasi istikrarını sağlamak ve toplumsal bütünlüğü korumak adına, şeffaf ve hesap verebilir yönetim yapıları oluşturmak, etnik çeşitliliği destekleyen politikalar geliştirmek ve genel olarak kamu hizmetlerinin kalitesini ve erişilebilirliğini artırmak bu sürecin önemli parçalarıdır. Bu çabalar, Kırgız toplumunun refahını ve ülkenin genel istikrarını artırmada kritik bir rol oynamaktadır ²²³.

²²² Ilyassov, Y. (2010). *Avrupa Birliği'nin Orta Asya'ya Yönelik Politikası ve Kazakistan*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, ss. 20-23.

²²³ Coldoşov, A. (2017). *Kırgızistan İç Siyaseti, Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Orta Asya Araştırmaları Merkezi (ORASAM), 656, Bışkek, ss.5-9.

Kırgızistan gerçekten Orta Asya'nın en demokratik ülkesidir. Her ne kadar ülke başta yolsuzluklar olmak üzere, siyasi kayırmalar, rüşvet, rant ve kollamalar gibi istenmeyen durumlar yaşansa da, ülkede serbest seçimler yapılmakta ve bölge seçimle cumhurbaşkanı değiştirebilen ilk ülke olma özelliği taşımaktadır. Bunlar henüz tüm kurumları teşekkül etmemiş eski bir SSCB ülkesi olan yeni bir cumhuriyet için önemli kazanımlardır. Kırgızistan'da siyasi yapının oluşumunda birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi küresel güç (Rusya-Çin – ABD) faktörü, güvenlik sorunu, sınır meselesi, etnik nüfus yapısı, bölgecilik ve aşiretlerin siyasi gücüdür²²⁴. Kırgızistan'ın bağımsızlığından sonra oluşturulan sistem, demokrasi ve SSCB mirası olan güçlü bir yürütmenin birleşimiyle melez bir yapı oluşturmuştur. Bu melez yapı, demokrasi görünümlü otoriter bir yönetim tarzını benimsemiştir. Sovyet sonrası dönemde, ülkede süper-başkanlık ve yarı-başkanlık sistemlerinin egemen olduğu, devlet başkanının yetkisinin baskın olduğu bir yapı oluşmuştur. Bu yapı, ülkede siyasi istikrar ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasını zorlaştırmış ve halk ayaklanmalarına zemin oluşturmuştur. Ard arda gerçekleşen darbeler, henüz oluşum aşamasındaki kurumsal yapıyı bozmuştur. 2010 Anayasası ile birlikte yarı-başkanlık veya yarı-parlamenter sisteme geçiş ve iktidar partisinin sınırlanması gibi olumlu adımlar atılmış, ancak devlet başkanı merkezli bir yapı hala varlığını sürdürmektedir. Bu durum, siyasal yapının evrimini etkileyen temel unsurlardan biridir.

2.5. Kırgızistan Dış Politikası ve Öncelikleri Hedefleri

Bağımsızlık öncesi dönemde Moskova üzerinden dış dünya ile iletişimde bulunan Kırgızistan, bağımsızlıktan sonra dış dünya ile ilişkilerini bizzat kendi tarafında formüle edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bağımsızlığın ve yenedünya ile tanışmışlığın verdiği heyecanla Kırgızistan Batı dünyası ile hızlı bir şekilde iletişime girmiştir. Bu minvalde diğer yeni kurulan Cumhuriyetlere göre daha erken sosyo-ekonomik dönüşümü sağlayacak adımları atmıştır. Bu kapsamda kısa sürede BM, AGİT, Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi ve UNESCO gibi Uluslararası kuruluşlara üye olmuştur. Diğer taraftan genç cumhuriyetin SSCB'den miras kalan etnisite, sınır meselesi, güvenlik gibi birçok sorunu acil olarak çözüme kavuşturması gerekmektedir. Bu problemlerin çözümünde Rusya kilit rol oynamaktaydı. Bu nedenle Kırgızistan milli kimlik inşası ile planlı

²²⁴ Yüce a.g.e., s. 214.

ekonomiden piyasa sistemine geçiş süreçlerini Orta Asya'daki entegrasyon süreciyle birlikte eşanlı olarak gerçekleşmek zorunda kalmıştır. Dönemin tek komünist parti üst kademesinden gelmeyen, akademik kişiliğı ve demokratik yapısıyla ön plana çıkan Kırgız lider Akayev üç ayak üstünde kurduğı dış politikası ve liberalci yaklaşımı ile kısa sayılacak bir zaman zarfında Kırgızistan'ın dünya sistemine entegre olmasını sağlamıştır. Akayevi'n dış politikası aslında küresel güçler arasında “denge politikası” üzerine tesis edilmişti. Kırgızistan'ın uzun yıllar dış politika eksenini belirleyecek olan ve “denge politikası” diye adlandırılan bu politika genel anlamda şöyle formüle edilmişti: Komşularla ile güvene dayalı dostane ilişkilerin tesisi, Batıya açılım ve Rusya ile stratejik ortaklık. Bu yaklaşım dikkatte alındığında her ne kadar küresel güçler ABD, Rusya, Çin arasında bir denge politikasından söz edilirse de aslında bu dengede her zaman Rusya kayırmıştır. Bu da realist ve pragmatik bir yaklaşımdı. Çünkü Sovyet mirası birçok problemi bünyesinde barındıran Kırgızistan, Rusya'ya rağmen miras aldığı problemleri çözmesi mümkün görünmemekteydi. Siteme hâkim olmayan, bölgeyi bir enerji ya da yer altı zenginlik havzası olarak görüp bu ekseninde ilişki kuran ABD ve Batı dünyası da söz konusu sorunları çözebilecek yapıda değillerdi. Zaten konuda bir irade de göstermemekteydiler. Onlarda bölgede yatırım yapan şirketlerinin güvenliğini tesis edecek ve Rusya'nın bölgede etkinliğinin kıracak bir yapı kurmanın peşinde idiler. Bunun için de özellikle sivil toplum örgütü altında (başı açık toplum örgütü ve misyoner kurumları çekmekteydi) bölgede birtakım faaliyetleri icra etmekteydiler. Bu bakış açısı yeni kurulan cumhuriyetlerin sorunlarını çözmede yardımcı olmadığı gibi yeni sorunlara yol açmaktaydılar²²⁵. Kırgızistan, coğrafi yapısı itibariyle, özellikle ticaret alanında önemli zorluklarla karşı karşıya olan bir ülkedir. Ülkenin kuzey ve güney bölgeleri arasında yer alan ve bu iki bölgeyi birbirinden ayıran Ala-Too dağları, Kırgızistan'ın iç ticaret yapısını doğrudan etkilemektedir. Bu dağlık coğrafya, ülkenin dış ticaretine de önemli ölçüde engel teşkil etmektedir. Özellikle, deniz yollarına erişimin olmaması ve gelişmiş ülkelerle arasındaki coğrafi mesafe, Kırgızistan'ın ticaret potansiyelini sınırlayan faktörler arasında yer almaktadır. Kırgızistan'ın bağımsızlığının ardından gerçekleştirilen kamu mallarının özelleştirilmesi, sanayi, tarım ve hayvancılık sektörlerinde çalışan nüfusun büyük bir kısmının işsiz kalmasına yol açmıştır. Bu durum, merkezi planlama sisteminden liberal sisteme geçişin getirdiğı zorlukları gözler önüne sermektedir. Kırgız

²²⁵ Yüce a.g.e., ss.312- 314.

halkı, yeni sistemin gerekliliklerini anlamak ve adapte olmak için zaman ve kaynaklara ihtiyaç duymuştur. Ülkenin dış ticaret yapısını inceleyen çalışmalarda genellikle, Kırgızistan'ın en çok ticaret yaptığı ülkeler üzerinde durulmuştur. Sovyetler Birliği döneminde sosyalist sistem altında yönetilen ve dünya ekonomisinden izole edilen Kırgızistan, bağımsızlık sonrasında uluslararası ticarete hızla entegre olamamıştır. Bu durum, SSCB döneminde faaliyet gösteren firmaların bağımsızlık sonrası geçiş sürecinin zorluklarına uyum sağlayamaması ve çeşitli sektörlerde yaşanan çöküşlerle sonuçlanmıştır. Bu çöküş, dış ticaret yapısında Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) dışına doğru bir yönelişin başlamasına neden olmuştur. Kırgızistan'ın dış ticaret yapısı, yapısal olarak sürekli açık veren bir profil çizmektedir. Planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş, başlangıçta zorlu bir süreç olmuş, zira 70 yıllık alışkanlıkların değişimi zaman almıştır. Ülkenin dış ticaretinin sürekli açık vermesi, bu geçiş sürecine yeterince hazırlık yapılmamasından kaynaklanmaktadır²²⁶.

Kırgızistan'ın dış politikasındaki öncelikler ve hedefler zaman içinde değişebilir, ancak genel olarak şu ana konular üzerinde odaklanmaktadır. Bağımsızlık ve Egemenlik: Kırgızistan, bağımsızlığını ve egemenliğini koruma çabasında olan bir ülkedir. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bağımsızlığını ilan etmiş ve bu bağımsızlığını sürdürmeye odaklanmıştır. Bölgesel İşbirliği: Kırgızistan, Orta Asya bölgesindeki diğer ülkelerle işbirliği yapma çabasıdadır. Bölgesel güvenlik, ekonomik işbirliği ve sınır sorunları gibi konularda diğer Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmek önemlidir. Ekonomik Kalkınma ve Ticaret: Kırgızistan, ekonomik kalkınma ve ticaretin teşvik edilmesine odaklanmaktadır. Bunu, bölgesel ve küresel ticaret ortaklıklarına katılım yoluyla sağlamaya çalışabilir. Çok Taraflı İlişkiler: Kırgızistan, uluslararası ve bölgesel örgütlerle işbirliğini sürdürmeyi amaçlamaktadır. Çeşitli platformlarda uluslararası toplumla diyalog ve işbirliği arayışında bulunabilir. Dengeli Dış Politika: Kırgızistan, büyük güçlerle dengeli bir ilişki sürdürmeye çalışabilir. Hem Rusya ile olan tarihi bağları hem de Çin'in bölgedeki etkisiyle olan ilişkileri önemlidir. Aynı zamanda Batılı ülkelerle ilişkileri güçlendirmeye de çaba harcayabilir. Güvenlik İşbirliği: Kırgızistan, terörle mücadele, sınır güvenliği ve su kaynakları gibi güvenlik konularında bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliği yapma çabasıdadır. Enerji Diplomasisi: Kırgızistan, enerji

²²⁶ Kambarova, Ch. (2009). *Kırgızistan İç ve Dış Politika Paradigmaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, ss. 45-50.

kaynakları ve enerji güvenliği konularında bölgesel işbirliği yapma potansiyeline sahiptir. Su kaynaklarına dayalı enerji projeleri, bölgesel güvenlik ve işbirliği açısından önemli olabilir. Demokrasi ve İnsan Hakları: Kırgızistan, demokrasiyi güçlendirmeyi ve insan haklarına saygıyı teşvik etmeyi hedefleyen bir dış politika izlemektedir. Bu çerçevede, demokratik reformlar ve hukukun üstünlüğüne odaklanan çabalar önemlidir. Bu öncelikler, Kırgızistan'ın dış politikasını şekillendiren genel amaçlardır. Ancak uluslararası ilişkiler dinamik olduğundan, ülkenin dış politika öncelikleri zamanla değişebilir. Post-Sovyet ülkeleri, yenedünya düzeninde kendilerine yer bulmak ve iç sorunlarına çözüm getirmek adına güçlü ortaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle bu ülkeler pragmatik bir dış politika izlemek zorundadır. Dış politika, genellikle çıkar elde etme amacı güder ve ulusal çıkar kavramı, bu bağlamda farklı anlamlarda kullanılan tartışmalı bir terimdir. Yeni Cumhuriyetler, dış politikalarını iç sorunlara çözüm getirme ve ekonomik yapının serbest piyasaya uyumu gibi faktörleri göz önünde bulundurarak oluşturmuştur. Bu ülkeler, liderliklerini güçlendirmek adına insan hakları, demokrasi ve yolsuzluk konularında eleştirildiklerinde eleştiren ülkelerle mesafeli durmuş ve destekleyen ülkelerle işbirliği yapmıştır.

Kırgızistan, iç sorunlarını çözme, ekonomik yapısını yeniden inşa etme ve küresel dünyaya entegre olma amacıyla reformist bir yaklaşım benimsemiştir. SSCB'nin bıraktığı yapı nedeniyle Rusya'ya duyulan bağımlılığı göz ardı etmeden, serbest piyasa ekonomisine geçiş ve liberal temelli yapısal dönüşüm için Batı ile diyalog kurmak zorunda kalmıştır. Ancak Kırgızistan, beklediği destekleri alamamış ve zaman zaman hayal kırıklığı yaşamıştır. Bu durum, ülkenin Rusya'ya yönelmesine neden olmuştur, ancak bu politika da istenen sonuçları vermemiştir. 11 Eylül olaylarının ardından ABD ve Batı ile ilişkilerini güçlendirmeye çalışsa da yaşanan halk hareketlerinde Batı'nın etkisi olduğu düşünülerek güvensizlik oluşmuştur. Bu süreçten sonra Kırgızistan tekrar Rusya'ya yönelmiştir. Genel olarak, Kırgızistan'ın dış politikası incelendiğinde, ülkenin ağırlıklı olarak Rusya'ya yönelik bir politika izlediği söylenebilir.

Kırgızistan ve Rusya arasındaki ilişkiler, uzun yılları aşkın bir tarihe dayanmaktadır ve bu süreç boyunca, iki ülke arasındaki diplomatik ve tarihsel bağlar önemli ölçüde gelişmiştir. İlk Kırgızların Sibiry'a göç etmeleri ve Volga Nehri kenarlarına yerleşmeleri, bu uzun tarihin başlangıcını oluşturur. Profesör Ploskih ve

doktora öğrencisi Saparaliyev'in çalışmaları sayesinde, Kırgız-Rus diplomatik ilişkilerinin tarihine dair önemli bilgiler gün yüzüne çıkmıştır. Ancak, o dönemde Rusya aleyhine olan yazıların yayınlanmasına izin verilmemesi nedeniyle bu tarihsel bağlam tam olarak anlaşılamamıştır. 1940 yılında "Sovyet Kirgiziya" gazetesinde yayımlanan Hasanov'un 'Kuzey Kırgızistan'ın Çarlık tarafından işgali' adlı makalesi ve 1959 yılında B. Camgırçinov'un 'Kırgızistan'ın Rusya ile birleşmesi' adlı doktora tezinde bu süreç farklı bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu dönemdeki yayınlarda genellikle 'işgal' yerine 'birleşme' terimi kullanılmıştır. Ancak, yazılı kaynaklarda belirtilenlerin aksine, özellikle Kırgızistan'ın güney bölgesi, Rusya ile birleşme sürecinde çeşitli direnişler göstermiştir²²⁷.

Kırgızistan, 1785 yılında Çarlık Rusyası'na ilk elçi olarak Abdrakhman Kuçakov'u göndermiş ve 1855-1867 yılları arasında Rusya'nın yönetimine yavaş yavaş itaat etmeye başlamıştır. Kırgızistan'ın kuzey bölgelerindeki kabileler, genellikle direniş göstermeden Rusya'nın egemenliğini kabul etmişken, güney bölgelerindeki kabileler Kokan Hanedanlığı'nın kontrolünden çıkmak için mücadele etmiştir. Kokan Hanedanlığı'nın son hanı Kudayar Han'ın Kırgızlara uyguladığı baskılar, onları Rus yönetiminin himayesi altına girmeye itmiştir. Ancak, Çarlık Rusyası, Kokan Hanedanlığı'na karşı çıkan Kırgız isyancılara destek vermek yerine, hanı desteklemeyi tercih etmiş ve birçok Kırgız liderini idam etmiştir. Sonuç olarak, 19 Şubat 1876 tarihinde Güney Kırgızistan tamamen Çarlık Rusyası'nın kontrolüne girmiştir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, Kırgızistan egemen bir ülke olarak bağımsızlık kazanmış ve Rusya ile yeni bir ilişki sürecine girmiştir. Bu süreç, Kırgızistan'ın, Sovyet döneminin ardından Rusya ile kurduğu yeni ilişkilerin yanı sıra, tarihsel ve kültürel bağların da bir devamı niteliğindedir. Bu iki ülkenin ilişkileri, ortak geçmişleri ve mevcut politik, ekonomik ve kültürel bağlamı göz önünde bulundurulduğunda, bölgesel ve uluslararası düzeyde önemli bir boyut kazanmaktadır²²⁸.

1999 yılına kadar Rusya'nın dış politikasında belirgin bir istikrarsızlık söz konusuydu. Boris Yeltsin'in yönetimi altında Rusya hem iç hem de dış politika alanlarında önemli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Vladimir Putin'in 1999'da

²²⁷ Medvedev, R. (2001). Post-Soviet Russia, A Journey Through The Yeltsin Era, History, Reviews of New Books, Vol: 29, Is: 3, New York, pp. 42-45.

²²⁸ Осмонов, О.(2004). Кыргызстан Тарыхы, Бийиктик , Б.25-32, Бишке

Yeltsin'den cumhurbaşkanlığını devralmasıyla birlikte, Rusya'nın iç ve dış politikadaki durumu önemli değişikliklere uğramıştır. Ekonomik olarak zor bir dönemden geçen ülke, aynı zamanda Dağıstan ve Çeçenistan'da devam eden çatışmalarla mücadele ediyordu. Bu çatışmalar, Putin'in liderlik yeteneklerini sınamış ve onun enerjik ve kararlı tutumu, kamuoyunda ve medyada güçlü bir lider imajı oluşturmaya yardımcı olmuştur ²²⁹. Dış politikada, özellikle 2001 yılından sonra ABD ile iyi ilişkiler kurma çabaları göstermiştir. 11 Eylül olayları sonrasında güvenlik konularının öneminin artması, ABD ve Rusya arasında terörizme karşı ortak mücadelede iş birliği yapılmasına yol açmıştır. Ancak, Rusya'nın güçlenmesi ve ABD'nin Orta Asya'daki faaliyetlerinin artması, Rusya'nın rekabetçi bir politika izlemesine neden olmuştur. Bu durum, eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın faaliyetlerini hızlandırmıştır. Birleşik Devletler Topluluğu (BDT), Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinin kaçınılmaz hale gelmesiyle, 1991 yılında eski Sovyet cumhuriyetleri tarafından kurulan bir bölgesel örgüttür. Gürcistan hariç, diğer eski Sovyet cumhuriyetleri, birliğin dağılması sonrasında siyasi, ekonomik, askeri, sosyo-kültürel ve dil bağlarını korumak amacıyla BDT'yi oluşturma kararı almışlardır. Örgütün asıl amacı, birbirine bağlı bu ülkelerin, birliğin dağılmasından sonra ilişkilerini sürdürebilmelerini sağlamaktır. 8 Aralık 1991'de Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna liderleri bir araya gelerek BDT anlaşmasını imzalanmıştır. Kurucu ülkelerin liderleri, örgütün bir Slav örgütü olmadığını ve tüm eski Sovyet ülkelerine açık olduğunu vurgulamışlardır. 21 Aralık'tan itibaren, Estonya, Letonya, Litvanya ve Gürcistan hariç diğer eski Sovyet cumhuriyetleri BDT'ye katıldılar. 1993 yılında Gürcistan örgüte katıldı, ancak 2009'da üyelikten çıkmıştır. Türkmenistan 2005 yılında daimî üyelikten gözlemci statüsüne geçti, Ukrayna ise 2014 yılındaki Rusya ile olan kötü ilişkiler nedeniyle üyelikten ayrılmıştır. BDT'nin Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan, Moldova, Rusya, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan olmak üzere 11 üyesi vardır. SSCB'nin son lideri Mikhail Gorbachev, BDT'nin kurulmasına karşı çıkarken, Rusya lideri Boris Yeltsin, 1991 yılında anlaşmanın imzalanacağını gizlice yürüttü ve imzalandıktan sonra ilk olarak ABD Başkanı George H.W. Bush'u ve ardından Gorbachev'i bilgilendirmiştir ²³⁰. 2007 yılında kabul edilen "BDT'nin Daha İleri Gelişmesine Dair Konsepti", örgütün

²²⁹ Medvedev, R. (2001). *Post-Soviet Russia, A Journey Through The Yeltsin Era*, History, Reviews of New Books, Vol: 29, Is: 3, New York, pp. 42-45.

²³⁰ Tanören, A. (2009). *Rusya'da Gorbaçov, Yeltsin ve Putin Dönemleri Küreselleşme Süreci ve Dış Politika Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, ss. 75-80.

önemli bir gelişmesi olarak kabul edilir. Bu konsept, üye ülkelerin uzun vadeli hem siyasi hem de ekonomik entegrasyonunu içermektedir. Ancak, BDT'nin üye ülkelerin entegrasyonunu sağlayacak ve tüm ilkelerini ve hedeflerini gerçekleştirebilecek güçlü bir örgüte dönüşmemesi, örgütün yapısında ve üye ülkelerin ekonomik farklılıklarında yatan subjektif ve objektif nedenlerden kaynaklanmaktadır. Üye ülkelerin ekonomik olarak dengesiz olması, hedeflere ulaşmada engeller oluşturmuştur. Bu durum, üye ülkelerin ekonomilerini geliştirmek ve bağışçılar aramak için çaba göstermelerini gerektirmiştir. Ancak, üye ülkeler için BDT'nin önemi devam etmektedir. Örneğin, Kırgızistan için BDT'nin rolü, ülkede istikrar ve güvenliğin sağlanmasında önemlidir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Kırgızistan gibi eski Sovyet cumhuriyetleri, sınır sorunları ve milli kimlik koruma gibi önemli sorunlarla yüzleşmeye başlamıştır. Kırgızistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Askar Akayev, ülkenin 'Asya'nın İsviçresi' pozisyonunu benimseyerek, tarafsız bir ülke olacağını ve bu nedenle herhangi bir askeri örgüte üye olmayacağını açıklamıştır. Akayev'in bu tutumu, BDT ülkelerinden bir tehdidin gelmeyeceği inancı ve ordunun finansmanı gibi konularda yaşanan sıkıntılar nedeniyle alınmıştır. Yeni bağımsız ve ekonomik kriz yaşayan Kırgızistan için, askeri bir güç kurmak mümkün değildir. Bu durum, güvenlik açısından zayıf olan Kırgızistan için 1992 yılında BDT bünyesinde imzalanan Kolektif Güvenlik Anlaşması'nın hayati bir öneme sahip olmasına yol açmaktadır ²³¹.

Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ), Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun çatısı altında kurulmuştur. Örgütün temel amacı, üye ülkelerin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak, askeri tehditlere karşı ortak mücadele etmektir. 15 Mayıs 1992'de imzalanan bu anlaşma, 2002 yılında KGAÖ'ye dönüştürüldü ve Rusya, Kazakistan, Ermenistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Beyaz Rusya tarafından kurulmuştur. Özbekistan, Azerbaycan ve Gürcistan anlaşmayı imzaladı fakat KGAÖ'ye katılmadılar. Özbekistan 2006'da örgüte katıldı, ancak 2012'de üyeliğini askıya almıştır. Ancak, KGAÖ'nün operasyonları üye devletlerin resmi onayıyla gerçekleştirilmektedir. KGAÖ'nün Ortak Hızlı İntikal Gücü, 2001 yılında kurulmuş ve 4000 kişilik bir birimdir. 2009'da bu güç, Ortak Acil Müdahale Gücü ile

²³¹ Hooman, P. (2008). *Conflict And Security In Central Asia And The Caucasus*, California, Santa Barbara, Calif Publisher, pp-141-142, Erişim adresi: <https://archive.org/details/conflictsecurity0000peim/mode/2up?ref=ol&view=theater&q=kyrgyzstan>

değiştirilmiştir ve bu birim 20.000 kişilik güçle, 2011 yılında iki tatbikat gerçekleştirmiştir. Kırgızistan'daki 2005 ve 2010 yıllarındaki iç çatışmalarda örgütün müdahale etmediği görülmüştür, çünkü KGAÖ'nün ilkelerine göre üye ülkelerdeki iç çatışmalara müdahale yetkisi bulunmamaktadır. Ancak 2010'daki olaylardan sonra, KGAÖ iç tehditlere de müdahale edebilme yetkisini kazanmıştır ²³².

2000 yılında Rusya'nın Dış Politika Konsepti'nde Birleşik Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri, öncelikli hedef olarak belirlendi. Vladimir Putin'in cumhurbaşkanı olarak göreve başlamasıyla birlikte, Rusya'nın BDT ülkeleriyle ilişkilerini yeniden canlandırma politikasına ağırlık verilmiştir. Bu politika, Rusya'nın BDT ülkeleriyle olan ikili ilişkilerine önem vererek, ekonomik, siyasi ve güvenlik alanlarında ortak örgütlerin geliştirilmesine yöneliktir. Özellikle 2001 yılından itibaren terörizme karşı mücadele kapsamında Kolektif Güvenlik Anlaşması güçlendirilmiş ve 2002 yılında Kolektif Güvenlik Anlaşması'nın 10. yıldönümünde üye ülkeler, anlaşmayı Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'ne (KGAÖ) dönüştürme kararı almışlardır. 28 Haziran 2002'de Kırgızistan Savunma Bakanı Esen Topoyev, Bişkek yakınlarındaki Kant havaalanında KGAÖ'nün Acil Müdahale Gücü'nün (Rapid Reaction Force) hava güçlerinin yerleşeceğini açıklamıştır. Aralık ayında Kant'a Rus savaş uçaklarının yerleştirilmesiyle, 'Güney-Antiterör 2002' programı çerçevesinde Bişkek'te tatbikatlar gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmeler, Putin'in Kırgızistan'da ABD'nin üssüne paralel olarak Kant şehrinde kendi üssünü kurma kararına yol açmıştır ²³³.

23 Ekim 2003'te Putin ve Akayev arasında Kant şehrinde Rusya üssünün açılmasıyla ilgili bir anlaşma imzalanmıştır. Bu üssün açılması, BDT ülkeleri arasındaki ilişkilerin daha da gelişmesine katkıda bulunmuş ve Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kendi toprakları dışında açtığı ilk hava üssü olmuştur. ABD bu gelişmeye sakın bir tavır sergilese de Rusya'nın Orta Asya ülkelerinde hava kuvvetlerini güçlendirmeyi amaçladığı düşünüüyordu. 11 Eylül 2001 sonrasında, ABD'nin Afganistan'daki terörle mücadele faaliyetleri kapsamında Kırgızistan'da askeri güçlerini yerleştirmek istemesiyle, Kırgızistan bu kararı ŞİÖ ve KGAÖ üye ülkelerinin

²³² Satybaldiev, M.M. (2022). *Development Of Kyrgyz-Russian Relations: Prospects And Opportunities For Strategic Partnership And Cooperation*, pp.47-49, UDK 327.571, Newsletter Of The Institute Of World Civilizations

²³³ Bertil, N. (2008). *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy, Towards the CIS*. London and New York, pp. 8-10.

danışmasıyla almıştır Kırgızistan hem Rusya'nın hem de ABD'nin hava üssünün bulunduğu dünyadaki tek ülke haline gelmiştir. Akayev döneminde açılan Kant hava üssü, bugünlerde hala faaliyetlerine devam etmektedir ve 2009 yılında bu anlaşma süresi 49 yıla kadar uzatılmıştır. 1993 ve 1994 yıllarında, Birleşik Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri arasında ekonomik entegrasyonu ve ülkeler arası serbest ticareti teşvik etme çabaları görülmüştür. Rusya'nın himayesinde, BDT'nin 12 üyesini kapsayacak bir ekonomik birlik oluşturma girişimleri neticesinde, 24 Eylül 1993'te 'Ekonomi Birliği Kurulması Hakkında' anlaşmaya imza atılmıştır. Bu anlaşma, 14 Nisan 1994'te 'Serbest Ticaret Bölgesi', 21 Ekim 1994'te 'BDT Üyesi Ülkelerin Ödeme Birliği' ve 20 Ocak 1995'te 'Gümrük Birliği Anlaşması'nı içermektedir. Avrasya entegrasyonunun önemli bir adımı, 1996 yılında Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan arasında imzalanan ve daha sonra Tacikistan'ın da dâhil olduğu 'Gümrük Birliği' ile atılmıştır. Ancak, üye ülkeler çeşitli nedenlerden ötürü serbest ticaret bölgesi oluşturma çabalarını başarıyla sonuçlandıramadılar. 2000 yılında bu beş ülke, uluslararası statüye sahip ve fonksiyonlarını genişleten Avrasya Ekonomi Topluluğu'nu (AET) oluşturma kararı aldı. 2004 yılında AET için yeni bir enstitü ve karar alma sistemi kuruldu ve 2007 yılında AET'nin 20. Oturumunda, Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan nezdinde 2010 yılına kadar oluşturulacak bir 'Gümrük Birliği' kararı alınmıştır. Anlaşmada, diğer ülkelerin hazır olduğunda 'Gümrük Birliği'ne katılma şartı belirlenmiştir ²³⁴.

1993 ve 1994 yıllarında, Birleşik Devletler Topluluğu (BDT) üyesi ülkeler, ekonomik entegrasyonu ve serbest ticareti teşvik etmek amacıyla, Rusya'nın liderliğinde bir örgüt kurma çabalarına girişmiştir. Bu girişimlerin sonucu olarak, 24 Eylül 1993 tarihinde 'Ekonomi Birliği Kurulması Hakkında' bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, daha sonraki tarihlerde 'Serbest Ticaret Bölgesi', 'BDT Üyesi Ülkelerin Ödeme Birliği' ve 'Gümrük Birliği Anlaşması' gibi ek önlemleri de içermeye başlamıştır. 1996 yılında Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan arasında imzalanan ve daha sonra Tacikistan'ın da dahil olduğu 'Gümrük Birliği', Avrasya entegrasyonunun bir diğer önemli adımıydı. Ancak, bu birliğin üyeleri serbest ticaret bölgesi oluşturma çabalarını tam olarak gerçekleştirememiştir. Anlaşmada, diğer ülkelerin hazır olduğunda 'Gümrük Birliği'ne katılma şartı belirlenmiştir. 2012'den 2015'e kadar Kırgızistan'ın Gümrük

²³⁴ Kondratyeva N. (2011). *EurAsEC Gümrük Birliği: Avrupa'nın İzinde*, Avrupa Enstitüsü Raporları, No. 242, erişim adresi: <https://publications.hse.ru/en/articles/72385047>

Birliği'ne (GB) katılıp katılmaması konusunda ciddi tartışmalar yaşandı. İktisatçılar, ülkenin GB'nin diğer ülkeleriyle aynı gümrük tarifelerine sahip olmasının sakıncalarını dile getirmiştir. Kırgızistan'ın 1998'den beri Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) bir üyesi olarak, diğer uluslararası örgütlerle olan gümrük ve vergi anlaşmalarına uyması gerekmiştir²³⁵. Atambaev döneminde ise Gümrük Birliğine Kırgızistan üye olmuştur.

Kırgızistan dış politikasında Rusya ve Rusya ile olan ilişkiler her zaman önemli yer almıştır. Kırgızistan ile Rusya arasında kökeni oldukça derin ve çok yönlü bir ilişki söz konusudur. Gerek Çarlık Rusya'sı döneminde gerekse SSCB döneminde Kırgızistan'ın sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi yapısının oluşumunda ve şekillenmesinde Rusya'nın ciddi etkileri olmuştur. Günümüzde bağımsız Kırgızistan'ın dış politikasını belirleyen temel dinamikler olan sınırları, etnik nüfusu, güvenlik durumu ve ekonomik ilişkiler genel hatlarıyla SSCB döneminde şekillenmiştir. Kanaatimce bilinçli olarak tasarlanan bu yapı Kırgızistan'ı her zaman Rusya ile diyalogda bulunmaya mecbur etmiştir. Bu yapı ortada iken Kırgızistan'ın Rusya'yı dışlayarak bağımsız bir dış politikasını izlemesi beklemek çok da gerçekçi olmayacaktır²³⁶.

2.5.1. Kırgızistan'ın Dış Politikasının Karakteristik Özellikleri

Kırgızistan'ın dış politikası, bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından bu yana çeşitli evrelerden geçmiş ve belirli karakteristik özellikler kazanmıştır. Stratejik coğrafi konumu ve zengin doğal kaynakları ile Kırgızistan, Orta Asya'da önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin dış politikasının temel özellikleri, çok yönlülük, dengeli ilişkiler ve bölgesel iş birliğine odaklanmak olarak özetlenebilir. Kırgızistan, dış politikasında çeşitli global ve bölgesel güçlerle dengeli ilişkiler kurma yolunu izlemektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya ile tarihi ve kültürel bağlarını sürdürmekle birlikte, Batı ülkeleri, özellikle Avrupa Birliği ve ABD ile de ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Türkiye, Çin ve İran gibi bölgesel güçlerle ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirmek de dış politikanın bir parçasıdır. Bölgesel iş birliği ve entegrasyon, Kırgızistan'ın dış politikasının önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Ülke, Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi bölgesel örgütlerin aktif bir üyesi olarak, bölgesel güvenlik, ekonomik iş birliği ve sınır yönetimi konularında iş birliği

²³⁵ Lapenko M.V. ve Leshukov V.S. (2012). *Kırgızistan'ın Gümrük Birliği'ne Katılımına İlişkin Beklentiler*, Kalkınma Beklentileri Dergisi, Saratov Source, Saratov, ss. 18-20.

²³⁶ Yüce a.g.e., ss.311-325.

yapmaktadır. Ekonomik diplomasi de Kırgızistan'ın dış politikasında büyük bir önem taşımakta olup, ülke dış ticaretini çeşitlendirmeye ve yabancı yatırımları çekmeye yönelik adımlar atmaktadır. Yabancı yatırımlar ve uluslararası ticaret, Kırgızistan ekonomisinin canlanması için kritik öneme sahiptir. Bununla birlikte, Kırgızistan dış politikasında, iç siyasi istikrarsızlıklar ve bölgesel güvenlik sorunları gibi zorluklarla da karşı karşıya kalmaktadır. Ülke, bu zorlukların üstesinden gelmek ve bölgesel bir istikrar unsuru olarak konumunu güçlendirmek için dengeli ve çok yönlü bir dış politika yürütmeye çalışmaktadır. Kırgızistan'ın bu politikası hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde, ülkenin gelecekteki rolünü ve etkisini şekillendirecek önemli faktörler arasında yer almaktadır ²³⁷.

Kırgızistan'ın dış politikası, 1991 yılındaki bağımsızlığını kazanmasından bu yana, stratejik coğrafi konumu ve zengin doğal kaynaklarının etkisi altında şekillenmiştir. Bu dış politikanın temelinde çok yönlülük, dengeli ilişkiler ve bölgesel iş birliğine vurgu yapmak yatmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Kırgızistan, bölgesel iş birliği ve entegrasyon konusunda da aktif bir rol oynamaktadır. Ülke, Orta Asya bölgesel güvenliğini ve ekonomik iş birliğini teşvik eden Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi bölgesel örgütlerin önemli bir üyesidir. Ekonomik diplomasi, Kırgızistan'ın dış politikasının bir diğer önemli unsuru olarak, ülkenin dış ticaretini çeşitlendirmeye ve yabancı yatırımları çekmeye odaklanmıştır. Bu yatırımlar ve ticari ilişkiler, ülkenin ekonomik büyümesi ve kalkınması için hayati öneme sahiptir. Bununla birlikte, Kırgızistan dış politikasında karşılaştığı zorluklar arasında iç siyasi istikrarsızlıklar ve bölgesel güvenlik sorunları bulunmaktadır. Ülke bu zorlukların üstesinden gelmek ve bölgesel bir istikrar unsuru olarak konumunu güçlendirmek için dengeli ve çok yönlü bir dış politika izlemeye çalışmaktadır. Bu politikalar, Kırgızistan'ın bölgesel ve uluslararası düzeyde gelecekteki rolünü ve etkisini şekillendirmeye devam edecektir ²³⁸.

Kırgızistan'ın bölgesel iş birliği ve entegrasyon konusunda oynadığı aktif rol, ülkenin Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ)

²³⁷ Akçalı, P.(2012). *Kırgızistan'da Parlamenter Sisteme Geçiş: Genel bir Değerlendirme*. Ankara: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XII/1, ss.193-209.

²³⁸ Mambetaliyeva, T. (2012). *Kırgızstan: Çinovniki prosluşıvayut razgovori grajdan, a za činovnikami sledit Kreml*, 08 Kasım 2012, erişim adresi: <http://russian.eurasianet.org/node/59704>, Erişim tarihi: 23 Ağustos 2016.

gibi önemli bölgesel örgütlerdeki üyeliği ile öne çıkmaktadır. ŞİÖ, Kırgızistan için hem bölgesel güvenlik sorunlarıyla mücadelede hem de ekonomik iş birliği ve kalkınma fırsatları yaratmada kritik bir platform olarak hizmet etmektedir. Özellikle terörizm, ayrılıkçılık ve radikalizmle mücadelede ŞİÖ üyeleri arasında bilgi alışverişi ve iş birliği, Kırgızistan'ın güvenlik stratejisinin temelini oluşturmaktadır. Ekonomik alanda ise, ŞİÖ, Kırgızistan'ın bölgesel ticaretini artırmak, yatırım çekmek ve ekonomik entegrasyon süreçlerine katılımını sağlamak açısından önemlidir. KGAÖ'nin üyeliği ise, Kırgızistan için bölgesel güvenlik ve askeri iş birliği açısından hayati önem taşımaktadır. Bu örgüt, Kırgızistan'ın bölgesel güvenlik tehditlerine karşı koymasında ve savunma kapasitesini artırmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kırgızistan, KGAÖ aracılığıyla bölgesel güvenlik meselelerinde diğer üye ülkelerle ortak hareket etmekte ve bu süreçte askeri eğitim, tatbikatlar ve istihbarat paylaşımı gibi alanlarda iş birliği yapmaktadır. Bunun yanı sıra, ekonomik diplomasi Kırgızistan'ın dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Ülke, dış ticaretini çeşitlendirmek ve yabancı yatırımları çekmek için çeşitli girişimlerde bulunmakta, bu yatırımlar ve ticari ilişkiler ülkenin ekonomik büyümesi ve kalkınması için hayati öneme sahip olmaktadır²³⁹. Kırgızistan bu bağlamda, dış ticaret anlaşmalarını genişleterek ve yabancı yatırımcılara cazip koşullar sunarak ekonomik büyümesini desteklemeye çalışmaktadır. Bu strateji, ülkenin küresel ekonomik sistemde daha entegre ve rekabetçi bir konum kazanmasını amaçlamaktadır.

2.5.2. Kırgızistan'ın Dış Politikada İzlediği Stratejiler

Mariam Elman'ın küçük devletler ve dış politika üzerine yaptığı çalışmada, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan ülkelerin örnek olarak alındığını görüyoruz²⁴⁰. Genellikle nüfus ve kaynak bakımından sınırlı olan bu ülkeler hem askeri hem de ekonomik açıdan zayıf konumda bulunmaktadır. Rusya ile sürdürülen ilişkiler, Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olarak bu ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bu ülkelerde, devlete bağlılık teşvik eden bir ideolojinin eksikliği, özellikle Kırgızistan'ın dış politikasını anlamada önemli bir faktördür. Keohan'ın belirttiği gibi, devletin kapasitesine değil, sistemin rolüne önem verilmesi, dış politika stratejisi için iyidir. Akayev, Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından dış politikada stratejik düşünmeye

²³⁹ Coldoşov, A.(2017). *Kırgızistan İç Siyaseti, Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset*. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Orta Asya Araştırmaları Merkezi (ORASAM), 656, ss.14-17, Bışkek

²⁴⁰ Elman, M. F. (1995). *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, Cambridge University, pp.174-178.

başlamıştır. Bu, Sovyetler Birliği'nden kalan ilişkilerin pekiştirilmesi ve devam ettirilmesi anlamına gelmiştir. Akayev, yabancı ülkelerin dış politika tecrübelerini kendi ülkesi için uygulamaya çalışmış, özellikle kurum geliştirme ve bölgesel kurumlarla ilişkilere odaklanmıştır. Ancak Wood'a göre, Akayev'in dış politikadaki bu tür çabaları kimi zaman sadece sembolik olarak kalmış ve etkisini bırakamamıştır. Kırgızistan, bağımsızlığını aldıktan sonra etki alanını sürekli değiştirmiştir. Ortakların seçimi ülkenin ulusal çıkarlarına uyumlu olmalıdır, bu yüzden ortaklar her zaman sabit değildir. Batı uzmanlarına göre, Kırgızistan Orta Asya ülkeleri arasında ekonomik reformları ve demokratik gelişmeleri vaat eden bir program sunmuştur. Uluslararası ekonomik kuruluşlarla çeşitli ekonomik ilişkiler içinde bulunmuştur. Kırgızistan, ekonomik açıdan dış yatırımlara çok ihtiyaç duyduğu için bu tür adımlar atmıştır. Ancak bu durum bugünlerde de devam etmekte ve ülkenin bu bağımlılığı sürmektedir ²⁴¹.

Çok yönlü dış politika izlemenin amacı, Doğu ve Batı, ABD, Rusya, Çin ve Avrupa, Orta Asya, Türkiye ve diğer ülkelerin çıkarlarını dengeleyebilmektir. 1991-1995 yılları arasında ülkede Batı ülkelerine yönelik dış politika izlenmiş, 1995 yılından itibaren ise sadece Batı dünyası ile sınırlı kalmamış, Asya ülkeleri ile ilişkiler önem kazanmıştır. Son yıllarda Kırgızistan, ikili iş birliklerini geliştirme konusunda önemli adımlar atmış, ancak ikili ilişkilerden çoklu ilişkilere geçiş yaparak, küresel, bölgesel ve özel alanda çalışan örgütlerle iş birliğini pekiştirmiştir²⁴².

Kırgızistan'ın dış politika aktörlerinin diğer ülkeler doğrultusunda güç dengesini sağlaması, Sovyet döneminden kalan tecrübelerden esinlenmiştir. Sovyet döneminde merkezi yönetim Kırgızistan adına dış politikayı yürütmüştür. Bağımsızlıktan sonra ise dış politikada Rusya, ABD ve Çin ile üçgen bir politika izlenmiştir. Bu ülkelerin stratejik koruması altında güvenliğini pekiştirmeye çalışmıştır. Akayev, 1999 yılında 'İpek Yolu' dış politika konseptini sunmuştur. Bu konsept üzerinde İmanaliyev, Aytmatov ve Akayev üçlüsü çalışmıştır. Bu konseptin temel amacı, eski İpek Yolu ülkeleri ile yakın ilişkiler kurup, ülkenin dünya ticaretine açılmasını sağlamaktır. Konsept, Çin, eski Sovyet Cumhuriyetleri, Türkiye, İran, Hindistan ve Pakistan gibi ülkeleri kapsamaktadır. Ancak

²⁴¹ Özdemir, Y. (2007). *Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın enerji potansiyelleri ve politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss.20-25, Atılım Üniversitesi, Ankara

²⁴² Momosheva, N. (2010). *The EU Strategy for Central Asia and Kyrgyzstan Foreign Policy*, by No. 52, pp. 23-25, Universität Gießen, March

Akayev, bu konseptin yanı sıra Batı ülkeleri ile de ilişkiler kurmaya çaba göstermiştir. Kırgızistan'ın coğrafi yapısı, kuzey ve güney olmak üzere iki farklı ticari yapıya bölünmüş durumdadır. Ülkeyi ikiye bölen Ala-Too dağları, ticaret yapısını önemli ölçüde etkilemekte ve bu durum, Kırgızistan'ın dağlık arazisinin dış ticaretin gelişmesinde önemli bir engel oluşturmaya neden olmaktadır. Deniz yolu bağlantısının olmaması ve gelişmiş ülkelerle olan coğrafi uzaklık da ticaretin gelişimini sınırlayan faktörler arasında yer almaktadır. Kırgızistan bağımsızlığını kazandıktan sonra uygulanan kamu mallarının özelleştirilmesi, sanayi, tarım ve hayvancılık sektörlerinde çalışan halkın işsiz kalmasına yol açmıştır. Ülkenin merkezi planlama sisteminden liberal sisteme hızlı geçişi, halkın yeni sistemi anlaması ve uyum sağlaması için zaman gerektirmiştir.

2023 yılına ait ekonomik verilere dair Kırgızistan Milli İstatistik Komitesi Başkanı Baktıbek Kudaybergenov'un yaptığı açıklamalara göre, ülkenin gayrisafi yurt içi hasılasının bir önceki yıla göre yüzde 6,2 oranında arttığı belirlenmiştir. Dış ticaret konusunda ise Kudaybergenov, 2023'te Kırgızistan'ın genel dış ticaret hacminin bir önceki yıla göre %29 artışla 13 milyar 900 milyon dolara ulaştığını açıklamıştır. Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) üyesi ülkelerle ticaretin düştüğüne dikkat çekmiş ve AEB ülkeleriyle karşılıklı ticaret hacminin yüzde 11 düşüşle 3 milyar 900 milyon dolara gerilediğini belirtmiştir. Aynı dönemde ise AEB üyesi olmayan ülkelerle ticaretin % 1,6 artarak 10 milyar dolara yükseldiği ifade edilmiştir²⁴³.

Ocak-Kasım 2023 dönemine ait dış ve karşılıklı mal ticaretinde, ticaret hacmindeki artışın özellikle Ocak-Kasım 2022'ye kıyasla ihracat sevkiyatlarının yüzde 36,7, ithalat gelirlerinin ise % 27,2 oranında artmasıyla sağlandığı belirlenmiştir. Bu dönemde ticaret cirosu yapısında ihracatın % 20,2'sini, ithalatın ise % 79,8'ini oluşturduğu gözlemlenmiştir. Kırgız Cumhuriyeti'nin Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) üyesi ülkelerle olan karşılıklı ticaret hacminde ise Ocak-Kasım 2022'ye göre yüzde 11,0'luk bir azalış görülmüş ve bu ticaret hacmi 3,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Ülkenin bu dönemdeki karşılıklı ticaretinde en büyük payı yüzde 65,9 ile Rusya ve yüzde 31,7 ile Kazakistan almıştır. Ayrıca, Ocak-Kasım 2023'te diğer ülkelerle (Avrasya Ekonomik Birliği üyesi olmayan ülkeler) gerçekleştirilen dış ticaret hacmi ise

²⁴³ Erişim adresi: <https://www.yirmidort.tv/dunya/kirgizistanin-gsyhsi-147980>, erişim tarihi: 15.01.2024

10,0 milyar ABD doları olarak kaydedilmiş ve bu rakam, Ocak-Kasım 2022'ye göre 1,6 kat artış göstermiştir²⁴⁴.

Kırgızistan'ın 2013 yılından beri en büyük ticaret ortakları arasında Rusya, Çin, Kazakistan, ABD, Japonya, İngiltere ve Türkiye bulunmaktadır. Ülkenin ithalatının büyük bir kısmını petrol ürünleri oluşturmaktadır ve bunların neredeyse tamamı Rusya'dan ithal edilmektedir. Kırgızistan'ın dış ticareti yapısal olarak sürekli açık veren bir profil çizmektedir. Planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş, başlangıçta zorlu bir süreç olmuş, zira 70 yıllık alışkanlıkların değişimi zaman almıştır. Ülkenin dış ticaretinin sürekli açık vermesi, bu geçiş sürecine yeterince hazırlık yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Kırgızistan'ın dış ticaret gelişiminin geçmişi ve bugünü incelendiğinde, bu sürecin sanıldığı kadar kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Bu süreç, bağımsızlık öncesi ve sonrası dönem olarak değerlendirildiği gibi, planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci olarak da değerlendirilmesi gereken hususlar arasında yer almaktadır ²⁴⁵.

Kırgızistan, ayrıca Rusya Federasyonu, Kazakistan, Belarus ve Tacikistan'ı içeren Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun da bir üyesidir. Ülke, temelde liberal bir ekonomi ve ticaret politikası benimsemiştir. Kırgızistan'ın ticaret yapısının bölgesel ağırlıklı olması, bölge içerisindeki ikili veya ayrıcalıklı ticaret anlaşmalarını önemli kılmaktadır. Yabancı yatırımcıların büyük bölümü, bölgeyi hedef olarak algılamakta ve bu da Kırgızistan'ın dış ticaret stratejilerini şekillendirmektedir. Kırgızistan'ın dünya ticaretinden aldığı pay oldukça düşük olup, ihracatının komşularının ithal performansına bağımlı olduğu görülmektedir. Özellikle 1998 Rusya krizi ve Kazakistan'ın gümrük vergisi artırımları gibi dönemler, Kırgızistan'ın ihracatını olumsuz etkilemiştir. Rusya krizi sırasında Orta Asya ülkeleri sınırlarını kapatarak yüksek tarifeler uygulamışlardır. Bu dönemde Gümrük Birliği uygulanamaz hale gelmiştir. Kırgızistan ise bu durumdan farklı bir yol izlemiş, kısa vadede zarar görse de batı ve Çin pazarlarıyla ticaretini artırmaya çalışmıştır. 2009 yılında ülke, 1.17 milyar dolarlık ihracat ve 2.9 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir.

²⁴⁴ Erişim adresi: <https://www.stat.kg/>, erişim tarihi: 15.01.2024

²⁴⁵ Koichiev, A. (2001). *Kyrgyzstan and Uzbekistan map out their differences*, pp.2-3, erişim tarihi: 26 Aralık 2023 erişim adresi: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav030501.shtml> alınmıştır.

Kırgızistan 2002 yılından itibaren düzenli olarak ve önemli miktarlarda ticaret açığı vermektedir.

2.5.3. Kırgızistan'ın Dış Politikadaki Başarıları ve Zorlukları

Kırgızistan, Orta Asya'nın stratejik bir ülkesi olarak, dış politikasında hem kayda değer başarılar elde etmiş hem de çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Ülke, coğrafi konumu nedeniyle Rusya, Çin ve diğer Orta Asya ülkeleri ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Rusya ile olan tarihi ve kültürel bağlar, ekonomik ve güvenlik alanlarında iş birliğini güçlendirirken, Çin ile olan ilişkiler, "Bir Kuşak, Bir Yol" girişimi kapsamında ekonomik fırsatlar sunmaktadır. Kırgızistan'ın dış politikasındaki başarılarından biri, çok yönlü dış politika anlayışıyla uluslararası arenada dengeli bir pozisyon almasıdır. Bu çerçevede, Avrupa Birliği ve ABD ile ekonomik ve demokratik reformlar konusunda iş birliği yapmakta, aynı zamanda Şanghay İş birliği Örgütü ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü gibi bölgesel yapılarla güvenlik ve istikrarı teşvik etmeye çalışmaktadır. Kırgızistan'ın dış politikası bazı zorluklarla da karşı karşıyadır. İç politikadaki istikrarsızlık ve sık sık yaşanan hükümet değişiklikleri, dış politika yapısını ve uluslararası ilişkilerini etkilemektedir. Ekonomik olarak sınırlı kaynaklara sahip olması ve dış yardımlara bağımlılığı, dış politika manevra alanını sınırlamaktadır. Ayrıca, bölgesel güçler arasındaki rekabet, Kırgızistan'ı zaman zaman zorlu diplomatik dengeleme eylemlerine zorlamaktadır. Bu durum, dış politikada sürekli bir denge ve uyum arayışını gerektirmekte, Kırgızistan'ın uluslararası ilişkilerdeki rolünü karmaşıktırmaktadır. Sonuç olarak, Kırgızistan'ın dış politikası, bölgesel ve global düzeyde önemli başarılar elde etmesine rağmen, iç dinamikler ve bölgesel rekabetin getirdiği zorluklarla mücadele etmektedir. Bu bağlamda, ülke dış politikasını şekillendirirken stratejik dengeleri gözetmek ve iç istikrarını sağlamak zorundadır ²⁴⁶.

Kırgızistan, 1993 yılında ABD ile iş birliği anlaşması imzalamıştı. Bu anlaşma Kırgızistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında özellikle maddî açıdan büyük önem arz ediyordu. Ancak 2005 ve 2010'da Kırgızistan'da gerçekleştirilen halk hareketleri ve Kırgız yetkililerinin ABD'yi bu süreçte destek vermekle suçlaması gibi Amerikan üssünün kapatılmasını 2014'de sağlamıştır. Bu kararın alınmasında kuşkusuz Çin'in ve özellikle

²⁴⁶ Demirtepe, M.T. (2006). *Kırgızistan'da demografik yapıda değişim ve göç olgusu*, s.25; erişim adresi: <http://www.usakgundem.com/yazar/356/kirgizistan%E2%80%99da-demografik-yapida-degisim-veg%C3%B6%C3%A7-olgusu.html>

de Rusya'nın baskısının olduğu ve ŞİÖ çerçevesinde taraflar arasında geliştirilen iş birliğinin de etkili olmuştur. ABD'ye karşı güvensizlik Kırgızistan'ı, Batı'dan uzaklaştırırken Rusya'ya daha fazla yaklaşmasını sağlamıştır. Bu yaklaşmanın şüphesiz başka sebepleri de mevcuttur²⁴⁷.

Kırgızistan dış politikası, ülkenin bağımsız ve egemen bir birim olarak uluslararası toplum tarafından tanınması, yabancı devletlerle ve uluslararası kuruluşlarla eşitlik temeline dayanarak işbirliği ilişkilerinin kurulması ve geliştirilmesine yöneliktir. Kırgızistan, Orta Asya'da bulunan bir ülke olup, Rusya ile Avrupa, Arap-Müslüman, Fars ve Çin gibi dört kültürel uygarlığın birleşme noktasında bulunarak jeo-politik ve jeo-ekonomik açıdan kuzey ve güney, doğu ve batı bölgeler arasında bir bağlantı köprüsü niteliğini taşımaktadır. Kırgızistan'ın dış politikası, ülke güvenliğinin pekiştirilmesi, iç kalkınma, gelişme ve demokratik toplumu yaratma niyetlerinin gerçekleştirilmesi için yeni olanak ve ortaklar yanında yeni tehlike ve tehditlere karşı koymayı amaçlamaktadır. Kırgızistan'ın dış politikası, özellikle Türkiye ile yakın kültürel bağları bulunan ve bölgesel bir güç olan Türkiye ile özel bir yere sahip işbirliği ilişkilerine de odaklanmaktadır.

2.6. Kırgızistan Güvenlik Politikası ve Öncelikleri Hedefleri

Kırgızistan, stratejik bir Orta Asya ülkesi olarak, güvenlik politikasını bir dizi öncelik ve hedef etrafında şekillendirmektedir. Bu politika, bölgesel istikrarı korumak, sınır güvenliğini sağlamak ve terörizm ile radikalizmle mücadele etmek gibi temel unsurları içermektedir. Kırgızistan'ın güvenlik politikası, özellikle Rusya ve Çin gibi bölgesel güçlerle yakın iş birliği yapmayı gerektirirken, Batı ile olan ilişkilerini de dengede tutmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Kırgızistan, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) gibi bölgesel güvenlik yapılarının aktif bir üyesi olarak, terörizmle mücadelede ve bölgesel güvenlik iş birliklerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kırgızistan'ın güvenlik politikasındaki bir diğer öncelik, iç güvenliği sağlamak ve siyasi istikrarı korumaktır²⁴⁸. Kırgızistan, kuzeyde Kazakistan, batıda Özbekistan, güneybatıda Tacikistan ve doğuda Çin ile komşudur.

²⁴⁷ Yüce M.(2021). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, I. Baskı, İstanbul, s.318.

²⁴⁸ Coldoşov, A.(2017). *Kırgızistan İç Siyaseti, Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset*. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Orta Asya Araştırmaları Merkezi (ORASAM), ss.15-17, Bışkek

Afganistan ise doğuda Pakistan, batıda İran, kuzeybatıda Türkmenistan, kuzeyde Özbekistan ve Tacikistan ile sınırlanmıştır. Afganistan ile coğrafi olarak doğrudan bir sınırı bulunmasa da, Kırgızistan'ın veya Orta Asya'nın güvenliği konusunda etkilidir. Ancak, bölgedeki ülkeler arasındaki ilişkiler, bölgesel güvenlik, ekonomik işbirliği ve diğer konular açısından önem taşımaktadır. Güncel siyasi, güvenlik ve insani durumlar göz önüne alındığında, Afganistan'ın içinde bulunduğu karmaşık durum, bölgesel ilişkileri etkileyebilir. Bu nedenle bu ilişkiyi daha detaylı bir şekilde anlamak için güncel diplomatik gelişmeleri takip etmek önemlidir.

Ülkede zaman zaman yaşanan siyasi krizler ve iç çatışmalar, güvenlik politikasının temel bir unsuru olarak, hükümetin otoritesini ve toplumsal barışı koruma çabalarını ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda, iç güvenlik güçlerinin modernizasyonu ve etkinliğinin artırılması, hükümetin ana hedeflerinden biri haline gelmiştir. Ekonomik güvenlik de Kırgızistan için hayati bir öneme sahiptir. Ülkenin ekonomik kalkınması, siyasi istikrar ve sosyal uyumu doğrudan etkilemekte, bu da güvenlik politikasının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, Kırgızistan, ekonomik fırsatların artırılması ve yabancı yatırımların çekilmesi yoluyla kalkınmayı teşvik etmeyi hedeflemektedir. Kırgızistan'ın güvenlik politikası hem bölgesel hem de ulusal düzeyde çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu zorlukları aşmak için, ülke dengeli bir dış politika yürütmekte ve içteki istikrarını sağlamak için sürekli çaba göstermektedir. Kırgızistan'ın bu politikaları, hem bölgesel güvenliğin korunmasına katkı sağlamakta hem de ulusal çıkarlarını koruma yönünde önemli adımlar atmaktadır ²⁴⁹.

2.6.1. Kırgızistan'ın Sınır Güvenliği

Kırgızistan'ın siyasi zorluklarından biri, ülkenin sınırlarının güvenliği ile ilgili sorunlardır. Kırgızistan, küçük bir ülke olmasına rağmen oldukça uzun sınırlara sahiptir. Çin ile 858 km, Kazakistan ile 1,051 km, Özbekistan ile 1,099 km ve Tacikistan ile 870 km sınır uzunluğuna sahiptir. Ülkenin ekonomik ve askeri gücü, bu sınırları etkili bir şekilde korumak için yetersizdir. 1999-2000 yıllarında, Kırgızistan'ın güneyine doğru ilerleyen büyük bir militan grubuyla mücadele etmek zorunda kalan Kırgız silahlı kuvvetleri, bu çatışmada başarı elde etmek için Rusya'nın askeri ve teknik yardımı ile

²⁴⁹ Uulu, U.A. (2006). *1990 sonrası Kırgızistan dış güvenliği ve NATO*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

diğer bölgesel komşularının desteklerine ihtiyaç duymuşlardır. Bu durum, başta Rusya ve Çin olmak üzere bölge ülkelerini endişelendirmiştir. Şangay Beşlisi olarak bilinen Şanghay İşbirliği Örgütü, 26 Nisan 1996 tarihinde imzalanan anlaşmada Orta Asya'da terör faaliyetleriyle mücadelede sınır güvenliğini sağlamayı misyon olarak belirtmiştir. Sınır sorunları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar, Kırgızistan'ın iç siyasetinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kırgızistan Tacikistan ve Özbekistan, Orta Asya'nın siyasal, ekonomik, coğrafik ve etnik açıdan çelişkili önemli ülkesidir. Her üç ülke, bölgenin karmaşık tarihine ve çeşitli sorunlarına tanıklık etmiştir²⁵⁰.

Egemen bir devletin temel ilkelerinden biri, bölgelerin güvenliğini sağlamak ve korumaktır. Kırgızistan'da sınırların net bir şekilde belirlenmemiş olması, sınır çatışmalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu tür sorunları çözerken, zaman zaman komşu ülkeler arasında anlaşmazlık veya çatışma yaşanmaktadır. Özellikle 2021 yılının Nisan ayının son günlerinde Tacikistan tarafından Kırgızistan'ın Batken bölgesinde sınıra yakın olan Golovnoy su tesisi ve etrafındaki Aksay, Maksat, Törtköçö gibi köylere askeri saldırı düzenlenmiştir. Bu sınır çatışmasında sonuçta iki ülkenin de sınıra yakın yaşayan halk büyük kayıplar yaşamıştır. Resmi kaynaklara göre Kırgızistan tarafından 36 ölü ve 180'den fazla yaralı; Tacikistan tarafından ise 19 ölü ve 90 civarında yaralı olduğu belirtilmiştir. Bu sınır çatışması tüm dünya tarafından izlenmiştir. Sınırlarda güvenlik sorunları, bölgedeki tüm devletleri de etkilemektedir. Sadece Kırgızistan ve Tacikistan arasındaki sınır sorunu olmaktan öte bölgesel olarak Orta Asya güvenliği konusunda da tehlike oluşturmaktadır. Kırgızistan'ın dış politikasında Kırgız-Tacik ve Kırgız-Özbek bölgelerinde devlet sınırlarının belirsizliği hala da “kırmızı hat” olarak varlığını sürdürmektedir. Hâlihazırda çözülmemiş sınırlar ve bölgesel alanlar her zaman Orta Asya cumhuriyetleri arasında anlaşmazlıkların temel kaynakları arasında yer almaktadır. Özellikle de Fergana Vadisi'nde devlet sınırlarının tanımlanmasındaki eksiklikler, son yıllarda sınır bölgelerinde meydana gelen büyük olaylara ve trajedilere yol açmaktadır. Bu da sınır sorunların incelenmesi ve çözüme kavuşması Orta Asya devletlerinin güvenliği ve bekası açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir²⁵¹.

²⁵⁰ Yüce, a.g.e.,s.328.

²⁵¹ Yüce, M. ve Kambarova, Ch. (2022). *Sovyet Sonrası Kırgızistan'da Sınır Sorunu: Muhtemel Çözüm Önerleri*, Türk Dünyası Akademik Bakış, Cilt: 2, Sayı: 3, ss.2-5.

Kırgızistan'ın temel sınır güvenliği unsurları olarak, Kırgızistan, sınırlarında etkili bir kontrol ve gözetim sistemine sahip olmalıdır. Bu, giriş ve çıkış noktalarında güvenlik personeli, teknolojik izleme sistemleri ve güvenlik kameraları gibi unsurları içerir. Kırgızistan, sınırlarını korumak için askeri varlık kullanabilir. Sınır bölgelerinde askeri üsler veya karakollar bulunabilir ve sınır devriyeleri gerçekleştirilebilir. Kırgızistan, komşu ülkeleriyle işbirliği yaparak sınır güvenliğini artırabilir. Diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesi ve ortak güvenlik anlaşmaları bu çabada önemli rol oynayabilir. Sınır güvenliğini sağlamak için istihbarat toplama ve paylaşma önemlidir. Kırgızistan, ulusal istihbarat birimleri aracılığıyla güvenlik tehditleri hakkında bilgi alışverişinde bulunabilir. Sınır güvenliği personeli, modern tehditlere karşı etkili bir şekilde mücadele edebilmek için sürekli eğitilmelidir. Ayrıca, teknolojik kapasite geliştirme de önemlidir. Kırgızistan, sınırlarıyla ilgili açık ve net anlaşmalara sahip olmalıdır. Hukuki çerçevenin güçlendirilmesi, sınırlara saygı gösterilmesini sağlayabilir. Sınır bölgelerindeki yerel halkın güvenliği sağlama sürecine katılımı, güvenlik önlemlerinin daha etkili olmasına katkıda bulunabilir.

2.6.2. Kırgızistan'ın Terörle Mücadele

Kırgızistan, terörle mücadele konusunda kararlılıkla hareket eden bir ülkedir. Terörizm, ülkenin güvenliği ve istikrarı için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır ve hükümet bu tehdide karşı etkili önlemler almaktadır. Kırgızistan, terörizmle mücadelede uluslararası toplumla işbirliği yapmaktadır. Ülke, uluslararası terörle mücadele anlaşmalarını imzalayarak ve terörle mücadele konusunda bilgi paylaşımı ve istihbarat işbirliği gibi alanlarda uluslararası ortaklarıyla yakın ilişkiler kurarak terörizmle mücadele çabalarını güçlendirmektedir.

Kırgızistan, terörle mücadele için kapsamlı bir yasal çerçeveye sahiptir. Terörizmi önlemek, terör eylemlerini soruşturmak ve terörist faaliyetleri engellemek için yasalar ve düzenlemeler geliştirmiştir. Bu çerçeve, terörle mücadele birimlerinin etkili bir şekilde çalışmasını sağlamakta ve terörle mücadelede hukukun üstünlüğü ilkesine dayanmaktadır. Kırgızistan, terörle mücadelede güvenlik güçlerini güçlendirmektedir. Özel kuvvetler, istihbarat birimleri ve polis teşkilatı, terörle mücadele operasyonları için eğitilmiş ve donanımlı bir şekilde çalışmaktadır. Bu birimler, terör saldırılarını önlemek,

teröristleri etkisiz hale getirmek ve toplumun güvenliğini sağlamak için aktif olarak faaliyet göstermektedir.

Kırgızistan, terörizmle mücadelede toplumun da katılımını teşvik etmektedir. Toplumun terörizmle mücadelede aktif bir rol oynaması, terörist propagandanın yayılmasını engellemek, radikalleşme sürecini önlemek ve toplumun güvenliğini korumak için önemlidir. Bu amaçla, hükümet toplumsal farkındalık kampanyaları düzenlemekte, eğitim programları yürütmekte ve toplum liderleriyle işbirliği yapmaktadır. Kırgızistan, terörle mücadele çabalarını sürdürmekte ve bu alanda ilerlemeyi hedeflemektedir. Terörizmle mücadelede uluslararası standartları karşılayan, etkili ve sürdürülebilir politikaların uygulanması için sürekli olarak çaba sarf etmektedir. Ayrıca, terörizmin nedenlerini ele almak, ekonomik fırsatları artırmak, eğitimi güçlendirmek ve toplumsal adaleti sağlamak gibi stratejik önlemlerle terörle mücadeleyi desteklemektedir. Kırgızistan'ın terörle mücadeledeki kararlılığı, ülkenin güvenliğini ve toplumun refahını koruma çabalarının bir parçasıdır. Hükümet, terörizmle mücadeleye yönelik politikalarını sürekli olarak gözden geçirmekte ve iyileştirmektedir, böylece ülkenin terör tehditleriyle etkin bir şekilde başa çıkabilmesi sağlanmaktadır.

Kırgızistan, Orta Asya'da hem başkanlık hem de parlamenter yönetim sistemlerinde demokrasiyi deneyimleyen bir ülke olarak kabul edilmesine rağmen, birçok zorluk istikrarını tehdit etmektedir. Etnik olarak genellikle Kırgızlar ve Özbekler arasında bölünmüş olan ve coğrafi olarak kuzey ve güney olarak ayrılan devlet, derin bir şekilde yozlaşmış durumdadır ve adalet ve kolluk kuvvetleri gibi temel hizmetleri yerine getirmede başarısız olmaktadır. Ekim 2015'teki parlamento seçimleri saygınlık görüntüsü vermekle birlikte, parti ve yönetim düzeyinde sistemli rüşvetle zayıflatılmış ve 2017'deki başkanlık seçimleri devletin uyumunu sınamıştır. 30 Ağustos'ta Çin Büyükelçiliği'ne yönelik gerçekleşen bombalı intihar saldırısı, Kırgızistan'ın güvenlik açıklarının önemini vurgulamıştır. Kırgızistan, radikalleşme tehdidiyle mücadele etmek ve önlemek için kurumlarının güvenilirliğini artırarak önemli bir mücadele içindedir. Devletin zayıflığı ve yolsuzluğun oluşturduğu boşluk kısmen doldurulurken, bu kuruluşlar dini ve sosyal konulara odaklanmakta ve çok azı politik olarak aktiftir. Ancak, istikrarsızlık ve dini radikalleşme derinleştikçe, İslam ve siyaset giderek daha fazla kesişmektedir. Siyasal İslam'ın tek bir biçimi yükselişte değildir, ancak farklı kesimler, inancı kimlikle

ilişkilendirerek siyasi kutuplaşmayı körükleyebilir veya devlet kurumlarının başarısız olduğu durumlarda yanıtlar arayabilir. Bu durum, İslam'ın giderek daha radikal biçimlerine ve bazı durumlarda şiddet içeren aşırılıkçılığa yol açabilir²⁵².

Birçok etnik Kırgız, milliyetçilikle ilgilenmekte ve dini ulusal kimliklerinin bir parçası olarak görmektedir. Devlet, Orta Asya'da yaygın olan ılımlı Hanefi İslam geleneğini kabul etmekte ve Selefiligi bir tehdit olarak görmektedir. Yetersiz eğitim, İslam öğretilerine karşı savunmasızlığı artırır ve işsizlik, meydan okuma duygularını besler. Bu durum, Kırgızistan'daki birçok etnik Özbek vatandaşı için de geçerlidir. Daha büyük sosyal veya ekonomik dezavantajlarla veya ev içi tacizle karşı karşıya kalan her iki etnik kökenden kadınlar arasında güçlü dini duygular artmaktadır ve Suriye'ye katılmak isteyen kadınların sayısında bir artış olmuştur. Hükümet, yüzlerce vatandaşın Suriye'de İslam Devleti (İD) veya diğer cihatçı gruplarla savaştığını belirtmiştir. İD ve müttefiki Özbekistan İslami Hareketi (IMU), etkili online propaganda faaliyetleriyle Kırgızistan'ı asker toplama alanı olarak görmüştür. Bazı vatandaşlar radikal İslamcı gruplar, örneğin Hizb-ut Tahrir gibi etkilenmiştir. IŞİD, Kırgızistan'daki bir olayın sorumluluğunu üstlenmemiş olsa da, Çin büyükelçiliğine düzenlenen saldırının Suriye'deki El Nusra bağlantılı Özbek liderliği ve Uygur ayrılıkçılarıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir. Güvenlik servisleri düzenli olarak IŞİD'in komplolarını engellediklerini iddia etmiş ve güvenlik kaynakları Hizb-ut Tahrir'in etnik Özbek ayrılıkçı planlarıyla bağlantılı olduğunu öne sürmüştür. Ancak bazı iddialar temelsiz olabilir ve bu, zaten marjinalleşmiş toplulukların tacizini haklı çıkarmak gibi görünebilir²⁵³. Devlet, bölgesel ve etnik fay hatlarını örtmek yerine hassas konularda daha açık tartışmaları teşvik etmelidir.

Sovyet döneminin sona ermesinden bu yana İslam, kamusal ve özel yaşamda önemli bir rol oynamıştır. Kırgızistan'da, bazıları yerel işadamları tarafından inşa edilen diğerleri ise Türkiye ve Suudi Arabistan tarafından finanse edilen tescilli camilerin sayısında yaklaşık 60 kat artış yaşanmıştır. Devlet, geleneksel Hanefi İslam'ı desteklerken, devlet onaylı Müftülük ile birlikte çalışmaktadır. Ancak hükümet,

²⁵² *Kyrgyzstan: State Fragility and Radicalisation, International Crisis Group* (2016). Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/resrep31831>, 20-02-2023

²⁵³ *Kyrgyzstan: State Fragility and Radicalisation, International Crisis Group* (2016). Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/resrep31831>, 20-02-2023

köktendinci, Vahhabi gibi isimlere sahip ve Suudi destekleriyle ilişkilendirilen geleneksel olmayan İslam'ın yükselişi konusunda endişelerini ifade etmektedir. Toplumda, geleneksel olmayan İslam'ın gençlerin desteğini kazandığı ve bu durumun potansiyel siyasi sonuçları olduğuna dair geniş bir inanç vardır, Kırgız ulusal kimliği pahasına. Kırgızistan'da, hem geleneksel hem de daha radikal İslam biçimlerinin büyümesinde sosyo-ekonomik faktörler önemlidir.

Sovyetlerin dağılmasından bu yana, sosyal ve fiziksel altyapı tamamen ihmal edilmiştir. Sağlık ve eğitim sektörleri eski moda, yetersiz finanse edilmiş ve yolsuzluklar vardır. Benzer şekilde, polis ve mahkemelere olan güven düşüktür. BM Kalkınma Programı (UNDP) tahminlerine göre, yıllık yolsuzluk miktarı 700 milyon dolar olup GSYİH'nın yaklaşık yüzde 11'ine denk gelmektedir. İşsizlik, mevsimsel ve genellikle tarıma dayalı işler ve Rusya'ya göçle maskelenmektedir, resmi olarak yüzde 8 olarak açıklansa da, gerçekte çok daha yüksektir.

Kırgızistan, terörizm ve radikalleşme ile mücadelede çeşitli zorluklarla karşı karşıya. İçişleri Bakanlığı yetkilileri, cezasızlık, yolsuzluk ve sınırlı kaynaklar gibi yapısal sorunlar nedeniyle zorlanıyorlar. Politikacılar, İslam'ın siyasi kimlikle ilişkisi konusunda kararsız görünüyor. Yoksulluk, işsizlik ve adaletsizlik, toplumun dini radikalleşmeye yönelmesine neden olabilir. Ancak, Kırgızistan, terörle mücadele için yasal çerçeve oluşturmuş, güvenlik güçlerini güçlendirmiş ve toplumsal farkındalık kampanyaları yürütmüş. Kırgızistan, terörizmle mücadelede kapsamlı yasal düzenlemelere sahiptir ve uluslararası iş birliğine önem vermektedir. Güvenlik güçleri, eğitim ve ekipmanla desteklenerek güçlendirilmekte, toplumun aktif katılımı teşvik edilmekte ve temel nedenlerle mücadele için sosyal programlar yürütülmektedir. Ancak, terörle mücadele sürekli bir süreç olduğu için politikalar ve stratejiler zaman içinde değişebilir ve geliştirilebilir.

2.6.3. Kırgızistan'ın Askeri Güvenlik Durumu

Kırgızistan'da iç güvenlik yönetimi, Sovyetler Birliği döneminden kalma bir yapıya sahiptir. Ülkenin hem şehir hem de kırsal bölgelerinde güvenlik, polis teşkilatı tarafından sağlanmaktadır. Kırgızistan'ın deniz kıyısı olmayan bir coğrafya olması nedeniyle, sahil güvenliği gibi bir birim bulunmamaktadır. İçişleri Bakanlığı, ülkenin iç güvenlik yönetiminden sorumlu ana kurum olarak görev yapmakta ve bu görevi Emniyet

Daire Başkanlıkları, Müdürlükleri ve alt birimleri aracılığıyla yürütmektedir. Bunun yanı sıra, Millî İstihbarat Teşkilâtı da iç güvenlikle ilgili bazı görev ve faaliyetleri üstlenmektedir. Kırgızlar, Orta Asya'nın en eski Türk boylarından biri olarak bilinir ve M.Ö. II ve I yüzyıllarda kendi devletlerini kurarak tarih sahnesinde önemli bir yer edinmişlerdir ²⁵⁴.

Kırgızistan'ın askeri güçleri Orta Asya'da stratejik bir konuma sahiptir. Ülkenin ordusu, askeri eğitim ve kapasite açısından diğer Orta Asya ülkeleriyle benzerlik gösterir. Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından, ülke askeri alanda çeşitli reformlar yapmış ve ulusal savunma kapasitesini güçlendirmeye çalışmıştır. Ancak, ekonomik sınırlamalar ve diğer önceliklerle birlikte askeri harcamalar sınırlı kalmış olabilir. Kırgızistan'ın güvenlik durumu, bölgedeki diğer ülkelerle olan ilişkileri, sınırları, iç siyasi istikrarsızlık ve terörle mücadele gibi faktörlerle şekillenir. Bu nedenle, ülkenin askeri durumu zaman içinde değişebilir.

Kırgızistan Silahlı Kuvvetleri, Kırgızistan'ın toprak bütünlüğünü korumak, milli güvenliği sağlamak ve iç veya dış tehditlere karşı savunma yapmakla görevli askeri birimlerden oluşan kuruluştur. Kara ve Hava Kuvvetleri, ülkenin genel savunma stratejisini oluşturan ana unsurları temsil eder. Kırgızistan Kara Kuvvetleri (Ground Forces): Kara Kuvvetleri, ülkenin karasal savunma kapasitesini sağlamakla görevlidir. Bu birimler, kara tabanlı saldırılara karşı etkili bir savunma sağlama amacıyla organize edilir. Personel, araç-gereç ve askeri teçhizatla donatılmış olan Kırgızistan Kara Kuvvetleri, topraklarını korumak ve içeride veya dışarıda olası tehditlere karşı hızlı ve etkili bir mücadele kabiliyetine sahiptir. Kırgızistan Hava Kuvvetleri (Air Force): Hava Kuvvetleri, hava sahasını kontrol etme, hava saldırılarına karşı savunma yapma ve stratejik hava harekâtlarını yönetme görevine odaklanır. Hava Kuvvetleri, modern uçaklar, helikopterler ve diğer hava araçları ile donatılmış olup, hava üstünlüğünü korumak ve havadan gelebilecek tehditlere karşı etkili bir tepki vermek için organize edilmiştir. Kırgızistan Silahlı Kuvvetleri, ülkenin savunma politikalarını oluşturan ve uygulayan ana kurumdur. Bu kuvvetler, ulusal güvenlik stratejilerine uygun olarak düzenlenir ve gerektiğinde iç veya dış tehditlere karşı koyma kapasitesine sahip olacak

²⁵⁴ Bartold, V.V. (1996). *İzbranniye trudi po istorii kirgizov i Kirgizstana*, Bışkek: İzdatelstvo Şam, ss. 102-110.

şekilde eğitilir. Kırgızistan'ın coğrafi konumu ve stratejik önemi, Silahlı Kuvvetlerin, bölgesel istikrarı korumak ve ulusal çıkarları savunmak adına etkin bir rol oynamasını gerektirebilir²⁵⁵.

1960 yılında yapılan bir reformla, SSCB İçişleri Bakanlığı kaldırılmış ve her Cumhuriyet, emniyetle ilgili sorunlara kendi yerel özelliklerine göre çözüm üretmeye başlamıştır. Kırgızistan, stratejik konumu ve karmaşık bölgesel dinamikler nedeniyle dikkat çekici bir askeri ordu güvenlik durumuna sahiptir. Orta Asya'daki jeopolitik konumu, Kırgızistan'ı hem bölgesel hem de küresel güç dengeleri açısından önemli bir aktör haline getirmiştir. Kırgızistan, sınırlı askeri kaynaklara sahip olmasına rağmen, Rusya ve Çin gibi bölgesel güçlerle güvenlik iş birliği yaparak askeri kapasitesini güçlendirmeye çalışmaktadır. Özellikle, Rusya ile olan güvenlik anlaşmaları ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) üyeliği, Kırgızistan'ın askeri güvenliğinin temel taşlarını oluşturmaktadır. Rusya'nın Kırgızistan'da askeri üsler bulundurması ve askeri eğitim desteği sağlaması, ülkenin savunma kapasitesinin artırılmasına yardımcı olmaktadır. Kırgızistan'ın askeri güvenlik durumu, sınır güvenliği ve terörle mücadele konularında da önemli zorluklar içermektedir. Özbekistan ve Tacikistan gibi komşu ülkelerle yaşanan sınır anlaşmazlıkları, zaman zaman askeri gerilimlere yol açmaktadır. Ayrıca, radikal gruplara karşı etkili bir mücadele yürütülmesi, Kırgızistan'ın bölgesel güvenlik açısından önemli bir sorumluluğudur. Bu çerçevede, Kırgızistan, terörizmle mücadelede uluslararası iş birliklerine ve bölgesel güvenlik inisiyatiflerine katılmaktadır. Kırgızistan'ın askeri güvenlik durumu aynı zamanda iç siyasi istikrarsızlıktan da etkilenmektedir. Ülkedeki siyasi dalgalanmalar ve hükümet değişiklikleri, askeri yapının ve güvenlik politikalarının sürekliliğini zorlaştırmaktadır. Bu durum, ulusal güvenlik stratejilerinin uygulanmasında belirsizliklere yol açabilmektedir. Ekonomik kısıtlamalar, Kırgızistan'ın askeri modernizasyon ve kapasite geliştirme çabalarını sınırlamaktadır. Ülkenin savunma bütçesi, gelişmiş silah sistemleri ve askeri teknolojiye yatırım yapma konusunda yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle, Kırgızistan, dış yardımlar ve uluslararası güvenlik iş birlikleri yoluyla askeri altyapısını güçlendirmeye çalışmaktadır. Kırgızistan'ın askeri güvenlik durumu, hem bölgesel güç dengelerine bağlı olarak hem de iç siyasi ve ekonomik faktörler nedeniyle karmaşık bir yapıya sahiptir. Ülke, askeri

²⁵⁵ Кутнаева, Н. (2007), Вооруженные силы и военная реформа в Кыргызстане, erişim adresi: <https://cyberleninka.ru/article/n/vooruzhennye-sily-i-voennaya-reforma-v-kyrgyzstane>

kapasitesini artırmak ve bölgesel güvenlikte etkin bir rol oynamak için sürekli bir çaba içerisinde, ancak bu süreç, mevcut kaynakların ve uluslararası iş birliklerinin etkin kullanılmasını gerektirmektedir²⁵⁶.

13 Haziran 2023 tarihinde, Kırgızistan'da Bişkek'te Cumhurbaşkanı Sadır Caparov başkanlığında gerçekleştirilen Güvenlik Kurulu toplantısında, ülkenin askeri güvenliğini ilgilendiren yeni bir askeri doktrin açıklandı. Toplantıya Bakanlar Kurulu Başkanı, Ulusal Güvenlik Devlet Komitesi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Başsavcı gibi üst düzey devlet yetkilileri de katıldı. Toplantıda, Genelkurmay Başkanı Ernis Terdikbayev tarafından yeni hazırlanan askeri doktrin sunuldu. Terdikbayev, dünya genelinde ve Orta Asya'da güvenlik durumunun değişmesi nedeniyle yeni askeri doktrinin hazırlandığını ifade etti. Cumhurbaşkanı Caparov ise, askeri doktrinin barış ve kalkınmaya katkı sağlayacağını, ülkenin egemenliğinin, bütünlüğünün ve güvenliğinin korunmasına yönelik önemli bir adım olduğunu belirtti. Ayrıca, dışarıdan gelebilecek olası saldırılara karşı hazırlıklı olacaklarını vurguladı. Caparov, dünyadaki genel askeri-siyasi istikrarsızlık ve farklı bölgelerdeki silahlı çatışmaların artmasının, Kırgızistan'ın güvenlik durumunu daha da hassas hale getirdiğini ifade etti. Ülkenin güvenliğini sağlamak amacıyla gerekli silahları satın aldıklarını da ekledi²⁵⁷.

2.6.4. Kırgızistan'ın Göç ve Etnik Güvenlik Durumu

Kırgızistan'ın dağlık coğrafi yapısı ülkenin demografik yapısını ciddi bir şekilde etkilemektedir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere nüfusun yaklaşık %35'i kentlerde geri kalan %65'i ise kırsal kesimde yaşamaktadır. Ülkenin dağlık yapısı nedeniyle tarımsal alanları dardır. O nedenle kırsal kesimde yaşayan halkın çok önemli bir kesimi hayvancılık ile uğraşmaktadır. Ancak hayvancılıkta elde edilen gelir yeterli olmadığı için her ailede bir ya da birkaç kişi ya ülkenin nispeten gelişmiş kentlerine ya da başta Rusya Federasyonu olmak üzere bölge ülkelerinde çalışmaya gitmekte ve çoğu zaman oraya yerleşmektedir. Ekonomik şartların sonucu yaşanan yoğun iç göç ve dış göç hareketleri

²⁵⁶ Osmonov, U. (2015). *Kırgızistan Polis Teşkilatı'nda Reform Çalışmalarının Uygulanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Polis Akademisi, Ankara, ss. 48-56.

²⁵⁷ Erişim adresi: <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/kirgizistan-daki-guvenlik-kurulu-toplantisinda-yeni-askeri-doktrin-aciklandi>, Erişim Tarihi: 29.11.2023.

ülkenin demografik yapısı üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Bilindiği üzere Dünya nüfusunun sosyo-ekonomik yaşamının göstergelerinden biri yüksek bir göç düzeyidir²⁵⁸.

Göç, Kırgızistan'da da sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik hayatın şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kırgızistan'da Beşerli, Geri, Ünal ve Aksoy'un 1848 kişi üzerinde yaptıkları anket çalışmasında katılımcıların çevresindeki aile ve aile üyelerinin % 37,4'ünün göçe muhatap olduğu tespit edilmiştir. Bu oran yaklaşık ülkenin dörtte birine tekabül etmektedir. Çalışmada göç hareketinin ortaya çıkmasında temel belirleyiciler olarak işsizlik, gelir dağılımı dengesizlik ve bölgeler arasındaki gelir düzeyi ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte özellikle ülkenin güney bölgesinde yaşanan deprem, sel-su baskını ve heyelanlar göçün doğal nedenleri arasında sayılmıştır. Bu faktörlerle birlikte kanaatim göre Kırgızistan'da yaşanan iç ve dış göçün önemli bir faktörü de Kırgız toplumunun yaşam biçimi ve kültürel kodlarıdır. Özellikle yarı göçer olarak yaşayan kırsal kesim insanları kendilerini öz yaşam yerine bağlayacak önem atfettiği çok fazla değer ya da unsur bulunmamaktadır. Bu insanların genelde yaşamları basit olup, gündelik yaşam dışında uzun dönemli planları bulunmamaktadır. Ayrıca hayvancılık faaliyetiyle iştigal edenler kırsal kesim insanları mevsimsel olarak yaylak – kışlak arasında kısa dönemli göçler yaşamaktadır. Bu yaşam şekli kendilerini her an göçe hazır hale getirmektedir. Bu nedenle yaşadığı yeri kolay terk edebilmekte ve gittiği yere çabuk uyum sağlamaktadır. Diğer taraftan Kırgız toplumu tarihten tevarüs ettikleri göçebe yaşam şekli onlarda kültürel bir kod olarak devam etmektedir. Tüm bu unsurlar birleştirildiğinde Kırgızistan sürekli göç veren bir ülke konumuna geldiği görülmektedir. Görüldüğü üzere Kırgızistan sürekli göç veren bir ülke konumundadır. Göç yoluyla yurt dışına gidenler ülkeye döviz girişini sağlamaktadır. Bu yol ile ülkeye gelen döviz ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Ancak bu durumdan hareketle, göçün bir bütün olarak Kırgızistan nüfusunun nicel ve nitel parametreleri üzerinde doğurduğu olumsuz etki göz ardı edilmemelidir. Kırgızistan'da göçte bir artış olduğu istatistiksel verilerde kendisini açıkça göstermektedir. Bu göç demografik potansiyel kaybına neden olduğu kadar eğitilmiş insanın yurtdışına çıkmasına da neden olmaktadır. Yaşanan göçün ülke için oluşturduğu en önemli sakınca kuşkusuz beyin göçüdür. Özellikle nitelikli işgücünün göç etmesi işgücü piyasasını belirsiz hale getirerek

²⁵⁸ Yüce, a.g.e., ss.14- 18.

ekonomik kalkınmaya olumsuz etki yapmaktadır. Ayrıca yaşanan göçler ailelerin parçalanması, çocukların öz kültürlerine yabancılaşması ve çocuk suçlarının artması gibi sosyal sakıncaları da doğurmaktadır²⁵⁹. Kırgızistan, göç ve etnik güvenlik açısından karmaşık ve çok boyutlu bir durumla karşı karşıyadır. Ülkenin stratejik konumu ve tarihi geçmişi, çeşitli etnik grupların bir arada yaşamasına zemin hazırlamıştır, bu da zaman zaman etnik gerilimlere yol açabilmektedir. Kırgızistan'ın nüfusu, Kırgızların yanı sıra Özbekler, Ruslar, Dunganlar ve diğer etnik grupları içermekte olup, bu çeşitlilik, sosyal ve siyasi hayatta önemli bir rol oynamaktadır.

Kırgızistan çok uluslu ve çok kültürlü bir devlettir. Nüfusu çoğunlukla doğal olarak Kırgızlardan oluşmaktadır. Birinci ilk unsur olan Kırgızlardan başka başta Özbekler, Tacikler, Kazaklar, Tatarlar, Ruslar, Almanlar ve Ukraynalılar olmak üzere 80 millet yaşadığı bilinmektedir. Bu durumu ülkenin ilk Cumhurbaşkanı Askar Akaev “Ortak Ev- Obşiy Dom” kavramı ile ifade etmiştir. Bu politika çerçevesinde bağımsızlığından itibaren Kırgızistan Milliyetler arasındaki barış ve dengeyi sağlamak için devlet politikasının temelinde, “hoşgörü, iyi niyet, her bir etnik grubun haklarına saygı göstermek, uyum ve işbirliği” olmak üzere beş ilkeye yer vermiştir²⁶⁰.

Etnik gruplar arasındaki ilişkiler, özellikle Kırgız ve Özbek toplulukları arasında zaman zaman gerilime neden olmaktadır. Bu gerilimler, yerel kaynaklara erişim, siyasi temsil ve kültürel haklar gibi konular etrafında yoğunlaşmaktadır. Özellikle, Fergana Vadisi gibi etnik grupların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, arazi ve su kaynaklarına erişim gibi meseleler, etnik gerilimleri tetikleyebilmektedir. Kırgızistan'da göç hem iç göç hem de dış göç açısından önemli bir konudur. Ekonomik sebeplerle, özellikle genç nüfus, iş imkânları arayışı içinde Rusya ve diğer ülkelere göç etmektedir. Bu durum, ülkenin demografik yapısını ve ekonomik dinamiklerini etkilemekte, aynı zamanda sosyal yapı üzerinde değişikliklere yol açmaktadır. İç göç ise, kırsal kesimden şehirlere doğru gerçekleşmekte ve şehirlerdeki altyapı ve hizmetlere olan talebi artırmaktadır. Bu durum, kentsel bölgelerde sosyal hizmetlerin yetersizliğine ve etnik gruplar arasında rekabete neden olabilmektedir. Kırgızistan hükümeti, etnik gerilimleri azaltmak ve göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmak için çeşitli politikalar uygulamaya

²⁵⁹ Yüce, a.g.e. ss.15-18.

²⁶⁰ Yüce, a.g.e. s.18.

çalışmaktadır. Ancak, bu politikaların uygulanması, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik sınırlamalar nedeniyle zorluklar içermektedir. Eğitim ve dil politikaları, etnik gruplar arasında uyumu teşvik etme konusunda önemli araçlar olmakla birlikte, bu alanlarda yeterli kaynak ve siyasi irade zaman zaman eksik kalmaktadır. Kırgızistan'ın göç ve etnik güvenlik durumu, ülkenin tarihi, coğrafi ve sosyoekonomik koşulları tarafından şekillendirilmekte ve bu durum, ülkenin iç ve dış politikalarında önemli bir yer tutmaktadır. Etnik çeşitlilik ve göç, Kırgızistan'ın sosyal ve siyasi yapısını etkileyen temel faktörler olarak kalmaya devam etmektedir²⁶¹.

2.7. Kırgızistan'ın Dış Politikasını Etkileyen Temel Etkenler

Kırgızistan'ın dış politikası, bir dizi içsel ve dışsal etken tarafından şekillendirilmektedir. Ülkenin coğrafi konumu, tarihi mirası, ekonomik durumu ve iç siyasi yapısı, dış politikasının ana belirleyicileri arasında yer almaktadır. Coğrafi olarak, Kırgızistan, stratejik bir Orta Asya ülkesi olarak hem Rusya hem de Çin ile yakın ilişkiler içindedir. Bu iki büyük gücün bölgesel etkisi, Kırgızistan'ın dış politika kararlarında önemli bir rol oynamaktadır. Rusya ile tarihi ve kültürel bağlar, ekonomik ve askeri iş birliğini güçlendirmekte, Çin ise "Bir Kuşak, Bir Yol" inisiyatifi kapsamında Kırgızistan için önemli bir ekonomik partner haline gelmektedir. Ayrıca, Kırgızistan, Orta Asya'daki diğer ülkelerle de bölgesel iş birliği ve güvenlik konularında aktif bir rol oynamaktadır. Ekonomik açıdan Kırgızistan, kalkınma sürecinde bir ülke olarak, uluslararası yardım ve yatırımlara büyük ölçüde bağımlıdır. Bu durum, dış politika kararlarını etkileyen önemli bir faktördür. Ülkenin ekonomik kırılganlığı, uluslararası finans kuruluşları ve yabancı ülkelerle olan ilişkilerini önemli ölçüde belirlemektedir. İç siyasi yapı, Kırgızistan'ın dış politikasını etkileyen bir diğer önemli faktördür. Ülkedeki siyasi istikrarsızlık ve sıkça değişen hükümetler, dış politika sürekliliği ve tutarlılığını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, iç politikadaki çekişmeler ve güç mücadeleleri de dış politika kararlarını etkileyebilmektedir. Kırgızistan'ın dış politikasında, güvenlik konuları da öne çıkmaktadır. Ülke, sınır güvenliği, terörizmle mücadele ve bölgesel istikrar gibi konularda aktif politikalar geliştirmektedir. Bu bağlamda, bölgesel güvenlik örgütleri ve uluslararası iş birlikleri, Kırgızistan'ın dış politika gündeminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kültürel ve tarihi faktörler de Kırgızistan'ın dış politikasını etkileyen

²⁶¹ Güneş, İ. ve Hasan, H. Çevik, (Ed.). (2008). *Karşılaştırmalı Polis Yönetimi*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayın, Kırgızistan, No: 640, ss.329-335.

önemli unsurlardır. Türk dünyası ile olan tarihi ve kültürel bağlar, Türk Konseyi gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliğini ve bölgesel entegrasyonu teşvik etmektedir. Kırgızistan'ın dış politikası, coğrafi konumu, ekonomik durumu, iç siyasi yapısı, güvenlik ihtiyaçları ve kültürel-tarihi faktörler tarafından şekillendirilen karmaşık ve çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu faktörler, ülkenin dış politika kararlarını ve uluslararası ilişkilerini derinden etkilemekte ve Kırgızistan'ın global ve bölgesel düzeydeki rolünü belirlemektedir ²⁶²

2.7.1. Ekonomik Kaynakların Sınırlılığı

Kırgızistan'ın ekonomik kaynaklarının sınırlılığı, bir dizi iç ve dış faktörden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler, ülkenin ekonomik kalkınma potansiyelini etkileyen önemli etmenlerdir. İlk olarak, Kırgızistan'ın coğrafi konumu, ekonomik kalkınmasını sınırlayan bir faktördür. Ülke, büyük bir denize kıyısı olmayan, dağlık bir araziye sahip olup, bu durum, ticaret ve ulaşım altyapısının gelişimini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, bu coğrafi özellikler, tarım ve sanayi sektörlerinin gelişimini de kısıtlamaktadır. Kırgızistan'ın doğal kaynakları sınırlıdır. Ülkenin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olup, sanayi ve hizmet sektörleri yeterince gelişmemiştir. Madencilik sektörü potansiyel bir gelir kaynağı olmakla birlikte, bu alandaki yatırımlar ve teknolojik gelişmeler sınırlıdır. Hidroelektrik enerji üretimi, ülkenin önemli bir kaynağı olmasına rağmen, bu potansiyelin tam olarak kullanılması için yeterli altyapı ve yatırım eksikliği söz konusudur. Ekonomik yönetim ve siyasi istikrarsızlık da Kırgızistan'ın ekonomik kaynaklarının sınırlılığını etkileyen önemli faktörlerdir. Siyasi istikrarsızlık, yabancı yatırımcıların güvenini sarsmakta ve ekonomik reformların uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Yolsuzluk ve şeffaflık eksikliği, ekonomik kaynakların verimli kullanımını engellemekte ve yatırımların azalmasına neden olmaktadır. Dış ekonomik faktörler de Kırgızistan'ın ekonomik kaynaklarının sınırlılığını etkileyen önemli unsurlardandır. Uluslararası ticarete yaşanan dalgalanmalar, komşu ülkelerle olan ekonomik ilişkiler ve global ekonomik koşullar, Kırgızistan'ın ekonomik performansını doğrudan etkilemektedir. Özellikle, Rusya ve Çin gibi büyük ekonomilerle olan bağlantılar, Kırgızistan'ın ekonomik istikrarı için kritik öneme sahiptir. Kırgızistan'ın eğitim ve insan kaynakları alanındaki sınırlılıkları, ülkenin ekonomik gelişimini olumsuz

²⁶² Roy, O. (2016). *Yeni Orta Asya'ya da Ulusların İmal Edilişi Mehmet Moralı(Çev.)*. 1.Basım, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 12-24.

yönde etkilemektedir. Nitelikli işgücü eksikliği ve yeterli eğitim fırsatlarının olmaması, ekonomik verimliliği ve yenilikçi girişimleri sınırlamaktadır. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, Kırgızistan'ın ekonomik kaynaklarının sınırlı olmasına ve ekonomik kalkınmasının önündeki engellerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum, ülkenin ekonomik politikalarının ve stratejilerinin, mevcut kaynakların daha etkili kullanımını hedeflemesi gerektiğini göstermektedir ²⁶³.

2.7.2. Askeri Kaynakların Sınırlılığı

Kırgızistan'ın askeri kaynaklarının sınırlılığı, çeşitli iç ve dış etkenlerden kaynaklanmaktadır ve bu durum, ülkenin savunma kabiliyeti üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ekonomik sınırlamalar, Kırgızistan'ın askeri kaynaklarının sınırlılığının en önemli nedenlerinden biridir. Ülkenin genel ekonomik durumu, savunma bütçesini sınırlamakta ve modern askeri teknolojilerin ve ekipmanların alımını kısıtlamaktadır. Düşük GSYİH ve sınırlı hükümet gelirleri, askeri alanda yapılacak yatırımları doğrudan etkilemektedir. Siyasi istikrarsızlık ve yönetim değişiklikleri de askeri kaynakların sınırlı olmasında önemli bir faktördür. Siyasi dalgalanmalar ve hükümetler arası çekişmeler, savunma politikalarının sürekliliğini ve tutarlılığını zorlaştırmakta, askeri reform ve modernizasyon çabalarını aksatmaktadır. Teknolojik ve endüstriyel kapasitenin sınırlılığı, Kırgızistan'ın askeri kaynaklarını sınırlayan bir başka etkidir. Ülkede yüksek teknolojiye dayalı bir savunma sanayisinin olmaması, askeri ekipman ve silahların yerli üretimini kısıtlamakta, böylece Kırgızistan dış kaynaklara bağımlı hale gelmektedir. Bölgesel ve uluslararası güvenlik ortamı da Kırgızistan'ın askeri kaynaklarının sınırlılığını etkileyen faktörler arasındadır. Bölgedeki güvenlik tehditleri ve istikrarsızlık, ülkenin savunma ihtiyaçlarını artırmakta, ancak mevcut kaynaklar bu ihtiyaçları karşılamak için yetersiz kalmaktadır. Ülke, özellikle Rusya ve diğer bölgesel güçlerden askeri yardım ve destek almakta, ancak bu tür yardımlar genellikle ülkenin kendi askeri ihtiyaçlarını tam olarak karşılamamaktadır. Kırgızistan'ın askeri kaynaklarının sınırlılığı, ekonomik kısıtlamalar, siyasi istikrarsızlık, teknolojik ve endüstriyel kapasite eksiklikleri, bölgesel güvenlik ortamı ve uluslararası ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bu

²⁶³ Wachtel, A. ve Baruch. (2013). *Kyrgyzstan between democratization and ethnic intolerance*, Nationalities Papers, 41:6, pp.971-986, doi:10.1080/00905992.2013.771160

faktörlerin birleşimi, Kırgızistan'ın askeri kabiliyetlerini sınırlamakta ve savunma politikalarının etkinliğini etkilemektedir ²⁶⁴.

2.7.3. Diplomatik Kaynakların Sınırlılığı

Kırgızistan'ın diplomatik kaynaklarının sınırlılığı, ülkenin uluslararası ilişkilerini ve dış politika stratejilerini şekillendirmede önemli bir faktördür. Bu sınırlılığın ana nedenleri, ekonomik durum, siyasi istikrarsızlık, eğitim ve insan kaynaklarındaki eksiklikler, coğrafi konum ve uluslararası ilişkilerdeki tecrübe eksikliği gibi çeşitli iç ve dış etkenlerden kaynaklanmaktadır. Ekonomik durum, Kırgızistan'ın diplomatik kaynaklarının sınırlı olmasının en önemli nedenlerinden biridir. Ülkenin sınırlı mali kaynakları, dış temsilciliklerin sayısını ve kapasitesini kısıtlamakta, diplomatik faaliyetler için gereken finansal desteği sınırlamaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın uluslararası arenada etkin bir şekilde temsil edilmesini ve çıkarlarının savunulmasını zorlaştırmaktadır. Siyasi istikrarsızlık ve sık sık yaşanan hükümet değişiklikleri, diplomatik politikaların sürekliliğini ve tutarlılığını zorlaştırmaktadır. Bu durum, uzun vadeli ve stratejik dış politika hedeflerinin belirlenmesi ve uygulanmasında zorluklar yaratmaktadır. Ayrıca, siyasi dalgalanmalar, ülkenin dış politika önceliklerini ve yaklaşımlarını etkilemekte, uluslararası ilişkilerde tutarlı bir çizgi izlenmesini engellemektedir. Eğitim ve insan kaynaklarındaki eksiklikler de Kırgızistan'ın diplomatik kapasitesini sınırlayan önemli bir faktördür. Diplomatik kadroların eğitimi ve uzmanlaşması için yeterli fırsat ve kaynakların olmaması, nitelikli ve deneyimli diplomatların yetiştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, uluslararası müzakerelerde ve diplomatik ilişkilerde ülkenin etkinliğini sınırlamaktadır. Coğrafi konum da Kırgızistan'ın diplomatik kaynaklarının sınırlı olmasında etkili bir faktördür. Ülke, stratejik bir konuma sahip olmasına rağmen, denize kıyısı olmaması ve bölgesel izolasyon, uluslararası ilişkilerdeki etkileşimini ve erişimini kısıtlamaktadır. Kırgızistan'ın uluslararası ilişkilerdeki tecrübe eksikliği, diplomatik kaynaklarının sınırlı olmasını etkileyen bir başka önemli etkidir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana bağımsız bir devlet olarak nispeten kısa bir tarihçeye sahip olan Kırgızistan, uluslararası diplomasi alanında kapsamlı bir deneyime sahip değildir. Bu durum, ülkenin uluslararası alanda etkin bir rol oynamasını ve çıkarlarını savunmasını zorlaştırmaktadır. Bu faktörlerin bir araya

²⁶⁴ Solak, F. (2017). *Kırgızistan'da Dış Ticaretin Gelişimi ve Türkiye İle İlişkiler*, erişim adresi: <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=357757>

gelmesi, Kırgızistan'ın diplomatik kaynaklarının sınırlı olmasına ve dış politikasının etkinliğinin kısıtlanmasına neden olmaktadır. Bu sınırlılıklar, ülkenin uluslararası ilişkilerdeki rolünü ve etkinliğini belirleyen temel etkenler arasında yer almaktadır ²⁶⁵.

2.7.4. Dış Politika Tercihlerin Kısıtlılığı

Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinin kısıtlılığını etkileyen temel etkenler, ülkenin uluslararası arenada karşılaştığı çeşitli zorlukları ve sınırlamaları içerir. Bu etkenler hem içsel hem de dışsal faktörlerden kaynaklanmakta ve Kırgızistan'ın dış politika stratejilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Birincisi, ekonomik kısıtlamalar, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Sınırlı ekonomik kaynaklar, ülkenin uluslararası ilişkilerde manevra yapma kabiliyetini sınırlamakta ve dış politika hedeflerinin kapsamını daraltmaktadır. Ekonomik bağımlılık, özellikle büyük komşuları ve uluslararası finans kuruluşları ile olan ilişkilerde Kırgızistan'ın hareket alanını kısıtlamaktadır. İkincisi, siyasi istikrarsızlık ve hükümet değişiklikleri, dış politika stratejilerinin sürekliliğini ve tutarlılığını zorlaştırmaktadır. Sık sık değişen hükümetler ve iç politikadaki belirsizlikler, uzun vadeli ve stratejik dış politika hedeflerinin belirlenmesini ve uygulanmasını engellemekte, uluslararası ilişkilerde Kırgızistan'ın pozisyonunu zayıflatmaktadır. Üçüncüsü, coğrafi konum, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerini etkileyen bir başka önemli faktördür. Stratejik bir Orta Asya ülkesi olarak Kırgızistan hem Rusya hem de Çin gibi bölgesel güçlerle yakın ilişkilere sahip olmak zorundadır. Bu durum, ülkenin dış politika manevra alanını kısıtlayan jeopolitik bir gerilim yaratmaktadır. Dördüncü olarak, uluslararası ilişkilerdeki tecrübe eksikliği, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinin kısıtlı olmasında etkili bir faktördür. Bağımsız bir devlet olarak nispeten kısa bir tarihe sahip olan Kırgızistan, uluslararası diplomasi alanında sınırlı bir deneyime sahiptir. Bu durum, ülkenin uluslararası alanda etkin bir rol oynamasını ve çıkarlarını savunmasını zorlaştırmaktadır. Uluslararası güvenlik ve bölgesel istikrar sorunları, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerini etkileyen önemli faktörlerdendir. Bölgesel güvenlik tehditleri ve istikrarsızlık, ülkenin dış politika gündemini belirlemekte ve dış politika kararlarının önceliklerini şekillendirmektedir. Bu faktörlerin birleşimi, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinin kısıtlı olmasına ve dış politikasının etkinliğinin sınırlandırılmasına neden olmaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın

²⁶⁵ Abazov, R. (2017). *Sovyet Sisteminde Kırgızistan: Millî Devletin İnşası ve Millî Kimliğin Doğuşu*, erişim adresi: <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=357748>, 05.02.2017

uluslararası ilişkilerdeki rolünü ve etkinliğini belirleyen temel etkenler arasında yer almaktadır²⁶⁶.



²⁶⁶ Çotaev, Z., Buyar C. (Ed.). (2017). *Kırgızistan'ın Dış Politikası: Devam Eden ve Değişen Eğilimler*, Kırgızistan: Tarih Toplum Ekonomi Siyaset, ss.319-350, Bişkek: BYR Publishi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK DEVLET KIRGIZİSTAN'IN BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN DURUMU:

DIŞ POLİTİKA STRATEJİSİ VE BÜYÜK GÜÇ İLİŞKİLERİ

Bu bölümde, Orta Asya coğrafyasında bulunan küçük bir devlet olan Kırgızistan'ın dış politika stratejisi ve büyük güç ilişkileri bağlamında bağımsız değişken olarak ele alınmaktadır. Kırgızistan, tarih boyunca çeşitli büyük güçlerin etkisi altında kalmış ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu bağlamda, ülkenin dış politika tercihleri, stratejik hedefleri doğrultusunda büyük güçler ve uluslararası ve bölgesel ittifaklar ile olan ilişkileri, küçük devlet olmanın getirdiği zorluklar ve avantajlar bağlamında incelenmektedir. Küçük devletler genellikle sınırlı kaynaklara, nüfusa ve coğrafi alanlara sahip olmalarıyla karakterizedirler. Bu durum, dış politika stratejilerini şekillendirirken çeşitli faktörlerin dikkate alınmasını gerektirir.

Kırgızistan'ın bağımsızlık sonrası dönemde benimsediği dış politika stratejisi, hem bölgesel hem de küresel düzeyde büyük güçlerle kurduğu ilişkilerle şekillenmiştir. Kırgızistan'ın küresel güçlerle olan ilişkilerinde, bazı avantajlar ve zorluklar öne çıkmaktadır. Bu avantajlar arasında, büyük güçlerle kurulan diplomatik ve ekonomik ilişkilerin ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlaması, stratejik konumunun büyük güçler tarafından değerli görülmesi ve uluslararası arenada söz sahibi olma fırsatı yer almaktadır. Diğer yandan, zorluklar arasında büyük güçler arasındaki rekabetin Kırgızistan üzerinde baskı oluşturmaları, bağımsız dış politika geliştirme konusundaki sınırlamalar ve iç siyasi istikrarın dış müdahalelerle tehdit edilmesi gibi unsurlar bulunmaktadır.

Bu bağlamda, çalışma içinde Kırgızistan'ın dış politika stratejisinin evrimini anlamak ve ülkenin karşılaştığı güçlükleri değerlendirmek amacıyla büyük güçler ve uluslararası ve bölgesel ittifaklarla olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin iç politikaya etkilerini incelemektedir. Ayrıca, Kırgızistan'ın stratejik tercihleri ile uluslararası sistemdeki

konumu arasındaki etkileşimini, ülkede iç durumu da etkilemesi konusunda incelenmiştir. Bu bağlamda, küçük devlet Kırgızistan'ın büyük güçlerle ilişkileri, ulusal çıkarlarını koruma ve geliştirme çabalarını nasıl etkilemiştir, bu çalışmanın ana sorularından birini oluşturmaktadır.

3.1. Kırgızistan'ın Dış Politika Davranışları ve Tercihleri

Kırgızistan, 1991'de bağımsızlığını ilan ettikten sonra demokrasiye geçiş sürecine odaklanmış ve piyasa ekonomisine geçişte radikal kararlar almıştır. Başkanlık sistemi ile yönetilen ülke, 2010'da başlayan halk hareketiyle parlamenter sisteme geçmiştir. Ancak, yönetim şekli parlamenter olarak ifade edilse de 2010 Anayasası'ndaki düzenlemelerle yarı başkanlık sistemine dönüştürülmüştür. Kırgızistan, zengin yer altı kaynaklarına sahip olmamasına rağmen demokratik bir model benimseyerek "Orta Asya'nın demokrasi adası" olma amacını taşımıştır. IMF, Dünya Bankası ve Batılı kuruluşların liderliğinde "şok tedavi" ve "ekonomik reform programı" ile piyasa ekonomisine geçişte cesur adımlar atmıştır. Ülkenin ekonomik reformları, olumsuz etkiler doğurmuş ve üretimde azalma, kişi başına gelirden düşüş, işsizlik ve enflasyonda artış gibi sorunlara yol açmıştır. Kırgızistan, ekonomik kalkınma çabalarında Rusya ile iş birliği yapmayı önceliklendirmiş ve politikasını zaman zaman ABD, Çin ve Batı'ya yönlü değiştirse de genel olarak Rusya'ya yönelmektedir²⁶⁷. Ülkenin demografik yapısı, bağımsızlık sonrasında etnik çeşitliliğe ve Orta Asya'nın demokratik yapıya uyum sağlama çabalarına tanıklık etmiştir. Ancak, etnik çatışmaların yaşandığı Kırgızistan, bölgesel güçler arasında bir güvenlik açığına sahiptir. Bölgedeki güvenlik sorunları, SSCB'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan bir güç boşluğu ile ilişkilidir. Bu durum, bölge ülkelerini küresel güçlere bağlanmaya zorlamıştır, özellikle Rusya'nın etkisi baskın olmuştur. Bu bağlamda Kırgızistan'ın ilk cumhurbaşkanı Askar Akayev, üçayak üstünde kurduğu dış politikası ve liberalci yaklaşımı ile kısa sayılacak bir zaman zarfında Kırgızistan'ın dünya sistemine entegre olmasını sağlamıştır. Akayev'i'n dış politikası aslında küresel güçler arasında "denge politikası" üzerine tesis edilmişti. Kırgızistan'ın uzun yıllar dış politika eksenini belirleyecek olan ve "denge politikası" diye adlandırılan bu politika genel anlamda şöyle formüle edilmişti: Komşularla ilişkilerin tesisi, Batıya açılım ve Rusya ile stratejik ortaklık. Bu yaklaşım dikkatte

²⁶⁷ Yüce, M. (2022). *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İle İlişkiler*, SETA Yayınları 195, I. Baskı, ss.21-23, İstanbul

alındığında her ne kadar küresel güçler ABD, Rusya ve Çin arasında bir denge politikasından söz edilirse de aslında bu dengede her zaman Rusya kayırmıştır. Bu da realist ve pragmatik bir yaklaşımdı. Çünkü Sovyet mirası birçok problemi bünyesinde barındıran Kırgızistan, Rusya'ya rağmen miras aldığı problemleri çözmesi mümkün görünmemekteydi. Siteme hâkim olmayan, bölgeyi bir enerji ya da yer altı zenginlik havzası olarak görüp bu eksenle ilişki kuran ABD ve Batı dünyası da söz konusu sorunları çözebilecek yapıda değillerdi. Zaten konuda bir irade de göstermemekteydiler. Onlarda bölgede yatırım yapan şirketlerinin güvenliğini tesis edecek ve Rusya'nın bölgede etkinliğinin kırarak bir yapı kurmanın peşinde idiler. Bunun için de özellikle sivil toplum örgütü altında (başı açık toplum örgütü ve misyoner kurumları çekmekteydi) bölgede birtakım faaliyetleri icra etmekteydiler. Bu bakış açısı yeni kurulan cumhuriyetlerin sorunlarını çözmede yardımcı olmadığı gibi yeni sorunlara yol açmaktaydılar²⁶⁸. Kırgızistan'ın dış politikası, bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından bu yana, uluslararası arenada denge ve çeşitlilik arayışı içinde şekillenmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Kırgızistan kendi bağımsızlık ve kimlik arayışına girmiş, bu süreçte hem tarihi bağlarını sürdürmek hem de yeni uluslararası ilişkiler kurmak için çaba göstermiştir. Bu dönemde, Kırgızistan'ın Rusya ile olan ilişkileri hem ekonomik hem de güvenlik boyutlarıyla ön plana çıkmıştır. Rusya, Kırgızistan için önemli bir ticaret ortağı ve güvenlik garantörü olarak kalmış, aynı zamanda Rusya'nın Orta Asya politikalarında etkili bir aktör olmuştur. Kırgızistan'ın Batı ile ilişkileri ise, özellikle ABD ve Avrupa Birliği ile ekonomik yardımlar, demokratikleşme süreci ve insan hakları konularında iş birliği şeklinde gelişmiştir. Özellikle 2000'lerin başında, ABD'nin bölgedeki askeri varlığı ve Kırgızistan'daki Manas Hava Üssü, uluslararası politikada önemli bir rol oynamıştır. Ancak, 2014 yılında bu ABD'nin üssü kapatılması, iç politikada yaşanan dalgalanmalar ve hükümet değişiklikleri, bu ilişkilerin zaman zaman gerilimli bir hal almasına neden olmuştur. 11 Eylül olayların doğurduğu yeni fırsatlardan yararlanmak isteyen Kırgızistan tekrar ABD ve Batı yanlı politika izlemeye başlamıştır. Ancak bu süreç de pek uzun sürmemiştir. Özellikle ülkede gerçekleşen iki halk hareketinin arkasında ABD ve Batı dünyası görülmüş ve bu durum ciddi bir güvensizlik doğurmuştur. O nedenle bu süreçten sonra ciddi bir işbirliği ortamı

²⁶⁸ Yüce M. (2021). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, I. Baskı, İstanbul, ss.314-318.

oluşmamıştır. Böylece Kırgızistan Rusya yönelik dış politika izlemek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak bağımsızlıktan bu yana Kırgızistan kimi zaman Batı eksenli kimi zaman Rusya eksenli bir dış politika izlemiştir. Ama genel olarak Kırgızistan'ın dış politikası değerlendirildiğinde ülkenin ağırlıklı olarak Rusya eksenli dış politika oluşturduğu söylenebilir.

Kırgızistan, Çin ile olan ilişkilerini de ekonomik ve güvenlik alanlarında derinleştirmiştir. Çin, Kırgızistan için önemli bir ticaret partneri olmanın yanı sıra, "Bir Kuşak, Bir Yol" inisiyatifi kapsamında bölgesel altyapı projelerinde de önemli bir yatırımcıdır. Bu ilişki, Kırgızistan'ın ekonomik gelişimine katkı sağlamakla birlikte, borçlanma ve Çin'in bölgedeki artan etkisi gibi konularda da endişelere yol açmaktadır. Kırgızistan'ın dış politika stratejisi, komşu ülkelerle olan ilişkilerini de içerir. Özbekistan, Kazakistan ve Tacikistan ile sınır anlaşmazlıkları, su kaynaklarına erişim ve etnik gruplar arası ilişkiler gibi konular, Kırgızistan'ın bölgesel politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu ülkelerle yapılan iş birlikleri ve anlaşmazlıkların çözümü, Kırgızistan'ın bölgesel istikrar ve güvenliği için kritik öneme sahiptir. Kırgızistan'ın dış politikası hem tarihi bağlantılarını koruma hem de yeni uluslararası ortaklıklar yapma ile şekillenmiştir. Ulusal çıkarlarını koruma, ekonomik gelişimini sağlama ve bölgesel güvenliği teşvik etme hedefleri, bu politikanın temel unsurlarıdır. Kırgızistan, bu hedeflere ulaşmak için esnek ve çok yönlü bir dış politika yürütmeye devam etmektedir ²⁶⁹.

3.1.1. Dış Politika Tercihlerinin Fırsatları

Kırgızistan'ın dış politika tercihleri, ülkenin jeopolitik konumu, ekonomik durumu ve uluslararası ilişkileri açısından çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Özellikle Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinin belirlenmesinde ülkenin avantajları önemli rol oynamaktadır. Kırgızistan, Orta Asya'da stratejik bir konuma sahiptir ve Çin, Rusya, Orta Doğu ve Avrupa gibi önemli bölgelerle çevrelenmiştir. Bu coğrafi konum, ülkeyi bölgesel işbirliği ve ticaret için önemli bir geçiş nokta hattı durumundadır. Kırgızistan'ın enerji, su ve doğal kaynak potansiyeli, uluslararası yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Ülkenin hidroelektrik potansiyeli ve maden kaynakları, enerji ve madencilik sektörlerinde işbirliği fırsatları sunmaktadır. Kırgızistan, çok yönlü dış politika izleyerek farklı ülkelerle ilişkiler

²⁶⁹ Sarı, Y. (2012). *Foreign Policy of Kyrgyzstan under Askar Akayev and Kurmanbek Bakiyev. Perceptions*, Journal of International Affairs, 17(3), pp.131-150

kurmaktadır. Bu durum, ülkenin uluslararası alanda daha fazla fırsat yakalamasına ve çeşitli alanlarda işbirliği imkanları geliştirmesine olanak tanımaktadır. Kırgızistan, uluslararası kuruluşlara üyedir ve çeşitli platformlarda aktif bir rol oynamaktadır. Bu durum, ülkenin uluslararası ilişkiler ağını genişletmesine ve farklı ülkelerle daha yakın ilişkiler kurmasına yardımcı olabilir. Kırgızistan'ın diplomatik yetkinliği ve uluslararası ilişkilerdeki deneyimi, ülkenin dış politikada daha etkin bir rol oynamasını sağlamaktadır. Bu durum, küçük ülkenin çıkarlarını uluslararası platformlarda daha iyi savunmasına olanak tanımaktadır. Bu faktörler bir araya geldiğinde, Kırgızistan'ın uluslararası alanda fırsatlar için konumu oldukça etkili hale gelmektedir ve ülkenin çeşitli alanlarda işbirliği ve gelişim fırsatlarından yararlanmasına olanak sağlamaktadır.

Kırgızistan'ın dış politika tercihleri, ülkenin uluslararası ilişkilerinde çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Özellikle çok yönlü bir dış politika izleyen Kırgızistan, çeşitli avantajlara sahiptir. Bu bağlamda Kırgızistan'ın dış politika çok yönlü ilişkileri, çok yönlü bir dış politika izleyerek farklı ülkelerle ilişkiler geliştirmiştir. Bu durum, ülkeye çeşitli ekonomik, siyasi ve stratejik fırsatlar sunabilmektedir. Kırgızistan'ın dış politikasında çok yönlü ilişkiler kurması bir fırsat olarak, ekonomik çeşitlilik ve dayanıklılık konusunda farklı ülkelerle ekonomik ilişkiler kurarak, ekonomik çeşitlilik sağlayabilmektedir ve dış ticaretini çeşitlendirebilmektedir. Bu durum, ülkeyi ekonomik krizlere karşı daha dayanıklı hale getirmektedir. Güvenlik ve savunma alanında, işbirliği konusunda çok yönlü ilişkiler, Kırgızistan'ın güvenlik ve savunma alanında farklı ülkelerle işbirliği yapmasını sağlayarak ulusal güvenliğini güçlendirmektedir. Uluslararası yatırımlar ve teknoloji transferi bağlamında farklı ülkelerle kurulan ilişkiler, Kırgızistan'a uluslararası yatırımlar ve teknoloji transferi fırsatları sunabilmektedir. Bu durum, ülkenin ekonomik ve teknolojik gelişimine katkı sağlamaktadır.

Bölgesel İşbirliği ve Entegrasyon konusunda, Kırgızistan'ın bölgesel işbirliği ve entegrasyon süreçlerine katkıda bulunmasını sağlayabilir. Bu durum, ülkenin bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunabilir. Diplomatik alanda farklı ülkelerle kurulan ilişkiler, Kırgızistan'a diplomatik manevra alanı sağlayarak uluslararası ilişkilerde daha etkin bir rol oynamasına olanak tanıyabilmesini sağlamaktadır. Bu nedenlerle, Kırgızistan'ın dış politikasında çok yönlü ilişkiler kurması, ülkenin ekonomik, güvenlik ve diplomatik açıdan çeşitli fırsatları değerlendirmesine ve uluslararası alanda

daha etkin bir konumda olmasına yardımcı olabilmektedir. Kırgızistan'ın güvenlik alanında işbirliği yapabileceği fırsatlar sunabilmektedir. Özellikle terörle mücadele, sınır güvenliği ve askeri işbirliği gibi konularda ortak çalışmalar gerçekleştirilebilir. Kırgızistan'ın dış politika tercihleri, bölgesel işbirliği fırsatları doğurabilir. Özellikle Orta Asya'daki diğer ülkelerle işbirliği yaparak bölgesel istikrarı ve kalkınmayı destekleyebilir. Çok yönlü dış politika tercihleri, Kırgızistan'ın uluslararası arenada daha etkin bir rol oynamasını sağlayabilir. Bu durum, ülkenin uluslararası platformlarda sesini duyurmasına ve çıkarlarını savunmasına olanak tanımaktadır. Bu fırsatlar, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinin ülke için sağladığı potansiyel avantajları yansıtmaktadır. Bu doğrultuda, ülkenin dış politika stratejileri doğru şekilde yönlendirilerek bu fırsatların en iyi şekilde değerlendirilmesi önem arz etmektedir ²⁷⁰.

Kırgızistan bağımsızlık sonrası her türlü zorluklara rağmen hem Rusya'nın Kant Üssü hem de ABD'nin Manas Üssü askeri üssülerine ev sahipliği yapmıştır. Bu durum, ülkenin dış politika tercihlerinde denge unsuru olarak rol oynamıştır²⁷¹. Ancak, Kırgızistan'ın dış politikasında Rusya'nın önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın Rusya ile olan ilişkilerini ve stratejik işbirliğini vurgulamaktadır. Kırgızistan her zaman dış politika tercihlerinde dengeyi korumaya çalışmaktadır. Kırgızistan, ABD, Rusya Çin ile hem de Batı ile ilişkilerini dengeleyerek çeşitli fırsatları değerlendirebilmiştir.

Kırgızistan, Orta Asya'da önemli bir ekonomik aktördür. Ülkenin ekonomik işbirlikleri ve entegrasyon çabaları, uluslararası ticaret ve yatırım fırsatlarını artırmaktadır. Özellikle enerji sektörü ve ulaşım projeleri, Kırgızistan'ın ekonomik açıdan güçlenmesine katkı sağlayabilmektedir. Kırgızistan, uluslararası toplumdan çeşitli destek ve yardımlar almaktadır. Bu destekler, ülkenin ekonomik kalkınmasını ve güvenlik kapasitesini artırabilir. Ayrıca uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak sosyal ve siyasi reformları destekleyebilir. Orta Asya'da önemli bir konuma sahiptir ve bölgesel işbirlikleri geliştirebilmektedir. Kırgızistan, demokratik reformlar ve insan hakları konusunda ilerlemeler kaydetmektedir. Bu durum, ülkenin uluslararası alanda itibarını

²⁷⁰ Malashenko, A. (2012). *Kyrgyzstan: A White Ship Amidst the Ice of Post-Soviet Authoritarianism*. Carnegie Moscow Center, Briefing, Vol.14, Issue 2. pp.1-11.

²⁷¹ Pirinççi, F. (2008). *Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s.209.

artırabilir ve demokratik değerlere dayalı dış politika tercihlerini destekleyebilir. Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinin bu fırsatları değerlendirmesi, ülkenin uluslararası alanda daha etkin ve güçlü bir konuma gelmesine katkı sağlamaktadır.

Bölgesel işbirlikleri ve örgütlere de önem vermektedir. Özellikle Şangay İşbirliği Örgütü, Kolektif Güvenlik Örgütü gibi platformlarda aktif rol almaktadır. Bu noktalar, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinin karmaşıklığını ve bölgedeki stratejik konumunu vurgulamaktadır. Ülkenin Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Rusya, Avrupa, Türkiye ile ilişkilerini dengelemesi, dış politikasının önemli bir unsuru olarak öne çıkmaktadır. Kırgızistan'ın dış politikasının karmaşıklığını, denge politikasını ve bölgedeki stratejik konumunu vurgulamaktadır. Kırgızistan, çok yönlü bir dış politika stratejisi izlemesi gerekmektedir. Bu durum dış politika stratejinin sonuçları arasında ekonomik kalkınma ve uluslararası işbirliği bulunmaktadır. Ülke, uluslararası finansal kaynaklardan gelecek yatırımların altyapısını güçlendirmesi ve devlet kapasitesini artırması yönünde adımlar atmaktadır. Kırgızistan'ın dış politika tercihleri, ekonomik büyüme ve uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi ve dengeleme üzerine odaklanmıştır²⁷². Kırgızistan'ın dış politika davranışlarının ekonomik kalkınma ve uluslararası işbirliği temelinde şekillendiği görülmektedir.

3.1.2. Dış Politika Tercihlerinin Zorlukları

Küçük devletler, uluslararası ilişkilerde genellikle daha büyük ve güçlü devletlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, küçük devletlerin dış politika tercihlerini belirlerken asimetrik güç dengesini göz önünde bulundurmalarını zorlaştırmaktadır. Küçük devletler, genellikle sınırlı kaynaklara sahip olup, bu durum dış politika alanındaki faaliyetlerini sınırlamaktadır. Ekonomik kısıtlamalar, askeri kapasite eksikliği ve insan kaynağı zorlukları, dış politika tercihlerinde önemli engeller oluşturmaktadır²⁷³.

Küçük devletler, dış politika tercihlerinde büyük devletler arasında denge kurma ihtiyacıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, bağımlılık ve ikilemlere neden olmakta ve küçük devletleri çeşitli zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Güvenlik endişeleri de küçük devletler için önemli bir faktördür. Bölgesel güvenlik tehditleri, terörizm ve sınır

²⁷² Gürbüz, Y. E. (2013). *Kyrgyzstan: In Search for Stability*, Insight Turkey, 15(4), pp.191-205.

²⁷³ Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*, Princeton University Press

anlaşmazlıkları gibi faktörler, dış politika tercihlerinde belirleyici rol oynamaktadır. Küçük devletlerin diplomatik manevra alanı genellikle sınırlıdır ve uluslararası ilişkilerde daha büyük devletlerle rekabet etmeleri zor olabilmektedir. Bu durum, küçük devletlerin çıkarlarını savunma ve uluslararası arenada etkin bir şekilde yer almalarını zorlaştırmaktadır. Ancak, bu zorluklara rağmen, küçük devletler esnek ve yaratıcı dış politika stratejileri geliştirerek uluslararası alanda varlıklarını sürdürmeye çalışmaktadır²⁷⁴.

Diplomatik çabalar, bölgesel işbirliği ve uluslararası platformlarda aktif rol alma gibi adımlar, küçük devletlerin dış politika tercihlerini şekillendirmede önemlidir. Bu stratejiler, küçük devletlerin hem bağımsızlıklarını koruma hem de uluslararası sistemde etkili bir şekilde yer almalarını sağlamaktadır. Sonuçta küçük devletlerin dış politika tercihleri, asimetrik güç dengesi, sınırlı kaynaklar ve güvenlik endişeleri gibi çeşitli zorluklarla şekillenirken, yaratıcı ve esnek stratejiler bu zorlukların üstesinden gelmede önemli bir rol oynamaktadır.

Kırgızistan'ın stratejik konumu, ülkenin dış politika tercihlerinde denge sağlama ve çıkarlarını koruma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Rusya, Çin, Orta Asya ülkeleri ve Afganistan gibi çeşitli önemli aktörlerle komşu olan Kırgızistan, bu karmaşık coğrafi bağlamda manevra yapma ihtiyacı duymaktadır. Kırgızistan, farklı etnik grupların bir arada yaşadığı bir ülkedir ve bu gruplar arasındaki çıkar çatışmaları, ülkenin dış politika tercihlerine etki edebilmektedir. Etnik hassasiyetler, iç istikrarsızlıklara yol açabileceği gibi, dış politika kararlarında da dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Kırgızistan, Rusya, ABD ve Çin gibi büyük devletler arasında denge kurma zorunluluğuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu denge arayışı, ülkenin dış politika stratejilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle Rusya'ya olan bağımlılığı, Kırgızistan'ın ekonomik ve stratejik kararlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Bu bağımlılık, ülkeyi çeşitli bağımlılık ve ikilem durumlarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Kırgızistan'ın bu büyük güçler arasındaki dengeyi sağlama çabası, ulusal çıkarlarını koruma ve bağımsız dış politika yürütebilme kapasitesini doğrudan etkilemektedir.

²⁷⁴ Wivel, A., & Thorhallsson, B. (2004). *The vulnerability of small states revisited: Globalization and the new security dilemma*, Cambridge Review of International Affairs, 19(4), 581-597.

Kırgızistan, bölgesel güvenlik tehditleriyle sıkça karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, 2010 yılında Osh ve Jalal-Abad'da meydana gelen etnik çatışmalar, ülkenin güvenlik endişelerini ciddi şekilde artırmıştır. Bu tür olaylar, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerini şekillendirirken, bölgesel istikrarı koruma gerekliliğini de gündeme getirmiştir. Küçük devletler olarak adlandırılan ülkeler, genellikle sınırlı diplomatik manevra alanına sahiptir. Kırgızistan da bu kategoriye girmekte olup, uluslararası ilişkilerde büyük devletlerle rekabet etmekte zorlanmaktadır. Bu sınırlı diplomatik alan, Kırgızistan'ın çıkarlarını savunmasını ve uluslararası arenada etkin bir şekilde yer almasını zorlaştırmaktadır. Kırgızistan, büyük güçler arasında denge kurma zorunluluğu içerisinde. Bu durum, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerini belirlerken asimetrik güç dengesini göz önünde bulundurmasını zorunlu kılmaktadır. Küçük devletlerin sıklıkla karşılaştığı bir diğer zorluk, sınırlı kaynaklara sahip olmalarıdır. Kırgızistan'ın ekonomik zorlukları ve kaynak eksiklikleri, dış politika stratejilerini doğrudan etkilemektedir. Bu kısıtlı kaynaklar, Kırgızistan'ın uluslararası alanda etkin bir şekilde faaliyet göstermesini sınırlamaktadır. Kırgızistan, farklı büyük güçler arasında denge kurma ihtiyacıyla karşı karşıyadır. Örneğin, Rusya'ya olan bağımlılığı, ülkenin ekonomik ve stratejik kararlarını büyük ölçüde etkileyebilir. Bu durum, Kırgızistan'ı çeşitli bağımlılık ve ikilem durumlarıyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Rusya, ABD ve Çin ile olan ilişkilerde dengeyi sağlama çabası, Kırgızistan'ın ulusal çıkarlarını koruma ve bağımsız dış politika yürütebilme kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Kırgızistan, dış politika tercihlerinde çeşitli zorluklarla karşılaşan bir küçük devlettir. Bu zorluklar, ülkenin uluslararası arenada etkin bir şekilde yer almasını ve çıkarlarını savunmasını zorlaştırmaktadır. Ancak, Kırgızistan'ın büyük güçler arasındaki dengeyi sağlama çabası, ulusal çıkarlarını koruma ve bağımsız dış politika yürütme kapasitesini artırma potansiyeline sahiptir. Kırgızistan örneği, küçük devletlerin uluslararası ilişkilerde karşılaştığı genel zorlukları ve bu zorluklarla başa çıkma stratejilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır²⁷⁵. Kırgızistan için önemli bir zorluk, Orta Asya bölgesindeki iki baskın güç olan Rusya ve Çin ile ilişkilerini dengelemek olmuştur. Rusya uzun zamandır Orta Asya'yı kendi etki alanı olarak görmüş ve bölge ülkeleriyle

²⁷⁵ Bazarbayev, K., & Elmira, Z. (2013). *Central Asian Knot of World Politics*. Elsevier BV, 89, pp.98-111, erişim adresi: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.817>

siyasi, ekonomik ve güvenlik bağlarını korumaya çalışmıştır²⁷⁶. Aynı zamanda Çin de Orta Asya'da giderek daha önemli bir ekonomik ve siyasi oyuncu haline gelmiştir ve bölgedeki etkisini artırmak için ekonomik gücünü kullanmaktadır. Kırgızistan her iki güçle de iyi ilişkiler sürdürmeye çalışarak, ancak Rusya ve Çin'in bölgedeki çıkarları her zaman örtüşmediğinden bu durum Kırgızistan'ı bazen zor bir duruma bırakmaktadır²⁷⁷.

Orta Asya'da Fergana Vadisi gibi bölgesel sorunlar, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerine doğrudan etki etmektedir. Komşu ülkelerle yaşanan gerilimler, sınır, su kaynakları gibi ortak meseleler, Kırgızistan'ın dış politikada manevra alanını daraltmakta ve stratejik kararlarını zorlaştırmaktadır²⁷⁸. Kırgızistan, dış yardıma bağımlı bir ülke olup, bu bağımlılık dış politika tercihlerini şekillendirmektedir. Dış destek veren ülkelerin beklentileri ve çıkarları, Kırgızistan'ın ulusal çıkarlarıyla çatışma potansiyeli taşımaktadır. Bu durum, ülkenin bağımsız dış politika yürütme kapasitesini sınırlamaktadır. Kırgızistan, uluslararası toplumun çeşitli aktörleri arasında denge kurmaya çalışırken, farklı ülkelerin baskılarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu baskılar, dış politika tercihlerinde zorluklar yaratmakta ve ülkenin stratejik kararlarını etkilemektedir. Bu faktörler, Kırgızistan gibi küçük devletlerin dış politika tercihlerinde karşılaştığı genel zorlukları ortaya koymaktadır. Kırgızistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra, Orta Asyada komşuları, Avrupa ve Asya ülkeleri ve büyük güçler olan Rusya, Çin ve ABD ile ilişkilerini şekillendirmeye çalışmıştır. Ancak, ülkenin küçük boyutu, sınırlı ekonomik kaynakları ve jeopolitik konumu, özgürce manevra yapma kabiliyetini kısıtlamış ve onu daha büyük güçlerin etkilerine açık hale getirmiştir.

Kırgızistan'ın dış politika stratejilerini belirlerken, coğrafi konumu, etnik yapısı, bölgesel dinamikler, dış destek ve bağımlılık durumu ile ilgili uluslararası baskıları dikkate alması büyük önem taşımaktadır. Bu faktörlerin tümü, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerini şekillendirirken, ülkenin karşılaştığı zorlukların ve bu zorluklarla başa çıkma stratejilerinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Kırgızistan'ın deneyimleri, küçük

²⁷⁶ a.g.e. ss. 99-100.

²⁷⁷ Reeves, J. (2015). *Economic Statecraft, Structural Power, and Structural Violence in Sino Kyrgyz Relations*. Taylor & Francis, 11(2), pp.116-135.

²⁷⁸ Tamçelik, S., ve Düğen, T. (2014). *Fergana Vadisi'ndeki Çatışmanın Etnisite, Su ve Terör Boyutu ve Bununla İlgili Çözüm Arayışları*, ss.4351-4384.

devletlerin uluslararası ilişkilerde karşılaştığı zorlukları ve bu zorluklarla nasıl başa çıkmaya çalıştıklarını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Çin'in Kırgızistan'daki stratejik hedeflerine ulaşmak için ekonomik devletçiliği kullanması, küçük devlet için özellikle zorlayıcı olmuştur. Çin'in Kırgızistan'daki ekonomik varlığı arttıkça, ülke Çin'e giderek daha bağımlı hale geldi ve bu da Çin'e Kırgızistan'ın dış politika kararları üzerinde baskı gücü vermiştir. Bu durum Kırgızistan'ın bağımsız bir dış politika sürdürmesini zorlaştırmış ve kendi çıkarlarını takip etme kabiliyetini kısıtlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri de Kırgızistan'ın dış politikasında, özellikle de güvenlik işbirliği alanında önemli bir rol oynamıştır. Ancak ABD bazen bölgedeki Rus ve Çin etkisine karşı bir denge unsuru olarak görülmüş ve bu da Kırgızistan'ın dış politika dengesini daha da karmaşık hale getirmiştir. Bölgedeki jeopolitik rekabetin yarattığı zorluklara ek olarak Kırgızistan, dış politikasını etkileyen iç sorunlarla da karşı karşıya kalmıştır. Ülkenin siyasi istikrarsızlık ve etnik gerilim geçmişi, hükümetin tutarlı bir dış politika formüle etmesini ve uygulamasını zorlaştırmıştır. Dahası, ülkenin sınırlı ekonomik kaynakları onu dış yardım ve yatırıma bağımlı hale getirmiş, bu da zaman zaman bağımsız dış politika kararları alma kabiliyetini kısıtlamıştır²⁷⁹. Bu zorluklara rağmen Kırgızistan, bir dizi bölgesel ve küresel güçlerle ilişki kurarak “çok vektörlü” dengeli bir dış politika izlemeye çalışmaktadır. Bu yaklaşım Kırgızistan'ın ilişkilerini dengelemesine ve tek bir güce olan bağımlılığını en aza indirmesine olanak sağlamaktadır. Ancak ülkenin küçük boyutu ve sınırlı kaynakları bu dengenin korunmasını zorlaştırmaktadır ve Kırgızistan zaman zaman bölgedeki daha büyük güçler tarafından rakip yönlelere katılma durumu söz konusu olmaktadır.

Kırgızistan'ın dış politikasında, ülkenin ilk Cumhurbaşkanı Askar Akayev'in "İpek Yolu Diplomasisi" görüşü önemli bir rol oynamıştır. Bu diplomasi, Kırgızistan'ın küreselleşen dünyada coğrafi sınırlarının ötesine geçerek, başta Orta Asya ülkeleri olmak üzere tüm Asya ülkelerinin dünya ile entegrasyonunu sağlamayı ve bölge ülkeleri arasında barış ve işbirliği fırsatları yaratmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda Kırgızistan'ın uluslararası ilişkileri üç ana başlık altında incelenebilir: sınır komşuları ile

²⁷⁹ Reeves, J. (2015). pp.116-135.

karşılıklı güven esasına dayalı ilişkiler, Rusya ile stratejik yakınlık ve batılı ülkelerle, özellikle ABD ile geliştirilen ilişkiler.

3.2. ABD ile İlişkileri

Kırgız Cumhuriyeti ile ABD arasındaki ilişkiler, 27 Aralık 1991'de ABD'nin Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanınması ve diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla resmi olarak başlamıştır. Bu durum, SSCB'nin dağılması sonucu bağımsızlıklarını ilan eden diğer eski Sovyet cumhuriyetleriyle benzer bir süreci yansıtmaktadır. Pirinççi'ye göre “ABD 11 Eylül saldırıları öncesinde bölge, Amerikan karar vericileri açısından 1990'ların ilk yarısında SSCB'den arta kalan nükleer kapasiteler nedeniyle, 1990'ların ortalarında özellikle Hazar havzasındaki petrol ve doğal gaz rezervlerinin yeniden keşfedilmesiyle ve 1990'ların sonundaysa demokrasi ve insan hakları ihlalleri gibi konularla dikkati çekmişti. Ancak 11 Eylül saldırılarına kadar ABD'nin Orta Asya'ya angajmanının günümüzle karşılaştırıldığında, “sınırlı” düzeyde kaldığı söylenebilir. Bu sınırlı angajman güvenlik ve özellikle de ekonomik boyutlarda kendini göstermekteydi. Ayrıca bağımsızlığını yeni kazanmış devletler olarak Orta Asya'da devlet altyapısının güçlendirilmesi, demokratik kurumların oluşturulması da ilk dönemde ABD'nin öncelikleri arasında yer almaktaydı...”²⁸⁰. Orta Asya'nın stratejik önemi, Amerikan dış politikasında farklı dönemlerde öne çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Orta Asya'nın stratejik önemi özellikle 1990'ların sonlarından itibaren ve özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında artmıştır. Bu dönemde, bölgenin enerji kaynakları, uluslararası terörizmle mücadele, güvenlik ve jeopolitik faktörler, Amerikan dış politikasında Orta Asya'nın önemini artırmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında, ABD'nin Orta Asya politikası güvenlik boyutuna doğru kaymıştır. ABD, uluslararası terörizmle mücadele çerçevesinde Afganistan'a müdahale etmiş ve bölgedeki varlığını arttırmıştır. Ancak, ilerleyen dönemde ABD'nin Irak, Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'daki politikaları, bölgedeki diğer güçlerin ABD'ye şüpheyile yaklaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle, ABD'nin Orta Asya politikasının günümüzde daha durağan bir seyir aldığı ve angajmanının gerilemeye başladığı görülmektedir. ABD'nin Orta Asya politikasının evrimi, çeşitli faktörler tarafından etkilenmiştir. Bu faktörler arasında jeopolitik,

²⁸⁰ Pirinççi, F. (2008). *Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s.209, erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3081/42681>

jeostratejik unsurların yanı sıra ekonomi-politik faktörler de bulunmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası terörizmle mücadele çerçevesinde bölgenin stratejik önemi artmış, bu da ABD'nin Orta Asya politikasının dönüşümüne yol açmıştır. Ayrıca enerji kaynakları, demokrasi, insan hakları ihlalleri gibi faktörler de politikanın evriminde rol oynamıştır

Kırgızistan ile ABD arasındaki ilişkilerin gelişiminde belirleyici bir adım, 26 Ağustos 1992 tarihinde imzalanan "Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti ve ABD Hükümeti Arasında Karşılıklı Anlayış Memorandumu" olmuştur. Bu memorandum, iki ülke arasında karşılıklı anlayışın pekiştirilmesini amaçlayan bir adımdır. Ancak, ABD'nin bölgedeki önceliklerini daha çok enerji kaynaklarına dayandırması ve Kırgızistan'ın bu kaynaklara sahip olmaması, ilişkilerin daha derinleştirilmesini sınırlamıştır. Enerji kaynakları havzası odaklı bakış açısı, ABD'nin Orta Asya politikasının genel bir özelliği olmuştur. Pirinççi'ye göre *"Clinton döneminde, ABD'nin Orta Asya'ya yönelik politikalarının iki farklı düşünce okulu tarafından şekillendiği öne sürülmektedir. İlk grupta, Rusya Federasyonu'nun eski emperyal politikalarından uzaklaşarak liberal bir ekonomik modele ve demokratik kurumsal yapıya geçişini destekleyen ve "önce Rusya" (Russia First) anlayışını benimseyen düşünce bulunmaktaydı. Bu görüşün temelinde, Rusya'nın artık küresel bir aktör olmasa da bölgesel bir aktör olarak varlık göstermesinin Amerikan çıkarlarına aykırı olmadığı düşüncesi yatmaktaydı. Diğer bir grup ise, özellikle 1996 sonunda Dışişleri Bakanı olan Madeline Albright liderliğinde, hala Rusya Federasyonu'nun politikalarına şüpheyle bakan bir bakış açısını benimsemişti. Bu grup, Rusya'nın eski SSCB geçmişine vurgu yaparak, bu geçmişe yönelik politikaları jeopolitik bir perspektifle değerlendiriyor ve bu nedenle SSCB'nin dağılmasıyla Orta Asya'da ortaya çıkan güç boşluğunun Rusya Federasyonu tarafından doldurulmasını engellemek istiyordu. Bu çerçevede, Rusya'nın bölgeye nüfuz ederek bölgede etkili bir konuma gelmesinin, Orta Asya devletlerinin egemenliklerini ve ekonomilerini güçlendirmeleriyle engellenmesi gerektiğini savunmaktaydılar..."*²⁸¹ Bu durum, Kırgızistan'ın enerji kaynakları konusundaki eksiklikleri ve buna bağlı olarak ABD'nin bölgeye olan stratejik ilgisini etkilemiştir. Dolayısıyla, iki ülke arasındaki ilişkiler belirli bir seviyede kalmış ve derinleşmemiştir. Her iki tarafın stratejik öncelikleri ve çıkarları doğrultusunda şekillenen

²⁸¹ Pirinççi, a.g.e., s.210.

bu ilişkiler, enerji kaynakları üzerinden bölgesel dinamiklerin bir yansımasıdır²⁸². Kırgızistan'ın ABD ile ilişkileri, bağımsızlık sonrası dönemde, stratejik iş birliklerinden güvenlik ve ekonomik desteğe kadar geniş bir yelpazede gelişmiştir. Bu ilişkiler, özellikle 11 Eylül 2001 sonrasında, ABD'nin Orta Asya'daki stratejik çıkarlarının bir parçası olarak önem kazanmıştır. Kırgızistan, ABD'nin terörizmle mücadeledeki küresel çabalarına destek vermiş ve bu bağlamda Manas Hava Üssü'nü ABD ve müttefik güçlerine sağlamıştır. Bu üs, Afganistan'daki askeri operasyonlar için lojistik bir merkez olarak kritik bir öneme sahip olmuştur. ABD, Kırgızistan'a ekonomik yardım ve kalkınma fonları sağlayarak ülkenin ekonomik gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu yardımlar, eğitim, sağlık, kırsal kalkınma ve demokrasi inşası gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Ayrıca, ABD, Kırgızistan'ın demokratik kurumlarını güçlendirme ve insan hakları konusundaki performansını iyileştirme çabalarını da desteklemiştir. Bu desteğin bir parçası olarak, ABD, sivil toplum kuruluşlarına ve bağımsız medyaya da yardım sağlamıştır. Ancak, Kırgızistan-ABD ilişkileri zaman zaman gerilimli dönemlerden de geçmiştir. Özellikle Manas Hava Üssü'nün varlığı ve üs çevresinde yaşanan bazı diplomatik anlaşmazlıklar, iki ülke arasındaki ilişkilerde zaman zaman zorluklara neden olmuştur. Ayrıca, Kırgızistan'ın iç politikasındaki istikrarsızlık ve hükümet değişimleri, ABD'nin Kırgızistan politikasını etkilemiş ve iki ülke arasındaki iş birliğinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. ABD'nin Orta Asya'daki genel politikası ve Kırgızistan'ın kendi ulusal çıkarları doğrultusunda, Kırgızistan-ABD ilişkileri dinamik bir yapıda devam etmektedir. Her iki taraf da iş birliğinin sürdürülmesi ve ortak çıkarların teşvik edilmesi yönünde adımlar atmaktadır. Kırgızistan'ın, uluslararası ilişkilerdeki bağımsız pozisyonunu koruma çabası ve ABD'nin bölgedeki etkisini sürdürme arzusu, bu ilişkilerin gelecekteki seyrini şekillendirecek önemli faktörler arasında yer almaktadır²⁸³.

Kırgızistan ile ABD arasındaki ilişkiler, Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından zaman içinde değişmiş ve gelişmiştir. Özellikle 2001 yılında ABD'nin Afganistan'daki askeri operasyonlarına destek amacıyla Kırgızistan'da Manas Hava Üssü'nü kullanma izni alması, iki ülke arasındaki işbirliğini güçlendirmişti. Manas Hava Üssü, ABD ve uluslararası koalisyon güçlerinin Orta Asya'da lojistik ve askeri

²⁸² Yüce, a.g.e., ss.322-325.

²⁸³ Çotaev, Z., Buyar C. (Ed.). (2017). *Kırgızistan'ın Dış Politikası: Devam Eden ve Değişen Eğilimler*, Kırgızistan: Tarih Toplum Ekonomi Siyaset, ss.319-376, Bişkek: BYR Publishi

operasyonlarını desteklemek için stratejik bir üs olarak kullanılmıştı. Pirinççi'ye göre, ABD, Kırgızistan'da Manas Hava Üssü'nü kullanmıştır ve bu üs, Afganistan'daki operasyonlar için önemli bir lojistik merkezidir. Ancak, Kırgızistan'daki siyasi değişimler ve Rusya'nın bölgedeki etkisi, ABD'nin Kırgızistan ile olan ilişkilerini etkilemiştir. Özellikle 2005 yılında Kırgızistan'da gerçekleşen devrim sonrasında, ABD'nin üssü kullanımı konusunda Kırgızistan ile yeni bir anlaşma yapması gerektiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Kırgızistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü'ne katılması ve Rusya ile yakınlaşması, ABD'nin Kırgızistan ile olan ilişkilerini zorlaştırmıştır²⁸⁴. Kırgızistan hükümetinin zaman içinde üssün kapatılması yönündeki kararları ve bu konudaki müzakereler, ilişkilerin seyrini etkiledi. Gansi üssünün konumu tartışmaya açılması üzerine ABD yönetimi Kırgızistan'a üst düzey ziyaretler gerçekleştirildi. 2014 yılında Kırgızistan hükümeti, Manas Hava Üssü'nü kapatma kararı aldı ve bu karar 2014 sonunda uygulandı. Bu kararın ardından Kırgızistan, ABD ile olan askeri işbirliğini yeniden değerlendirirken, iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir aşamaya geçildi. Bu durum Kırgızistan ABD ilişkilerini ciddi anlamda olumsuz yönden etkilemiştir. Uzun döneme ABD ile askeri üsse endekli bir ilişki üzerinde yürüten Kırgızistan ile ABD ilişkilerinin üssün varlığının sonlandırılmasıyla yeni bir eksenle şekillenmeye başlamıştır. Kırgızistan yüz ölçümü bakımında Orta Asya'nın en küçük ve yer altı kaynakları bakımında en fakir ülkesidir. Ancak Çin'in batı açılan kapısı olan Doğu Türkistan'a komşu olması, Orta Asya'nın bermuda üçgeni gibi esrarengiz olayların merkezi Fergana ovasının bir kısmını içinde barındırması, Afganistan'a yakın olması ve birçok radikal örgütün üs olarak gördükleri bir yer olması dolayısıyla küresel güvenlik ve ABD Orta Asya politikası açısından kilit rol oynamaktadır. Bu nedenle dezavantajlarına rağmen ABD için stratejik bir değer taşımaktadır. Bu nedenle ABD Kırgızistan ile yaşanan olumsuz tecrübelerle rağmen ülkeyi gözden çıkarmak istememektedir. Bu dönemde Kırgızistan, dış politikasını dengelemeye çalışarak diğer bölgesel ve uluslararası aktörlerle de işbirliğini güçlendirmeye odaklandı. Kırgızistan'ın dış politikasındaki bu esneklik, ABD ile olan ilişkilerin daha geniş bir bağlamda değerlendirilmesini gerektirir²⁸⁵.

Aslında, ABD'nin Afganistan bahanesiyle Orta Asya'ya girmesinin altında “terorizmle mücadele”den çok daha başka nedenler bulunmaktaydı. ABD tarafından

²⁸⁴ Pirinççi, a.g.e., s.221.

²⁸⁵ Yüce, a.g.e., ss.322- 325.

Afganistan ve Orta Asya üzerinde terör bahanesiyle kurulacak bir denetim, aynı zamanda nükleer güce sahip olan Rusya, Çin, Pakistan, Hindistan ve nükleer silaha sahip olma yolunda olan İran üzerinde de bir denetim anlamına gelmektedir. Ayrıca, Afganistan ve Orta Asya, Batı dışındaki dört büyük kültür havzası (İslam, Hint, Rus Ortodoks ve Çin) içinde yer almaktadır. Dolayısıyla, burada denetimi ele geçiren kuvvet, bölgedeki jeokültürel dinamikleri istediği zaman harekete geçirebilme imkanına sahip olacaktır. Ayrıca bölgede güçlü bir ABD askeri varlığı, Asya'dan güneye inen önemli geçiş yollarından (Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Afganistan) birini oluşturan Afganistan'ı nüfuz edilebilir bir duruma getirerek bu yolların tamamının denetimini sağlayabilecektir. Böylece ABD, Orta Doğu, özellikle de Suudi petrollerine olan bağımlılığını azaltarak alternatif enerji kaynaklarını çoğaltmak imkanına kavuşacaktır. Diğer taraftan, Afganistan'ın sahip olduğu jeostratejik coğrafya nedeniyle Orta Asya petrol ve doğal gaz kaynaklarının dünya pazarlarına taşınmasında oynayacağı stratejik rol de önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin Afganistan ve Orta Asya'da gerçekleştirdiği bu hamle ile büyük enerji kaynakları nedeniyle jeopolitik ve jeostratejik önemi giderek artan Orta Asya bölgesini denetleme imkanı sağlayarak, Mackinder'in "merkez bölge" olarak isimlendirdiği Avrasya coğrafyasında söz sahibi olma imkanını yaratabilecektir. Bilindiği üzere, Halford John Mackinder'in "merkez bölge" (heartland) olarak isimlendirdiği Doğu Sibirya ile Volga havzası arasında uzanan ve Orta Asya'yı da içeren geniş ova Asya-Avrupa ve Afrika kıtalarından oluşan "dünya adasını" denetleyebilmek için mutlaka elde tutulması gereken bir bölgeydi. Mackinder'a göre Merkez Bölge'nin denetimi de ancak Doğu Avrupa'ya egemen olunmasıyla mümkün olabilirdi. Bu görüşünü Mackinder, "Doğu Avrupa'ya egemen olan Merkez Bölgeyi denetler. Merkez Bölgeye egemen olan Dünya Adasını denetler. Dünya Adasına egemen olan dünyayı denetler" sözleriyle ifade etmişti²⁸⁶.

Bu olaylardan sonra 2015 yılında ABD Dışişleri Bakanı John Kerry tarafından Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te düzenlenen bir bölgesel toplantı sırasında C5+1 inisiyatifi duyuruldu. Bu inisiyatif, ABD'nin Orta Asya ülkeleri ile daha yakın bir işbirliği ve diyalog kurma amacını taşıyan bir çaba olarak ortaya çıktı²⁸⁷. C5+1 diyalogu, ABD'nin

²⁸⁶ Yüce, a.g.e., ss.322-325.

²⁸⁷ Uzdaily.uz.(2015). *US to continue dialogue with Central Asian states*, erişim adresi: <https://www.uzdaily.uz/en/post/34656>,

Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile birebir diyalogları güçlendirmeyi ve bölgesel konularda işbirliği yapmayı amaçlayan bir platform olarak tasarlandı. Bu çerçevede, bölgesel güvenlik, enerji, ekonomik kalkınma, ticaret, altyapı ve kültürel alanda işbirliği fırsatları sunma hedeflenmiştir. İnisiyatif, Orta Asya ülkeleriyle ABD arasında karşılıklı çıkarlara dayalı bir işbirliği platformu oluşturarak bölgesel istikrarı güçlendirmeyi amaçlamaktadır. ABD ile Orta Asya ülkeleri arasındaki diyalogu güçlendirmek ve işbirliğini artırmak amacıyla oluşturulmuş bir platformdur. Bu girişim, ABD'nin Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile daha yakın ve etkili bir şekilde iletişim kurmasını hedefler. C5+1 diyalogu temel konuları olarak, Güvenlik ve Terörle Mücadele: Bölgesel güvenlik konuları, özellikle terörle mücadele ve sınır güvenliği gibi konular C5+1 çerçevesinde ele alınmaktadır. Enerji İşbirliği: Orta Asya ülkeleri, zengin enerji kaynaklarına sahip olmaları nedeniyle ABD ile enerji işbirliği konularında görüş alışverişinde bulunmaktadır. Ekonomik ve Ticaret İlişkileri: Ticaretin artırılması, yatırım fırsatları ve ekonomik kalkınma konuları, C5+1 platformunda önemli bir yer tutmaktadır. Altyapı Projeleri: Bölgedeki altyapı projeleri, özellikle ulaşım ve enerji altyapısı gibi konular, inisiyatif kapsamında değerlendirilmektedir. Eğitim ve Kültürel İlişkiler: Eğitim ve kültür alanlarında işbirliği, insanlar arası bağların güçlendirilmesi amacıyla önemsenmektedir. Kırgızistan için C5+1'in önemi şu şekilde öne çıkmaktadır. Güvenlik ve Terörle Mücadele: Kırgızistan, bölgesel güvenlik konularında diğer Orta Asya ülkeleri ile birlikte çalışarak terörle mücadelede ve sınır güvenliğinde daha etkin bir rol oynayabilir. Enerji İşbirliği: Kırgızistan'ın enerji sektörü, C5+1 platformu üzerinden bölgesel enerji projelerine entegre olabilir, bu da ülkenin enerji bağımsızlığını artırabilir. Ekonomik ve Ticaret İlişkileri: C5+1, Kırgızistan'ın ticaret hacmini artırması ve bölgesel ekonomik entegrasyona katkıda bulunması için bir fırsat sunar. Altyapı Projeleri: Kırgızistan'ın altyapı projelerine destek sağlayabilir, özellikle ulaşım ağlarının geliştirilmesi ve bölgesel entegrasyonun artırılması konularında işbirliği imkanları sunabilir. C5+1 diyalogu bölgesel işbirliği ve istikrarın güçlendirilmesine yönelik genel bir çerçeve oluşturarak Orta Asya ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkileri derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Kırgızistan da kendi stratejik çıkarları doğrultusunda bu platformdan önemli kazanımlar elde edebilir. Bu bağlamda 20 Eylül 2023 tarihinde New York'ta ülke liderler ilk kez düzenlenen zirvede, C5+1 diyalogu kapsamında ekonomi, enerji ve güvenlik

alanlarında Orta Asya'nın egemenliği, sürdürülebilirliği ve refahını daha da güçlendirmeye yönelik ortak çalışma konularını masaya yatırdı. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan liderleri, ABD Başkanı Joe Biden'ın ev sahipliğinde düzenlenen bir zirvede bir araya geldi. Zirve, Orta Asya'nın ekonomi, enerji ve güvenlik konularında işbirliğini güçlendirmeye yönelik konuları içeriyordu. Liderler, stratejik ortaklık, siyasi diyalog, ticaret ve ekonomi gibi alanlarda işbirliği perspektiflerini ele aldılar²⁸⁸.

3.2.1. ABD ile İlişkilerin Güçlü Yanları

Amerika Birleşik Devletleri, Kırgızistan'ın Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasının ardından 1991 yılında bu ülke ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. ABD, Kırgızistan'ın hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı temelinde kapsayıcı bir demokrasi geliştirmesini desteklemektedir. Kırgızistan'da 2017 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri, Sovyet sonrası Orta Asya'da demokratik yollarla seçilmiş bir cumhurbaşkanından diğerine cumhurbaşkanlığı yetkisinin ilk barışçıl devri olmuştur. Kırgızistan'ın kalkınmasının önündeki önemli engeller arasında yolsuzluk, eskiyen altyapı, işgücü göçünü ve işçi dövizlerine bağımlılığı körükleyen yüksek işsizlik ve yaygın yoksulluk yer almaktadır. Bununla birlikte Kırgızistan, güçlü bir sivil toplum ve nispeten özgür bir medya sektöründen faydalanmaktadır.

ABD Hükümeti'nin Kırgız Cumhuriyeti'ndeki yardım hedefleri demokratik kurumları güçlendirmek, geniş tabanlı ekonomik fırsatları desteklemek, bölgesel güvenliği artırmak, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne daha fazla saygı gösterilmesini teşvik etmek ve sağlık ve eğitim alanındaki kalkınma zorluklarını ele almaktır. ABD'nin Kırgız Cumhuriyeti'ne yardımına ilişkin konular USAID (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı) tarafından gerçekleştirilmektedir²⁸⁹.

Kırgız Cumhuriyeti, Sovyet sonrası Orta Asya'da özgürce seçilmiş tek parlamenter demokrasi sistemi yaşamıştır. Bu nedenle, uzun vadeli istikrar ve refahı desteklemek amacıyla ABD, ekonomik ilerlemeyi, güçlendirilmiş kamu hizmetlerini ve

²⁸⁸ Abdülkerimov B., Kussainova, M. ve Aliyev, N.Tayfur. (2023). *Orta Asya ABD Devlet Başkanları Birinci Zirvesi New York'ta yapıldı*, erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-asya-abd-devlet-baskanlari-birinci-zirvesi-new-yorkta-yapildi/2996442>, erişim tarihi: 21.09.2023

²⁸⁹ U.S. Department of State (2022), Relations With Kyrgyzstan, Daha fazla bilgi için erişim adresi: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-kyrgyzstan/>

bölge genelinde daha güçlü bağları teşvik ederken, ülkenin zor kazanılan demokratik kazanımlarını pekiştirmeye, sürdürmeye ve güçlendirmeye odaklanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kırgızistan'a sağladığı dış yardımın, bölgede demokratik gelişimi, ekonomik reformları ve güvenlik önceliklerini desteklemek için nasıl kullanıldığı vurgulanmaktadır. Ayrıca ülkenin geleceği için eğitim ve sağlık sistemlerinin iyileştirilmesinin önemine değinilmektedir. Kırgızistan'daki sivil toplum ve bağımsız medya üzerindeki etkileri de devam etmektedir²⁹⁰.

1992'den bu yana Kırgızistan'a Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanan yardımın toplamı 2.1 milyar doları aşmıştır. 2020 yılı için Devlet/USAID yardımı 35.3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2020'de COVID-19 ile mücadele kapsamında Kırgızistan'a sağlanan yardım 7.8 milyon doları bulmuştur²⁹¹. 2020 yılında ACE tarafından koordine edilen Devlet/USAID yardımı kategorilere göre şu şekildedir: Hukuk Uygulaması Yardımı; Belirli suçları önlemek, iç güvenliği artırmak ve şiddetin nedenlerini azaltmak amacıyla polis ve halk arasında güven ve işbirliğini artırmak için topluluk polis programı uygulanmıştır. Sağlık Yardımı; Anne, bebek ve genç çocuk beslenme alışkanlıklarını iyileştirmeye odaklanılmış ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmiştir. Bağımsız Medya ve Yanlış Bilgilendirme ile Mücadele Yardımı; Yerel medyanın bağımsızlığını ve kapasitesini güçlendirmek için destek sağlanmış ve yanlış bilgilendirmeye karşı önlemler alınmıştır. Sivil Toplum ve Siyasi Süreçler Yardımı; Demokratik ve sivil alanları savunmak için sivil toplum çabaları desteklenmiş ve seçim gözlemi gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Ticaret ve İş Yardımı; Özel sektör sermayesi ve uzmanlığını hızlandırmak için destek sağlanmış ve küçük işletmelerin uluslararası pazarlara ulaşmaları teşvik edilmiştir.

Kırgızistan, USAID (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı) kurumlarla ortaklık kurarak, sivil katılımı teşvik ederek, kamu hizmetlerinin sunumunu iyileştirerek ve ekonomik fırsatları genişleterek demokratik yönetimde ilerleme sağlamak için Kırgız Cumhuriyeti ile birlikte çalışmaktadır. Kırgız Cumhuriyeti'ndeki bölge genelinde daha fazla istikrar ve refahı teşvik etmek için Afganistan da dahil olmak

²⁹⁰ U.S. Department of State (2021), Office of the Coordinator of U.S. Assistance to Europe, Eurasia, and Central Asia (ACE), *Kyrgyz Republic*, Foreign Assistance Fact Sheet, June, pp.1-2., Daha fazla bilgi için: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/09/Kyrgyz-Republic_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet.pdf

²⁹¹ a.g.e. s.1.

üzere Orta ve Güney Asya arasındaki bağlantıları artıran ABD Hükümeti'nin Yeni İpek Yolu girişimini ilerletmek için bölgesel USAID Orta Asya Misyonu ile birlikte çalışmaktadır. Kazakistan, Tacikistan, Özbekistan ve Çin Halk Cumhuriyeti ile sınırlarını paylaşan Kırgız Cumhuriyeti, Orta Asya'nın hayati bir kavşağında yer almaktadır. Ülkenin uzun vadeli istikrar ve refahını desteklemek için ABD, ülkenin demokratik kazanımlarını güçlendirmeye, çeşitlendirilmiş ekonomik ve sosyal ilerlemeyi teşvik etmeye ve bölge genelinde daha güçlü bağları desteklemeye odaklanmaktadır. Kırgız Cumhuriyeti hükümetinin ve halkının kendi kalkınmasına öncülük etme ve güçlü ve dirençli bir ortak olma kapasitesini güçlendirmek için çalışmaktadır. Kırgız Cumhuriyeti ile diğer Orta Asya ülkeleri arasındaki bağlantıyı artıran stratejik ortaklıklardan yararlanmakta ve cinsiyet, eşitlik ve sosyal içerme müdahalelerine öncülük etmektedir²⁹².

Kırgızistan'ın dış politika ve yönetim alanındaki çabaları ile ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) tarafından sağlanan desteklerin etkisi toplumda büyük rol oynamaktadır. Kırgız hükümeti, sivil toplum ve uluslararası toplumla işbirliği içinde çalışarak, demokratik süreçleri ve yönetişimi iyileştirmeyi hedeflemektedir. ABD'nin desteği, yerel yönetimlerin hizmet sunumunu artırmakta, adalet sistemlerinin duyarlılığını geliştirmekte, medyanın bağımsız ve güvenilir bilgi sağlamasına yardımcı olmakta ve sivil toplumun güçlenmesini desteklemektedir. Ayrıca yolsuzluğun azaltılması ve adil seçim süreçlerinin sağlanması konusunda önemli katkılar sunulmaktadır. Ekonomik büyüme alanında, ABD Kırgız işletmelerinin rekabet gücünü, pazar bağlantılarını, finansmana erişimini ve sınır ötesi ticareti güçlendirmek için çalışmaktadır. 2022 yılında USAID, 120 küçük ve orta ölçekli işletmeyle işbirliği yaparak 21.000'den fazla iş yaratmış ve 57 milyon dolarlık bölgesel ihracat satışlarına katkıda bulunmuştur. Sağlık ve eğitim alanında, temel eğitim, tüberküloz (TB), HIV, COVID-19 müdahalesi ve iyileşmesi, beslenme ve Küresel Sağlık Güvenliği (GHS) ile sağlık sistemlerinin güçlendirilmesine yatırım yapmaktadır. Hükümetle işbirliği içinde, 470.000'den fazla ilköğrencisinin okuma ve matematik becerilerini geliştirmekte ve sağlık sistemlerinin kapasitesini artırmaktadır. Ayrıca, eğitim kalitesini artırmak, dijital ve işaret dili uyarlamaları dahil olmak üzere yüksek kaliteli öğrenme materyalleri geliştirmek ve okul yöneticilerini etkili metodolojiler kullanmaları için eğitmek üzerine

²⁹² USAID, (2023), *Our Work Kyrgyz Republic*, Erişim adresi: <https://www.usaid.gov/kyrgyzrepublic/our-work>

alışmalar yapılmaktadır. İnsan hakları ve demokratikleşme konularında, Kırgızistan'ın demokratikleşme sürecini desteklemekte ve insan haklarının korunmasına yönelik projeler yürütmektedir. Bu kapsamda, adalet sistemlerinin daha duyarlı hale getirilmesi, yolsuzlukla mücadele ve daha özgür ve adil seçim süreçlerinin sağlanması için çalışmalar yürütölmektedir.

İkili ekonomik ilişkilerde, Kırgızistan ABD'ye hazır giyim, tekstil ve eczacılık ürünleri ihraç ederken, ABD'den mal, makine, elektronik ve gıda ürünleri ithal etmektedir. Kırgızistan, ABD ile ikili yatırım anlaşması imzalamış ve ticaret ile yatırım ilişkilerini geliştirmek için bölgesel forumlara katılmıştır. Kırgızistan ve ABD, Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü de dahil olmak üzere bir dizi aynı uluslararası kuruluşa üye olup, Kırgızistan, NATO'nun Barış için Ortaklık programına katılımcıdır. Bu üyelikler, ülkenin uluslararası arenadaki konumunu güçlendirmektedir.

Özetleyerek, günümüzde Kırgızistan'ın ABD ile olan ilişkilerinde güvenlik veya stratejik konuların ön planda olmadığı, daha çok sosyal, kültürel ve insani konuların ağırlık kazandığı vurgulanmalıdır. USAID'in desteklediğı projeler, ekonomik kalkınma, sağlık, eğitim, insan hakları ve demokratikleşme gibi sosyal alanlarda yoğunlaşmakta ve bu alanlardaki gelişmeler, Kırgızistan'ın uluslararası ilişkilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerini belirlerken karşılaştığı asimetrik güç dengesi, sınırlı kaynaklar, bağımlılık ve ikilemler, güvenlik endişeleri ve diplomatik manevra alanı sınırlılığı gibi zorlukların anlaşılmasında da önemli bir faktördür. Kırgızistan örneğı, küçük devletlerin dış politika stratejilerini şekillendirmede yaratıcı ve esnek yaklaşımlar geliştirmelerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. ABD'nin Kırgızistan'a sağladığı sosyal ve kültürel destekler, bu ülkenin bağımsızlık sonrası süreçteki dönüşümüne önemli katkılar sunmaktadır.

3.2.2. ABD ile İlişkilerin Zorlukları

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, dünya siyasetinde tek kutuplu bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Bu gelişmeler, Orta Asya'yı uluslararası politikada önemli bir güç mücadelesi alanı haline getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Orta Asya Devletleri'nin ortaya çıkışı, Amerikalı politikacılar için beklenmedik bir gelişme olmuştur. Bu dönemde Amerika, bölgeyle ilgili sınırlı bilgi ve

deneyime sahipti. Dolayısıyla, yeni bağımsızlık kazanan Orta Asya Devletlere nasıl yaklaşılacağı, Amerika'nın en büyük dış politika sorunlarından biri haline gelmiştir²⁹³. ABD'nin Orta Asya'daki temel sorunu, çıkarlarını belirlemek ve bu çıkarlar doğrultusunda politikalar geliştirmek olmuştur. Günümüz jeopolitik senaryosu, 1945 sonrası dönemde Amerika'nın İngiltere'nin boşalttığı kolonileri doldurma arzusundan farklıdır. Rusya, ciddi iç sorunlarına rağmen, eski Sovyet Birliği'nin stratejik parçası olan Orta Asya üzerindeki etkisini korumak istemektedir ve bu bölgedeki ABD etkisini sınırlı tutmayı amaçlamaktadır²⁹⁴.

ABD için bu dönem, küresel liderlik konumunu sürdürmek adına yeni fırsatlar ve zorluklar getirmiştir. Bill Clinton'ın dış politika stratejisi, Amerika'nın uluslararası sorunlara müdahil olma sorumluluğunu vurgularken, George W. Bush'un başkanlığı döneminde geliştirilen Bush Doktrini, 11 Eylül saldırılarından sonra "Yeni Amerikan Millî Güvenlik Stratejisi" adı altında 20 Eylül 2002 tarihinde yayınlanmıştır²⁹⁵. Bu doktrin, tüm dünyayı bir savaş alanı olarak görmekte ve potansiyel tehdit oluşturan her oluşum ya da ülkeye karşı "vurulmadan önce vurma" felsefesi çerçevesinde karşılık verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Gerekirse düşman devletlerdeki rejimlerin değiştirilmesini öngören bu strateji, Afganistan Savaşı'nın temelini oluşturmuştur. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD'nin güvenlik stratejisi, terörizme karşı küresel mücadeleye odaklanmıştır. Bu bağlamda, ABD'nin 2002-2014 tarihler arasında Orta Asya'da askeri varlığı artmış, özellikle Afganistan'daki El-Kaide'ye karşı operasyonlar çerçevesinde bölgedeki ülkelerde askeri üsler kurmuştur²⁹⁶. ABD'nin Orta Asya'daki askeri varlığının önemli bir örneği, Kırgızistan'daki Manas Havaalanı'na yerleşmesi olmuştur. Kırgızistan, bu durumu ekonomik kazançlar ve güvenlik kaygıları açısından değerlendirmiştir. Bölgedeki diğer aktörler olan Rusya ve Çin, ABD'nin radikal dinci terör gruplarına karşı mücadelesini desteklerken, uzun vadede ABD'nin bölgedeki varlığının kendi çıkarlarına zarar verebileceği endişesini taşımıştır²⁹⁷.

²⁹³ Shakoov, Abdul, (1995), *Orta Asya: Amerika'nın Çıkar Algılaması ve Güvenlik Politikası*, Avrasya Etütleri, cilt:2, sayı:2,yaz 1995, ss.14-17, TİKA.

²⁹⁴ a.g.e., Shakoov, s.15.

²⁹⁵ Weisman, Steven R. (2002). *Editorial Observer; President Bush and the Middle East Axis of Ambiguity*, The New York Times. 2 Haziran 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi

²⁹⁶ Taştekin, Mesut (2006). *Kırgızistan: Güvenlik Çıkmazında Bir Ülke ve İktidar-Medya İlişkileri*, Erişim adresi: www.uiportal.net/request22.html

²⁹⁷ a.g.e. Taştekin.

Rusya, Kırgızistan'daki ABD askeri varlığına karşılık olarak, Bişkek yakınlarındaki Kant'ta kendi askeri üssünü kurmuş ve böylece bölgedeki etkisini sürdürme çabalarını artırmıştır. Bu gelişmeler, Orta Asya'da jeostratejik dengelerin değişmesine neden olmuştur. ABD ve Rusya arasındaki rekabeti derinleştirmiştir. ABD'nin bölgedeki askeri varlığı, 11 Eylül öncesinde Barış için İşbirliği programı çerçevesinde sürdürülmekteyken, 11 Eylül sonrası dönemde terörle mücadele kapsamında daha geniş bir askeri varlık haline gelmiştir²⁹⁸. Rusya, ABD'nin Orta Asya'daki askeri ve politik varlığının kendisini dışlamayacak şekilde olmasını arzu etmiştir aslında, ama bu bağlamda, Putin'in terörizme karşı mücadelede ABD ile işbirliği yapma kararı, Rusya'nın bölgedeki stratejik çıkarlarını koruma çabasının bir parçası olarak değerlendirmiştir. ABD'nin Kırgızistan'daki askeri varlığı, bölgedeki jeopolitik dinamikleri ve uluslararası ilişkileri yeniden şekillendirmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, ABD'nin Orta Asya'daki varlığı ve bu bölgedeki etkisi artmıştır. ABD'nin Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerinde en çok önem verdiği ülkelerden biri Kırgızistan'dır. Kırgızistan ile ekonomik, askeri ve eğitim alanlarında çeşitli işbirlikleri kurulmuş ve öğrencilerin ABD'de eğitim görmeleri sağlanmıştır. 2001 yılında yapılan bir anlaşma ile ABD, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e yakın Manas Havaalanı'nda bir askeri üssü kurmuştur. Bu üssü 11 Eylül 2001 sonrası Afganistan'a yönelik askeri operasyonlarda stratejik bir öneme sahip olmuştur. Kırgızistan, uluslararası terörle mücadelede ABD'yi desteklediğini açıklamış ve kökten dincilerle yıllardır yaşadığı sorunlar nedeniyle ABD'ye her türlü desteği vermeye hazır olduğunu belirtmiştir²⁹⁹. Bu bağlamda, ABD'nin Kırgızistan ile ilişkilerinde güvenlik ve stratejik unsurların yanı sıra ekonomik ve eğitim gibi sosyal ve kültürel konular da ön plandadır. Bu ilişkiler, bölgedeki ABD çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

11 Eylül saldırılarının ardından, terörizmle mücadele çerçevesinde Kırgızistan ve diğer Orta Asya devletleri, ABD'nin bölgedeki askeri operasyonlarını desteklemiştir. Özellikle, Kırgızistan'da bulunan Manas Havaalanı'nın ABD tarafından kullanılması, bölgenin stratejik önemini artırmış ve Kırgızistan'a ekonomik ve güvenlik açısından

²⁹⁸ Kasiyeva, A., (2003). *Kırgızstandın On Ekinçi Cazı cana Uluttuk İdeologiya*, Jetigen, Bişkek.

²⁹⁹ Otunbaeva, Roza, (2001). *Dış Siyasetin Doğu Penceresi, Bağımsız Kırgızistan Düşümleri ve Çözümleri*, Türk Dünyası Dizi, Ankara, ss.202–214.

faaydalar sağlamıştır. Başlangıçta Rusya ve Çin, ABD'nin Orta Asya'daki varlığına olumlu bakarken, ABD'nin bölgedeki rejim değişikliği çabaları ve artan etkisi, bu iki ülkenin Amerika'ya karşı ortak bir duruş sergilemesine neden olmuştur. 2004-2010 yıllarında yaşanan "Renkli Devrimler" sürecinde ABD'nin rolü dikkat çekmiş ve bu süreçte Kırgızistan'da yönetim değişiklikleri olmuştur. ABD'nin Orta Asya ülkeleriyle ilişkileri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, 1990'lı yıllarda başlamış ve özellikle 11 Eylöl sonrasđ dönemde belirginleşmiştir.

ABD'nin bölgeye yönelik dış politikası, jeopolitik, askeri, siyasi ve ekonomik boyutlara sahiptir. Bu politika, bölgenin stratejik konumu, enerji kaynakları ve terörizmle mücadele gibi faktörlerle şekillenmektedir. ABD, bölgedeki çıkarlarını korumak ve savunduğu demokrasi ve insan haklarını desteklemek amacıyla USAID, Soros Vakfı, Barış Gönüllüleri ve Ulusal Demokrasi Fonu gibi yumuşak güç araçlarını kullanmaktadır. Bu süreçte, Kırgızistan ve diğer Orta Asya ülkeleri, ABD'nin bu uğraşlarını terörizmle mücadele konusundaki yetersizlikleri nedeniyle desteklemiştir. Ancak, ABD'nin uzun vadeli bölgedeki varlığı ve etkisi, Rusya ve Çin gibi bölgesel aktörler tarafından tedirginlikle karřılanmaktadır³⁰⁰.

Kırgızistan ile ABD arasındaki askeri ve güvenlik ilişkisinin sona ermesi, 2014 yılında gerçekteşmiştir. Bu ilişkinin sona ermesindeki ana nedenlerden biri, Kırgızistan'ın Rusya ile yakınlաma politikasıdır. Kırgızistan, Rusya'nın askeri ve ekonomik desteğini artırmaya yönelik adımlar atmış ve bu durum ABD ile ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca, Kırgızistan'da ABD'nin askeri üssü olan Manas Hava Üssü'nün kapanması da ilişkilerin zayıflamasında etkili olmuştur. Manas Hava Üssü, ABD'nin Afganistan operasyonları için stratejik bir üssü olarak kullanılmaktaydı. Ancak Kırgızistan, 2014 yılında bu üssün kapatılmasına karar vermiş ve bu da askeri işbirliğinin sona ermesine yol açmıştır. Bu gelişmeler neticesinde, Kırgızistan ile ABD arasındaki askeri ve güvenlik ilişkisi sona ermiş ve Kırgızistan daha çok Rusya ile yakın ilişkiler geliştirmeye başlamıştır.

ABD'nin Rusya'nın bölge devletleri için güvenlik alanındaki son başvuru kaynağı olmasının önüne geçemeyeceği ve Rusya'nın bu rolünü ekonomik ve kontrol ačíısından

³⁰⁰ Küçük, Kayahan (2019). *ABD'nin Kırgızistan'daki Vakıfları*, Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi (MSBD), Temmuz, Cilt:2, Sayı:1, ss.42-50.

önemsediği bilinmektedir. Ancak bölgedeki istikrarsızlık ve fakirlik sorunlarının Rusya'nın uzun vadeli konumunu etkileyebileceği belirtilmektedir. Eğer istikrar sağlanırsa, Rusya'nın bölgedeki önemi Çin'e karşı denge unsuru olarak algılanabilir. ABD'nin bölgedeki çabalarına rağmen, sosyal ve ekonomik dinamiklerin tehdit oluşturma potansiyelinin hızla azalmayacağı söz konusudur. Bu bağlamda, Rusya'nın Kırgızistan için öneminin orta vadede azalmayacağı ve bölgedeki muhtemel değişimlerin Rus-Amerikan iş birliği doğrultusunda olabileceği öngörülmektedir. Bu durumun Kırgızistan için Rusya'nın tekeli konumundan daha tercih edilebilir olabileceği belirtilmektedir.

Sonuç olarak, ABD'nin Kırgızistan ve diğer Orta Asya devletleri için de politikası çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu zorluklar arasında coğrafi uzaklık, bölgedeki potansiyel rakiplerin yakınlığı, ABD'nin demokrasi ve insan hakları gelişimini öncelikler arasında sayarken bölge ülkelerindeki insan hakları ihlallerini görmezden gelmesi, enerji taşımacılığında Rusya'nın üstünlüğü ve diğer rakip ülkelerin bölgedeki örgütlenme faaliyetleri bulunmaktadır. ABD'nin Kırgızistan ile ilişkilerinde güvenlik ve stratejik unsurlar önemli olsa da, günümüzde bölgedeki asimetrik güç dağılımı zorlukları ekonomik, sosyal ve kültürel konuların da önemli bir rol oynamasına neden olmaktadır. Kırgızistan'ın ABD ile işbirliği, bölgesel güvenlik kaygılarının yanı sıra ekonomik ve eğitim alanlarındaki gelişmeleri desteklemek amacıyla sürdürülmektedir.

3.3. Çin ile İlişkileri

Kırgızistan ile Çin arasındaki ilişkiler, 1991 yılında Kırgızistan'ın Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasından sonra tanınmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler, 1992 yılında diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla resmi olarak faaliyete geçmiştir. Profesör Fidan'ın "Zamanın Yenemediği Çin"³⁰¹ adlı kitabında, Çin'in Orta Asya devletleriyle olan ilişkilerini iki dönemde incelemektedir. Birinci dönem, 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılmasına kadar olan süreci kapsar. İkinci dönem ise, 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla başlayan dönemdir. Birinci Dönem (1949-1991): Çin Halk Cumhuriyeti, bu dönemde Orta Asya ile ilişkilerini Sovyetler Birliği ile olan ilişkisi çerçevesinde yürütmüştür. 1949-1959 arasında Çin ve Sovyetler Birliği yakın işbirliği içinde olmuş, her iki ülke de birbirinin

³⁰¹ Fidan, G., (2012). Zamanın Yenemediği Ülke Çin, Sinemis Yayınları, Ankara.

desteğine ihtiyaç duymuştur. 1950'de Doğu Türkistan ile Orta Asya Sovyet Cumhuriyetleri arasında ticaret anlaşması yapılmıştır. Ancak, 1950'lerin sonunda iki ülke arasındaki anlaşmazlıklar artmış, 1960'ta Sovyetler Birliği'nin Çin'e gönderdiği uzmanları geri çağırması ve 1969'da sınırdaki çatışmalar ilişkileri kritik noktaya getirmiştir. 1972'de ABD Başkanı Nixon'ın Çin'i ziyareti, Çin'in Batı bloğu ile yakınlaşmasını sağlamış ve ekonomik liberalleşme politikalarının başlamasına yol açmıştır. 1980'lerde Çin, Orta Asya ile ticari ve kültürel ilişkileri canlandırmıştır.

İkinci Dönem 1991- günümüze denk, 1980'lerde başlayan 'Dışa Açılma ve Reform' Politikası sayesinde Çin, ekonomik, sosyal ve askerî alanda büyük başarılar elde etmiştir. Deng Xiaoping'in başlattığı bu politikalar, 2000'lerde uluslararası alanda etkisini göstermeye başlamıştır. 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Orta Asya devletlerinin bağımsız olmaları, Çin'in bölgeye yönelik yeni dış politika geliştirmesinde önemli bir rol oynamıştır. Çin'in Orta Asya ile ilişkileri, Sovyetler Birliği döneminde yaşanan gerginliklerden etkilenmiş, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra ise Çin, Orta Asya devletleriyle ekonomik, ticari ve kültürel işbirliğini güçlendiren yeni bir dış politika izlemeye başlamıştır³⁰².

Kırgızistan, Çin'in batısında yer alan Orta Asya ülkelerinden biridir ve Çin ile sınır komşusudur. İki ülke arasındaki sınır, yaklaşık 1000 kilometre uzunluğundadır ve Çin'in Xinjiang eyaleti ile Kırgızistan'ın Issyk-Kul, Batken ve Oş bölgelerini birbirine bağlar. Bu nedenle, Kırgızistan, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamındaki yatırımların bir parçası olarak, Çin'in Orta Asya'daki ekonomik etkisinde önemli bir rol oynamaktadır. Çin, 27 Aralık 1991'de Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanımış ve 5 Ocak 1992'de diplomatik ilişkiler kurmuştur. Ekim 1992'de sınır anlaşmazlıklarını çözmek amacıyla Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Çin'in temsilcilerinden oluşan '4+1' çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu grup, 1996'da 'Şanghay Beşlisi'ni ve 2001'de Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kurulmasını sağlamıştır³⁰³. Nisan 1994'te, Çin Başbakanı Li Peng, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'a resmi ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sırasında, Li Peng, Orta Asya devletleriyle ticari ve ekonomik ilişkileri

³⁰² Abdyl daeva, Z.S. ve İsmail, ÖZBAY (2019). *Çin'in Orta Asya Politikası ve Kırgızistan, Asya Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, Cilt: 3, ISSN: 2667-6419, DOI: 10.34189/asyam.3.2.007, ss.317-328.

³⁰³ Paramonov, V., A. Stokov ve o. Stolpovskiy., (2008). *Россия и Китай в Центральной Азии: политика, экономика, безопасность. (Orta Asya'da Rusya ve Çin: Siyaset, Ekonomi, Güvenlik)*, Printhouse, s.46. Bişkek.

geliştirmek için altı öneri sunmuş, bunlardan biri de ulaşım koşullarını iyileştirerek Yeni İpek Yolu'nun oluşturulmasıydı. Bu çerçevede, günümüzde Çin'in en önemli uluslararası projelerinden biri olan 'Bir Kuşak, Bir Yol Projesi' 1990'lardan gündeme gelmiştir.

1990'ların ikinci yarısında Çin ve Orta Asya devletleri arasında iş birliği yapılan diğer bir alan güvenliktir. 1999-2000 yıllarında Orta Asya'da, Özbekistan İslami Hareketi (ÖİH) gibi aşırı gruplar aktif hale gelmiştir. Ağustos 1999'da, ÖİH'ye bağlı savaşçılar, Kırgızistan'ın Tacikistan ve Özbekistan sınırındaki Batken bölgesine saldırarak Kırgız topraklarından Özbekistan'a geçmek istediler. Bu militanlar, Kırgızistan İçişleri Bakanlığı'nda çalışan bir subay ve yedi kişiyi rehin aldılar. Rehineler arasında bir maden şirketinde çalışan dört Japon da bulunuyordu, bu da olaya uluslararası bir boyut kazandırdı. Aynı zamanda, ÖİH, Afganistan'dan hareket ederek, Özbekistan Başkanı İslam Kerimov'u devirmek ve Fergana Vadisi'ni işgal etmek için cihat ilan etti. Bu gelişmelerin sonucunda, 1999'un sonunda Pekin, Orta Asya devletlerinin istihbarat ve kolluk kuvvetleri ile iş birliği yaptı. Bu hamle, Çin'in güvenliğini tehdit edebilecek Doğu Türkistan ve Orta Asya'daki durumları kontrol altına almak açısından Çin için oldukça önemliydi ³⁰⁴.

Çin, Kırgızistan'ı jeopolitik önemi yüksek bir ülke olarak görmektedir ve coğrafi konumunu, 'Yeni İpek Yolu' güzergâhı içinde bulunması nedeniyle değerlendirmektedir. İki ülke arasında imzalanan anlaşmalara göre, Çin işlenmiş mal satan ülke konumunda iken Kırgızistan daha çok ham madde satan bir ülke durumundadır. Ancak son yıllarda, ekonomik işbirliği ve yatırımların artmasıyla birlikte, ilişkiler daha da güçlenmektedir. Çin'in Bir Kuşak ve Bir Yol Girişimi kapsamındaki yatırımları, Kırgızistan'ın ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır. Ancak, bu yatırımların bazıları, yerel halk tarafından eleştirilmekte ve protestolara neden olmaktadır. Kırgızistan ekonomisi, Sovyet sisteminin çökmesiyle derin bir krize girmiştir. Ülkenin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, serbest piyasa sistemine geçmeye çalışması, eski ilişkilerin kopması ve yeni ekonomik ilişkilerin başlatılması, devletin rolünü değiştirmiştir. Devlet, özelleştirme reformlarını uygulamaya başladı, ancak bu reformların etkisi Kırgızistan ekonomisinde değişimlere neden olmuştur. Ülkenin ekonomisi, tarım ve hayvancılık üzerine kurulmuştu, ancak sanayileşme sürecinde olan Kırgızistan, Sovyet ekonomisinin krize

³⁰⁴ a.g.e. Paramonov, s.5.

girmesiyle başlayan dağılım bağımsızlığına kavuşmasından sonra olumsuz etkilendi. Devlet, dış yatırımları artırmaya çalışsa da, dış ülkelerin yatırımcıları Kırgızistan ekonomisi için kendi sermayelerini yatırmak istemedi. En büyük yatırım, 1994 yılında 'Kumtor' altının kuruluşu için yapılmıştır, ancak bu uzun sürmemiştir³⁰⁵. Çin ile Kırgızistan arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişimi, Kırgızistan'ın coğrafi konumunu ve 'Yeni İpek Yolu' güzergâhı içindeki yerinin değerlendirmesi ile ilgilidir. İki ülke arasında imzalanan anlaşmalara göre, Çin işlenmiş mal satan ülke konumunda iken Kırgızistan daha çok ham madde satan bir ülke durumundadır. Kırgızistan, 'Bir Kuşak Bir Yol Projesi' kapsamında 'Çin-Kırgızistan-Özbekistan Demir Yolu Projesi' oluşturmaktadır, bu proje Kırgızistan ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır. Ancak, Kırgızistan'ın üretim payının düşük kalacağı gerçeği ve Çin'in nüfuzu ve bağımlılığı Kırgızistan'a karşı bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Kırgızistan'da Çin'in yatırımları, çeşitli sektörlerde yoğunlaşmıştır. Çin, Kırgızistan'da demiryolu, altyapı, enerji, madencilik ve sanayi gibi alanlarda yatırımlar gerçekleştirmiştir. Çin-Kırgızistan-Özbekistan Demir Yolu Projesi, Kırgızistan ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Çin, Kırgızistan'da doğal gaz ve petrol aramaları da yapmaktadır. Çin, Kırgızistan'da yer alan "Kumtor" altın madeni projesine de yatırım yapmıştır.

3.3.1. Çin ile İlişkilerin Fırsatları

Çin Halk Cumhuriyeti'nin girişimleriyle kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye olan Kırgızistan'ın dış politikasında Çin ile ilişkileri, özellikle bölgesel istikrar açısından, önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte Çin'in Kırgızistan'da ekonomik hayata aktif rol oynaması ve son dönemde Kırgızistan'a kredi açması iki ülke arasındaki ilişkinin dostane seyir izlemesi sonucu doğurmuştur³⁰⁶.

Çin'in ilk başta yürüttüğü Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Kırgızistan için stratejik öneme sahip bir uluslararası platformdur. Kırgızistan, 2001 yılında ŞİÖ'ye üye olarak katılmıştır. Bu örgüt, Orta Asya ülkeleri arasında güvenlik işbirliği, ekonomik kalkınma ve siyasi diyalogu teşvik etmek amacıyla kurulmuştur. Kırgızistan'ın ŞİÖ üyeliği, bir dizi avantaj ve önemli fayda sunmaktadır: Güvenlik İşbirliği: ŞİÖ, üye ülkeler arasında

³⁰⁵ Nurkamilova, Ö. (2008). Dünyadaki Yeni Trendler Çerçevesinde Kırgızistan Ekonomisinde Devletin Değişen Rolü, Yayınlanmamış YL Tezi, İstanbul Üniversitesi.

³⁰⁶ Yüce a.g.e., ss.328-329.

güvenlik işbirliğini güçlendirmeyi hedefler. Kırgızistan, örgüt bünyesinde diğer üyelerle güvenlik konularında işbirliği yaparak bölgesel istikrarı destekleme fırsatına sahiptir. Terörle Mücadele konusunda özellikle terörle mücadele konusunda ŞİÖ, üye ülkeler arasında işbirliğini teşvik eder. Kırgızistan, bu çerçevede bölgesel terörle mücadelede destek alabilir ve deneyimlerini paylaşabilir. Ekonomik İşbirliği: ŞİÖ, ekonomik kalkınma ve ticaretin teşvik edilmesine odaklanır. Kırgızistan, örgütün ekonomik platformları aracılığıyla bölgesel ticaretin ve işbirliğinin artmasından fayda sağlayabilir. Politik Diyalog konusunda, ŞİÖ, üye ülkeler arasında siyasi diyalogu artırmayı amaçlar. Kırgızistan, bu platformda diğer üyelerle diplomatik ilişkilerini güçlendirme ve bölgesel konularda görüş alışverişinde bulunma imkanına sahiptir. Bölgesel İlişkiler: ŞİÖ, Orta Asya'daki ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirir. Kırgızistan, örgüt içindeki diğer üyelerle daha yakın ilişkiler kurarak bölgesel entegrasyonu destekleyebilir. Kırgızistan'ın ŞİÖ üyeliği, bölgesel işbirliği, güvenlik ve ekonomik kalkınma açısından önemli bir platform sağlamaktadır. Özellikle Orta Asya'daki diğer ülkelerle olan ilişkilerini güçlendirmesi ve bölgesel istikrarı desteklemesi açısından Kırgızistan için stratejik bir öneme sahiptir. "İki Kuşak, Bir Yol" projesi, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından 2013 yılında duyurulmuştur. Proje, Çin'in dış ticaretini ve ekonomik etkisini genişletmeyi amaçlayan kapsamlı bir inisiyatiftir. Projenin uygulanması ve ilerlemesi ise zaman içinde gerçekleşmektedir³⁰⁷.

Jeopolitik perspektife göre, bir devletin denize çıkışı olması o devlet için büyük bir avantajdır. Günümüzde pek çok ham madde ve mal deniz yoluyla taşındığı için, deniz taşımacılığı kara taşımacılığına göre daha serbest ve maliyet açısından daha avantajlıdır. Tarih boyunca Doğu ile Batı arasındaki ticareti ve iletişimi sağlayan efsanevi İpek Yolu, denizciliğin gelişmesiyle önemini yitirmiştir. Çin, "Yeni İpek Yolu" kavramıyla deniz yollarına yeni çıkış noktaları ve alternatifler geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol Projesi"nin bir parçası olan Çin-Kırgızistan-Özbekistan Demir Yolu Projesi, Kırgızistan için denize çıkış imkanı sağlayabilir. Çin ise bu demir yolunu inşa ederek hem mesafeyi kısaltmayı hem de Kazakistan'dan geçen demir yoluna alternatif bir rota oluşturarak ulaşım ağını çeşitlendirmeyi amaçlamaktadır.

³⁰⁷ Freyberg D.G.ve Brian W. H. (2016). *One Belt, One Road: China's Great Leap Outward*, erişim adresi:https://ecfr.eu/publication/one_belt_one_road_chinas_great_leap_outward3055/, erişim tarihi: 22.05.2023.

Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol" (One Belt One Road) projesi, Kırgızistan için önemli anlamlar taşımaktadır. Bu proje, Çin'in ekonomik ve stratejik etki alanını genişletmeyi amaçlayan kapsamlı bir altyapı ve ekonomik işbirliği girişimidir. Kırgızistan, proje kapsamında önemli bir konuma sahiptir ve çeşitli şekillerde faydalar elde edebilir: Ekonomik Bağlantılar: "Bir Kuşak, Bir Yol" projesi, Kırgızistan'ın ticaret ve ekonomik bağlantılarını geliştirmesine yardımcı olabilir. Kırgızistan, projenin bir parçası olarak Çin ile daha yakın ekonomik ilişkiler kurabilir ve bölgesel ticaretin ve yatırımların artmasına katkıda bulunabilir. Altyapı Gelişimi: Proje, Kırgızistan'ın altyapı gelişimine katkıda bulunabilir. Yeni ulaşım ağları, demiryolu hatları, karayolları ve limanlar gibi altyapı projeleri, Kırgızistan'ın lojistik kapasitesini artırabilir ve uluslararası ticarete erişimi kolaylaştırabilir. Turizm Potansiyeli, "Bir Kuşak, Bir Yol" projesi, Kırgızistan'ın turizm potansiyelini artırabilir. Kırgızistan'ın doğal güzellikleri ve kültürel zenginlikleri, proje sayesinde daha fazla turist'in bölgeye gelmesine ve turizm sektörünün büyümesine olanak tanıyabilir. Enerji İşbirliği konusunda, Proje kapsamında enerji projeleri de yer almaktadır. Kırgızistan, enerji üretimi ve dağıtımı alanında Çin ile işbirliği yaparak enerji kaynaklarını daha verimli bir şekilde kullanabilir ve enerji ihracatı potansiyelini artırabilir. Ancak, "Bir Kuşak, Bir Yol" projesinin Kırgızistan için bazı zorlukları da beraberinde getirebileceği unutulmamalıdır. Örneğin, büyük ölçekli altyapı projeleri finansman ve yönetim açısından zorluklar doğurabilir. Ayrıca, proje Kırgızistan'ın dış borç yükünü artırabilir ve bölgesel güç dengeleriyle ilgili sorunlara yol açabilir. Sonuç olarak, "Bir Kuşak, Bir Yol" projesi Kırgızistan için önemli fırsatlar sunmakta olup, ülkenin ekonomik bağlantılarını güçlendirebilir, altyapı gelişimine katkıda bulunur. Bu projenin Kırgızistan'ın dış politikası üzerindeki olası etkileri olarak aşağıdaki gibi sıralayabiliriz: Ekonomik İşbirliği: "Bir Kuşak, Bir Yol" projesi, bölgesel ve küresel ticaretin artırılmasını hedeflemektedir. Kırgızistan, bu projenin bir parçası olarak Çin ile daha yakın ekonomik ilişkiler geliştirebilir. Proje, Kırgızistan'ın ekonomik büyüme potansiyelini artırabilir, ticaret hacmini genişletebilir ve yatırım fırsatları sunabilir. Altyapı Gelişimi konusunda, projeler, ulaşım ve lojistik altyapısının iyileştirilmesini içermektedir. Kırgızistan, bu altyapı gelişmelerinden faydalananarak, uluslararası ticaret yollarının bir kavşağı haline gelebilir. Daha iyi ulaşım bağlantıları, Kırgızistan'ın ekonomik entegrasyonunu teşvik edebilir ve ticaret potansiyelini artırabilir. Jeopolitik Denge kurmada Kırgızistan, "Bir Kuşak, Bir Yol" projesi aracılığıyla Çin ile daha yakın

ilişkiler geliştirerek, bölgesel ve küresel jeopolitik dengeyi etkileyebilir. Bu, Kırgızistan'ın diğer dış politika aktörleriyle ilişkilerini dengelemesi ve çeşitli stratejik ortaklıklar oluşturması anlamına gelebilir. Enerji İşbirliği bağlamında Kırgızistan, proje kapsamında enerji işbirliği alanında da fırsatlar elde edebilir. Proje, enerji projelerini desteklemeyi ve enerji kaynaklarının verimli kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu, Kırgızistan'ın enerji sektöründe işbirliği yapma ve enerji ihracat potansiyelini artırma şansını beraberinde getirebilir³⁰⁸.

Ancak, Kırgızistan'ın "Bir Kuşak, Bir Yol" projesiyle ilgili dış politika öncelikleri ve stratejileri, ülkenin kendi ulusal çıkarları ve diğer dış politika faktörleriyle de bağlantılı olacaktır. Bu nedenle, projenin Kırgızistan'ın dış politikası üzerindeki tam etkisi ve anlamı, daha geniş bir bağlamda değerlendirilmelidir. Kırgızistan'daki Çin Yatırımlarına İlişkin Algılar başlıklı rapor, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamındaki yatırımlarının bölgedeki barış ve güvenlik üzerindeki potansiyel etkileri hakkında değerli analiz ve perspektifler sunuyor. Bu rapora göre Kırgızistan'ın bölgedeki konumunu ve Çin yatırımlarının bölgedeki etkilerini ele alıyor. Raporun ana bulguları arasında, Çin yatırımlarına karşı güçlü bir muhalefet olduğu, yerel toplulukların etkilenme şekillerinin farklı olduğu, çevresel etkilerin protestolara neden olduğu, yerel halkın yararlanamadığı ve şeffaflık eksikliği nedeniyle yolsuzluk iddialarının olduğu yer alıyor³⁰⁹.

3.3.2. Çin ile İlişkilerin Zorlukları

Çin ile Kırgızistan arasındaki ilişkilerde yaşanan veya yaşanabilecek zorluklar çeşitli alanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu zorluklar ekonomik, politik, güvenlik ve kültürel boyutlarda incelenmektedir. 26 Ağustos 1999'da, Kırgızistan ve Çin, Bişkek'te Üzöngü-Kuuş sınır bölgesinin %70'inin Kırgızistan'a, %30'unun ise Çin'e verilmesi konusunda bir anlaşmaya vardılar³¹⁰. Bu anlaşma, muhalefetin o dönemin Kırgızistan Cumhurbaşkanı Akayev'i sert bir şekilde eleştirdiği konulardan biriydi. Kırgızistan ve Çin ilişkileri bağlamında ele alınması gereken diğer önemli bir konu ise Çin-Kırgızistan-Özbekistan Demir Yolu Projesidir. Bu proje, Çin'den Özbekistan'a Kırgızistan üzerinden geçecek

³⁰⁸ Çotaev, Z. (2023). *Kırgızistan Dış Politikasında Türkiye İle İlişkilerine Genel Bakış*, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, YDK 339.9, ss.1-5, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

³⁰⁹ Pascal, A., Swaine, R. ve Jones, I. (2021). *A Skeptical Neighbor: Perceptions Of Chinese Investments In Kyrgyzstan*, pub. Peace Research Institute Frankfurt, pp.1-6, erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/resrep30908.9>

³¹⁰ a.g.e. Abdylbaeva, ss.324-325.

şekilde planlanmıştır ve ilk olarak 1990'ların ortasında gündeme gelmiştir. 2006 yılında, Karasuu (Özbekistan)-Kurşab (Kırgızistan)-Torugart (Kırgızistan)-Kaşgar (Doğu Türkistan) güzergahı üzerinde bir ön teknik ve ekonomik değerlendirme yapılmış ve Kırgız hükümeti tarafından onaylanmıştır. Yeni demir yolu 268,4 kilometre uzunluğunda olup, 48 tünel, 95 köprü ve 4 demir yolu istasyonu içermektedir. Demir yolundan yıllık 15 milyon ton yük geçmesi planlanmış, ancak bu yükün çoğunluğunun Çin'e ait olması öngörülmüştür. Kırgızistan, bu yükün yalnızca %5'ine sahip olabilecektir. Proje, maliyet sorunları nedeniyle henüz gerçekleştirilememiştir. 1990'larda 1 milyar dolar olarak hesaplanan maliyet, 2010'ların başında 3-4 milyar dolar ve günümüzde ise 7 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Gayri Safi Yurtiçi Hasılası 8 milyar 81 milyon 900 bin dolar olan Kırgızistan, bu maliyeti karşılayacak durumda değildir. Çin, demir yolunu inşa etmeyi ve karşılığında Kırgızistan'ın maden kaynaklarını almayı teklif etmiştir, ancak Kırgızistan hükümeti bu teklifi reddetmiştir. Gelecekte, Kırgızistan ve Çin arasındaki ilişkilerin daha dengeli ve sürdürülebilir bir temelde gelişmesi önemlidir³¹¹.

Bu bağlamda diğer önemli hususlardan biri, Kırgızistan'ın ana dış borç alacaklısı Çin Exim Bankası'dır ve ülkenin Çin'e olan borcu 1,7 milyar doların üzerindedir. Borçların büyük bir kısmı Almazbek Atambayev'in cumhurbaşkanlığı döneminde alınmıştır. Çin Exim Bankası'nın kredi verme koşulları oldukça katıdır ve borçlar genellikle 5 ila 11 yıllık ödemesiz dönemle birlikte 20 yıl vadeli olarak ihraç edilir. Krediler, özellikle yolların rehabilite edilmesi, enerji hatlarının modernizasyonu ve Bişkek termik santralinin güncellenmesi gibi projelerde kullanılmıştır. Almazbek Atambayev döneminde Kırgızistan, Çin İhracat-İthalat Bankası'ndan toplamda 1,5 milyar dolardan fazla kredi almıştır bu da toplam borcun yüzde 90'ını oluşturur. Diğer Cumhurbaşkanı Askar Akayev ve Kurmanbek Bakiyev zamanında Çin'den para almak için acele etmediler. Günümüzde Cumhurbaşkanı Sadır Caparov geri ödemeye çalışmaktadır. Ancak bu projeler skandallara ve ceza davalarına yol açmıştır. Örneğin, termik santralin modernizasyonu ceza davasıyla sonuçlanmış ve devlete büyük bir zarar verildiği iddiasıyla gündeme gelmiştir. Oldukça pahalıya mal olan iki proje daha var. Bu Datka - Kemin enerji nakil hattının inşası ve Bişkek termik santralinin modernizasyonudur. Toplamda 775,8 milyon dolara mal oldular. Çin Exim Bank'ın

³¹¹ a.g.e. Abdylbaeva, s.327.

önceliği, borçların zamanında ve eksiksiz bir şekilde ödenmesidir. Ancak Kırgızistan'ın 2025-2027 yılları arasında Çin'e olan borç geri ödemelerinin zirve yapması beklenmektedir. Kırgızistan, enerji ve akaryakıt sektörlerinde Çinli şirketlerle bir dizi anlaşma yapmıştır, bu da gelecekte Çin'e olan borç yükümlülüklerinin artabileceği anlamına gelmektedir³¹². Bu, karşılıklı saygı, şeffaflık ve adil uygulamaların benimsenmesini gerektirir. Ayrıca, Çin'in yatırımlarının yerel toplulukların ihtiyaçlarına ve endişelerine daha duyarlı bir şekilde yönlendirilmesi ve yerel halkın katılımının artırılması önemlidir. Bu şekilde, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasına olumlu katkı sağlanabilirken, yerel toplulukların hakları ve çevresel sürdürülebilirlik de göz önünde bulundurulmuş olur.

Kırgızistan, stratejik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Çin'in Batı Çin'inin (Doğu Türkistan) ve Orta Asya'nın jeopolitik denetimini güçlendirmek amacıyla Kırgızistan üzerinden geçen demir yolu projeleri gibi altyapı girişimleri, bölgedeki denetim ve etki alanını artırmasına olanak tanır. Bu durum, Kırgızistan'ın bağımsızlık ve egemenlik endişelerini tetikleyebilir. Kırgızistan'ın ekonomisi, Çin ile derinleşen ticari ilişkiler ve Çin'den gelen yatırımlar nedeniyle Çin'e bağımlı hale gelebilir. Bu durum, Kırgızistan'ın ekonomik bağımsızlığını ve çeşitliliğini tehdit edebilir. Çin ile Kırgızistan arasında sınırda anlaşmazlıklar ve tartışmalar yaşanabilir. Özellikle Üzöngü-Kuuş gibi stratejik bölgelerdeki sınırların belirlenmesi konusunda uzlaşma sağlanması güç olabilir. Orta Asya'da etkin olması ve bölgede istikrarsızlık yaratma potansiyeli, Çin'in bölgeye yönelik güvenlik endişelerini artırabilir. Bu durum, Çin'in Kırgızistan üzerindeki baskısını artırabilir ve Kırgızistan'ı iç ve dış güvenlik konularında zor durumda bırakabilir. Bu zorluklar, Çin ile Kırgızistan arasındaki stratejik ilişkilerin yönetilmesi gereken karmaşık dinamikler olarak öne çıkmaktadır. Her iki ülkenin de kendi stratejik çıkarlarını korurken, karşılıklı anlayış ve işbirliği ile bu zorlukların üstesinden gelmesi önemlidir.

Sonuç olarak, Çin'in Kırgızistan'a yönelik yatırımlarının ve Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyeliğinin Kırgızistan'ın dış politikası üzerindeki etkilerini etkendir. Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol" (One Belt One Road) girişimi kapsamında Kırgızistan'a yapılan

³¹² Kudryavtseva T. (2023). *Kırgızistan'ın Çin'e olan borcu 15 yılda 37 kat arttı, neden para aldı*, erişim adresi:https://24.kg/ekonomika/278192_zal5let_dolg_kyrgyzstana_kitayu_vyiros_v37raz_nachto_res_publika_brala_dengi/, erişim tarihi: 29.11.2023

altyapı yatırımları ve ekonomik işbirliği, Kırgızistan'ın bölgesel entegrasyonunu ve ekonomik bağlantılarını güçlendirme potansiyeline sahiptir. Özellikle enerji sektörü ve ulaşım altyapısı gibi alanlarda işbirliği fırsatları sunarak Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Ancak, bu yatırımların ve işbirliğinin yanı sıra, Çin'in bölgedeki artan etkisi Kırgızistan için bazı zorluklar da ortaya çıkarabilir. Özellikle Çin'in ekonomik bağımlılığı artırması ve altyapı projelerinin finansmanı gibi konularda Kırgızistan'ı dış bağımlılıkla karşı karşıya bırakabilir. Ayrıca, Çin'in bölgedeki jeopolitik hedefleri ve etkisi, Kırgızistan'ın bağımsızlık ve egemenlik kaygılarını tetikleyebilir.

Bu bağlamda, Çin-Kırgızistan ilişkilerinin dış politikaya tehdit mi yoksa denge koruyucu mu olduğu sorusu karmaşık bir değerlendirme gerektirir. Çin'in bölgedeki yatırımları ve işbirliği fırsatları Kırgızistan için önemli ekonomik ve altyapı avantajları sağlayabilirken, aynı zamanda Kırgızistan'ın dış politika çeşitliliğini ve bağımsızlığını koruması gereken bir dönemde olduğu da unutulmamalıdır. Bu nedenle, Kırgızistan'ın Çin ile ilişkilerini dengeli bir şekilde yönetmesi ve diğer dış politika aktörleriyle ilişkilerini güçlendirerek stratejik çıkarlarını koruması kritik önem taşımaktadır.

3.4. Rusya ile İlişkileri

Bu bölümde Soğuk Savaş sonrası dönemde, SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan Kırgızistan Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkileri incelemektedir. Kırgızistan, eski SSCB'ye bağlı on beş cumhuriyetten biridir ve 1990'ların başında SSCB'nin dağılması sürecinde bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetlerden biridir. Bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda Kırgızistan, işsizlik, ekonomik kriz, dış tehditlere karşı güvenlik eksikliği ve dış politika belirleme konusundaki deneyimsizlik gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. ABD, AB ve Çin'in eski SSCB cumhuriyetlerine yönelik ilgisini bir tehdit olarak gören Rusya, bu ülkelerle yeniden işbirliği kurma çabalarına hız vermiştir. Bu çabaların ilk adımı olarak, Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kurmuştur. Kırgızistan, herhangi bir dış baskı olmaksızın, kendi isteğiyle BDT'ye üye olmuştur. Yukarıda belirtilen sorunlar nedeniyle Kırgızistan için böyle bir topluluğun ve örgütün önemi büyüktü. Bu bağlamda, Kırgızistan ile Rusya arasında ikili ilişkiler başlamış ve günümüzde iki ülke arasındaki ilişkiler siyasi, sosyal, ekonomik ve güvenlik konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Zaman zaman Kırgızistan'da ABD ve Çin'in etkisi artmakta ve bu durum Rusya için ciddi bir

rekabet oluşturabilmektedir. Bu nedenle, Kırgızistan, dış politikasını belirlerken çeşitli zorluklarla karşılaşmasına rağmen, tercihini genellikle Rusya'dan yana kullanmaktadır.

Kırgızistan'ın Rusya ile ilişkileri, tarihsel, kültürel ve stratejik bağlamlarda derin köklere sahip olup, bağımsızlık sonrası dönemde de önemli bir boyut kazanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan Kırgızistan, Rusya ile özellikle güvenlik, ekonomi ve siyasi alanlarda sıkı iş birlikleri geliştirmiştir. Rusya, Kırgızistan'ın ana ticaret partnerlerinden biri olmuş ve enerji, madencilik ve askeri-teknik iş birliği alanlarında önemli yatırımlar yapmıştır. Kırgızistan, Rusya'nın Orta Asya'daki etki alanını koruma stratejisinin bir parçası olarak önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Rusya'nın Kırgızistan'daki askeri varlığı, özellikle Kant Hava Üssü ve diğer askeri tesisler aracılığıyla kendini göstermektedir. Bu askeri varlık, bölgesel güvenlik konularında Rusya'nın etkin bir rol oynamasını sağlamakta ve Kırgızistan'ın güvenlik ihtiyaçlarını karşılamakta önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik alanda, Rusya'nın Kırgızistan ekonomisine yaptığı yatırımlar ve sağladığı krediler, Kırgızistan'ın ekonomik istikrarı ve kalkınması için hayati öneme sahiptir. Rusya, ayrıca Kırgızistan için önemli bir dış yardım kaynağı olmuştur ve bu yardımlar genellikle enerji, altyapı projeleri ve sosyal programlar şeklinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, Rusya'nın Kırgızistan ekonomisine olan etkisi, Kırgızistan'ın ekonomik bağımsızlığını sınırlayan bir faktör olarak da görülebilir. Kültürel ve dil bağları, Kırgızistan ile Rusya arasındaki ilişkilerin başka bir önemli yönüdür. Rus dili, Kırgızistan'da yaygın olarak kullanılmakta ve bu da iki ülke arasındaki kültürel ve sosyal etkileşimi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, Rusya'daki Kırgız işçi göçmenleri, iki ülke arasındaki ekonomik ve sosyal bağların güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Kırgızistan'ın Rusya ile ilişkileri, bağımsızlık sonrası dönemde stratejik ortaklık, ekonomik bağlantılar ve kültürel yakınlık ekseninde gelişmiş ve bu ilişkiler, Kırgızistan'ın dış politikasında merkezi bir rol oynamaya devam etmektedir. Bu ilişkiler, Kırgızistan'ın bölgesel ve uluslararası politikadaki konumunu şekillendirmede önemli bir etkiye sahiptir³¹³.

³¹³ Huskey, E. (2008). *Foreign Policy in a Vulnerable State: Kyrgyzstan as Military Entrepot Between the Great Powers*, China & Eurasia Forum Quarterly, 6 (4), pp.5– 18. Erişim adresi: <https://www.semanticscholar.org/paper/Foreign-Policy-in-a-Vulnerable-State%3A-Kyrgyzstan-as-Huskey/11455276f180e7db6b150efb3d38247328f9e775>

Bilindiği üzere Kırgızistan Rusya dış politikası tarihi süreçte şekillenen yapı ve sorun üzerine inşa edilmiştir. Günümüzde bağımsız Kırgızistan'ın dış politikasını belirleyen temel dinamikler olan sınırları, etnik nüfusu, güvenlik durumu ve ekonomik ilişkiler genel hatlarıyla SSCB döneminde şekillenmiştir. Kanaatine bu şekillendirme tesadüfi olmamıştır. Bilinçli olarak tasarlanan söz konusu yapı Kırgızistan'ı her zaman Rusya ile diyalogda bulunmaya mecbur bırakmıştır. Bu yapı ortada iken Kırgızistan'ın Rusya'yı dışlayarak bağımsız bir dış politikasını izlenmesi beklemek çok da gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle Akayev bağımsızlığın ilk yıllarınca Özbekistan ve Kazakistan'a göre daha fazla Batı yanlı izlediği dış politikasını revize etmek zorunda kalmıştır. Bununla beraber tamamen de Rusya yörüngesine girmek istememiştir. Bu nedenle Akayev, denge politikası adı altında Rusya faktörü ağır basan ama görünürde küresel güçler arasında dengeyi korumaya çalışan ve ekonomik faydayı ön plana çıkaran pragmatik bir politika izlemiştir. Diğer taraftan Kırgızistan ile Rusya arasında dış politikayı şekillendiren tarihsel süreç, kültürel yapı, güvenlik ve sınır meseleleri gibi birçok unsur bulunmaktadır. Kırgızistan -Rusya ilişkilerini değerlendirilirken göz önünde tutulması gereken önemli bir husus da iki ülke diyaloglarındaki tarihsel süreçtir³¹⁴.

3.4.1. Rusya'ya Stratejik Bağları ve Nedenleri

Kırgızistan'ın Rusya'ya bağımlılığının sebepleri, tarihsel, ekonomik ve politik dinamiklerin karmaşık bir etkileşimi içinde incelenebilir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan eden Kırgızistan için, Rusya ile sürdürülen derin ve çok boyutlu ilişkiler hem tarihsel bağlardan hem de pratik ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Tarihsel olarak, Kırgızistan ve Rusya arasındaki ilişkiler, Sovyet döneminden kalan kültürel, dilsel ve siyasi bağlara dayanmaktadır. Kırgızistan'ın Rusya politikasının şekillenmesinde rol oynayan bir unsur da kültürel bağlantıdır. Uzun bir dönemde Rus egemenliğinde kalan Kırgızistan'da önemli ölçüde Rus etkisi artmış ve durum iki ülkenin ilişkilerine olumlu bir şekilde yansımıştır. Özellikle işgal döneminde ülkeye çok sayıda Rus vatandaşının yerleştirilmiş olması yanı sıra eğitim ya da sosyal yaşantı aracılığıyla ülkede Rus dil, Rus adetleri, Rus kültür ve edebiyatının yaygınlaştırılmıştır. Burada önemli bir husus bu süreç Rus kültürü egemen kültür haline getirmiş ve bu durum toplum tarafından benimsenmiştir. Ülkede Rus dilinin yaygın

³¹⁴ Yüce, a.g.e., s. 315.

olarak konuşulması, resmi dil statüsünde olması ve Rus medyasının aktif olarak takip edilmesi Rusya'yı halk nezdinde itibarlı hale getirmiş ve kamuoyu desteği kazandırmıştır. İşte bu yapı doğal olarak Kırgızistan'ın Rusya dış politikasına olumlu yansımıştır. Mesela Kırgız halkı Manas Havaalanında kurulan ABD askeri üsse tepki göstererek bu üssün ülke için tehlikeli olarak görürken, aynı şekilde Kant'ta kurulu bulunan Rusya askeri üssüne karşı hiçbir kesimde tepki oluşmamış ve bu üs Kırgızistan için bir tehlike görülmemiştir. Bu nedenledir ki Kırgızistan Rusya ilişkilerini düzenlerken iç kamuoyu dikkate almak zorundadır³¹⁵.

Kırgızistan'ın ekonomik yapısının itici gücü oluşturan ve günümüzde ödemeler bilançosunda önemli bir gelir kalemi teşkil eden yurtdışı çalışan işçi döviz gelirlerinin önemli bir kısmı da Rusya'da çalışan Kırgız vatandaşları işçilerden kaynaklanmaktadır. Rusya'nın Kırgız vatandaşlarına vize uygulamaması ve Kırgız vatandaşlarının Rusya'da çalışmasına müsamaha göstermesi sonucu neredeyse her ailede bir kişi Rusya'da çalışmakta ve elde ettiği gelirle ailesini geçindirmektedir. Ayrıca Rusya çalışmaya giden Kırgız vatandaşlarının bir kısmına vatandaşlık vermekte böylece Kırgızistan azalan Rus nüfusundan doğan boşluğu Kırgız asıllı Rus vatandaşlarıyla ikame etmektedir. Rusya bu şekilde ülkenin iç siyasi yapısını da etkileyebilmek yönünde gerekli bazı araçları elde etmektedir. Kırgızistan Rusya ilişkilerinde ekonomik yapı da önemli rol oynamaktadır. Rusya, bağımsızlıktan bu yana Kırgızistan'ın dış ticaretinde her zaman en önemli partner olmuş ve ilk üç sırada yer almıştır. Aynı durum yatırımlar için de geçerlidir³¹⁶.

Rusya, Kırgızistan'ın siyasi ve ekonomik yapısının şekillenmesinde etkili olmuş, bu bağlantı post-Sovyet dönemde de devam etmiştir. Ekonomik açıdan, Kırgızistan'ın Rusya'ya bağımlılığı, özellikle enerji sektörü, dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar alanında belirgindir. Kırgızistan, enerji ihtiyaçlarının büyük bir kısmını Rusya'dan karşılamakta, Rus şirketleri Kırgızistan'ın önemli ekonomik sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Rusya ayrıca Kırgızistan'a yönelik önemli bir ticaret partneri olup, Kırgız ekonomisinin dışa açık yapısında kritik bir rol oynamaktadır. Rusya'nın Kırgızistan ekonomisine sağladığı krediler ve mali destekler, Kırgızistan'ın Rusya'ya ekonomik bağımlılığını daha da artırmıştır.

³¹⁵ Yüce, a.g.e.,ss.317-320.

³¹⁶ Yüce, a.g.e.,s.318.

Rusya, Kırgızistan'da askerî, ekonomik ve enerji alanlarında önemli yatırımlar yapmaktadır ve iki ülke arasındaki ekonomik ilişki, Kırgızistan için hayati bir öneme sahiptir. Rusya'nın Kırgızistan'ın borçlarını silmesi ve krediler vermesi de iş birliğini artırmaktadır. Ekonomik açıdan Rusya için Kırgızistan'ın payı ihmal edilebilirken, Kırgızistan için bu ilişki büyük bir öneme sahiptir. Bu durum, iki ülke arasındaki ilişkilerin gerçek boyutunu ortaya koymaktadır.

Bu finansal destekler, Kırgızistan'ın altyapı projeleri ve sosyal programları için hayati öneme sahip olmakla birlikte, ülkenin ekonomik bağımsızlığını sınırlayan bir faktör olarak da görülebilir. Rusya, Kırgızistan'ın güvenlik ve savunma politikalarında önemli bir etkiye sahip olup, bölgesel güvenlik konularında da etkin bir rol oynamaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın dış politika ve güvenlik stratejilerinde Rusya'ya yönelik bir bağımlılığı beraberinde getirmektedir. Kırgızistan'ın Rusya'ya olan bağımlılığı, bu ülkenin tarihsel mirası, ekonomik ihtiyaçları ve politik güvenlik kaygıları gibi çeşitli faktörlerin birleşimiyle açıklanabilir. Bu bağımlılık, Kırgızistan'ın ulusal politikalarını ve uluslararası ilişkilerini şekillendiren temel bir unsurdur³¹⁷.

Kırgızistan Rusya ilişkilerini değerlendirirken Kırgızistan'ın bağımsızlığını Rusya ile savaşılarak değil SSCB'nin süreç sonunda dağılmasıyla elde ettiğini ve bu nedenle iki ülke arasında herhangi bir husumetin oluşmadığını göz ardı edilmemesi gerekmektedir. O nedenle Kırgızistan bağımsızlığı ilan ederken Rusya Federasyonu hedef almamış ve Rusya ile iş birliği imkanları her zaman aramıştır. Bu çabanın sonucunda gerek doğrudan Rusya Federasyonu ile iki gerekse Post-Sovyet ülkeleriyle çok taraflı iş birliği protokolleri yapılmıştır. Bunlar arasında 10 Haziran 1992 tarihinde yapılan “Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması”, 5 Temmuz 1993 tarihinde yapılan “Askeri Alanında İşbirliği Anlaşması”, 25 Ağustos 1999 tarihinde yapılan “Askeri Teknik İşbirliği anlaşması” ve 5 Aralık 2002 tarihinde yapılan “Askeri Alanında Güvenlik Anlaşması” önem taşımaktadır. Kırgızistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Askar Akayev, Rusya ile ilişkiler önem vermiş ve her seferinde Rusya ile çok yönlü ilişkilerin geliştirilmesinin Kırgızistan'ın faydasına olacağını ifade etmiştir³¹⁸.

³¹⁷ Kramer, A. E. (2010). *Before Kyrgyz Uprising, Dose of Russian Soft Power*, The New York Times, Erişim Adresi, erişim adresi: <https://www.nytimes.com/2010/04/19/world/asia/19-kyrgyz.html>

³¹⁸ Yüce, a.g.e., s.318.

3.4.2. Rusya için Kırgızistan'ın Önemi

Rusya için Kırgızistan'ın stratejik önemi, çok boyutlu faktörlerle ve bölgesel dinamiklerle açıklanabilir. Coğrafi olarak Orta Asya'nın kalbinde yer alan Kırgızistan, Rusya'nın bu bölgedeki etki alanını sürdürmesi ve genişletmesi açısından kritik bir rol oynar. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Rusya, eski Sovyet cumhuriyetleriyle olan ilişkilerini yeniden şekillendirmeye ve bölgedeki etkisini korumaya çalışmıştır. Bu çerçevede, Kırgızistan Rusya için hem tarihsel ve kültürel bağlar açısından hem de jeopolitik ve güvenlik boyutlarıyla önem taşımaktadır. Güvenlik ve askeri perspektiften bakıldığında, Kırgızistan, Rusya'nın Orta Asya'daki askeri varlığının sürdürülmesi için stratejik bir konuma sahiptir. Rusya, Kırgızistan'da askeri üsler işletmekte ve bölgedeki güvenlik meselelerinde etkin bir role sahiptir. Bu askeri varlık, Rusya'nın bölgesel güvenlik tehditlerine karşı konumunu güçlendirirken, aynı zamanda NATO ve ABD'nin bölgedeki etkisine karşı bir denge unsuru olarak işlev görmektedir. Ekonomik açıdan, Kırgızistan Rusya için potansiyel bir pazar ve yatırım alanı olarak değerlidir. Rus şirketleri ve yatırımları, özellikle enerji, madencilik ve altyapı projeleri gibi alanlarda Kırgızistan ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Kırgızistan ayrıca, Rusya'nın Orta Asya'ya yönelik ekonomik girişimlerinin bir parçası olarak görülmekte, bölge ülkeleriyle ekonomik entegrasyonun artırılmasında bir köprü görevi görebilmektedir. Kültürel ve sosyal boyutta ise, Rusya ve Kırgızistan arasında tarihten gelen derin bağlar bulunmaktadır. Rus dili ve kültürü, Kırgızistan'da yaygın olup, iki ülke arasındaki ilişkileri kolaylaştıran önemli bir faktördür. Ayrıca, Kırgızistan'dan Rusya'ya yönelik göçmen akışı, iki ülke arasındaki sosyal ve ekonomik bağları güçlendirmekte ve Rusya için işgücü kaynağı olarak önem taşımaktadır. Kırgızistan'ın Rusya için önemi, stratejik jeopolitik konumu, güvenliği, ekonomik potansiyeli ve tarihsel-kültürel bağlar gibi çeşitli faktörler üzerinden değerlendirilebilir. Bu çeşitlilik, Kırgızistan'ı Rusya'nın Orta Asya politikasında merkezi bir unsur haline getirmekte ve iki ülke arasındaki ilişkileri çok katmanlı bir hale sokmaktadır ³¹⁹.

Rusya için Kırgızistan, dış politikasında önemli bir role sahiptir. Kırgızistan, Orta Asya'da stratejik bir konuma sahiptir ve Rusya'nın bölgedeki etkinliğini güçlendiren bir

³¹⁹ Lutz, C. K., Lutz, B. J., ve Lutz, J. M. (2019). *Russian Foreign Policy Management and Manipulation with the Soviet Successor States, Terrorism and Political Violence*, 31(1), pp.84-97. erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09546553.2018.1555997>

aktördür. Bu ülke, Rusya'nın Orta Asya'da askerî üsler bulundurarak bölgedeki güvenliği ve istikrarı sağlama stratejisinin bir parçasıdır. Kırgızistan, Rusya ile askerî işbirliği yaparak bölgesel güvenliği destekler. Rus askerî üsleri, Kırgızistan'da konuşlanmış durumdadır ve bu üsler, Rusya'nın Orta Asya'daki varlığını güçlendirmektedir. Kırgızistan, Rusya'ya ekonomik olarak bağımlıdır. Rusya'nın ekonomik yardımları, yatırımları ve ticaret ilişkileri, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynar. Rusya, enerji sektöründe Kırgızistan'a destek sağlamaktadır. Elektrik enerjisi ticareti ve enerji projeleri gibi alanlarda yapılan iş birlikleri, enerji güvenliğini artırmayı amaçlar. Rusya ve Kırgızistan, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), KGAO ve Avrasya Gümrük Birliği üyeleri olarak birbirlerine siyasi destek sağlarlar. Kırgızistan, Rusya'nın bölgesel politikalarına uyumlu bir şekilde hareket ederek bu stratejik iş birliğini sürdürmektedir. Kırgızistan'dan Rusya'ya yönelik göç, Rusya'nın iş gücü piyasasına önemli bir kaynak sağlar. Bu durum, iki ülke arasındaki insan bağlarını güçlendirir ve toplumsal ilişkileri etkiler. Terörle mücadele, sınır güvenliği ve organize suçlarla mücadele gibi konularda Rusya ve Kırgızistan arasında güvenlik işbirliği bulunmaktadır. Bu iş birliği, bölgesel istikrarın sağlanmasına yöneliktir. Sonuç olarak, Kırgızistan, Rusya'nın Orta Asya'daki stratejik çıkarlarını destekleyen ve bölgedeki etkinliğini artıran bir ortaktır. Bu nedenle, Rusya'nın hem güvenliği hem ekonomisi için Kırgızistan'la sürdürülen iş birliği önemli bir dış politika unsuru olarak belirlemektedir.

3.4.1. Rusya ile İlişkilerin Fırsatları

Kırgızistan, Orta Asya'da stratejik bir konuma sahiptir ve bu bölgedeki güç dengelerini korumak için Rusya ile yakın işbirliği içindedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Kırgızistan, çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmış olsa da, Rusya ile olan ilişkileri bu süreçte önemli fırsatlar sunmuştur. Bu ilişkiler, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda pek çok avantaj sağlamaktadır. Kırgızistan'ın bağımsızlık sonrası dönemde ekonomik sorunları, Rusya ile yakın ekonomik işbirliği kurma gerekliliğini doğurmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Moskova'dan gelen mali yardımlar kesilince, Kırgızistan ciddi ekonomik sorunlarla karşılaşmış ve enflasyon %1200'e yükselmiştir. Bu süreçte, Kırgızistan'ın ilk devlet başkanı Askar Akayev, ülkeyi Orta Asya'nın İsviçre'si yapma hedefiyle piyasa reformlarına başlamıştır. Ancak, Kırgızistan'ın sınırlı ekonomik kaynakları ve enerji konusundaki bağımlılığı nedeniyle, Rusya ile daha yakın ekonomik işbirliği arayışına

girmiştir. Bu işbirliği, Kırgızistan için ekonomik istikrar ve büyüme potansiyeli sunmaktadır³²⁰.

Rusya ile Kırgızistan arasındaki ekonomik işbirliğinin önemli bir bileşeni, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) içindeki ortaklıktır. Kırgızistan, 2015 yılında AEB'ye üye olmuştur. Bu üyelik, ülkenin ticaret hacmini artırmakta, gümrükte kolaylık nedeniyle dış yatırımları çekmekte ve ekonomik reformları hızlandırmada önemli rol oynamaktadır. AEB, Kırgızistan'a büyük bir pazar sunmakta ve ülkenin ekonomik entegrasyonunu güçlendirmektedir. AEB ise ekonomik entegrasyonu teşvik ederek, ticaret ve yatırım akışlarını artırmaktadır. Kırgızistan, AEB üyeliği sayesinde, Rusya'nın geniş pazarına daha kolay erişim sağlamak ve ekonomik büyüme potansiyelini artırmaktadır. Kırgızistan'ın dış politika önceliklerinden biri, bölgesel istikrar ve güvenliği sağlamaktır. Bu bağlamda, Rusya ile olan ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Kırgızistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra, Rusya'nın öncülüğünde kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) katılmıştır. Bu topluluğa üye olarak, Kırgızistan, bölgesel güvenlik ve işbirliği konularında Rusya ile ortak hareket etme fırsatı bulmuştur. Ayrıca, Kırgızistan, komşu ülkelerdeki silahlı ihtilafların çözümüne yönelik barış görüşmelerinde aktif rol oynamış ve bu çabalarında Rusya'nın desteğini almıştır.

Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ), Kırgızistan ve Rusya arasındaki güvenlik işbirliğinin temel taşlarından biridir. KGAÖ, 1992 yılında kurulan bir askeri ittifak olup, Kırgızistan ve Rusya'nın yanı sıra diğer eski Sovyet devletlerini de kapsamaktadır. KGAÖ, üye devletlerin askeri işbirliğini artırmakta ve bölgesel güvenliği sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. KGAÖ bünyesindeki ortak tatbikatlar ve askeri eğitimler, Kırgızistan'ın savunma kapasitesini artırmakta ve dış tehditlere karşı güvenliğini sağlamaktadır. Kırgızistan'ın bu örgütlere üyeliği, bölgesel güvenlik ve ekonomik işbirliği açısından büyük önem taşımaktadır. KGAÖ, üye ülkeler arasında askeri işbirliği ve ortak savunma sağlamaktadır, bu da Kırgızistan'ın güvenlik kaygılarına cevap vermektedir. Kırgızistan'ın Rusya ile olan stratejik ilişkileri, hem tarihsel bağlar hem de mevcut jeopolitik ve ekonomik gereksinimler çerçevesinde önemli fırsatlar sunmaktadır. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü, üye devletlere karşı dış tehditlere

³²⁰ Tanrısever Oktay F. (2001). *Rusya ve Bağımsız Türk Devletleri: Bağımsızlığın Anlamını Keşfetmek*, Avrasya Etüdleri, Bağımsızlığın 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri, TİKA, AB Ofset Basın Yay.

karşı kolektif savunma sağlamak ve güvenlik işbirliğini artırmaktadır. KGAÖ üyeliği, Kırgızistan'ın güvenlik ve savunma ihtiyaçlarını karşılamasında önemli bir rol oynamaktadır³²¹.

Kırgızistan, bağımsızlık sonrası dönemde altyapı geliştirme ve ekonomik reformlara büyük önem vermiştir. Rusya ile işbirliği, Kırgızistan'ın altyapı projelerine yatırım çekme ve bu projeleri gerçekleştirme açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Rusya, Kırgızistan'da çeşitli sektörlerde yatırım yaparak, ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu yatırımlar, Kırgızistan'ın ekonomik bağımsızlığını güçlendirme ve bölgesel entegrasyonunu artırma potansiyeline sahiptir. Rusya, Kırgızistan'a enerji ve altyapı yatırımları sağlamaktadır. Bu yatırımlar, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasına ve altyapısının modernizasyonuna katkıda bulunmaktadır. Rusya ile Kırgızistan arasındaki ilişkiler, kültürel ve eğitim alanlarında da önemli fırsatlar sunmaktadır. Sovyet mirası, Kırgızistan ve Rusya arasında güçlü bir kültürel ve eğitimsel bağ kurmuştur. Birçok Kırgız öğrenci, Rusya'da eğitim görmekte ve bu da iki ülke arasında insan sermayesinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Rusya'da eğitim almış bireyler, Kırgızistan'da uzmanlık gerektiren alanlarda çalışarak ülkenin kalkınmasına destek olmaktadır³²².

Kırgızistan'ın Rusya ile ilişkilerindeki en önemli fırsatlardan biri de, Kırgız vatandaşlarının Rusya'da çalışması ve bu sayede ülkeye sağlanan döviz girdileridir. Rusya'da çalışmak için göç eden Kırgız işçiler, Kırgızistan ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu işçiler, ailelerine gönderdikleri dövizler aracılığıyla ülke ekonomisine ciddi bir finansal destek sunmaktadır. Bu döviz girdileri, Kırgızistan'ın ekonomik istikrarını sağlamakta ve yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, bu iş gücü hareketliliği, Kırgızistan'ın işsizlik sorununu hafifletmekte ve işçilerin Rusya'da kazandıkları deneyimleri ülkelerine geri getirmeleriyle Kırgız ekonomisine dolaylı katkılar sunmaktadır. Kırgızistan'a düzenli olarak döviz göndererek ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Rusya'daki iş imkanları, Kırgız işçiler için istihdam fırsatları yaratmakta ve ailelerine maddi destek sağlamaktadır. Bu döviz girdisi, Kırgızistan'ın

³²¹ Kızılay, Şeyma. (2023).Rusya-Kırgızistan Askeri İşbirliğinde Güncel Gelişmeler, daha fazla bilgi için erişim adresi: <https://www.ankasam.org/rusya-kirgizistan-askeri-isbirliginde-guncel-gelismeler/>

³²² Koyçuyev, Turar. (2002). *Sovyet Sonrası Yeniden Yapılanma: Teori, İdeoloji, Realiteler*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları:23, Bışkek.

ekonomik istikrarını ve refahını artırmaktadır. Kırgızistan'dan Rusya'ya çalışmaya giden işçilerin ülkeye sağladığı döviz girdileri de, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin önemini artıran bir diğer faktördür. Ekonomik işbirliği, siyasi ve güvenlik işbirliği, altyapı ve yatırım fırsatları, kültürel ve eğitim işbirliği gibi alanlarda Kırgızistan, Rusya ile olan ilişkilerini derinleştirerek, bağımsızlık sonrası dönemde karşılaştığı zorlukları aşma ve geleceğe daha güvenli adımlarla ilerleme şansı elde etmektedir. Bu işbirlikleri, Kırgızistan'ın ekonomik ve sosyal kalkınmasını desteklerken, bölgesel ve uluslararası arenada daha güçlü bir konum kazanmasına da yardımcı olmaktadır³²³.

Rusya, Kırgızistan'ın dış politika ve güvenlik stratejilerinde önemli bir ortak olarak yer almakta ve bölgesel istikrarın sağlanmasında kilit rol oynamaktadır. Kırgızistan için Rusya, hem güvenlik ve savunma ihtiyaçlarını karşılamada, hem ekonomik kalkınmada, hem de kültürel ve tarihsel bağların sürdürülmesinde stratejik bir ortak olarak önem arz etmektedir. Bu stratejik ortaklık, Kırgızistan'ın bölgesel ve küresel düzeyde daha güçlü ve istikrarlı bir konumda olmasına katkı sağlamaktadır. Rusya, Kırgızistan için Çin ve ABD'ye karşı bir tür stratejik denge sağlayıcı ve güvenlik kalkını rolü oynamaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın jeopolitik konumu ve büyük güçler arasındaki rekabet göz önüne alındığında önemlidir. Çin, Kırgızistan'da büyük ekonomik yatırımlar yaparak ve altyapı projeleri gerçekleştirerek etkisini artırmaktadır. ABD ise bölgedeki demokratikleşme çabaları ve güvenlik işbirliği ile varlığını hissettirmektedir. Bu iki büyük güç arasındaki rekabette, Rusya'nın Kırgızistan üzerindeki etkisi, Kırgızistan'ın denge politikası izlemesine yardımcı olmaktadır. Rusya, tarihi bağları ve mevcut askeri ve ekonomik işbirlikleri aracılığıyla Orta Asya'da önemli bir güçtür. Kırgızistan, Rusya'nın bu etkisinden yararlanarak, Çin ve ABD gibi büyük güçlerin etkisini dengelemektedir.

Rusya'nın Kırgızistan'da Kant askeri üssü bulundurması ve düzenli olarak ortak askeri tatbikatlar yapması, Kırgızistan'ın güvenlik altyapısını güçlendirmektedir. Bu askeri işbirliği, Kırgızistan'ın Çin ve ABD gibi büyük güçler karşısında daha güvende hissetmesini sağlar. Rusya, Kırgızistan'ın uluslararası platformlarda destek bulmasına yardımcı olabilmektedir. Bu destek, Kırgızistan'ın dış politikada daha bağımsız ve etkin

³²³ Койчуев, Т. (2000). *КОР - Стратегия Развития Кыргызстана На 2000-2010 гг. (KOR - Kırgızistan Kalkınma Stratejisi 2000-2010)*, Стратегия реформ, Реформа, № 3, (7) ss.5-25.

bir rol oynamasını sağlamaktadır. Sonuç olarak, Rusya, Kırgızistan için Çin ve ABD'ye karşı bir tür stratejik dengeleyici ve güvenlik kalkını rolü üstlenmektedir. Kırgızistan, Rusya ile olan güçlü ilişkileri sayesinde büyük güçlerin etkisini dengeler ve ulusal çıkarlarını koruyabilmektedir. Bu stratejik denge, Kırgızistan'ın bölgesel ve uluslararası düzeyde daha güçlü ve bağımsız bir konumda olmasını sağlamaktadır.

3.4.2. Rusya ile İlişkilerin Zorlukları

Sovyetler Birliği döneminde Kırgız toplumuna hem olumlu hem de olumsuz miraslar bırakılmıştır. Kırgızistan ve Rusya arasındaki karmaşık siyasi, ekonomik ve kültürel bağlar ağında gezinmek her iki ülke için de çok sayıda zorluk teşkil etmektedir. Kırgızistan'ın Orta Asya'daki stratejik konumu ve eski Sovyetler Birliği ile olan tarihi bağları, onu bölgenin jeopolitik manzarasında önemli bir oyuncu haline getirmiştir³²⁴. Bununla birlikte, Kırgızistan ve Rusya arasındaki ilişki, iki ülke değişen güç dinamikleri ve rekabet eden çıkarlar arasında gezinmek zorunda kaldığı için zorluklardan yoksun olmamıştır. Başlıca zorluklardan biri, Kırgızistan'ın daha fazla özerklik ve kendi kaderini tayin etme arzusu ile Rusya'nın bölgedeki etkisini sürdürme arzusunu dengeleme ihtiyacı olmuştur. Kırgızistan'ın Çin, Türkiye ve Batı da dahil olmak üzere çeşitli uluslararası aktörlerle ilişki kurmayı amaçlayan çok vektörlü dış politikası, bölgeyi kendi etki alanı olarak gören Rusya ile zaman zaman gerginlik yaratmıştır³²⁵. Rusya'nın Orta Asya'daki Batı ve Çin etkisine karşı koyma çabaları, Kırgızistan'ın sadakati üzerinde bir çekişmeye yol açmış ve her iki taraf da ülkenin stratejik ve ekonomik ortaklıkları için yarışmaktadır.

Ayrıca ekonomik faktörler de Kırgızistan-Rusya ilişkilerinde önemli bir rol oynamıştır. Kırgızistan tarihsel olarak ticaret, yatırım ve Rusya'daki Kırgız göçmen işçilerden gelen işçi dövizleri için Rusya'ya bağımlı olmuştur ve bu da Moskova'ya Bişkek üzerinde baskı gücü vermiştir³²⁶. Ancak Kırgızistan ekonomik ortaklıklarını

³²⁴ Zhang, C. (2022). *China's emergence and development challenges that China faces in Central Asia*, Springer Science Business Media, 1(1), erişim adresi: <https://doi.org/10.1007/s44216-022-00005-7>

³²⁵ Кокошин, А. А., ve Kokoshina, Z. A. (2022). *The Main Vectors of the US Foreign Policy Strategy in Central Asia*, Pleiades Publishing, 92(7), ss.581-588. erişim adresi: <https://doi.org/10.1134/s1019331622130056>

³²⁶ a.g.e. Кокошин, А. А., ve Kokoshina, Z. A. (2022).

çeşitlendirmeye çalıştıkça Rusya'ya olan bu bağımlılık azalmış, bu da gerginliklere ve her iki ülkenin de değişen güç dinamiğine uyum sağlama ihtiyacına yol açmıştır³²⁷.

Kırgızistan-Rusya ilişkilerindeki zorluklar ekonomik alanın ötesine uzanmaktadır, zira iki ülke de karmaşık kültürel ve siyasi farklılıkların üstesinden gelmek zorunda kalmıştır. Kırgızistan'ın Türk mirasına olan güçlü bağları ve daha fazla kültürel özerklik arzusu zaman zaman Rusya'nın bölgedeki etkisini sürdürme çabalarıyla çatışmıştır³²⁸. Dahası, iki ülke arasındaki siyasi dinamikler Kırgızistan'ın demokratik geçişleri ile şekillenmiş ve bu geçişler zaman zaman daha otoriter olan Rus hükümeti tarafından şüpheyle karşılanmıştır³²⁹. Çin'in Orta Asya'daki etkisinin artması, Kırgızistan'ın çeşitli güçlerle ilişkilerini dikkatle dengelemesi gereken daha rekabetçi bir ortama yol açtığından, bu zorluklar bölgedeki daha geniş jeopolitik değişimlerle daha da artmıştır³³⁰. Kazakistan'ın da gösterdiği gibi, "çok vektörlü" bir dış politika izleme yeteneği, Kırgızistan'ın bölgesel ve küresel güç dinamiklerinin karmaşık ağında gezinmesini gerektiren hassas bir dengeleme eylemi olabilmektedir.

Bu bağlamda, Kırgızistan ile Rusya arasındaki ilişki çok yönlü ve karmaşık olup, iki ülke arasındaki dinamikleri şekillendiren bir dizi siyasi, ekonomik ve kültürel faktör bulunmaktadır. Kırgızistan bağımsızlığını savunmaya ve kendi stratejik çıkarlarının peşinden gitmeye devam ettikçe, her iki ülkenin de ileriye dönük karşılıklı fayda sağlayan bir yol bulma ihtiyacı giderek daha önemli hale geleceği beklenmektedir. İki ülkenin birbirlerinin egemenliğine ve ulusal çıkarlarına saygı gösterirken uzlaşmaya, değişen koşullara uyum sağlamaya ve ortak zemin bulmaya istekli olmayı gerektirecektir.

Kırgızistan'ın Rusya ile Çin ve Batı gibi diğer küresel güçler arasında hassas bir denge kurması önemli bir zorluk olmuşturmaktadır. Kazakistan'ın deneyiminin de gösterdiği gibi, rakip bölgesel güçler karşısında "çok vektörlü" bir dış politika sürdürmek karmaşık ve zorlu bir görev olmaktadır. Kırgızistan, ekonomik ve siyasi ortaklıklarını

³²⁷ Hor, K., Kukeyeva, F., Augan, M., ve Kydyrbek, F. (2023). *Trends and challenges of energy diplomacy: a case study on Kazakhstan*, 142(1), ss.104-119, erişim adresi: <https://doi.org/10.32523/2616-6887/2023-142-1-104-119>

³²⁸ Murzaeva, D. (2014). *Kyrgyzstan-Turkey Relations: Cooperation in Political and Educational Spheres*, Canadian Center of Science and Education, 6(3), erişim adresi: <https://doi.org/10.5539/res.v6n3p39>

³²⁹ Vanderhill, R., Joireman, S F., ve Tulepbayeva, R. (2020). *Between the bear and the dragon: multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary Powers*, Oxford University Press, 96(4), ss.975-993, erişim adresi: <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa061>

³³⁰ a.g.e. Кокосин, А А., ve Kokoshina, Z A. (2022).

çeşitlendirmek amacıyla Türkiye de dahil olmak üzere çeşitli uluslararası aktörlerle ilişki kurarak bu yaklaşımı taklit etmeye çalışmıştır³³¹. Ancak bu durum, bölgeyi kendi etki alanı olarak gören ve Orta Asya'daki Batı ve Çin etkisine karşı koymaya çalışan Rusya ile zaman zaman gerginlik yaratmıştır³³².

Kırgızistan ve Türkiye arasındaki işbirliğinin kilit alanlarından biri eğitim alanında olmuştur. Kırgızistan, iki ülke arasında kültürel ve akademik değişim için bir merkez haline gelen Kırgız-Türk Manas Üniversitesi gibi ortak eğitim kurumlarının kurulması da dahil olmak üzere Türkiye ile bağlarını güçlendirmek için çalışmaktadır³³³. Bu işbirliği sadece iki ülke arasında daha derin bir anlayış ve halklar arası bağlantıları teşvik etmekle kalmamış, aynı zamanda Kırgızistan'a uluslararası ortaklıklarını çeşitlendirme ve belirli alanlarda Rusya'ya olan tarihi bağımlılığını potansiyel olarak azaltma fırsatı da sağlamıştır. Bu çabalara rağmen Kırgızistan, özellikle Moskova'nın ekonomik ve siyasi yollarla bölgedeki etkisini artırmaya çalışması nedeniyle Rusya ile ilişkilerini dengeleme konusunda zorluklarla karşılaşmaya devam etmiştir.

Orta Asya'daki Rus askeri tesislerinin varlığı ve Rusya'nın Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (CSTO) ve Şangay İşbirliği Örgütü (SCO) gibi bölgesel örgütlere katılımı Moskova'ya bölgede önemli bir baskı gücü sağlamıştır³³⁴. Ocak 2022'de Kazakistan'da Rus birliğinin öncü rol oynadığı başarılı KGAÖ barışı koruma operasyonu, Rusya'nın bölgede devam eden etkisini daha da göstermiştir.

Kırgızistan'ın Rusya ile olan ilişkisi karmaşık ve çok yönlü bir ilişki olup, Kant askeri üssünün varlığı iki ülke arasındaki dinamiklerde önemli bir faktördür. Üs, Rusya'nın bölgede devam eden etkisinin bir sembolü olarak hizmet verirken, ikili ilişkiler üzerindeki etkisi hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmelere konu olmuştur. Bir yandan üs, istihdam fırsatları ve altyapı gelişimi yoluyla Kırgızistan'a ekonomik faydalar sağlamaktadır. Bununla birlikte, üssün varlığı Kırgız vatandaşları arasında egemenlik ve Rusya'nın ülkenin içişlerine daha fazla müdahale etme potansiyeli konusunda endişelere

³³¹ a.g.e. Murzaeva, D. (2014).

³³² a.g.e. Кокшын, А. А., ve Kokoshina, Z. A. (2022).

³³³ a.g.e. Murzaeva, D. (2014).

³³⁴ a.g.e. Кокшын, А. А., ve Kokoshina, Z. A. (2022).

de yol açmıştır³³⁵. Kırgız hükümeti hem Rusya hem de ABD ve Çin gibi diğer uluslararası güçlerle ilişkilerini dengelemeye çalıştığından, bu durum periyodik gerilimlere ve protestolara yol açmıştır. Rusya'nın Orta Asya'daki güvenlik varlığının kilit bir bileşeni olarak hizmet veren Kant askeri üssünün jeostratejik önemi söz konusudur. 2003'te kurulan üs, Rusya'nın bölgede askeri bir dayanak noktası olmasını sağlamış ve NATO ile ABD'nin bölgede genişleyen etkisine karşı bir denge unsuru olarak görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında üs Rusya için değerli bir varlık olarak görülmüş, bölgesel hakimiyetini sağlama ve çıkarlarını koruma çabalarına katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda Kant üssünün varlığı, çeşitli dış güçlerle ilişkilerini dengelemeye çalışan Kırgızistan için bir endişe kaynağı olmuştur. Kırgızistan, Rusya'ya aşırı bağımlı olma konusunda ihtiyatlı davranmış ve Çin ve Batı da dahil olmak üzere uluslararası ortaklıklarını çeşitlendirmek için çaba sarf etmiştir³³⁶.

Aynı zamanda, Çin'in Kırgızistan da dahil olmak üzere Orta Asya'da artan ekonomik varlığı, bölgedeki jeopolitik dinamiklere başka bir karmaşıklık katmanı eklemiştir. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi ve bölgedeki finansal yatırımları, görünürlüğünü ve etkisini artırarak Kırgızistan ve diğer Orta Asya ülkelerinde Çin'in hâkimiyet kurma potansiyeline ilişkin endişeleri artırmıştır³³⁷. Değişen bölgesel güç dinamikleri Kırgızistan'ın Rusya, Çin ve Türkiye ve Batı gibi diğer uluslararası aktörlerle ilişkilerini dikkatli bir şekilde dengelemesini gerektirmiştir. Kırgızistan'ın Türkiye ile bağlarını güçlendirmek de dahil olmak üzere ekonomik ve siyasi ortaklıklarını çeşitlendirme çabaları, Rusya'ya olan tarihi bağımlılığını azaltma ve daha dengeli ve çok yönlü bir dış politika oluşturma girişimi olarak görülebilir. Ancak bu dengeleme hareketinin zorlukları da yok değil. Rusya'nın bölgede devam eden etkisi ve Kırgızistan'ın demokratik geçiş sürecine yönelik şüpheleri zaman zaman iki ülke arasında gerginlik yaratmıştır. Kırgızistan ve Rusya arasındaki ilişki, her iki ülkenin de birbirlerinin egemenliğine ve ulusal çıkarlarına saygı duyan bir yaklaşımı benimsemesini gerektirecek bir dizi siyasi, ekonomik ve kültürel faktör tarafından şekillendirilen karmaşık ve gelişen bir ilişki olmaya devam etmektedir.

³³⁵ Drieniková, K., ve Zubařová, E. (2021). *EU Strategic Interests In Kazakhstan In The Context Of Geopolitical And Geo-Economic Changes In The Region With Focus On China*, 11(2), erişim adresi: <https://doi.org/10.33543/11025157>

³³⁶ a.g.e. Vanderhill, R., Joireman, S F., ve Tulepbayeva, R. (2020).

³³⁷ a.g.e. Drieniková, K., ve Zubařová, E. (2021).

Kırgızistan'ın uluslararası ortaklıklarını çeşitlendirmeye çalıştığı kilit alanlardan biri, özellikle Türkiye ile işbirliği yoluyla eğitim alanıdır. Kırgız-Türk Manas Üniversitesi gibi ortak eğitim kurumlarının kurulması sadece kültürel ve akademik alışverişi teşvik etmekle kalmamış, aynı zamanda Kırgızistan'a belirli alanlarda Rusya'ya olan tarihi bağlılığını azaltma fırsatı da sağlamıştır. Uluslararası ortaklıkları çeşitlendirmeye yönelik bu çabalar övgüye değer olsa da, Kırgızistan Rusya, Çin ve diğer küresel güçlerle ilişkilerini dengeleme zorluğuyla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir³³⁸. Çin'in Kırgızistan da dahil olmak üzere Orta Asya'da artan ekonomik varlığı, bölgedeki jeopolitik dinamiklere yeni bir karmaşıklık katmanı eklemiştir. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi ve finansal yatırımları, görünürlüğünü ve etkisini artırarak Kırgızistan ve diğer Orta Asya ülkelerinde Çin'in hâkimiyet kurma potansiyeline ilişkin endişeleri söz konusudur.

Kırgızistan ile Rusya arasındaki ilişki, tarihsel bağlar ve stratejik çıkarlarla şekillenen karmaşık ve çok yönlü bir ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Kırgızistan, bir yandan kendi özerkliğini ve ulusal kimliğini inşa etme çabası içerisindeyken, diğer yandan da eski bir müttefik olan Rusya ile yakın ilişkilerini sürdürmek zorunda kalmıştır. Kırgızistan'ın Orta Asya'daki stratejik konumu, bu ülkeyi bölgesel ve küresel güçler arasında bir denge noktası haline gelmektedir. Kırgızistan'ın Rusya ile ilişkilerindeki başlıca zorluklardan biri, iki ülke arasındaki güç dinamiklerinin ve çıkarların sürekli değişmesi olmuştur. Kırgızistan, Rusya'ya ticaret, yatırım ve göçmen işçilerden gelen işçi dövizleri konusunda büyük ölçüde bağımlı olmuştur. Ancak, ekonomik ortaklıklarını çeşitlendirme çabaları ve çok vektörlü dış politika izleme isteği, zaman zaman Moskova ile gerginliklere yol açmıştır. Çin'in Orta Asya'daki etkisinin artması, bölgedeki jeopolitik rekabeti daha da karmaşık hale getirmiş ve Kırgızistan'ın dış politika seçeneklerini genişletmesine olanak tanımıştır. Kırgızistan'ın kültürel ve siyasi dinamikleri de Rusya ile ilişkilerinde belirleyici olmuştur. Kırgızistan'ın Türk mirasına olan güçlü bağları ve demokratik geçiş süreçleri, zaman zaman Rusya'nın daha otoriter yönetim anlayışı ile çatışmıştır. Bu durum, iki ülke arasındaki kültürel ve siyasi uyumsuzlukları gün yüzüne çıkarmıştır. Rusya'nın bölgede güvenlik ve askeri varlığını sürdürme çabaları, Kırgızistan'ın

³³⁸ a.g.e. Кокосин, А А., ve Kokoshina, Z A. (2022).

jeopolitik manevra alanını daraltmıştır. Kant askeri üssü ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi unsurlar, Rusya'nın bölgedeki etkisini pekiştiren araçlar olarak öne çıkmıştır. Ancak, Kırgızistan'ın Çin ve Batı ile ilişkilerini güçlendirme çabaları, bu etkinin sınırlarını zorlamıştır.

Sonuç olarak, Kırgızistan ile Rusya arasındaki ilişkiler, karşılıklı bağımlılık ve çıkarların dengelenmesi gerektiği bir denge oyunudur. Kırgızistan, Rusya ile olan bağlarını korurken, Çin, Türkiye ve Batı gibi diğer uluslararası aktörlerle ilişkilerini çeşitlendirmeye devam etmelidir. Bu süreçte, her iki ülkenin de birbirlerinin egemenliğine ve ulusal çıkarlarına saygı gösteren, esnek ve uzlaşmacı bir yaklaşım benimsemeleri büyük önem taşımaktadır. Kırgızistan'ın çok vektörlü dış politika izleme yeteneği, onun bölgesel ve küresel güç dinamiklerinin karmaşık ağında başarılı bir şekilde yol almasını sağlayabilir. Bu dengeleme eylemi, Kırgızistan için hem bir fırsat hem de bir meydan okuma olarak kalmaya devam edecektir.

3.5. Uluslararası ve Bölgesel İttifakların Önemi ve Etkisi

Kırgızistan'ın uluslararası ve bölgesel ittifaklara katılımının önemi ve bu ittifakların ülke üzerindeki etkisi, Kırgızistan'ın dış politikasının temel dinamiklerinden birini oluşturur. Bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından bu yana, Kırgızistan, uluslararası ve bölgesel düzeyde çeşitli ittifaklar kurarak dış politika stratejisini çeşitlendirmeye çalışmıştır. Bu strateji, hem ulusal güvenlik ve ekonomik gelişim ihtiyaçlarını karşılamak hem de uluslararası arenada etkin bir rol oynamak amacıyla şekillendirilmiştir. Kırgızistan, özellikle Orta Asya bölgesindeki güvenlik ve istikrarın korunması açısından büyük önem vermektedir. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın Şanghay Örgütü (ŞİÖ) ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi bölgesel güvenlik örgütlerine üyeliği, ülkenin bölgesel güvenlik politikalarında etkin bir rol oynamasını sağlamaktadır. ŞİÖ ve KGAÖ, Kırgızistan'a terörizm, aşırılık ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi sınır ötesi tehditlere karşı mücadelede destek sağlamakta ve bölgesel güvenliğin bir parçası olarak hizmet etmektedir. Ekonomik alanda, Kırgızistan, Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi uluslararası ekonomik kuruluşların yanı sıra, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) gibi bölgesel ekonomik ittifaklara da üyedir. Bu üyelikler, Kırgızistan'ın global ve bölgesel ticaret sistemlerine entegrasyonunu kolaylaştırmakta, ekonomik çeşitliliği ve rekabetçiliğini artırmakta önemli bir rol

oynamaktadır. Ayrıca, bu ittifaklar Kırgızistan'a yabancı yatırımlar çekme ve ekonomik kalkınma projeleri için uluslararası destek elde etme imkanı sağlamaktadır. Kırgızistan ayrıca, Birleşmiş Milletler (BM) ve İslam İş birliği Teşkilatı (İİT) gibi uluslararası örgütlerin aktif bir üyesidir. Bu üyelikler, Kırgızistan'ın uluslararası alanda sesini duyurmasını, çeşitli küresel meselelerde pozisyon almasını ve uluslararası toplumla yapmasını sağlamaktadır. Kırgızistan'ın bu tür uluslararası ve bölgesel ittifaklara katılımı, ülkenin dış politikasını çeşitlendirmekte ve uluslararası sistem içindeki etkisini artırmaktadır. Kırgızistan'ın uluslararası ve bölgesel ittifaklara katılımı, ülkenin güvenlik, ekonomik ve diplomatik hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu ittifaklar, Kırgızistan'ın bölgesel ve küresel düzeyde etkili bir aktör olmasını sağlamakta ve ülkenin dış politikasının çok yönlü ve esnek olmasına katkıda bulunmaktadır³³⁹.

3.5.1. Birleşmiş Milletler Örgütü ve Kırgızistan

Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) ve Kırgızistan arasındaki ilişki, uluslararası diplomasi önemli bir örneğini oluşturur. Kırgızistan, 1992 yılında BM'ye üye olduğundan bu yana, küresel düzeydeki birçok meselede aktif bir rol almış ve uluslararası toplumla ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemiştir. BM'nin temel amaçları olan barışın korunması, uluslararası güvenlik, insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında Kırgızistan, BM ile yakın iş birliği içinde hareket etmiştir. Kırgızistan, BM'nin bölgesel ve küresel girişimlerine katkıda bulunarak, uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda sorumluluk almıştır. BM'nin çeşitli barışı koruma misyonlarına katılım göstererek, uluslararası hukukun ve insan haklarının korunması yönünde adımlar atmıştır. Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi'nin kararları ve BM Genel Kurulu'nun tavsiyeleri doğrultusunda, uluslararası terörizmle mücadele ve bölgesel güvenlik konularında iş birliği yapmıştır. Kırgızistan, BM'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma çabalarını da desteklemekte, bu kapsamda çeşitli uluslararası anlaşmalara imza atmış ve yerel düzeyde uygulamaları teşvik etmiştir. BM ile iş birliği içinde gerçekleştirilen projeler, Kırgızistan'ın eğitim, sağlık, çevre koruma ve ekonomik gelişim alanlarında ilerlemesine katkı sağlamıştır. BM'nin kalkınma programları ve yardım kuruluşları, Kırgızistan'ın sosyal ve ekonomik altyapısını güçlendirmede önemli bir rol oynamıştır. İnsan hakları ve

³³⁹ Bozkurt, S.G. (2013). *Kırgızistan'ın Küresel ve Bölgesel Güçler ile İlişkilerine Genel Bakış*, TASAM yayınları, erişim adresi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/26751/kirgizistanin_kuresel_ve_bolgesel_gucler_ile_iliskilerine_genel_bakis

demokratik yönetim konularında da Kırgızistan, BM'nin rehberliğinde önemli adımlar atmıştır. BM İnsan Hakları Konseyi gibi platformlarda aktif olarak yer alarak, insan haklarına saygı gösterilmesi ve demokratik değerlerin teşvik edilmesi yönünde çabalar göstermiştir. BM'nin insan haklarıyla ilgili tavsiyeleri ve raporları, Kırgızistan'ın ulusal yasalarını ve politikalarını geliştirme sürecinde etkili olmuştur. Kırgızistan'ın BM ile ilişkileri, uluslararası işbirliğinin ve çok taraflılığın bir örneği olarak kabul edilebilir. Bu ilişki, Kırgızistan'ın uluslararası alandaki konumunu güçlendirmekte, bölgesel ve küresel meselelerde etkin bir rol oynamasına olanak tanımaktadır. BM ile yapılan iş birliği, Kırgızistan'ın kalkınma, barış ve istikrar yönündeki hedeflerine ulaşmasında önemli bir destek sağlamaktadır³⁴⁰.

3.5.2. Şanghay İşbirliği Teşkilatı ve Kırgızistan

Şanghay İş birliği Teşkilatı (ŞİÖ) ve Kırgızistan arasındaki ilişki, bölgesel işbirliği ve güvenlik politikalarının önemli bir boyutunu temsil eder. 2001 yılında kurulan ve başlangıçta Çin, Rusya, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan'ı içeren ŞİÖ, bölgesel güvenlik, ekonomik iş birliği ve kültürel alışveriş konularında işbirliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Kırgızistan için ŞİÖ, hem bölgesel güvenlik tehditlerine karşı mücadelede hem de ekonomik ve politik işbirliklerini derinleştirmede stratejik bir platform olarak hizmet etmektedir. Bölgesel güvenlik bağlamında, ŞİÖ'nün temel odaklarından biri terörizm, aşırılık ve ayrılıkçılık ile mücadele etmektir. Kırgızistan, bu alanda ŞİÖ üyesi ülkelerle bilgi paylaşımı, istihbarat işbirliği ve ortak askeri tatbikatlar yaparak etkin bir rol oynamıştır. Bu işbirliği, Kırgızistan'ın kendi sınırları içinde ve bölgesel düzeyde güvenliğini sağlamak için önemli bir araç olmuştur. Ekonomik açıdan, ŞİÖ, Kırgızistan'a ticaret, yatırım ve altyapı projeleri alanlarında işbirliği fırsatları sunmaktadır. Özellikle Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol" inisiyatifi ile uyumlu olarak, ŞİÖ, Kırgızistan'ın bölgesel ticaret ağlarının genişlemesine ve altyapı gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasını desteklemekte ve bölgesel ekonomik entegrasyon sürecine dahil olmasını sağlamaktadır. Kültürel ve insani alışveriş açısından da ŞİÖ, Kırgızistan için önemlidir. Teşkilat, üye ülkeler arasında eğitim, kültür ve bilim alanlarında iş birliğini teşvik ederek, halklar arasındaki karşılıklı anlayışı ve dostluğu artırmayı hedefler. Kırgızistan, bu kapsamda bölgesel ülkelerle

³⁴⁰ Birdişli, F.(2010). *Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı3/11, Bahar, ss.172-182.

kültürel ve eğitim alışverişlerinde bulunarak, kültürel çeşitliliği ve bölgesel uyumu teşvik etmektedir. Kırgızistan'ın ŞİÖ ile ilişkisi, bölgesel güvenlik ve işbirliği, ekonomik kalkınma ve kültürel alışveriş açısından büyük önem taşımaktadır. Bu ilişki, Kırgızistan'ın bölgesel konulara yaklaşımını şekillendirmede ve bölgesel ve uluslararası düzeyde etkin bir rol oynamasında kritik bir faktördür. ŞİÖ, Kırgızistan'ın bölgesel istikrarı ve kalkınmayı destekleme hedeflerine ulaşmasında önemli bir platform olarak hizmet etmektedir ³⁴¹.

3.5.3. Bağımsız Devletler Topluluğu ve Kırgızistan

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından kurulan ve eski Sovyet cumhuriyetlerini bir araya getiren bir örgütlenmedir. Kırgızistan için BDT, hem tarihsel ve kültürel bağlarını sürdürmek hem de ekonomik ve siyasi işbirliği geliştirmek açısından önemli bir platform oluşturmuştur. BDT'nin temel amacı, eski Sovyet cumhuriyetleri arasında ekonomik, siyasi ve kültürel işbirliğini teşvik etmek ve bu ülkeler arasında ortak anlayış ve işbirliği ruhunu sürdürmektir. Kırgızistan için BDT, bağımsızlık sonrası dönemde uluslararası ilişkilerini yeniden şekillendirirken ve bölgesel işbirliği stratejilerini geliştirirken önemli bir rol oynamıştır. BDT çerçevesinde, Kırgızistan özellikle ekonomik ve ticari işbirliklerine büyük önem vermiştir. BDT ülkeleriyle ortak ticaret politikaları, serbest ticaret anlaşmaları ve ekonomik entegrasyon girişimleri, Kırgızistan'ın bölgesel ticaretini ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmede önemli bir yer tutmuştur. Bu işbirlikleri, Kırgızistan'ın ekonomik çeşitliliğini artırmak ve bölgesel pazarlarda rekabet gücünü yükseltmek için kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda, Kırgızistan BDT çerçevesinde güvenlik ve savunma alanlarında da işbirliği yapmıştır. Bölgesel güvenlik meseleleri, terörizmle mücadele ve sınır güvenliği gibi konularda BDT üyesi ülkelerle koordinasyon ve işbirliği, Kırgızistan'ın kendi güvenlik politikalarının bir parçası olmuştur. BDT'nin bu alandaki etkileşimi, Kırgızistan'ın bölgesel güvenlik tehditlerine karşı daha etkin bir şekilde mücadele etmesine yardımcı olmuştur. Kültürel ve insani boyutta, BDT, Kırgızistan'a tarihi ve kültürel bağlarını sürdürme ve güçlendirme fırsatı sunmuştur. Ortak dil, tarih ve kültürel değerler, Kırgızistan'ın BDT ülkeleriyle olan ilişkilerinde önemli bir birleştirici faktör olarak işlev görmüştür. Bu bağlamda, eğitim, bilim ve kültür alanlarında işbirliği, karşılıklı anlayışı ve halklar arası ilişkileri

³⁴¹ Sarı, Y. (2012). Foreign Policy of Kyrgyzstan under Askar Akayev and Kurmanbek Bakiyev. Perceptions, Journal of International Affairs, 17(3), pp.131-140

geliştirmekte önemli bir rol oynamıştır. Genel olarak, Bağımsız Devletler Topluluğu, Kırgızistan'ın dış politikasında önemli bir yer tutmakta ve ülkenin bölgesel entegrasyon, ekonomik gelişim ve güvenlik işbirliği hedeflerine ulaşmasında etkili bir platform olarak hizmet etmektedir. Bu işbirliği, Kırgızistan'ın bölgesel ve uluslararası düzeyde daha etkin bir rol oynamasını sağlamak ve ülkenin geniş bir coğrafi alanda etkileşimini güçlendirmektedir ³⁴².

3.5.4. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ve Kırgızistan

Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ), Kırgızistan için, ulusal ve bölgesel güvenlik politikalarını destekleyen kritik bir çok taraflı ittifak olarak önem taşımaktadır. 1992 yılında imzalanan Kolektif Güvenlik Anlaşması'nın bir uzantısı olarak 2002'de resmi olarak kurulan KGAÖ, Rusya, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan'ı içeren bir güvenlik bloğudur. Bu örgüt, üye devletler arasında askeri ve güvenlik işbirliğini teşvik etmek, bölgesel istikrarı korumak ve ortak güvenlik tehditlerine karşı koymak amacıyla faaliyet göstermektedir. Kırgızistan için KGAÖ'nün önemi, ülkenin stratejik konumu ve bölgesel güvenlikle ilgili karşılaştığı zorluklar bağlamında değerlendirilmelidir. Kırgızistan, Orta Asya'da terörizm, aşırılıkçılık, uyuşturucu ticareti ve sınır ötesi suçlar gibi bölgesel güvenlik tehditleriyle karşı karşıyadır. KGAÖ çerçevesinde yapılan işbirliği, Kırgızistan'ın bu tehditlere karşı daha etkili bir şekilde mücadele etmesine ve bölgesel güvenlik meselelerinde koordinasyon ve dayanışma içinde hareket etmesine olanak tanımaktadır. KGAÖ, Kırgızistan'a askeri eğitim, ortak askeri tatbikatlar ve acil durumlar için hızlı müdahale kapasitesi gibi konularda destek sağlamaktadır. Özellikle, KGAÖ'nün hızlı müdahale kuvvetleri, bölgesel kriz anlarında ve istikrarın tehdit altında olduğu durumlarda önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın kendi savunma ve güvenlik kapasitesini güçlendirmesine ve bölgesel güvenlik konularında daha etkin bir politika izlemesine katkı sağlamaktadır. Ek olarak, KGAÖ, Kırgızistan'ın Rusya ve diğer Orta Asya ülkeleriyle olan siyasi ve diplomatik ilişkilerini derinleştirmekte, böylece Kırgızistan'ın bölgesel işbirliği ve entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu ittifak, Kırgızistan'ın ulusal güvenlik stratejilerini desteklerken, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası düzeyde etkili bir rol oynamasına yardımcı olmaktadır. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Kırgızistan için

³⁴² Sarı, a.g.e., ss.131-150.

hem güvenlik hem de diplomasi alanlarında stratejik bir öneme sahiptir. Bu ittifak, Kırgızistan'ın güvenlik sorunlarına karşı koymasına, bölgesel istikrarı korumasına ve uluslararası ilişkilerde etkin bir aktör olarak konumlanmasına katkı sağlamaktadır ³⁴³.

3.5.5. Avrasya Ekonomik İş Birliği Örgütü ve Kırgızistan

Avrasya Ekonomik İş Birliği Örgütü (AEB), Kırgızistan için ekonomik entegrasyon ve bölgesel ticaretin teşvik edilmesi açısından önemli bir platform olarak öne çıkmaktadır. AEB, Rusya, Belarus, Kazakistan, Ermenistan ve Kırgızistan'ı içeren bir ekonomik birlik olup, serbest ticaret bölgesi oluşturma, ekonomik politikaların koordinasyonu ve üye ülkeler arasında ekonomik entegrasyonu derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Kırgızistan, 2015 yılında bu örgüte katılarak hem ekonomik kalkınmasını desteklemek hem de bölgesel ticaret ve yatırım ilişkilerini güçlendirmek için önemli bir adım atmıştır. Kırgızistan için AEB'nin sunduğu fırsatlar, özellikle serbest ticaret anlaşmaları ve ortak pazarlara erişim imkanları açısından dikkate değerdir. AEB, Kırgızistan'ın bölge içindeki ticaret hacmini artırma ve daha geniş bir pazarda rekabetçi ürünler sunma olanağı sağlamaktadır. Bu durum, Kırgızistan'ın ekonomik çeşitliliğini ve ihracat kapasitesini artırmada önemli bir role sahiptir. Ayrıca, AEB üyeliği, Kırgızistan'ın yabancı yatırımları çekme ve uluslararası ticaret ağlarını genişletme potansiyelini artırmaktadır. Bölgesel ekonomik entegrasyonun yanı sıra, AEB, Kırgızistan'a ekonomik politikalarını modernize etme ve ulusal ekonomisini daha rekabetçi hale getirme konusunda destek sağlamaktadır. AEB içindeki işbirliği ve koordinasyon, Kırgızistan'ın ekonomik reform süreçlerini hızlandırmasına ve bölgesel düzeyde ekonomik standartları karşılamasına yardımcı olmaktadır. Ancak, AEB üyeliği, Kırgızistan açısından bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Ülkenin ekonomik özerkliğini koruma ve bölgesel ittifakların getirdiği yükümlülükleri dengeli bir şekilde yönetme ihtiyacı, Kırgızistan'ın uluslararası ekonomik stratejisinde dikkate alınması gereken önemli faktörlerdir. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın AEB içerisindeki konumu, ekonomik faydaların yanı sıra, bölgesel bağılıkların ve politik etkileşimlerin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Avrasya Ekonomik İş Birliği Örgütü, Kırgızistan'ın ekonomik gelişimine önemli katkılarda bulunmakta, bölgesel ticaret ve ekonomik entegrasyonu teşvik etmekte ve Kırgızistan'ın uluslararası ticaret sistemine daha etkin bir

³⁴³ Çotaev, Z., Buyar C. (Ed.). (2017). *Kırgızistan'ın Dış Politikası: Devam Eden ve Değişen Eğilimler*, Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset, s.319, Bişkek.

şekilde entegre olmasına yardımcı olmaktadır. Bu ittifak, Kırgızistan'ın bölgesel ekonomik dinamikler içindeki konumunu güçlendirmekte ve ekonomik potansiyelini artırmaktadır³⁴⁴.

3.5.6. Türk Devletler Teşkilatı ve Kırgızistan

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), Türk dili konuşan ülkeler arasında işbirliğini artırmayı amaçlayan bölgesel bir organizasyon olarak öne çıkmaktadır. Teşkilat, üye ülkeler arasında ekonomik, kültürel, siyasi ve güvenlik alanlarında işbirliğini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın stratejik rolü ve katkıları büyük önem taşımaktadır. Bu makalede, TDT'nin güçlenmesi sürecinde işbirliği fırsatları ve karşılaşılan zorluklar ele alınacak ve Kırgızistan'ın bu süreçteki rolü detaylandırılacaktır. Türk Devletleri Teşkilatı, bağımsız Türk Devletleri arasında ortak kurumsal bir çatı altında iş birliğini tesis etme amacıyla uluslararası bir örgüt olarak kurulmuştur. Bu teşkilat, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi adıyla 2009 yılında kurulmuştur ve Avrupa Birliği ve Şangay İşbirliği Örgütü gibi bir bileşik güç oluşturma çabası olarak ifade edilebilir. Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Dünyası'nın birliğine katkı sağlamayı amaçlamaktadır³⁴⁵. Türk Devletleri Teşkilatı'nın güçlenmesi için Kırgızistan'ın rolü ve katkıları önemlidir. Kırgızistan, Türk Dünyası'nın merkezinde yer alan bir ülke olması sebebiyle, bölgedeki ilişkilerin geliştirilmesinde anahtar konumdadır³⁴⁶.

İlk olarak, tarihsel gelişiminde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında yapılan I.Zirve 2011 yılında Almatı'da gerçekleşen toplantısı'nda "Ekonomik ve Ticari İşbirliği" temalı anlaşmalar ve tüzükler vesilesiyle Türk İş Konseyi kurulmuştur. Ardından, II. Zirve 2012'de "Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği" temasıyla Bişkek'te düzenlenmiş ve yeni kuruluşlar tesis edilmiştir. III. Zirve 2013'te "Ulaştırma" temasıyla Azerbaycan'ın Gebele şehrinde gerçekleşmiş, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Dışişleri Bakanlıkları Arasında İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Bu süreç IV. Zirve'de "Turizm alanında işbirliği" temasıyla 2014'te Bodrum'da devam etmiştir. V.

³⁴⁴ Ağır, O. ve Ömer, A. (2017). *Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği kuruluş süreçlerinin karşılaştırılması*, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 21(1), ss.103–128.

³⁴⁵ Yılmaz, Emir, (2024), Türk Devletleri Teşkilatı: Tarihsel Bir Analiz, TÜRKMER, Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi

³⁴⁶ Murzaeva, D. (2014). *Kyrgyzstan-Turkey Relations: Cooperation in Political and Educational Spheres*, Canadian Center of Science and Education, 6(3). <https://doi.org/10.5539/res.v6n3p39>

Zirve 2015'te "Medya ve Enformasyon İşbirliği" temasıyla Astana'da düzenlenmiş, VI. Zirve 2018'de "Gençlik ve Ulusal Sporlar" temasıyla Çolpon Ata'da gerçekleşmiştir. VII. Zirve 2019'da "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ'lerin) Desteklenmesi" temasıyla Bakü'de toplanmıştır. Ayrıca, XII. Zirve 2021'de "Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler" temasıyla İstanbul'da düzenlenmiş ve Teşkilatın adının "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak değiştirilmesine önemli kararlar alınmıştır³⁴⁷. Günümüzde ana üye ülkeler: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'dir. Gözlemciler ülkeler olarak, Macaristan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

Bu zirvelerde Türk devletleri arasında işbirliğini artırmaya yönelik çeşitli adımlar atılmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Organları: Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Aksakallar Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi ve Sekreteryadır. İşleyişi olarak "Teşkilatın ana karar organı, Dönem Başkanlığı'nı üstlenen ülke (alfabetik sıraya göre) tarafından başkanlığı yürütülen Devlet Başkanları Konseyi'dir. Faaliyetler İstanbul'da yerleşik Sekreteryaya tarafından koordine edilmekte ve desteklenmektedir. Halihazırda Dönem Başkanlığı Kazakistan tarafından yürütülmektedir. 11 Kasım 2022 tarihinde Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) 9. Zirvesi sırasında Devlet Başkanları Konseyi tarafından Türk Devletleri Teşkilatı Sekreteryaasının Genel Sekreteri Kubanıçbek Ömüraliyev olarak atanmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı aynı zamanda Ankara'da bulunan Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), Bakü'de bulunan Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), Astana'da bulunan Uluslararası Türk Akademisi, yine Bakü'de bulunan Türk Kültür ve Miras Vakfı ve İstanbul'da bulunan Türk Ticaret ve Sanayi Odası gibi mevcut işbirliği mekanizmaları için bir şemsiye kuruluş niteliğindedir³⁴⁸.

Kırgızistan'ın Türk Devletler Teşkilatı (TDT) ile olan ilişkisi, Türk dünyasının işbirliği ve bütünleşme çabalarının bir parçası olarak büyük bir öneme sahiptir. TDT, Türkçe konuşan ülkeler arasında siyasi, ekonomik, kültürel ve eğitim alanlarında işbirliğini geliştirmeyi hedefleyen bir uluslararası örgüttür. Kırgızistan'ın bu örgüte katılımı, ülkenin hem bölgesel etkileşimlerini güçlendirmesi hem de ortak tarihi ve

³⁴⁷ Türk Devletler Teşkilatı ana web sayfası, erişim adrsei: <https://www.turkicstates.org/tr>, erişim tarihi: 31.12.2023

³⁴⁸ TDT, a.g.e. erişim adresi: <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari>, erişim tarihi: 31.12.2023

kültürel bağlarına dayalı işbirliklerini derinleştirmesi açısından stratejik bir adımdır. TDT çerçevesinde, Kırgızistan'ın odaklandığı başlıca alanlar arasında ekonomik işbirliği ve ticaretin teşviki, enerji ve ulaşım projelerinde ortaklıklar ve kültürel alışverişler yer almaktadır. Bu işbirliği, Kırgızistan'ın bölgesel ticaret ağlarını genişletmesine ve ekonomik entegrasyon süreçlerine daha aktif katılım sağlamasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, TDT, Kırgızistan için yabancı yatırımları çekmek ve ekonomik kalkınma projelerine destek bulmak açısından önemli bir platform oluşturmaktadır. Kültürel ve eğitim işbirlikleri bağlamında, Kırgızistan'ın ortak tarih ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılması çabalarında önemli bir rol oynamaktadır. TDT üyesi ülkelerle gerçekleştirilen kültürel etkinlikler, festivaller ve eğitim programları, halklar arasındaki karşılıklı anlayışı ve bağları güçlendirmekte, ayrıca genç nesiller arasında ortak Türk mirasına olan ilgiyi artırmaktadır. Diplomatik ve siyasi alanda, Kırgızistan'ın TDT içindeki rolü, bölgesel güvenlik, istikrar ve barışçıl işbirliği konularında işbirliği yapılmasını teşvik etmektedir. Bu işbirliği, terörizmle mücadele, sınır güvenliği ve ortak güvenlik tehditleri gibi konularda üye devletler arasında koordinasyonu artırmakta ve Kırgızistan'ın bölgesel ve uluslararası politikalarda daha etkin bir rol almasına katkıda bulunmaktadır. Kırgızistan'ın Türk Devletler Teşkilatı ile ilişkisi, hem bölgesel entegrasyonu güçlendiren hem de ortak tarih ve kültürel değerlere dayalı işbirliklerini derinleştiren önemli bir unsurdur. Bu işbirliği, Kırgızistan'ın uluslararası alandaki konumunu güçlendirirken, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda yeni fırsatlar yaratmaktadır ³⁴⁹.

3.5.6.1. Türk Devletler Teşkilatı Üyeliğinin Avantajları

Türk Devletleri Teşkilatı, Türk dünyasının birlik ve beraberliğini güçlendirmeyi amaçlayan önemli bir bölgesel örgüt olarak bölgesel ve küresel düzeyde büyük bir potansiyele sahiptir. Üye ülkeler arasındaki tarihi, kültürel ve dilsel bağları koruyarak, ekonomik ve siyasi işbirliğini artırmayı hedeflemektedir. Üye ülkeler arasındaki işbirliği ve entegrasyonun artırılması, TDT'nin etkinliğini ve başarısını artıracaktır. Kırgızistan, bu süreçte aktif rol oynayarak, TDT'nin güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Kırgızistan, TDT'nin güçlenmesinde stratejik bir rol oynamakta ve çeşitli alanlarda önemli katkılar sunmaktadır. TDT'nin güçlenmesinde işbirliği fırsatları ve karşılaşılan zorluklarda

³⁴⁹ İbrahimov, E. (2013). *Türkiye-Kırgızistan İlişkileri: Bugünden Yarına Çalıştayı*, 6 Mayıs, ORSAM Tutanakları No:32, ss. 1-4.

Kırgızistan'a düşen payı diplomatik ve ekonomik çabalarıyla gerçekleştirmekte. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın TDT içindeki aktif rolü ve katkıları, Türk dünyasının güçlenmesine ve uluslararası alanda da daha etkin bir aktör haline gelmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Kırgızistan, Orta Asya'da stratejik bir konuma sahip olup, Çin, Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan ile sınır komşusudur. Bu konumu, Kırgızistan'ı bölgesel ticaret yolları ve enerji koridorları için önemli bir geçiş noktası haline getirmektedir. Kırgızistan'ın zengin doğal kaynakları ve genç nüfusu, ülkenin ekonomik potansiyelini artırmaktadır. Kırgızistan, TDT üyesi diğer ülkelerle güçlü diplomatik ve ekonomik ilişkilere sahiptir. Özellikle Türkiye ve Kazakistan ile olan yakın ilişkiler, Kırgızistan'ın TDT içindeki rolünü güçlendirmektedir. Bu ülkelerle yapılan işbirlikleri, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasına ve bölgesel entegrasyonuna katkıda bulunmaktadır³⁵⁰.

Kırgızistan, TDT'nin çeşitli projelerinde aktif bir rol oynamaktadır. Özellikle eğitim ve kültürel değişim programlarında, Kırgızistan önemli katkılar sunmaktadır. Ülkedeki eğitim kurumları, TDT üyesi ülkelere öğrenci ve akademisyenleri ağırlayarak, bölgesel işbirliğini pekiştirmektedir.

Ekonomik İşbirliği ve Ticaret alanda, TDT, üye ülkeler arasında ticaretin artırılması için çeşitli projeler ve girişimler yürütmektedir. Serbest ticaret anlaşmaları, ortak pazar oluşturma girişimleri ve lojistik altyapı projeleri, ekonomik işbirliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın stratejik konumu ve ekonomik potansiyeli, TDT'nin ekonomik hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Eğitim ve Kültürel Değişim Programları bağlamında, TDT, üye ülkeler arasında eğitim ve kültürel değişim programlarını teşvik etmektedir. Bu programlar, üye ülkeler arasındaki kültürel bağları güçlendirmekte ve genç nesillerin birbirlerini daha iyi tanımasını sağlamaktadır. Kırgızistan, bu tür programlarda aktif olarak yer almakta ve üye ülkelere öğrenci ve akademisyenleri ağırlamaktadır.

³⁵⁰ Özsoy, B. (2023). *Türk Dünyası' Söylemi İçinde Türk Devletleri Teşkilatı'nın Rolü Ve Önemi*, 0(25), 40-55. <https://doi.org/https://doi.org/10.33404/anasay.1324953>

Güvenlik ve Savunma İşbirlikleri bağlamında, TDT, bölgesel güvenlik ve istikrarı sağlamak amacıyla üye ülkeler arasında güvenlik işbirliği yapmaktadır. Ortak tatbikatlar, bilgi paylaşımı ve terörle mücadele gibi alanlarda yapılan işbirlikleri, üye ülkelerin güvenlik kapasitesini artırmaktadır. Kırgızistan, bu işbirliklerinde aktif rol oynamakta ve bölgesel güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Enerji ve Altyapı Projeleri konusunda, TDT, üye ülkeler arasında enerji ve altyapı projelerini teşvik etmektedir. Bu projeler, enerji güvenliğini artırmakta ve bölgesel ekonomik entegrasyonu güçlendirmektedir. Kırgızistan, zengin su kaynakları ve hidroelektrik potansiyeli ile enerji projelerinde önemli bir rol oynamaktadır.

3.5.6.2. Türk Devletler Teşkilatı Üyeliğinin Zorlukları

TDT'nin işbirliği projeleri, üye ülkeler arasındaki politik ve ekonomik engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller, projelerin uygulanmasını zorlaştırmakta ve işbirliğinin etkinliğini azaltmaktadır. Kırgızistan, bu engellerin aşılması için diplomatik çabalarını sürdürmektedir. Kültürel ve Sosyal Farklılıklar konusunda, TDT üyesi ülkeler arasındaki kültürel ve sosyal farklılıklar, işbirliğinin derinleştirilmesini zorlaştırabilir. Bu farklılıklar, projelerin uygulanmasında ve ortak kararların alınmasında zorluklar yaratabilir. Kırgızistan, bu farklılıkların aşılması için kültürel değişim programlarına önem vermektedir. Bölgesel Güçlerin Etkisi ve Rekabet bağlamında, bölgedeki büyük güçlerin etkisi ve rekabeti, TDT'nin işbirliği projelerini olumsuz etkileyebilir. Bu güçlerin bölgedeki çıkar çatışmaları, TDT'nin etkinliğini azaltabilir. Kırgızistan, büyük güçler arasındaki dengeyi gözeterek, TDT'nin işbirliği projelerine katkıda bulunmaktadır. Altyapı ve Teknolojik Kısıtlamalar tarafından bakarsak, TDT üyesi ülkeler arasındaki altyapı ve teknolojik kısıtlamalar, işbirliği projelerinin uygulanmasını zorlaştırabilir. Bu kısıtlamalar, projelerin maliyetini artırabilir ve zamanında tamamlanmasını engelleyebilir. Kırgızistan, bu kısıtlamaların aşılması için uluslararası destek aramaktadır.

Kırgızistan'ın Başarılı İşbirliği konusunda, TDT çerçevesinde çeşitli başarılı işbirliği projelerine imza atmıştır. Özellikle eğitim ve kültürel değişim programlarında, Kırgızistan'ın katkıları büyük olmuştur. Bu projeler, üye ülkeler arasındaki bağları güçlendirmiş ve bölgesel entegrasyonu artırmıştır. Kırgızistan, TDT'nin gelecekteki başarısı için çeşitli öneriler ve stratejiler geliştirmektedir. Bu öneriler arasında, üye ülkeler arasındaki işbirliğinin artırılması, ortak projelerin desteklenmesi ve büyük

güçlerle olan ilişkilerin dengelenmesi bulunmaktadır. Kırgızistan, bu stratejilerle TDT'nin bölgesel ve küresel etkinliğini artırmayı hedeflemektedir. TDT'nin Gelecekteki Potansiyeli bölgesel ve küresel düzeyde büyük bir potansiyele sahiptir. Üye ülkeler arasındaki işbirliği ve entegrasyonun artırılması, TDT'nin etkinliğini ve başarısını artıracaktır. Kırgızistan, bu süreçte aktif rol oynayarak, TDT'nin güçlenmesine katkıda bulunacaktır.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 14 Şubat'taki yemin töreninde belirttiği üzere, "Türk Devletleri Teşkilatı bizim için temel uluslararası kuruluştur, çünkü o bizim ailemizdir. Bizim başka bir ailemiz yok. Bizim ailemiz Türk dünyasıdır." 2009 yılında Nahçıvan Anlaşması'nın imzalanmasıyla kurulan Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), 14 yılı aşkın süredir siyasi, ekonomik, ulaştırma, enerji, kültür, eğitim, sağlık, dijital dönüşüm ve turizm gibi çeşitli alanlarda işbirliği platformları oluşturmuştur. Teşkilat çatısı altında Türk devletleri arasında ikili ve çok taraflı formatta işbirliği düzenli ve sistemli bir şekilde sürdürülmekte ve her geçen yıl güçlenmektedir³⁵¹. Ancak, günümüzdeki uluslararası güvenlik sorunları, çatışmalar ve siyasi ve sosyoekonomik krizler, her devletin istikrarını ve refahını koruma ihtiyacını daha da belirgin hale getirmiştir. Bu bağlamda, kardeş Türk devletlerinin daha sıkı bir araya gelerek dayanışmalarını güçlendirmeleri ve nihayetinde tek bir güç olarak hareket etmeleri önem arz etmektedir. Bölgemizin her taraftan tehdit ve zorluklarla kuşatıldığı mevcut konjonktürde, ülkelerimizin güvenlik ve istikrarının güçlendirilmesi, jeopolitik çeşitlendirme ve dönüşüm tedbirlerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

3.6. Avrupa Birliği ile İlişkileri

Kırgızistan'ın Avrupa Birliği (AB) ile olan ilişkileri, uluslararası diplomasi ve ekonomik iş birliğinin genişleyen yelpazesinde önemli bir yer tutmaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından bağımsızlığını kazanan Kırgızistan, Avrupa Birliği ile ilişkilerini çeşitli alanlarda geliştirmeyi hedeflemiştir. AB, Kırgızistan için ekonomik kalkınma, demokratik reformlar ve insan hakları konularında önemli bir partner olarak öne çıkmaktadır. AB ve Kırgızistan arasındaki ilişkiler, özellikle ekonomik işbirliği, ticaret ve yatırım alanlarında yoğunlaşmaktadır. Avrupa Birliği, Kırgızistan'a kalkınma

³⁵¹ Halef, Halefov, (2024), *Küresel Bir Bütçe: Türk Devletleri Teşkilatı*, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın Özel Talimatlarından Sorumlu Temsilcisi, daha fazla bilgi için erişim adresi: <https://ekoavrasya.net/kuresel-bir-buc-turk-devletleri-teskilati/>

yardımı sağlamakta, bu destek çoğunlukla eğitim, sağlık, altyapı geliştirme ve kırsal kalkınma projelerine yöneliktir. AB'nin sağladığı bu finansal ve teknik yardımlar, Kırgızistan'ın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Diplomatik ve politik alanda, AB, Kırgızistan'ın demokratikleşme sürecine destek vermektedir. Bu destek, seçim süreçlerinin iyileştirilmesi, yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi ve insan haklarına saygı gösterilmesi gibi konularda kendini göstermektedir. AB, ayrıca Kırgızistan'da sivil toplumun güçlenmesi ve medya özgürlüğünün desteklenmesi için de çaba göstermektedir. Ayrıca, Kırgızistan, AB'nin Orta Asya stratejisinin bir parçası olarak, bölgesel işbirliği ve güvenlik konularında da AB ile işbirliği yapmaktadır. AB, Kırgızistan'ın bölgesel istikrar ve güvenlik inşası süreçlerine katkıda bulunarak, bu ülkenin Orta Asya'daki rolünü desteklemektedir. Bu işbirliği, terörizmle mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı ve sınır güvenliği gibi konularda da kendini göstermektedir. Kırgızistan'ın Avrupa Birliği ile ilişkileri, ekonomik kalkınma, demokratik reformlar ve bölgesel güvenlik alanlarında karşılıklı fayda sağlayan bir işbirliği çerçevesinde gelişmektedir. Bu ilişkiler, Kırgızistan'ın uluslararası arenada daha etkin bir rol oynamasına ve kendi iç gelişim süreçlerini desteklemesine katkıda bulunmaktadır. AB ile olan bu işbirliği, Kırgızistan'ın dış politikasının önemli bir unsuru olarak kalmaya devam etmektedir.

3.7. Türkiye ile İlişkileri

Türkiye, Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. Dolayısıyla Kırgızistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler esas itibariyle 1991 yılından itibaren oluşturmaya başlamıştır. 29 Ocak 1992 tarihli protokol uyarınca iki ülkede karşılıklı olarak Büyükelçilikler faaliyete geçmiştir. Kırgızistan'ın İstanbul'da Başkonsoloslugu bulunmaktadır. 23 Aralık 1991'de Kırgızistan'ın ilk devlet başkanı Askar Akayev ilk resmi ziyaretini Türkiye'ye yapmış ve bu ziyarette bir dizi işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bugün iki ülke ilişkileri, stratejik ortaklık seviyesinde karşılıklı güçlü iradeyle her alanda hızla gelişmektedir. İki ülke arasında bugüne kadar, özellikle Cumhurbaşkanları düzeyinde, çok sayıda üst düzey temas ve ziyaret gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile Kırgızistan arasında Şubat 2011'de yapılan görüşmede, vizelerin kaldırılması ve ekonomik ilişkilere ivme kazandırılması gibi önemli kararlara imza atılmış, yüksek düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi kurulmasına karar verilmiştir.

Türkiye ile Kırgız Cumhuriyeti arasında eğitim, kültür, ticaret ve ekonomik işbirliği, ulaştırma, iletişim, askeri ve diğer alanlarda 100’ü aşkın anlaşma ve işbirliği belgesi imzalanmıştır. İki ülke Cumhurbaşkanları tarafından 1997 yılında imzalanan “Ebedi Dostluk ve İşbirliği Anlaşması”, 1999 yılında yayımlanan “Türkiye ve Kırgızistan: Birlikte 21. Yüzyıla” bildirisi ve 2011 yılında imzalanan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Kurulmasına İlişkin Ortak Açıklama, bugünkü stratejik ortaklığımızın temel belgelerdir³⁵². Kırgızistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler, tarihsel, kültürel ve dil bağlarına dayanarak, bağımsızlığın kazanılmasının ardından önemli bir gelişme göstermiştir. Türkiye, Kırgızistan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olmuş ve ilişkileri her iki ülkenin de yararına olacak şekilde geliştirmek için önemli adımlar atmıştır. Bu ilişkiler, karşılıklı yarar temelinde ekonomik, eğitim, kültürel ve diplomatik alanlarda yoğunlaşmaktadır. Ekonomik alanda, Türkiye Kırgızistan için önemli bir ticaret partneri ve yatırımcıdır. Türk şirketleri, Kırgızistan’ın altyapı, inşaat, tekstil ve turizm sektörlerinde faaliyet göstermektedir. İki ülke arasında serbest ticaret anlaşmaları ve ekonomik iş birliği protokolleri, ticaret hacmini artırmak ve yatırımları teşvik etmek için imzalanmıştır. Bu ekonomik ilişkiler, Kırgızistan’ın ekonomik kalkınmasına ve bölgesel entegrasyona katkıda bulunmaktadır. Eğitim ve kültürel alanda, Türkiye ve Kırgızistan arasındaki işbirliği, iki ülkenin tarihi ve kültürel bağlarını daha da güçlendirmiştir. Türkiye, Kırgızistan’da birçok eğitim kurumuna destek vermektedir, bunlar arasında üniversiteler, Türk liseleri ve kültür merkezleri yer almaktadır. Ayrıca, iki ülke arasında eğitim bursları, öğrenci ve akademisyen değişim programları gibi eğitim işbirlikleri de bulunmaktadır. Bu eğitim ve kültürel alışveriş, Kırgızistan’ın insan kaynaklarının gelişimine katkıda bulunmakta ve iki ülke arasındaki insanlar arası ilişkileri güçlendirmektedir. Diplomatik alanda, Türkiye, Kırgızistan’ı uluslararası platformlarda desteklemekte ve iki ülke arasındaki siyasi diyalog düzenli olarak sürdürülmektedir. Türkiye, Kırgızistan’ın Avrasya bölgesindeki güvenlik ve istikrarı destekleme çabalarına katkıda bulunmaktadır ve iki ülke, bölgesel ve uluslararası meselelerde sık sık işbirliği yapmaktadır. Kırgızistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler, karşılıklı saygı ve işbirliği temelinde gelişmekte ve her iki ülkenin de stratejik çıkarlarına hizmet etmektedir. Bu ilişkiler, ekonomik kalkınma, eğitim ve kültürel alışveriş ve diplomatik işbirliği

³⁵² Yüce M.(2021). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, I. Baskı, İstanbul, s.329.

yönlerinden Kırgızistan'ın ulusal gelişimi ve bölgesel konumlanması için önemli fırsatlar sunmaktadır ³⁵³.

Kırgızistan-Türkiye ilişkileri farklı dönemlerde değişim göstermiştir. İlgili kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, ilişkilerin önemli dönüm noktaları şunlardır: İlk bağımsızlık yılları dönemi, 11 Eylül olayları, 2010 devrimi ve sonrası olarak belirtilmiştir. Bu dönemlerde, Kırgızistan'ın dış politikası ve iç dinamikleri, Türkiye ile olan ilişkilerini etkilemiştir. Bu değişimler, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimini etkilemiş ve farklı işbirliği alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kırgızistan ve Türkiye arasında ortak özellikler şunlardır: 1. Kültürel ve toplumsal benzerlikler: İki ülke arasında ortak kültürel ve toplumsal özellikler bulunmaktadır. 2. Tarihi, etnik ve kültürel bağlar: Kırgızistan'ın Türkiye ile tarihi, etnik ve kültürel bağları bulunmaktadır. 3. İslam: Her iki ülke de İslam'ın etkisi altındadır ve bu ortak bir noktadır. Bu ortak özellikler, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine ve işbirliği alanlarının oluşturulmasına zemin oluşturmuştur³⁵⁴. Kırgızistan'ın Türkiye ile işbirliği alanları, Kırgızistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerinin çeşitliliğini ve derinliğini yansıtmaktadır. Kırgızistan'ın Türkiye ile işbirliği alanları şunlardır:

1. Siyasi alan: İki ülke arasındaki siyasi işbirliği, resmi ziyaretler ve stratejik ortaklık düzeyine ulaşmıştır. İki ülke arasında imzalanan "Kırgız Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti'nin arasındaki Ebedi Dostluk" ve "Kırgızistan ve Türkiye: XXI yüzyıla beraber İşbirliği" andlaşmaları, iki ülke arasındaki ilişkilerin dostluk ve kardeşlik nitelikleri yanında stratejik ortaklık düzeyine kadar yükseldiğini göstermektedir.

2. Kültürel alan: İki ülke arasında kültürel ve toplumsal benzerliklerden kaynaklı olarak kültürel işbirliği alanları bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye'de Kırgızistan Kültür Evi bulunmaktadır.

³⁵³ Andican, A. (2013). *Bağımsızlıktan Günümüze Kırgızistan-Türkiye İlişkileri ve Geleceğe İlişkin Düşünceler*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Kırgızistan- Türkiye İlişkilerinin Geleceği Sempozyumu, Mayıs, Bişkek, ss.3-9.

³⁵⁴ Çotaev, Z. (2023). *Kırgızistan Dış Politikasında Türkiye İle İlişkilerine Genel Bakış*, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, YDK 339.9, ss.1-3, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

3. Eğitim alanı: İki ülke arasında eğitimsel işbirliği faaliyetleri bulunmaktadır. Türkiye, Kırgızistan'da birçok okul ve üniversiteye burslar sağlamaktadır. Ayrıca, Türkiye'de Kırgız öğrencilerin eğitim gördüğü Manas Üniversitesi de bulunmaktadır.

4. Ticari ve iktisadi alan: İki ülke arasındaki iktisadi-ticari işbirliği faaliyetleri yoğunlaşmıştır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi zamanla gelişmekte olup 2016 yılına geldiğinde hacmi bakımından 459,4 milyon Amerikan dolara (USD) ulaşmıştır. İki ülke arasındaki ticaret hacminin 1 milyar Amerikan dolara yükseltilmesi hedeflenmektedir.

5. Askeri alanda işbirliği: Askeri eğitim, savunma sanayii ve güvenlik konularında işbirliği faaliyetleri bulunmaktadır. İki ülke arasındaki askeri eğitim, savunma sanayii ve güvenlik işbirliği gerekli hukuki zemin oluşturularak ileri bir düzeye ulaştırılmaktadır.

Kırgızistan ile Türkiye arasında diplomatik görüşmeler üst düzeyde sürdürülmektedir. Türkiye, bağımsızlığını yeni kazanmış olan Kırgız Cumhuriyetinin bağımsızlığı ilk tanıyan devlet olmuş ve uluslararası sistemde yerini alabilmesi için güçlü bir lobicik faaliyeti yürütmüş, ülkenin hayati öneme sahip olan sorunlarıyla mücadelesinde her zaman güçlü destek vermiştir. Kırgızistan ile Türkiye arasında eğitim, kültür, ticaret ve ekonomik işbirliği, ulaştırma, iletişim, askeri ve diğer alanlarda 100'ü aşkın anlaşma ve işbirliği belgesi imzalanmıştır. İki ülke Cumhurbaşkanları tarafından 1997 yılında imzalanan "Ebedi Dostluk ve İşbirliği Anlaşması", 1999 yılında yayımlanan "Türkiye ve Kırgızistan: Birlikte 21. Yüzyıla" bildirisi ve 2011 yılında imzalanan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Kurulmasına İlişkin Ortak Açıklama, bugünkü stratejik ortaklığımızın temel belgelerdir ³⁵⁵.

İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin yürütülmesi yanında Kırgızistan'da kurulan Kırgızistan-Türkiye Dostluk Hastanesi ve Bışkek'teki Merkezi Cami gibi projeler gerçekleştirilmiştir. 2021 tarihinde Sadır Japarov'un iktidara gelmesiyle devletin dış politika alanında geleneksel ortakları arasında Türkiye ile ilişkileri belirli ölçüde yoğunlaştığı görünmektedir. Bunun önemli bir göstergesi Kırgızistan Dış İşleri Bakanı Ruslan Kazakbaev'in Kasım 2020'de yaptığı Türkiye ziyareti karşısında Türkiye Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Mart 2021'de yaptığı

³⁵⁵ Yüce M.(2021). Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, I. Baskı, İstanbul, ss. 327-328.

Kırgızistan ziyareti olmaktadır³⁵⁶. Ardından Türkiye Cumhurbaşkanı Tayyip Recep Erdoğan'ın daveti üzerinde Kırgızistan Başkanı Sadır Japarov 9-11 Haziran 2021'de Ankara ziyareti yaptığı görünmektedir. Yoğun gündemi bulunan işbu ziyaret sırasında iki devletin Başkanlar Zirvesi, Kırgızistan ve Türkiye arasında Stratejik İşbirliği Yüksek Kurulu'nun 5 toplantısı, Japarov'un Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Şentop ve Türk işadamlarla buluşmaları gibi toplantılar yapıp iki ülke arasında siyasi, askeri-teknik, ticari-ekonomik ve kültürel alanlarda ilişkilerin derinleşmesi ve gelişmesi görüşülmüştür. Böylece, Bişkek yönetiminin Ankara'ya yönelik ilişkileri yoğunlaşma girişimleri Türkiye tarafından olumlu karşılamasıyla ileride iki devlet arasındaki muamelelerde önemli gelişmeler ve yeni açılımların olacağı beklenmektedir. Nitekim, Kırgız yönetiminin Türkiye'nin hassas olduğu FETÖ sorunda Ankara taleplerine yönelik olumlu adımlar atması, ve Türkiye yönetiminin Kırgız-Tajik çatışmasında Bişkek'e manevi ve maddi desteğin sağlanması iki ülke arasındaki ilişkilerin samimiyetini göstermektedir³⁵⁷.

Sonuç olarak, Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren, Türkiye ile gelişen ilişkiler, 2010 yılından sonra stratejik ortaklık düzeyine yükselmiş, iki devlet yönetimi sorunlara odaklanmadan dostane ilişkileri canlı ve yüksek düzeyde tutma niyetini göstermiştir. İki devlet arasındaki ilişkiler, ortak kültürel ve toplumsal özelliklerin yanı sıra çeşitli işbirliği alanlarında gerçekleştirilen ortak faaliyetler ve karşılıklı çıkarlar temelinde şekillenmektedir. Bu bağlamda, Kırgızistan'da iktidara gelen her yeni siyasal yönetim, Türkiye ile olan ilişkilere önem vermeye özen göstermiş ve Ankara yönetimi de bu çabaları hoşgörüyü karşılamıştır. Bugünkü lider Sadır Caparov yönetimi, kısa bir süre içinde Türkiye ile yoğun temaslarda bulunarak, gelecekte önemli açılım ve ilerlemeler sağlayabilecek bir yaklaşım sergilemektedir. İki ülke arasındaki bu dostane ilişkilerin daha da güçlenerek devam etmesi beklenmektedir. Türkiye ile Kırgızistan arasındaki dış ticaret hacmi, coğrafi uzaklık, ulaşım güzergâhı sorunları ve sektörel farklılıklar nedeniyle istenen düzeye ulaşamamıştır. Coğrafi uzaklık ve ulaşım sorunları, lojistik zorluklar yaşanmasına ve maliyetlerin artmasına yol açmaktadır, bu da

³⁵⁶ Kabar.kg, (2021). *Bişkek'te Kırgızistan ve Türkiye DİB başkanlarının görüşmeleri yapılmaktadır*, erişim adresi: <http://kabar.kg/news/v-bishkeke-prokhodia-peregovory-glav-mid-kyrgyzstana-i-turtcii-foto/>, erişim tarihi: 11.08.2021.

³⁵⁷ Çotaev, Z. (2023). *Kırgızistan Dış Politikasında Türkiye İle İlişkilerine Genel Bakış*, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, YDK 339.9, 2023, ss.1-5, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

işbirliği motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Diğer taraftan Türkiye’de katma değeri yüksek teknoloji ürünlerinin imalatı yeterince gelişmediği için bu ülkeler daha düşük teknoloji ürünleri, tekstil ve gıda ürünleri ihraç etmektedir. Bu ürünlerin katma değeri düşük olduğu için meblağ olarak düşük kalmaktadır. Bu durum, ticaret hacminin düşük kalmasına yol açmaktadır. Kırgızistan'ın ekonomik yapısındaki sorunlar, siyasal istikrarsızlık, zayıf hukuki altyapı, düşük alım gücü, kamu mali disiplini eksikliği, zayıf teknolojik altyapı gibi faktörlerle ilişkilidir. Bu yapısal sorunlar, Kırgızistan'ın bölgesel ve küresel ekonomik dalgalanmalardan hızla etkilenen bir ülke olmasına neden olmaktadır. Ancak Türkiye, Kırgızistan'ın hem ihracat hem de ithalatında önemli bir ticaret ortağı olarak yer almaktadır. Sonuç olarak, Türkiye-Kırgızistan dış ticaret ilişkilerinin sınırlı olmasının temel nedenleri coğrafi uzaklık, sektörel ve ekonomik faktörlere dayanmaktadır.

3.8. Komşu Devletler ile İlişkileri

Kırgızistan'ın komşu devletlerle olan ilişkileri, ülkenin dış politikasında stratejik bir öneme sahip olup, bu ilişkiler bölgesel istikrar, ekonomik işbirliği ve güvenlik konularında odaklanmıştır. Kırgızistan, Orta Asya'nın kalbinde yer alarak Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan ve Çin Halk Cumhuriyeti ile sınırları paylaşmaktadır. Her bir komşu devletle ilişkiler, Kırgızistan'ın ulusal güvenlik politikaları, ekonomik gelişimi ve bölgesel etkileşimi için kritik bir önem taşımaktadır. Kazakistan ile Kırgızistan arasındaki ilişkiler, genellikle ekonomik işbirliği ve ticaret üzerine yoğunlaşmıştır.

Kırgızistan'ın dış politikasında ülkenin ilk Cumhurbaşkanı Aksar Akayev'in “İpek Yolu Diplomasisi” görüşü önemli rol oynamıştır. Buna göre, küreselleşen dünyada coğrafi sınırlarının çizilmesi olanaksız olan İpek Yolu'ndaki, başta Orta Asya ülkeleri olmak üzere tüm Asya ülkelerinin dünya ile bütünleşmeleri sağlanacak ve bölge ülkeleri arasında barış ve geniş çerçeveli işbirliğinin kurulması için çok yönlü fırsatlar sağlanacaktır. Bu görüş çerçevesinde gelişen Kırgızistan'ın uluslararası ilişkileri üç ayrı kolda incelenebilir. Bunlar, sınır komşuları Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan ve güneydoğusunda Çin Halk Cumhuriyeti ile karşılıklı güven esasına dayalı ilişkileri; Rusya ile olan stratejik yakınlığı ve başta Amerika olmak üzere batılı ülkelerle geliştirdiği ilişkilerdir.

Bağımsızlıktan bu yana Kırgızistan komşularıyla iyi ilişkiler ve dostane münasebetlere dayalı bir politika izlemeye, karşılıklı ticareti ve işbirliği geliştirmek çabasını sürdürme gelmiştir. Yer altı kaynakları ve yüzölçümü bakımından komşularına göre daha mütevazı bir konumda olan Kırgızistan komşularına yönelik ve onları rahatsız edecek herhangi bir talebi bulunmamaktadır. Buna rağmen SSCB mirası olarak tevarüs ettiği etnik ve sınır problemi dolayısıyla komşularla yer yer bazı sıkıntılar yaşandıysa da bunların önemli bir kısmı barışçıl yollarla çözebilmeyi başarmıştır.

Kazakistan, Kırgızistan için önemli bir ticaret partneri olup, iki ülke arasında serbest ticaret anlaşmaları ve sınır geçişlerini kolaylaştırıcı düzenlemeler bulunmaktadır. Ayrıca, bölgesel güvenlik ve sınır yönetimi konularında da işbirlikleri yapılmaktadır.

Özbekistan ile ilişkiler, tarihsel olarak bazı zorlukları içerse de, son yıllarda iki ülke arasında ilişkilerin normalleşmesi ve ticaretin artması gözlemlenmiştir. Su kaynaklarına erişim ve sınır anlaşmazlıkları gibi bölgesel meselelerde işbirliği artmış, iki ülke arasındaki diplomatik ve ekonomik ilişkiler güçlenmiştir.

Tacikistan ile Kırgızistan arasındaki ilişkiler, sınır anlaşmazlıkları ve etnik azınlıkların durumu gibi zorluklar içermekle birlikte, bölgesel güvenlik ve ekonomik işbirliği konularında işbirliği potansiyeli de taşımaktadır. İki ülke, terörizmle mücadele ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi ortak güvenlik tehditlerine karşı işbirliği yapmaktadır.

Çin ile olan ilişkiler, Kırgızistan için ekonomik ve stratejik açıdan büyük bir önem taşımaktadır. Çin, Kırgızistan'ın önemli bir ticaret partneri olup, özellikle "Bir Kuşak, Bir Yol" inisiyatifi kapsamında altyapı yatırımları ve ekonomik projelerde önemli bir rol oynamaktadır. Bu ilişki, aynı zamanda Kırgızistan'ın uluslararası alanda konumlanması için de stratejik önem taşımaktadır. Genel olarak, Kırgızistan'ın komşu devletlerle olan ilişkileri, bölgesel istikrar, ekonomik işbirliği ve güvenlik konularında çeşitli dinamikler içermekte ve bu ilişkiler, Kırgızistan'ın dış politikasının temelini oluşturmaktadır. Her bir komşu ile ilişkilerin niteliği, Kırgızistan'ın bölgesel ve küresel düzeydeki stratejik konumunu belirleyen önemli faktörler arasındadır ³⁵⁸.

³⁵⁸ Saray, M. (2004). *Modern Kırgızistan'ın Doğuşu*, TİKA Yayınları, ss. 15-17, Ankara

Kırgızistan, komşusu Çin'i milyarı aşan nüfusu ve tarihsel kökenlere dayanan güvensizlik nedeniyle en büyük ve yakın tehdit olarak görse de, temkinli, mesafeli ve giderek gelişen iyi komşuluk ilişkilerini sürdürmeye özen göstermektedir. Kırgızistan, Çin Halk Cumhuriyeti ile tesis ettiği ve geliştirmeyi planladığı işbirliği mekanizmalarının öncelikli olarak ekonomik ve ticari ağırlıklı olmasına önem atfetmekte ve Çin'in hassasiyet duyduğu konularda bu ülkeyi rahatsız edecek tutum ve davranışlardan kaçınmaya çalışmaktadır. Öte yandan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun yakınlaşması, bölgede olası çatışma riskini azalttığı ve Kırgızistan'ı bu iki devlet arasında taraf tutma zorunluluğundan kurtardığı için desteklenmektedir. Bu çerçevede, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), bu iki devleti ortak bir platformda buluşturan ve işbirliğini ön plana çıkaran önemli bir mekanizma olarak Kırgızistan tarafından desteklenmektedir. Ayrıca, Çin Halk Cumhuriyeti pazarına açılmak isteyen Batılı uluslararası şirketlerin, Kırgızistan'ın demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçiş konusunda yeterince ilerlemesi halinde, Kırgızistan'ı Çin'e yapılacak ticaret ve yatırımlar için bir serbest bölge olarak kullanmak istedikleri bilinmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma küçük devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarındaki sorunları ele alıyor ve bu sorunları çözmek için uluslararası işbirliği olanaklarını kullanmanın önemini vurguluyor. Küçük devletler, ittifaklar kurarak güçlerini artırabilir ve kendi çıkarlarını savunabilirler. Ancak, sınırlı kaynakları nedeniyle dış politika ve güvenlik politikalarının etkinliği sınırlı olabilir. Bu çalışma, küçük devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarındaki zorlukları ele almaktadır. Bu zorluklar arasında liderlik tarzı, iç tehditler, eğitim sisteminin kalitesi, işgücü piyasasının ihtiyaçları, kadro yetersizliği, ekonomik zorluklar ve ulusal kimlik sorunları bulunmaktadır. Küçük devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarını etkileyen iç ve dış faktörlerin karmaşıklığı ortaya konmuştur. Bu faktörlerin etkisi altında, küçük devletlerin uluslararası işbirliği ve ittifaklar kurarak güçlerini artırmaları gerekmektedir. Ayrıca, eğitim sisteminin güçlendirilmesi, mesleki ve teknik eğitimin teşvik edilmesi, kadro yetersizliği sorununun giderilmesi ve ekonomik kalkınma için gerekli politikaların oluşturulması önerilmektedir. Bu önerilerin uygulanması, küçük devletlerin uluslararası rekabetçiliklerini artırarak dış politika ve güvenlik politikalarını daha etkili bir şekilde yürütmelerine yardımcı olabilir.

Ayrıca, ulusal kimlik sorunları gibi iç meselelerin çözümü için de iç politika reformlarına odaklanılması gerekmektedir.

Küçük devlet kavramı üzerinde, küçük devletlerin karakteristik özellikleri, tercihleri, davranışları ve dış politikaları üzerinde değerlendirme yapıldı. Bu kapsamda neoklasik realist yaklaşım içerisinde bağımsız değişkenler ve müdahaleci değişkenler bağlamında analiz edildi. Bu çalışma, küçük devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarındaki zorlukları anlamak ve çözüm önerileri geliştirmek için önemli bir kaynak olabilir. Bu önerilerin uygulanması, küçük devletlerin uluslararası alanda daha güçlü ve etkili bir konuma gelmelerine yardımcı olabilir. Küçük devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde etkili olan faktörler ve bu faktörlerin etkisi altında küçük devletlerin uluslararası işbirliği ve ittifaklar kurarak güçlerini artırmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, eğitim sisteminin güçlendirilmesi, mesleki ve teknik eğitimin teşvik edilmesi, kadro yetersizliği sorununun giderilmesi ve ekonomik kalkınma için gerekli politikaların oluşturulması önerilmektedir. Bu önerilerin uygulanması, küçük devletlerin uluslararası rekabetçiliklerini artırarak dış politika ve güvenlik politikalarını daha etkili bir şekilde yürütmelerine yardımcı olabilir.

Küçük devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarındaki zorluklar, uluslararası ilişkilerdeki güç dengeleri, coğrafi konum, iç tehditler, ekonomik kalkınma, liderlik tarzı ve ulusal kimlik sorunları gibi birçok faktörden kaynaklanmaktadır. Bu faktörlerin etkisi altında, küçük devletlerin uluslararası işbirliği ve ittifaklar kurarak güçlerini artırmaları gerekmektedir.

Bu çalışma bağlamında örnek ülke bazında Orta Asya devletlerinden Kırgızistan örneğinde ilerledik. Kırgızistan'ın dış politika ve güvenlik politikalarını etkileyen iç ve dış faktörlerin karmaşıklığı, ülkenin uluslararası işbirliği ve ittifaklar kurarak güçlerini artırması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, eğitim sisteminin güçlendirilmesi, mesleki ve teknik eğitimin teşvik edilmesi, kadro yetersizliği sorununun giderilmesi ve ekonomik kalkınma için gerekli politikaların oluşturulması, Kırgızistan'ın dış politika ve güvenlik politikalarını daha etkili bir şekilde yürütmesine yardımcı olabilir. Kırgızistan gibi küçük devletlerin dış politika tercihleri, büyük ölçüde ulusal çıkarlarına ve iç politikalarına bağlıdır. Küçük devletler, genellikle güçsüz oldukları için, tehditlerle başa çıkmak için dış destek arama veya dengeleme stratejileri izleme eğilimindedirler. Bu nedenle,

Kırgızistan'ın dış politika tercihleri, ülkenin güvenlik, ekonomik kalkınma ve ulusal çıkarlarına bağlı olacaktır.

Kırgızistan'ın dış politika ve güvenlik politikaları, Rusya, Çin ve ABD gibi büyük güçlerle olan ilişkileri, etnik gerilimler, terörizm tehdidi ve su kaynakları gibi iç meseleler tarafından etkilenmektedir. Kırgızistan, Rusya ile derin tarihi, kültürel ve politik bağlara sahip olmasına rağmen, Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol" inisiyatifi kapsamında önemli bir konuma sahiptir. Bu, Kırgızistan için ekonomik fırsatlar yaratırken, aynı zamanda Çin'e olan bağımlılığı ve Çin'in bölgedeki artan etkisi nedeniyle dış politika sorunlarına da yol açabilir.

Kırgızistan'ın dış politika tercihleri arasında, Rusya, Çin ve ABD gibi büyük güçlerle olan ilişkileri, bölgesel işbirliği ve uluslararası işbirliği yer alabilir. Rusya ile yakın ilişkiler, ülkenin stratejik konumundan kaynaklanmaktadır. Rusya, Kırgızistan'ın komşusu Kazakistan'ı da içeren Orta Asya bölgesindeki jeopolitik çıkarları için önemli bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, Kırgızistan'ın Rusya ile yakın ilişkiler sürdürmesi, ülkenin güvenliği ve ekonomik kalkınması için önemli olabilir.

Çin ile olan ilişkiler de Kırgızistan için önemlidir. Çin, Kırgızistan'ın en büyük ticaret ortağıdır ve "Bir Kuşak Bir Yol" projesi kapsamında Kırgızistan'a yatırım yapmaktadır. Bu nedenle, Kırgızistan'ın Çin ile olan ilişkilerini güçlendirmesi, ekonomik kalkınması için önemli olabilir.

Ayrıca, Kırgızistan'ın ABD ile olan ilişkileri de önemlidir. 2014'te Kırgızistan, Manas Hava Üssü'nü kapatma kararı alarak ABD ile askeri işbirliğini sonlandırdı. Bu karar sonrasında Kırgızistan, dış politikasını dengelemeye çalışarak bölgesel ve uluslararası işbirliğini artırmaya odaklandı. Ardından, 2015'te ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin öncülüğünde Taşkent'te düzenlenen bir toplantıda C5+1 inisiyatifi duyuruldu. Bu inisiyatif, ABD'nin Orta Asya ülkeleriyle daha yakın işbirliği ve diyalog kurma çabası olarak ortaya çıktı. ABD ve Kırgızistan arasındaki ilişkilerin etkili ve sürdürülebilir olması için şu temel unsurlara odaklanılmalıdır: Karşılıklı Saygı ve İkili Diyalog: Her iki ülke, birbirlerinin egemenliğine saygı göstermeli ve düzenli olarak açık ve etkili bir diyalog sürdürmelidir. Ekonomik İşbirliği: Ticaret ve yatırım konularında işbirliği teşvik edilmeli, her iki ülke arasında karşılıklı çıkarları destekleyen ticaret anlaşmaları geliştirilmelidir. Güvenlik İşbirliği: Terörle mücadele, siber güvenlik ve sınır güvenliği

gibi konularda güvenlik işbirliği, her iki ülkenin çıkarlarına hizmet edebilir. Eğitim ve Kültürel Değişim: Eğitim ve kültürel değişim programlarıyla insanlar arasındaki anlayış artırılmalı, öğrenci değişimleri ve kültürel etkinlikler desteklenmelidir. Sürdürülebilir Kalkınma Projeleri: Ortak sürdürülebilir kalkınma projeleri, çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan her iki ülkenin de yararına olabilir. Demokratik Değerlere Saygı: Her iki ülke de demokratik değerlere ve insan haklarına saygı göstermeli, demokratik kurumları desteklemelidir. Bu unsurlar, ABD ve Kırgızistan arasında adil, güçlü ve karşılıklı çıkarları gözetten bir ilişkinin temelini oluşturabilir.

Kırgızistan Orta Asya'da ABD'nin bölgedeki etkisini sınırladı ülkedeki ABD üssü kapatarak. Ayrıca, bu durum, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinde dengeleme stratejilerine yönelmesine neden olabilir. Yani, ülke, ABD'nin bölgedeki etkisini dengelemek için diğer aktörlerle ilişkilerini güçlendirebilir. Diğer yandan, askeri işbirliğinin sona ermesi, Kırgızistan'ın Rusya ile olan ilişkilerini güçlendirdi. Rusya, Kırgızistan'ın en önemli stratejik ortağı olarak kabul edilmektedir ve bu durum, ülkenin Rusya'ya olan bağımlılığını artırabilir. Ayrıca, Kırgızistan'ın Rusya ile ilişkilerini güçlendirmesi, ülkenin bölgedeki konumunu güçlendirebilir. Çin ile ekonomik bağlamında daha yaklaştı, dolayısıyla Kırgızistan dış politika tercihlerinde dengeleme stratejilerine yönelmesi gerekmektedir.

Kırgızistan'ın dış politika tercihleri, ülkenin güvenlik, ekonomik kalkınma ve ulusal çıkarlarına bağlı olacaktır. Bu tercihler arasında, Rusya, Çin ve ABD gibi büyük güçlerle olan ilişkiler, bölgesel işbirliği ve uluslararası işbirliği yer alabilir.

Kırgızistan'ın dış güvenliği için diğer muhtemel tehditler olarak rüşvet, terörizm, radikalizm, sınır güvenliği, etnik çatışmalar, su kaynakları ve dışa bağımlılık gibi sorunlar ülkenin iç ve dış politika kararlarını etkileyebilir ve ülkenin ulusal çıkarlarını koruma kabiliyetini sınırlandırabilir. Bu nedenle, ülkenin dış politika tercihleri, bu tehditlerin önlenmesi ve ülkenin güvenliği için stratejik yaklaşımlar gerektirir. Kırgızistan'ın dış politika davranışlarına göre, küçük devlet olarak, küçük devletler genellikle dış politikada daha az etkilidir ve genellikle büyük devletlerin politikalarına daha bağımlıdır. Bu durum, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerini ve uluslararası ilişkilerini belirlerken dikkate alınması gereken bir faktördür.

Kırgızistan'ı küçük devlet olarak nitelendirilmesi, ülkenin nüfus, ekonomik ve politik kapasitesi açısından ele alınmaktadır. Ülke, Orta Asya'da yer almaktadır ve nüfusu 7 milyonun biraz üzerindedir. Bu durum, ülkenin bölgesel ve küresel güçler arasındaki rekabetin ortasında kalmasına neden olabilir. Küçük devletlerin dış politika tercihleri, sadece iç istikrara değil, aynı zamanda güç dengesi, coğrafi konum ve diğer faktörlere de bağlı olacaktır. Bu nedenle, Kırgızistan'ın dış politika tercihleri, ülkenin küçük devlet olarak nitelendirilmesiyle birlikte, askeri harcama faktörlerin de dikkate alınmasıyla belirlenmektedir. Ancak, her küçük devletin kendine özgü koşulları ve dinamikleri vardır ve bu nedenle Kırgızistan'ın küçük devlet olarak nitelendirilmesi, diğer küçük devletlerden farklı özelliklere sahip olabileceğini unutmamak önemlidir. Kırgızistan'ın güvenlik politika yaklaşımı, ülkenin iç ve dış politika önceliklerine, coğrafi konumuna, uluslararası ilişkilerine ve ulusal çıkarlarına bağlı olarak şekillenmelidir. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın güvenlik politika yaklaşımı tarafsızlık ve/veya ittifak gibi farklı stratejik seçenekleri içerebilir. Tarafsızlık, Kırgızistan'ın uluslararası ilişkilerde herhangi bir askeri ittifaka bağlı olmaması ve tarafsız bir konumda durması anlamına gelir. Bu yaklaşım, ülkenin bağımsızlığını ve egemenliğini vurgular. Öte yandan, ittifaklar, Kırgızistan'ın uluslararası ilişkilerde belirli ülkeler veya ittifak yapılarıyla stratejik ilişkiler kurmasını ve güvenlik garantileri elde etmesini sağlayabilir. Bu tür bir yaklaşım, ülkenin dış tehditlere karşı korunmasına ve uluslararası destekten faydalanmasına olanak tanıyabilir.

Kırgızistan'ın güvenlik politika yaklaşımının belirlenmesinde, ülkenin askeri kapasitesi, coğrafi konumu, komşu ülkelerle ilişkileri, iç istikrarsızlık ve ulusal çıkarları gibi faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu faktörler, ülkenin güvenlik politikasının tarafsızlık ve/veya ittifak gibi stratejik seçeneklerini belirlemesinde etkili olacaktır. Kırgızistan'ın güvenlik politika yaklaşımı, ülkenin ulusal çıkarlarına ve dış politika önceliklerine bağlı olarak şekillenmelidir. Tarafsızlık ve ittifak gibi farklı stratejik seçenekler, ülkenin güvenlik politikasının belirlenmesinde dikkate alınmalıdır, ve bu seçeneklerin avantajları ve dezavantajları titizlikle değerlendirilmelidir.

Neoklasik gerçekçilik yaklaşımına göre, bağımsız değişken faktörleri bir devletin dış politikasının şekillenmesinde etkili olan temel unsurlardır. Bu faktörler, birimin (devletin) içsel özellikleri ve dışsal çevresi tarafından belirlenir. Neoklasik gerçekçilikte

bağımsız değişken faktörleri: İçsel faktörler- Bu faktörler, bir devletin iç siyasi yapı, ulusal kimlik, liderlik yapısı, ekonomik yapı, kamuoyu, bürokrasi gibi iç dinamiklerini kapsar. Bu faktörler, bir devletin dış politikasını şekillendirirken önemli bir rol oynar. Dışsal faktörler- Bu faktörler, uluslararası sistemdeki güç dengeleri, uluslararası ilişkilerdeki diğer devletlerin davranışları, bölgesel ve küresel güvenlik tehditleri gibi dışsal etmenleri içerir. Bu faktörler, bir devletin dış politikasını etkileyen önemli unsurlardır.

Müdahaleci değişken faktörleri ise, bir devletin dış politikasının şekillenmesinde etkili olan faktörlerdir. Bu faktörler, bir devletin dış politikasını şekillendirirken rol oynarlar ve neoklasik gerçekçilikte önemli bir yer tutarlar. Müdahaleci değişken faktörleri: Uluslararası ilişkilerdeki güç dengeleri: Uluslararası sistemdeki güç dengeleri- bir devletin dış politikasını etkileyen temel faktörlerden biridir. Diğer devletlerin güç mücadeleleri ve ilişkileri, bir devletin politikalarını etkiler. Uluslararası güvenlik tehditleri- Bölgesel ve küresel düzeydeki güvenlik tehditleri, bir devletin dış politikasını şekillendiren önemli faktörler arasındadır. Bu tehditler, bir devletin güvenlik politikalarını belirlemede etkili olabilir. Bu faktörler, neoklasik gerçekçilik yaklaşımına göre bir devletin dış politikasının şekillenmesinde önemli rol oynar ve dış politika tercihlerini belirlerken dikkate alınması gereken unsurları temsil eder.

Kırgızistan, neoklasik gerçekçilik yaklaşımının temel prensiplerine uygun olarak, uluslararası ilişkilerde güç dengeleri, uluslararası güvenlik tehditleri, içsel faktörler ve dışsal faktörler gibi faktörlerin bir devletin dış politikasını şekillendirmede önemli rol oynadığını kabul eder. Kırgızistan'ın dış politikası, ülkenin ulusal çıkarlarına ve dış politika önceliklerine bağlı olarak şekillenir ve bu politikaların belirlenmesinde neoklasik gerçekçilik yaklaşımının prensipleri dikkate alınır. Örneğin, Kırgızistan'ın dış politikasında Rusya ile olan ilişkileri, ülkenin coğrafi konumu, tarihi bağları ve ekonomik bağımlılığı gibi içsel faktörler etkili olurken, Çin ile olan ilişkileri, "Bir Kuşak Bir Yol" inisiyatifi gibi bölgesel ve küresel güç dengeleri gibi dışsal faktörler etkili olabilir. Ayrıca, Kırgızistan'ın dış politikasında, uluslararası güvenlik tehditleri, özellikle terörizm ve aşırıcılık gibi bölgesel ve küresel düzeydeki tehditler de önemli bir rol oynar. Bu nedenle, Kırgızistan'ın dış politikası, neoklasik gerçekçilik yaklaşımının temel prensiplerine uygun olarak, içsel ve dışsal faktörlerin bir arada değerlendirilmesiyle şekillenir.

Küçük devletler, güçlü devletlerin baskısı altında kalarak kendi ulusal çıkarlarını korumakta zorlanabilirler. Bu nedenle, küçük devletler, güçlü devletlerle olan ilişkilerinde meydan okuyucu davranışlar sergileyebilirler. Kırgızistan'daki ABD üssünün kapatılması, ülkenin dış politikasına meydan okuma olarak değerlendirilebilir. Bu karar, Kırgızistan'ın kendi ulusal çıkarlarını korumak için ABD ile olan ilişkilerinde daha bağımsız bir yol izlemeye karar verdiğini göstermektedir. Bu durum, Kırgızistan'ın ABD ile olan ilişkilerindeki dengeyi değiştirmiş ve ülkenin dış politikasında yeni bir dönemeç oluşturmuştur. Bu durum, Kırgızistan'ın dış politika tercihlerinde ve bölgesel ilişkilerinde önemli bir değişikliğe neden olabilir. Ancak, bu kararın Kırgızistan'ın güvenliği ve ulusal çıkarları açısından ne kadar doğru olduğu tartışmalıdır. Kırgızistan, bölgesel güvenlik dinamikleri ve uluslararası ilişkilerdeki dengeleri göz önünde bulundurarak, dış politika stratejilerini belirlemek durumundadır. Bu nedenle, Kırgızistan'ın ABD üssünü kapatması, ülkenin ulusal çıkarlarına uygun bir karar olarak görülebilir veya aksine, ülkenin güvenliği açısından riskli bir adım olarak değerlendirilebilir. Kırgızistan ile ABD arasındaki ilişkilerin C5+1 diyalogu ile tekrar canlanma yolunda olduğu söylenebilir. C5+1 diyalogu, Orta Asya ülkeleri ile ABD arasında bir platform sağlayarak ekonomik, güvenlik ve diğer çeşitli konularda işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan bir çerçevedir. Bu bağlamda, Kırgızistan'ın da bu diyalogu kullanarak ABD ile olan ilişkilerini yeniden güçlendirmeye çalıştığı gözlemlenebilir. Kırgızistan'ın ABD ile ilişkileri, stratejik öneme sahip bir konumda bulunmaktadır. ABD'nin Kırgızistan politikaları, genellikle bölgesel güvenlik, terörle mücadele, demokratik reformlar, ekonomik iş birliği ve insani yardım gibi alanlarda odaklanmaktadır.

Kırgızistan, uluslararası sistemde Orta Asya'da yer alan bir ülke olarak coğrafi konumu itibarıyla stratejik bir öneme sahiptir. Ülke, jeopolitik açıdan Rusya, Çin, Orta Asya ülkeleri ve diğer uluslararası aktörlerle komşu konumundadır. Bu durum, Kırgızistan'ın uluslararası ilişkilerdeki konumunu belirlerken coğrafi yakınlık, bölgesel güç dengeleri ve uluslararası ticaret yolları gibi faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir.

Kırgızistan'ın uluslararası sistemdeki yeri, uluslararası ilişkilerdeki güç dengeleri, bölgesel işbirlikleri ve uluslararası güvenlik meseleleri gibi faktörlerle şekillenir.

Özellikle, ülkenin Rusya ve Çin gibi büyük komşularıyla olan ilişkileri, bölgesel güç dengeleri açısından önem taşır. Ayrıca, Kırgızistan'ın Orta Asya'daki diğer ülkelerle olan ilişkileri, bölgesel işbirlikleri ve entegrasyon süreçleri de ülkenin uluslararası sistemdeki konumunu etkiler.

Bununla birlikte, Kırgızistan'ın dış politikasında Rusya ile olan ilişkilerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kırgızistan, Rusya ile tarihi ve kültürel bağlara sahip olup, Rusya'nın bölgedeki etkisi dikkate alınarak dış politika stratejilerini belirlemek durumundadır. Kırgızistan'ın ABD politikaları, ülkenin ulusal çıkarları, bölgesel güvenlik dinamikleri ve uluslararası ilişkilerdeki dengeler göz önünde bulundurularak şekillenmektedir. Bu çerçevede, ABD'nin Kırgızistan politikaları, bölgesel güvenlik, terörle mücadele, ekonomik iş birliği ve insani yardım gibi alanlarda iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Küçük devletlerin karakteristik özellikleri arasında zayıflık, kırılganlık ve sınırlı çıkar alanları bulunmaktadır. Kırgızistan da bu özelliklerden bazılarını taşımaktadır. Kırgızistan'ın askeri kapasitesi sınırlıdır ve ülkenin ekonomik durumu da az gelişmiş bir ülke konumundadır. Bu durum, ülkenin zayıf bir konumda olduğunu gösterir. Kırgızistan, bölgesel güvenlik dinamikleri ve uluslararası ilişkilerdeki dengeler nedeniyle kırılgan bir konumdadır. Özellikle, ülkenin çevresindeki büyük güçlerle sınırları bulunması, bölgesel politikalar üzerinde etkili olabileceği algısını güçlendirir. Kırgızistan'ın ekonomisi, tarım, hayvancılık ve madencilik sektörlerine dayanmaktadır. Bu durum, ülkenin ekonomik çıkar alanlarının sınırlı olduğunu gösterir. Bu özellikler göz önüne alındığında, Kırgızistan'ın küçük devlet olarak tanımlanmasına katkıda bulunan faktörlerin bulunduğu söylenebilir. Ancak, her küçük devletin kendine özgü koşulları ve dinamikleri bulunduğu için, Kırgızistan'ın diğer küçük devletlerden farklı özelliklere sahip olabileceğini de unutmamak önemlidir.

Kırgızistan'ın niceliksel ve niteliksel faktörleri bağlamında, niceliksel faktörler: 1. Coğrafi Boyut: Kırgızistan, Orta Asya'da yer alan topraklarıyla göreceli olarak küçük bir alana sahiptir. Ülkenin yüzölçümü yaklaşık 199,951 kilometrekaredir. 2. Nüfus ise 2022 itibarıyla Kırgızistan'ın nüfusu 7,1 milyondur.³⁵⁹

³⁵⁹ Erişim adresi: <https://www.stat.kg/>

Niteliksel Faktörler bağlamında ise 1. Askeri Kapasite: Kırgızistan'ın askeri kapasitesi sınırlıdır. Ülkenin askeri gücü diğer büyük devletlere kıyasla çok daha sınırlıdır. 2. Ekonomik Durum: Kırgızistan, ekonomik olarak az gelişmiş bir ülke konumundadır. Kaynakların sınırlı olduğu ve ekonomik kalkınma zorluklarıyla karşı karşıya olduğu algısı hakimdir. 3. Siyasi Etki: Kırgızistan'ın uluslararası ilişkilerdeki siyasi etkisi daha sınırlı olabilir. Küçük devletler genellikle büyük güçlerin politikalarına ve bölgesel dinamiklere uyum sağlamak zorunda kalmaktadır. Bu faktörler, Kırgızistan'ın küçük devlet olarak tanımlanmasına katkıda bulunan unsurları ve ülkenin uluslararası ilişkilerdeki konumunu belirleyen özellikleri yansıtmaktadır.

Kırgızistan'ın dış politika ve güvenlik özellikleri kapsamında, bazı öneriler şunlar olabilir. Uluslararası İşbirliği: Kırgızistan, uluslararası işbirliği ve ittifaklar kurarak güçlerini artırmalı ve bölgesel güvenliği sağlamak için diğer ülkelerle işbirliği yapmalıdır. Diplomatik Etki: Ülkenin siyasi etkisi sınırlı olsa da, etkili diplomasi yoluyla uluslararası ilişkilerini güçlendirmelidir. Jeopolitik Konumun Kullanımı: Kırgızistan, stratejik jeopolitik konumunu kullanarak bölgesel politikalarda etkili olmalı ve çevresindeki büyük güçlerle ilişkilerini dengede tutmalıdır.

Kırgızistan'ın iç politika özellikleri kapsamında, bazı öneriler şunlar olabilir. Siyasi ve Ekonomik İstikrar: Ülkenin iç politikasında siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamak için hükümet ve muhalefet arasındaki gerilimleri azaltmalı ve ekonomik kalkınma politikalarını güçlendirmelidir. Ulusal Kimlik Sorunları: İç meselelerin çözümü için ulusal kimlik sorunlarına odaklanarak toplumsal uzlaş ve birlik sağlamalıdır. Güvenlik konusunda, Askeri Kapasitenin Güçlendirilmesi: Kırgızistan, askeri kapasitesini güçlendirerek ulusal güvenliğini sağlamalı ve bölgesel istikrara katkıda bulunmalıdır. İç ve Dış Tehditlere Karşı Hazırlıklı Olmak: Ülke, iç ve dış tehditlere karşı hazırlıklı olmalı ve ulusal güvenliği için gerekli önlemleri almalıdır. Eğitim ve İstihdam Politikaları: Kırgızistan, eğitim sisteminin güçlendirilmesi, mesleki eğitimin teşvik edilmesi ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarına yönelik politikalar geliştirmelidir. Ekonomik Kalkınma: Ülke, ekonomik kalkınma için gerekli politikaları oluşturarak kaynakların verimli kullanımını sağlamalı ve ekonomik zorlukları aşmak için çaba göstermelidir. Bu önerilerin uygulanması, Kırgızistan'ın dış politika, iç politika ve güvenlik alanlarında

daha etkili bir şekilde hareket etmesine ve uluslararası alanda daha güçlü bir konuma gelmesine yardımcı olabilir.

Kırgızistan'ın dış politikasında, Kırgızistan'ın Rusya ile olan ilişkileri stratejik öneme sahiptir. Rusya, Kırgızistan'ın güvenliği ve ekonomik kalkınması için önemli bir aktördür. Bu ilişkilerin sürdürülmesi, ülkenin dış politikasının temel bir unsuru olmalıdır. Çin Halk Cumhuriyeti: Kırgızistan'ın Çin ile olan ilişkileri, "Bir Kuşak, Bir Yol" girişimi kapsamında ekonomik fırsatlar sunmaktadır. Çin ile olan ilişkilerin güçlendirilmesi, ekonomik iş birliği ve yatırımların artırılması ülkenin çıkarlarına hizmet edebilir. Kırgızistan'ın ABD ile olan ilişkileri, dengeli ve çeşitlendirilmiş bir dış politika stratejisi izlemesi gerekmektedir. Bu çerçevede, Kırgızistan'ın ABD ile ilişkilerini güçlendirmesi ve stratejik iş birliğini sürdürmesi önemlidir.

Ayrıca, Kırgızistan'ın dış politika tercihleri bu şekilde olmalıdır. 1. Çok yönlü yaklaşım; 2. Ekonomik iş birliği; 3. Güvenlik iş birliği; 4. Orta Asya Ülkeleri İş birliği; Kırgızistan'ın Orta Asya'daki diğer ülkelerle olan ilişkileri, bölgesel iş birliği ve entegrasyonun güçlendirilmesi açısından önemlidir. Bölgesel iş birliği, ülkenin dış politikasının önemli bir unsuru olmalıdır.

Türk devletleri teşkilatı, Türk Konseyi gibi platformlar aracılığıyla Türk devletleri arasındaki iş birliğini güçlendirmektedir. Kırgızistan'ın Türk devletleri teşkilatındaki yeri, Türk kültürüne ve tarihine bağlılığını vurgulayarak, diğer Türk devletleriyle kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, Türk Konseyi gibi platformlar aracılığıyla Türk devletleri arasındaki iş birliğini desteklemesi ve Türk dünyasının ortak çıkarlarını koruması önemlidir.

Türkiye'nin yeri ise, Türk devletleri arasındaki iş birliğini destekleyen bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Türkiye, Kırgızistan ve diğer Türk devletleriyle olan ilişkilerini güçlendirmeli ve bölgesel iş birliğini teşvik etmelidir. Aynı zamanda, Türkiye'nin Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasına destek olması ve bölgedeki istikrarın sağlanmasına katkıda bulunması önemlidir. Türkiye'nin, Kırgızistan'ın dış politikasında stratejik bir ortak olarak yer alması ve bölgesel iş birliğini güçlendirmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin Kırgızistan'ın uluslararası alandaki çıkarlarını desteklemesi ve bölgesel iş birliğini teşvik etmesi önemlidir.

Kırgızistan'ın dış politika tercihleri, ülkenin ulusal çıkarlarını korumasına ve bölgesel istikrarı teşvik etmesine odaklanmalıdır. Ayrıca, dengeli bir dış politika stratejisi izlenerek, farklı aktörlerle ilişkilerin güçlendirilmesi ve uluslararası alandaki çıkarların korunması önemlidir. Sonuç olarak, küçük devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarındaki zorluklar, uluslararası işbirliği ve ittifaklar kurarak güçlerini artırmaları, iç politika reformları yaparak iç tehditleri azaltmaları ve ekonomik kalkınma için gerekli politikaları oluşturmaları ile aşılabılır. Kırgızistan örneğinde de görüldüğü gibi, bu önerilerin uygulanması, küçük devletlerin uluslararası alanda daha güçlü ve etkili bir konuma gelmesine yardımcı olur.



KAYNAKÇA

- Acar, H. (2020). *Geçmişten Günümüze Türkiye-Orta Asya İlişkileri*, Nobel Yayınları, 1. Basım, Aralık, Ankara
- Açılova, R. (1995). *Kırgız Dış Politikasındaki Öncelikler ve Politik Kültür*, Avrasya Etütleri, TİKA
- Ağır, O. ve Ömer, A. (2017). *Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği kuruluş süreçlerinin karşılaştırılması*, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 21(1), ss.103–128.
- Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı (2012). *Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri*, Uluslararası Toplantı Konuşmaları, , 05-06 Ekim, Ankara
- Akaev, A. (1997). *Strategiya Sotsialno-Ekonomičeskogo Razvitiya Respubliki Kirgızstan i Pervoočerednie zadaçi*, Bişkek: Uçkun Yayınevi
- Akçalı, P.(2012). *Kırgızistan'da Parlamenter Sisteme Geçiş: Genel bir Değerlendirme*, Ankara: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XII/1, ss.193-209.
- Akengin, H. (2015). *Türk Dünyası ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Yay.
- Akif, M. (2015). Gramsci, Cox ve Hegemonya: Yerelden Küresele, İktidarın Sosyolojisi Üzerine, *Dergi park*, Cilt 12, Sayı 46, ss.131-151. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/article/463031>
- Andican, A. (2013). *Bağımsızlıktan Günümüze Kırgızistan-Türkiye İlişkileri ve Geleceğe İlişkin Düşünceler*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Kırgızistan- Türkiye İlişkilerinin Geleceği Sempozyumu, Mayıs, Bişkek, ss.3-9.
- Andrew, F. Cooper, Timothy, M. Shaw. (2009). *The Diplomacies Of Small States, Between Vulnerability and Resilience*, *International Political Economy Series*, First published Palgrave Macmillan
- Arı, T. (2010). *Orta Asya ve Kafkasya: Rekabetten İşbirliğine*, 1. Baskı, Bursa, MKM Yayınları
- Arı, T. (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Tarafsızlık: Türkiye Örneği*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Arı, T. (2017). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 11.Baskı, Bursa: Alfa Yayınları
- Arter, D. (2000). *Small State Influence within the EU: The Case of Finland's 'Northern Dimension Initiative*, *Journal of Common Market Studies*, C. 38, No. 5, pp. 677–697.

- Ayoob, M. (1984). *Security in the Third World: The Worm About to Turn*, International Affairs, 60.1
- Baehr, Peter, (1975). Küçük devletler, bir analiz aracı (Small States, A Tool for Analysis), *World Politics*, 27/3, ss.456-466.
- Baiyzbekov, A. (2016). The Eurasian Agenda: The International Relations Of Kyrgyzstan, *Master Of Arts In International Studies*, University Of San Francisco, November
- Barnett ve Levy. (1962). *Domestic Sources of Alliances and Alignments: The Case of Egypt*, Journal of Conflict Resolution, pp. 370-378.
- Bartold, V.V. (1996). *İzbrannıye trudi po istorii kirgızov i Kirgızstana*, Bişkek: İzdatelstvo Şam, ss. 102-110.
- Basri, Y.H. (2017). *Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD-İngiltere- Fransa-Rusya-Çin*, SETA yay., İstanbul
- Berridge, G.R. (2015). *Diplomacy: Theory and Practice*, Palgrave Macmillan Publication
- Bertil, N. (2008). *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy*, Towards the CIS. London and New York, pp. 8-10.
- Birdişli, F. (2010). *Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı3/11, Bahar, ss.172-182.
- Bjöl, E. (1971). *The Small State in International Politics*, August Schou ve Arne Olav Brundtland, Small States in International Relations, Stockholm, pp.29-30.
- Botoeva, G. (2019). *Kırgızistan'ın Dış Politikası: Sovyet Sonrası Dönemde Dış Politika Yaklaşımlarının Analizi*, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 16, Sayı 62, erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/696408>
- Bozkurt, S.G. (2013). *Kırgızistan'ın Küresel ve Bölgesel Güçler ile İlişkilerine Genel Bakış*, Türk Asya Statejik Araştırmalar Merkezi, TASAM yayınları, erişim adresi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/26751/kirgizistanin_kuresel_ve_bolgesel_gucler_ile_iliskilerine_genel_bakis
- Candan, G., ve Candan, G. (2023). *Güç Unsurları Bağlamında Türk Devletleri Teşkilatı Ülkelerinin Performans Analizleri ve Akılcı Güç Noktasında Öneriler.*, 5(1), ss.55-80, erişim adresi: <https://doi.org/https://doi.org/10.57082/mpsr.1260851>
- Coldoşov, A. (2017). *Kırgızistan İç Siyaseti, Kırgızistan: Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset*. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Orta Asya Araştırmaları Merkezi (ORASAM), 656, Bişkek
- Cornelius, G. (2012). *U.S. Military Aid to Central Asia: Who Benefits? Senior Program Officer*, Open Society Central Eurasia Project Occasional Paper Series No. 7, Ed. September

- Crowards, T.(2002). *Defining the Category of Small States*, Journal of International Development, John Wiley & Sons, Ltd., vol. 14(2), pages 143-179.
- Çelikpala, M. (2012). *Başarısız Devlet- Demokratik Model Ülke Sarmalında Gürcistan'ın 20 Yılı. Kafkasya'da Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi III)*, M. Aydın (drl.). Ankara: Nobel Yay., ss.65-111.
- Çetin, Y. (2008). *Küçük Devlet Teorisi ve Avrupa Birliği Üyesi Küçük Devletler*, Yayınlanmamış YL Tezi, Ankara.
- Çotaev, Z. (2023). *Kırgızistan Dış Politikasında Türkiye İle İlişkilerine Genel Bakış*, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, YDK 339.9, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
- Çotaev, Z., Buyar C. (Ed.). (2017). *Kırgızistan'ın Dış Politikası: Devam Eden ve Değişen Eğilimler, Kırgızistan: Tarih Toplum Ekonomi Siyaset*, ss.319-376, Bişkek: BYR Publishi
- David, D.C., McKern, B. ve McGuire, J. (2020). *The Belt and Road Initiative: Opportunities and Challenges of a Chinese Economic Ambition*, erişim adresi: <https://sk.sagepub.com/books/the-belt-and-road-initiative>
- David, G.F., Brian, W.H. (2016). *One Belt, One Road: China's Great Leap Outward*, erişim adresi: https://ecfr.eu/publication/one_belt_one_road_chinas_great_leap_outward3055/
- David, S. R. (1991). *Explaining Third World Alignment*, World Politics. C.43, No 2
- Derrick, F., Stewart I.R. (2010). *Regional powers and security: A framework for understanding order within regional security complexes*, European Journal of International Relations, erişim adresi: www.co.uk/journalsPermissions.nav
- Dilaver, A. (2008). *Small State Playing The Asymmetric Game: Continuity And Change In Albanian Foreign Policy*, Middle East Technical University Journal, Ankara
- Dilaver, A.A. (2008). *Small State Playing the Asymmetric Game: Continuity and Change in Albanian Foreign Policy*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, pp.20-21
- Doeser, F. (2011). *Domestic Politics and Foreign Policy Change in Small States: The Fall of the Danish Footnote Policy. Cooperation and Conflict*, erişim adresi: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010836711406417>.
- Drieniková, K., ve Zubařová, Ľ. (2021). *EU Strategic Interests In Kazakhstan In The Context Of Geopolitical And Geo-Economic Changes In The Region With Focus On China*, 11(2), erişim adresi: <https://doi.org/10.33543/11025157>
- Duran, H., Purevsuren, N. (2016). *Güvenlik, Enerji Ve Pazar Ekseninde Çin'in Orta Asya Politikası*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Afro-Avrasya Özel Sayısı-Aralık, s. 281

- Dursun, S. (2018). *Küçük Devlet Dış Politikası Analizi: Gürcistan ve Tunus Örnekleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- East, M.A. (1973). *Size and Foreign Policy Behaviour: A Test of Two Models*, Boyut ve Dış Politika Davranışı İki Modelin Test Edilmesi, World Politics Der, 25.Cilt, ss.556-557.
- Elman, M. F. (1995). *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, Cambridge University
- Engelbrekt, S. J. Johansson, ve M. Sundström. (2016). *The Role of Small States in the European Union*, Routledge, s.12.
- Engvall, J. (2007). *Kyrgyzstan: Anatomy of a state. Problems of Post-Communism*, 54(4), pp.33- 45.
- Erol, M.S. ve Arı T. (Ed.). (2022). *Turkish World and the Future of the New Great Game in China's Westward Politics*, Inter-State and Intra-State Conflicts in Global Politics From Eurasia to China, Published by Lexington Books, pp.249-263, United Kingdom
- Esposito, J. L., Sonn, T. and Voll, J.O. (2016). *Islam and Democracy after the Arab Spring*. Oxford: Oxford University Press
- Feigenbaum, E.A. (2007). *The Pursuit of Black Gold: Pipeline Politics on the Caspian Sea*, Deputy Assistant Secretary of State for South and Central Asian Affairs, erişim adresi: <https://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/rm/2007/97957.htm>
- Felek, Ç. (2018). *Small States In The European Union: Political Representation In The European Parliament And The Council Of The European Union*, Ph.D. Dissertation Department of Political Science and Public Administration, Bilkent University, Ankara
- Fox, A. B. (1959), *The Power of Small States: Diplomacy in World War II*, Chicago: The University of Chicago Press
- Gartner, H. (2001). *Introduction: Small States and Alliances*, (E. Reiter & H. Gärtnert (Eds.), Small States and Alliances, Physica-Verlag, pp.1-8.
- Gideon, R. (1998). *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*, World Politics 51.1, erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/25054068>
- Goetschel, L. (1998). *Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers
- Goetschel, L. (1999). *Neutrality, a Really Dead Concept, Cooperation and Conflict*, C. 34, No. 2, p. 118.
- Gotz, E. (2017). *Putin, the State, and War: The Causes of Russia's Near Abroad Assertion Revisited*, Aarhus University Review, doi: 10.1093/isr/viw009

- Gülise, G. (2006). *Devlet Sınıflandırmaları ve Zayıf Devletlerin Karakteristik Özellikleri*, SÜ İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, ss. 343-359
- Güneş, İ. ve Hasan, H. Çevik, (Ed.). (2008). *Karşılaştırmalı Polis Yönetimi*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayın, Kırgızistan, No: 640, ss.329-335.
- Gürcan, M. (2012). *Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar. A. Sandıklı, Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Bilgesam Yay., ss.71-132, İstanbul
- Gürcan, M. (2012). *Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımları, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Bilgesam Yayınları, İstanbul, s.97.
- Han, X. (2022). *Changes in Türkiye's Perception of International Regions and Main Reasons*, EDP Sciences, s.148, 03041-03041, erişim adresi: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214803041>
- Handel, M. (1990). *Weak States in the International System*, Frank Cass, London
- Handel, M. (1990). *Zayıf Devletler Uluslararası Sistemde*, Frank Cass yay., ss. 188-194
- Hanggi, H. (1998). *Small State as a Third State: Switzerland and Asia-Europe Interregionalism, Small States Inside and Outside the European Union*, Kluwer Academic Publishers, London
- Hans, M. (1991). *Tension between the Strong, and the Strategies of the Weak*, Journal of Peace Research, C.28, No.2
- Hans, M. (2006). *Choosing Sides in the European Iraq Conflict A Test of New Geopolitical Theory*, European Security, C.15, No.2
- Hey, J.A.K. (2002). *Luxembourg's Foreign Policy: Does Small Size Help or Hinder? "*, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 15.3
- Hey, J.A.K. (2002). *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, p.217.
- Hey, J.A.K. (2003). *Introducing Small State Foreign Policy. Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Lynne Rienner Publishers, 1-12, Boulder, erişim adresi: <http://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/rm/2007/97957.htm>
- Hooman, P. (2008). *Conflict And Security In Central Asia And The Caucasus*, California, Santa Barbara, Calif Publisher, pp-141-142, Erişim adresi: <https://archive.org/details/conflictsecurity0000peim/mode/2up?ref=ol&view=theater&q=kyrgyzstan>
- Hor, K., Kukeyeva, F., Augan, M., ve Kydyrbek, F. (2023). *Trends and challenges of energy diplomacy: a case study on Kazakhstan*, 142(1), ss.104-119, erişim adresi: <https://doi.org/10.32523/2616-6887/2023-142-1-104-119>
- Huskey, E. (2008). *Foreign Policy in a Vulnerable State: Kyrgyzstan as Military Entrepot Between the Great Powers*, China & Eurasia Forum Quarterly, 6 (4), pp.5– 18.

Erişim adresi: <https://www.semanticscholar.org/paper/Foreign-Policy-in-a-Vulnerable-State%3A-Kyrgyzstan-as-Huskey/11455276f180e7db6b150efb3d38247328f9e775>

Idan, A. ve Shaffer, B. (2013). *The Foreign Policies of Post-Soviet Landlocked States, Post-Soviet Affairs*, erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/261665992_The_Foreign_Policies_of_Post-Soviet_Landlocked_States

Ingebritsen, C., I. Neumann, S. Gstohl ve J. Beyer. (2006). *Small States in International Relations*, Seattle: University of Washington Press

Iver, B.N. ve Gstohl, S. (2006). *Lilliputians in Gulliver's World, Small states in international relations*, Centre for Small State Studies, Institute of International Affairs, Seattle, University of Washington Press

İbrahimov, E. (2013). *Türkiye-Kırgızistan İlişkileri: Bugünden Yarına Çalıştayı*, 6 Mayıs, ORSAM Tutanakları No:32, ss. 1-4.

Jackson, R. (2002). *Violent Internal Conflict and the African State: Towards a Framework of Analysis*, Journal of Contemporary African Studies. 20.1

Jahon, M. (2009). *Iqtisodiy Inqirozi, Ozbekiston Sharoitida Uni Bartaraf Etishning Yollari va Choralari*, Ozbekiston, Tashkent

Jervis, R. (1978). *Cooperation Under the Security Dilemma*, World Politics, C. 30, No. 2, s. 172.

Joldoshev, K. (2005). *Kırgızstanda Mençikteştirünün Koldonuluşu jana Taasiri*, Akademik Bakış, ss. 30–60, Bişkek

Juraev, E. (2012). *Kırgızistan'da Siyasi Değişim ve Güvenlik Sorunları*, Central Asian Survey, Cilt 31, Sayı 2, erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02634937.2012.662243>

Kabar.kg,(2021). *Bişkek'te Kırgızistan ve Türkiye DİB başkanlarının görüşmeleri yapılmaktadır*, erişim adresi: <http://kabar.kg/news/v-bishkeke-prokhodia-peregovory-glav-mid-kyrgyzstana-i-turtcii-foto/>, erişim tarihi: 11.08.2021.

Kainazarova, Ch. (2018). *New Trends in Kyrgyz Foreign Policy*, MPRA Paper No. 86491, posted 8 May

Kambarova, Ch. (2009). *Kırgızistan İç ve Dış Politika Paradigmaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, ss. 45-50.

Kang, D. (2009). *Between Balancing and Bandwagoning South Korea's Response to China*, Journal of East Asian Studies. 9.1, ss.1-28.

Karimov, I. A. (2000). *Milliy mafkura - kelajak poydevorii Xalq Sozi*, April 7, Tashkent

Kasiyeva, A. (2003). *Kırgızstandın On Ekinçi Cazi cana Uluttuk İdeologiya*, Bişkek

- Kelkitli, F.A. (2022). *Small State Foreign Policy in Central Asia: The Cases of Kyrgyzstan, Tajikistan, and Turkmenistan*, Insight Turkey, 24(4), ss.145-166, erişim adresi: <https://www.insightturkey.com/articles/small-state-foreign-policy-in-central-asia-the-cases-of-kyrgyzstan-tajikistan-and-turkmenistan>
- Keohane, R. O. (2001). *Governance in a Partially Globalized World*, American Political Science Review, 95(1), pp.1-13, doi:10.1017/S0003055401000019
- Keohane, R.O. (2006). *Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics*, Christine Ingebritsen, Small States in International Relations, Seattle, University of Washington Press
- Kıran, A. (2017). *Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanıma Teorileri*, Journal of Social Sciences of Muş Alparslan University, Say 3,Cilt 5
- Kırgızskaya Ensiklopediya (2010), Kırgızistan, Bişkek
- Knudsen, O. F. (2002). *Small States, Latent and Extant Towards a General Perspective*, Journal of International Relations and Development, Cilt 5, No.2, pp.184-185.
- Koichiev, A. (2001). *Kyrgyzstan and Uzbekistan map out their differences*, pp. 2-3, erişim tarihi: 26 Aralık 2023 erişim adresi: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav030501.shtml>
- Kondratyeva N. (2011). *EurAsEC Gümrük Birliği: Avrupa'nın İzinde*, Avrupa Enstitüsü Raporları, No. 242, erişim adresi: <https://publications.hse.ru/en/articles/72385047>
- Kotchikian, A. (2006). *The Dialectics of Small States*, p.21. erişim adresi: <http://pdc.ceu.hu/archive/00003502/>
- Koyçiyev, T. (2000). *Strategiya Razvitiya Kirgizstana na 2000–2010*, Bişkek
- Kramer, A. E. (2010). *Before Kyrgyz Uprising, Dose of Russian Soft Power*, The New York Times, Erişim Adresi, erişim adresi: https://www.nytimes.com/2010/04/19/world/asia/19_kyrgyz.html
- Kudryavtseva T. (2023). *Kırgızistan'ın Çin'e olan borcu 15 yılda 37 kat arttı, neden para aldı*, erişim adresi: https://24.kg/ekonomika/278192_zal5let_dolg_kyrgyzstana_kitayu_vyiros_v37_raz_nachto_respublika_brala_dengi/, erişim tarihi: 29.11.2023
- Kurečić, P. (2017). *Small States And Regional Economic Integrations In The Multi-Polar World Regional Differences in the Levels of Integration and Patterns of Small States*, Vulnerability World Review of Political Economy, Vol. 8 No. 3, Fall, University North, Croatia
- Kurečić, P., Goran K. ve Kokotović, F. (2017). *Revisiting The Definition Of Small State Through The Use Of Relational And Quantitative Criteria*, University North Croati, erişim adresi: www.plutojournals.com/wrpe/
- Labs, E.J. (1992). *Do Weak States Bandwagon*, Security Studies, 1(3), pp.384-391.

- Laitinen, A. (2018). *Kyrgyzstan in the Eurasian Economic Union: Challenges and Opportunities*, University of Tampere Faculty of Management MDP in Russian and European Studies International Relations Master's Thesis, Spring
- Lanteigne, M. (2016). *Dilemmas of Russian power in Kyrgyzstan*, Journal of Eurasian Studies, 7, pp.191- 202.
- Lapenko M.V., Leshukov V.S. (2012). *Kırgızistan'ın Gümrük Birliği'ne Katılımına İlişkin Beklentiler*, Kalkınma Beklentileri Dergisi, Saratov Source, Saratov, ss. 18-20.
- Lee, J.E. (1991). *Foreign Policy Formation of Authoritarian States in Central Asia Since 1991, Non-Institutional Domestic Factors in Kazakhstan and Uzbekistan*, Hankuk University, The Korean Journal of International Studies
- Lieber, K. ve Alexander, G. (2005). *Waiting for Balancing Why the World is Not Pushing Back*, International Security, 30.1, ss. 39-109
- Lobell, S.E. (2009). *Threat assessment, the state, and foreign policy: a neoclassical realist model*, *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press, pp.42-74.
- Long, T. (2017). *Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power*, International Studies Review, Volume 19, Issue 2, June, Pages 185–205, erişim adresi: <https://academic.oup.com/isr/article-abstract/19/2/185/2633350?redirectedFrom=fulltext>
- Maass, M. (2008). *Small States as Small Countries and Little States*, National University of Singapore, Paper presented, ISA Annual Convention, San Francisco
- Mambetaliyeva, T. (2012). *Kırgızstan: Çinovniki prosluşıvayut razgovori grajdan, a za çinovnikami sledit Kreml*, 08 Kasım 2012, erişim adresi: <http://russian.eurasianet.org/node/59704>, Erişim tarihi: 23 Ağustos 2016.
- Marat, E. (2010). *Kyrgyzstan: New Junta in Formation*, Publication: Eurasia Daily Monitor Volume: 7 Issue: 55, erişim adresi: <https://jamestown.org/program/kyrgyzstan-new-junta-in-formation/>
- Marat, E. (2015). *Kyrgyzstan: Prospects for Pluralism*, National Defense University, Global Centre for Pluralism, May
- Marleku, A. (2012). *Small States Foreign Policy: the Case of Kosovo*, Alternatives Turkish Journal Of International Relations, Vol. 11, No. 3, Fall
- Mcloughlin, C. (2012). *Topic Guide on Fragile States, Governance and Social Development Resource Centre (GSDRC) International Development Department*, College of Social Sciences University of Birmingham, UK
- Medvedev, R. (2001). *Post-Soviet Russia, A Journey Through The Yeltsin Era*, History, Reviews of New Books, Vol: 29, Is: 3, New York, pp. 42-45.

- Menteshashvili, A. (1999). *Security and Foreign Policy in the Central Asian and Caucasian Republics*, Tbilisi
- Moldaliev, O. (2015). *Kırgızistan Dış Politikası: Yeni Stratejik Vizyonlar*, Journal of International Studies, Volume 11, No. 1, erişim adresi: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/371997.pdf>
- Momosheva, N. (2010). *The EU Strategy for Central Asia and Kyrgyzstan Foreign Policy*, Universität Gießen, by No. 52, March
- Monteiro, P.N. (2014). *Theory of Unipolar Politics*, Cambridge Studies in International Relations
- Mouritzen, H. (1991). *Tension between the Strong, and the Strategies of the Weak*, Journal of Peace Research, C. 28, No.2, p.218.
- Mouritzen, H. (2006). *Choosing Sides in the European Iraq Conflict, A Test of New Geopolitical Theory*, European Security, C. 15, No. 2, p.157.
- Murzaeva, D. (2014). *Kyrgyzstan-Turkey Relations: Cooperation in Political and Educational Spheres*, Canadian Center of Science and Education, 6(3), erişim adresi: <https://doi.org/10.5539/res.v6n3p39>
- Nogayeva, A. (2011). *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin Stratejik Denge Arayışları*, USAK Yay., s.178, Ankara
- Nomerovchenko, A., Kim, J., ve Kang, W., (2018). *Foreign Policy Orientation of Independent Central Asian States: Looking Through the Prism of Ideas and Identities*, The Korean Journal of International Studies Vol.16, No. 3, pp. 389-410, December
- Nye, J.S., Akın, A. (Ed.). (2018). *Küresel güç mücadelesi: Keskin Güç, Yumuşak Güç ve Kaba Güç*, Bursa: Ekim yayınevi
- Oliker, O., ve Shlapak, D.A. (2005). *U.S. Interests in Central Asia Policy Priorities and Military Roles*, RAND Corporation
- Orozobekova, A. ve Alexander W. (2015). *Regime Security Versus Human Security: The Case Of An Uprising In Kyrgyzstan 2010*, OSCE Academy, Bishkek
- Osmonov, Ö., Elebesova, A., Tümönbaev, T.A. ve Kanimetov, A.G. (2006). *Düynö Tarihi, Urunttuu Uçurlar Bayırkı Doordon XIX kılımdın Ortosuna Çeyin*, Uçkun, Bişkek.
- Osmonov, U. (2015). *Kırgızistan Polis Teşkilatı'nda Reform Çalışmalarının Uygulanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Polis Akademisi, Ankara, ss. 48-56.
- Otunbaeva, R. (2001). *Dış Siyasetin Doğu Penceresi: Bağımsız Kırgızistan Düğümleri ve Çözümleri*, Türk Dünyası Dizi, Ankara, ss.202-214.

- Özalp, O.N. (2011). *Uluslararası ilişkilerde başarısız devletler sorunsalı ve bu sorunsalın uluslararası hukuka etkileri*, erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/299453515>
- Özdemir, Y. (2007). *Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın enerji potansiyelleri ve politikaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss.20-25, Atılım Üniversitesi, Ankara
- Özşahin, C.M. (2020). *Küçük Devlet Kuramı ve Ceenbekov Dönemi Kırgız Dış Politikasının Dinamikleri*, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8.3, ss.945–951, erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1144358>
- Pascal, A., Swaine, R. ve Jones, I. (2021). *A Skeptical Neighbor: Perceptions Of Chinese Investments In Kyrgyzstan*, pub.Peace Research Institute Frankfurt, pp.1-6, erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/resrep30908.9>
- Paul, T.V.(2004). *The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and Their Contemporary Relevance, Balance of Power, Theory and Practice in the 21st Century*, Stanford University Press, pp.1-28.
- Peterson, J. E. (2006). Qatar and the world: Branding for a micro-state, Middle East Journal, 60(4), pp.732-748.
- Pirinççi, F. (2008). *Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3081/42681>
- Pirinççi, F. ve Yeşiltaş, M. (2020). *Küresel Dönüşüm Sürecinde Türkiye'nin Büyük Stratejisi*, SETA Yayınları, 1. Baskı, Ağustos, İstanbul
- Prasad, N. (2009). *Small but Smart: Small States in the Global System*, The Diplomacies of Small States, January, DOI: 10.1057/9780230246911_3
- Randall, L.S. (2004). *Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing*, International Security, C.29.2.
- Rathbun, B. (2008). *Neoclassical realism as the logical and necessary extension of structural realism*, Security Studies, 17(2), pp.292-320. doi: 10.1080/09636410802089151
- Rob, K. (2019). *Small states in the International System: What theories of international relations have to say*, erişim adresi: <https://www.academia.edu>
- Sadri, H. ve Akar, B. (2019). *Russian foreign policy toward the Central Asian Region in comparison to the Chinese and American policies*, International Relations, vol. 12, pp. 4–22. Vestnik of Saint Petersburg University, Erişim adresi: <https://doi.org/10.21638/11701/spbu06.2019.101>
- Saray, M. (2004). *Modern Kırgızistan'ın Doğuşu*, TİKA Yayınları, Ankara

- Sarı, Y. (2012). *Foreign Policy of Kyrgyzstan under Askar Akayev and Kurmanbek Bakiyev. Perceptions*, Journal of International Affairs, 17(3), pp.131-150, erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/perception/issue/48983/624989>
- Sarwat, R. (2017). *Changing Geopolitical Dynamics in Central Asia: Causes and Effects*, National University of Modern Languages (NUML), Strategic Studies, Islamabad
- Satybaldiev, M.M. (2022). *Development Of Kyrgyz-Russian Relations: Prospects And Opportunities For Strategic Partnership And Cooperation*, pp.47-49, VDK 327.571 Newsletter Of The Institute Of World Civilizations
- Sönmezoğlu, F. (2000). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz yay., İstanbul
- Steinmetz ve Wivel, (2010). *Avrupa'daki Küçük Devletler: Zorluklar ve Fırsatlar*, Kitap, Routledge Yay., ss. 6-7.
- Steinmetz, R. ve Wivel, A. (2010). *Introduction, Small States in Europe: Challenges and Opportunities*, Aldershot, Ashgate Publishing, erişim adresi: [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=paXeCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=\).+Introduction,+Small+States+in](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=paXeCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=).+Introduction,+Small+States+in)
- Sultanov, T. (2021). *Kırgızistan'ın Güvenlik Sorunları: İç ve Dış Tehditler*, Journal of Central Asian and Caucasian Studies, Cilt 2, Sayı 3, erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1557848>
- Süyünbaev, M. (2004). *Geopolitiçeskiye osbennosti Kırgızstana – Vnutrenniy i Vneşniy aspekti*, erişim adresi: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=10889993280> , erişim tarihi: 05.10.2023.
- Sydykova, Ch. (2018). *Kırgızistan Güvenlik Polisiği: Öncelikler ve Sorunlar*, Journal of Eurasian Studies, Cilt 9, Sayı 1, erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/631864>
- Taliaferro, J. W. (2006). *Devlet Binaları Gelecekteki Savaşlar için: Neoklasik Realizm ve Kaynak Çıkarıcı Devlet, Güvenlik Çalışmaları*, ss.486-487.
- Taliaferro, J. W. (2006). *State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State*, Security Studies, pp.464-495 Erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636410601028370>
- Tanören, A. (2009). *Rusya 'da Gorbaçov, Yeltsin ve Putin Dönemleri Küreselleşme Süreci ve Dış Politika Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, ss. 75-80.
- The Investment Promotion Agency under the Ministry of Economy of the Kyrgyz Republic (2018). *The Cost of Doing Business in The Kyrgyz Republic*, 720001, Bishkek
- Thorhallsson, B. (2006). *The Size of States in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives*, *Journal of European Integration*, C. 28. No.1

- Toktomushev, K. (2014). *Regime Security and Kyrgyz Foreign Policy*, University of Exeter, thesis for Doctor of Philosophy in Politics, August, UK
- Tür, Ö. ve Salık, N. (2017). *Uluslararası İlişkilerde Küçük Devletler Gelişimi, Tanımı, Dış Politika ve İttifak Davranışları*, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 14, Sayı 53, UİK Derneği
- Uluslararası Düünden Bugüne Türkiye-Kırgızistan İlişkileri Sempozyumu 22-24 Mayıs 2015 Bildiri Kitabı* (2016). Türkiye Cumhuriyeti, Kastamonu Üniversitesi, Kırgız Cumhuriyeti, Ankara Büyükelçiliği, Kastamonu
- Uulu, U.A. (2006). *1990 sonrası Kırgızistan dış güvenliği ve NATO*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Uysal, M. (2017). *Ekonomik Boyutuyla Dış Politika: Türkiye’de Siyasal İktidarların Dış Politika Tercihlerinde Ekonomik Faktörler*. Amme İdaresi Dergisi, 50, 2, ss.115-140.
- Vanderhill, R., Joireman, S F., ve Tulepbayeva, R. (2020). Between the bear and the dragon: multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers. Oxford University Press, 96(4), ss.975-993, erişim adresi: <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa061>
- Varynen, R. (1971). *On the Definition and Measurement of Small Power Status, Cooperation and Conflict*, Cilt 6, No.2, erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/45082995>
- Vellut, J.L. (1967), *Smaller States and the Problem of War and Peace: Some Consequences of the Emergence of Smaller States in Africa*, Journal of Peace Research, Cilt 4, No.3, p.254.
- Vital, D. (1967). *The Inequality of States A Study of Small Power in International Relations*, Oxford University: Clarendon Press
- Vital, D. (1971). *The Survival of Small States: Studies in Small Power Great Power Conflict*, Oxford: Oxford University Press
- Walt, S. (1988). *Testing Theories of Alliance Formation, The Case of Southwest Asia*, International Organization, V42.2, 1988, ss.275-316. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/2706677>
- Walt, S. (2009). *Alliances in a Unipolar World*, World Politics, V61.1, DOI: <https://doi.org/10.1017/S0043887109000045>
- Waltz, K.N. (1979). *Theory of International Politics*, Random House, New York, erişim adresi: https://www.academia.edu/28686609/WALTZ_KENNETH_Theory_of_International_Politics

- Waltz, K.N. (2015). *Uluslararası politika teorisi*, (çev. O. S. Binatlı), Original work published 1979, Ankara: İmaj yayınevi, ss.153-154.
- Wivel, A. (2005). *Küçük AB Üye Devletlerinin Güvenlik Zorluğu, Çıkarlar, Kimlik ve AB'nin Bir güvenlik Oyuncusu Olarak Gelişimi*, Common Market Studies Dergisi, s.396.
- Wohlforth, W.C. (2004). *Revisiting Balance of Power Theory in Central Eurasia*, California, erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/279628253_Revisiting_Balance_of_Power_Theory_in_Central_Eurasia
- World Bank Document, *Kyrgyz Republic Mining Sector Review*, Reports, erişim adresi: www.worldbank.org/html/reports/
- Yayla. A. (2004). *Süper Devletler, Küçük Devletler ve Özgürlük, Liberal Düşünce*, Yıl 9, Sayı 35, Yaz 2004, ss.149-155. Erişim adresi: <https://www.liberaldusunce.com.tr/liberal-dusunce-sayi-35-yil-9-yaz-2004/>
- Yeşiltaş, M. (2013). *Yumuşak dengeleme kavramı ve Türkiye'nin bölgesel güvenliği üzerine etkileri*, Akademik Ortadoğu, 7, 2, ss.11-28.
- Yüce M. ve Kambarova, Ch. (2022). *Sovyet Sonrası Kırgızistan'da Sınır Sorunu: Muhtemel Çözüm Önerleri*, Türk Dünyası Akademik Bakış, Bahar, Cilt.2, Sayı:3, E-ISSN: 2791- 8270,DOI: 10.52703/ay.73.
- Yüce, M. (2006). *Kırgız Türklerinin Ulusal Kimlik Politikası*, Akademik Bakış, Sayı 9.ss. 153–160, erişim adresi: <http://www.akademikbakis.org/pdfs/9/mehmetyuce.doc>
- Yüce, M. (2021). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, I. Baskı, İstanbul
- Yüce, M. (2022). *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İle İlişkiler*, Seta Yayınları 195, I. Baskı, İstanbul
- Yüce, M. (2023). *Türkiye's Relationships With The Turkic World*, Turkic States Economy (Ed.Vusal Gasimli), Edition: 1st Edit., September, pp.267-276 Çankaya, Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Zhang, C. (2022). *China's emergence and development challenges that China faces in Central Asia*, Springer Science Business Media, 1(1), erişim adresi: <https://doi.org/10.1007/s44216-022-00005-7>
- Акимбеков, С. (2012). *Спящий Гигант Центральной Азии*, Центральная Азия Журнал, № 17-20, erişim adresi: <https://www.asiakz.com/spyashiy-gigant-ca>
- Боровкова, Л.А. (1989). *Запад Центральной Азии Вон в. до н.э.- vii в. н.э. (историко-географический обзор по древнекитайским источникам)*, НАУКА, Москва, erişim adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/162463775.pdf>

- Годин, Ю. (2008). *Геополитические Вызовы и Российская Политика в Отношении СНГ*, erişim adresi: http://www.russia-today.ru/2008/no_21/21_topic_03.htm
- Дынкин, А.А., ve В.Г. Барановский, И.Я. Кобринская (2013). *Вызовы безопасности в Центральной Азии*. ИМЭМО РАН, Москва, erişim adresi: <https://www.imemo.ru/publications/info/vizovi-bezopasnosti-v-tsentralynoy-azii>
- Евлашков, Д. (2019). *Будущее Кыргызстана - вместе с Россией*, erişim adresi: <https://rg.ru/2019/12/11/budushchee-kyrgyzstana-vmeste-s-rossiej.html>
- Ермакова, И. (2007). *Обострение Политической Ситуации в Кыргызстане весной*, erişim adresi: <http://www.ferghana.ru/article.php?id=5046>
- Иванов, В. (2003). *Кыргызстан в Экономической и Военно-Политической Стратегии Запада*, erişim adresi: http://www.nasledie.ru/oboz/04_04/4_13.htm
- Касимов, Т.С. (2011). *Концепция Слабого Государства, Социология власти*, №6. С. 167-175, Башкирия, erişim adresi: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-slabogo-gosudarstva>
- Кокошин, А.А., & Kokoshina, Z.А. (2022). The Main Vectors of the US Foreign Policy Strategy in Central Asia, Pleiades Publishing, 92(7), ss.581-588. erişim adresi: <https://doi.org/10.1134/s1019331622130056>
- Колотов, А.Ф, Вырлеева ve Балаева О. С. (2013). *Теория государства и права в вопросах и ответах*, Оренбург, Erişim adresi: <https://www.litres.ru/book/ludmila-morozova/teoriya-gosudarstva-i-prava-v-voprosah-i-otvetah-42754439/>
- Кутнаева, Н. (2007), *Вооруженные силы и военная реформа в Кыргызстане*, erişim adresi: <https://cyberleninka.ru/article/n/vooruzhennyye-sily-i-voennaya-reforma-v-kyrgyzstane>
- Лунев, С.И. (1999), *Роль Внешних Факторов в Центральной Азии*, erişim adresi: <http://www.ufalaw.narod.ru/4/mp/lunev/Lunev-glava5.htm>
- Морозова, Л.А. (2019). *Теория государства и права*, издательства «Норма», Кировская, erişim adresi: <https://znanium.ru/catalog/document?id=435571>
- Омаров, Н. (2019). *Внешняя Политика Современного Кыргызстана: Пути и Методы Оптимизации*, erişim adresi: <https://muk.iuk.kg/wp-content/uploads/2021/12/Usonova-sovr-politika-KR.pdf>
- Усубалиев, Э.Е. (2011). *Повышение статуса Кыргызстана в Центральноазиатской Политике Китая*, erişim adresi: <https://csef.ru/en/politica-i-geopolitica/416/povyshenie-statusa-kyrgyzstana-v-czentralnoaziatskoj-politike-kitaya-1143>
- Шаймергенов Т.Т., Абишева М.А., Рахимжанова А.Ж. и др. (2017). *Центральная Азия 2027: меняющийся стратегический ландшафт. Вероятные сценарии*

на 10 лет вперед, Издательство Библиотеки Первого Президента РК
Елбасы, Астана, erişim adresi: <https://repository.apa.kz/handle/123456789/301>



ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Cholpon		KAMBAROVA
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	Rusça, İngilizce, Kırgızca, Kazakça, Özbekçe ve Türkçe		
Eğitim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	1991	2002	Coomart Bokombaev Jimnazia Okulu/ Bazarkorgon
Lisans	2002	2006	İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi/ Celalabad
Yüksek Lisans	2007	2009	Sakarya Üniversitesi
Doktora	2015	-	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum(lar)	Başlama-Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.	2004	2005	Celal Abad Valiliği, dışişleri bölümü başkanı yardımcısı
2.	2005	2007	İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Uluslararası Kırgız-Türk Enstitüsü, Türk Dili Konuşan Ülkeler Araştırma Merkezi / Müdür Yardımcısı
3.	2009	2016	İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Uluslararası Kırgız-Türk Enstitüsü, İşletme Fakültesi, Böl. Uluslararası İlişkiler / Öğr. Gör.
4.	2016	2024	Bursa bölgesinde özel şirketlerde Dış Tic. Sorumlusu, Müdürü görevi yaptım.
5.	2021	-	Kırgız Cumhuriyeti Bursa Fahri Konsolos yardımcısı

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar	- Kırgız Bilimler Akademisi Bişkek - Türk Dünyası Araştırmalar vakfı TDAV, İstanbul - Kırgızistan Uluslararası ilişkiler Akademi gençler topluluğu, Bişkek
Katıldığı Proje ve Toplantılar	- Türk Devletler Birliği ve Türk Dünyası Belediyeler Birliği kapsamında oluşan Kırgızistan ve Türkiye Belediyecilik Sistemlerin gelişimi; Kardeş belediye projesi için faaliyetler; Türk Dünyası Belediyeler arası ilişkiler kurma ve iyileştirme - Certificates: “Development and writing of projects. Fundraising”, PF Academy of Higher Education TeachEx, 04/21/22/2014 Jalal-Abad, Kyrgyzstan, “Methodology for writing cases and application of the case study method in teaching”, PF Academy of Higher Education TeachEx, 04/21/22/2014 Jalal-Abad, Kyrgyzstan.
	Makaleler/ Yayınlar/ Bildiriler Yüce M. ve Kambarova Ch. (2022). “Sovyet Sonrası Kırgızistan’da Sınır Sorunu: Muhtemel Çözüm Önerleri”, Türk Dünyası Akademik Bakış, Bahar, Cilt.2, Sayı:3,E-ISSN: 2791- 8270,DOI: 10.52703/ay.73. Kambarova, Ch. ve Hamrabaeva, L. (2019). "SSCB Sonrası Kırgızistan'ın Kalkınması Açısından Sosyo- Ekonomik ve Dış Politika Etkenlerin Önemi (Atılması Gereken Adımlar)", V. International Congress of Economics and Business (ICEB'19), Bursa, 11- 13 April, ss.799- 824. Kambarova, Ch. (2024).“Türk Devletleri Teşkilatı'nın Güçlenmesinde İşbirliği Fırsatları ve Zorlukları: Kırgızistan'ın Rolü ve Katkıları”, 2nd International Turkic World Congress On Humanities, Social, Education And Finance Proceedings Book, ISBN: 978-625-6879-61-4,DOI: 10.5281/ZENODO.11544857, June 06-08, 2024, Baku, Azerbaijan, ss. 1615-1627
İletişim (e-posta) Tarih İmza Adı Soyadı	07/02/2024 Cholpon KAMBAROVA